GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL LIBRARY

ACCESSION NO. 37150
CALL No. 913.005/Prew

D.G.A. 79

PRAKTIKA

TĒS EN ATHĒNAIS

ARCHAIOLOGIKĒS ETAIRIAS

TOU ETOUS 1933

ATHENESIN

EK TOU TYPOGRAPHEIOU

P. D. SAKELLARIOU

1934

(Archaeological Society)

Athens.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1933

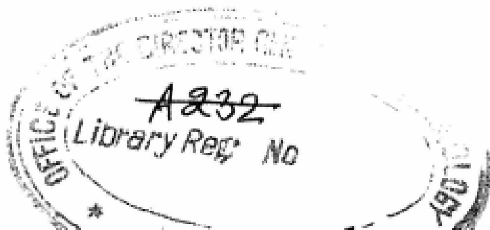
37150

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1934

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Acc. No. 37150
Date 30-5-67
Call No. 913.005
Pra.

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX
ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
GEORGES CLÉMENCEAU
A. E. H. GOEKOOP
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑΝ 1933-1935

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗΣ	**ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ**

ΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚ. ΒΕΛΤΣΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΒΛΑΣΤΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ
ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ
ΙΑΚΩΒΟΣ ΧΑΡ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΥΓΕΑΣ
ΚΩΝΣΤ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ
(ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ † 28/7/33)
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ
(ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ † 27/6/33)
ΦΙΛΩΤΑΣ ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Ἡ Α.Μ. **ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας Κάρολος.**
Ἡ Α.Β.Υ. **ὁ πρίγκιψ Διάδοχος τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος.**
Ἐλευθέριος Κ. Βενιζέλος. Ἀθῆναι.
James Gordon Bennett.—New York.
Erich Bethe.—Leipzig, C I, Davidstrasse 1.
Robert de Billy—France.
F. W. von Bissing.—Oberaudorf a. Inn (Bayern).
Carl William Blegen.—Cincinnati, Ohio, U.S.A—Ἀθῆναι, Πλουτάρχου 9.
Max. Bonnet.—Montpellier. Villa aux Roses (Pierre Rouge).
R. C. Bosanquet.—Alnwich, Northumberland.
Alfred Brueckner. Berlin - Friedenau, Rubensstr. 40.
Eberhard Bruck.—Frankfurt, Niedenau 49 II.
Ernst Buschor.—München, Universität.
Edward Capps.—Princeton, University Ἡ. Π. Ἀμερικῆς.
Rhys Carpenter.—Bryn Mawr, Penna U. S. A.
J. Chamonard.—Paris, 3, square du Croisic, XVe.
Ἰωσὴφ Χατζιδάκης.—Ἡράκλειον (Κρήτης)—Μῆλος.
Paul Collinet.—Faculté de Droit de Paris 26 Vavin, VIe.
Ludwig Curtius.—Roma 25, Via Sardegna 79.
R. M. Dawkins.—Plas Dulas, Llandulas N. Wales.
Prince Demidoff.—Ἀθῆναι. Λεωφόρος Βασιλ. Σοφίας 55.
Charles Diehl.—Paris, 72 aven. Wagram XVIIe.
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ζακύνθου κ. Διονύσιος. († Δεκέμβριον 1933).
Wilhelm Dörpfeld. — Berlin - Lichterfelde I. Hortensienstr. 49. Ἀθῆναι - Φειδίου 1.
Βίκτωρ Δούσμανης.—Ἀθῆναι, Μενάνδρου 35.
Hans Dragendorff. — Universität. Freiburg i. Br. Johann; v.-Weerth-Str. 4.
Engelbert Drerup. — Nijmegen. Holland. Universität. St. Annastraat 149.
Sam Eitrem.—Oslo. Gimle Terrasse 3.
Adolf Erman. — Berlin - Dahlem, Peter Lennéstrasse 22.
Sir Arthur Evans. — Youlbury Berks, near Oxford. England.
Ernst Fabricius.—Freiburg i. Br., Goethestrasse 44.
Giannino Ferrari.—Padova - Università.
Roy Flickinger.—Jowa City. University - U. S. America.
Ernest Gardner.—London, University College.
Percy Gardner.—Oxford. Canterbury Road 12.

Ὁ Παναγ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Γεννάδιος.
Earl Granville.—England.
Rudolf Heberdey.—Graz, Mandellstrasse 26.
Edouard Herriot.—Lyon-Mairie de Lyon.
Paul Herrmann.—Dresden-A, Franklinstr. 21.
B. Hodge Hill.—Ἀθῆναι, ὁδὸς Πλουτάρχου 9.
Fr. Hiller von Gaertringen.—Berlin-Westend, Ebereschenallee 11
André Joubin.—Paris, 11 Berryer, VIIIe.
Walter Judeich.—Jena, Breethovenstr. 30.
Georg Karo.—Halle a. S. Universität.—Ἀθῆναι-Φειδίου 1.
Paul Koschaker.—Leipzig. Universität.
Sir Frederic George Kenyon.—London. British Museum.
Otto Kern.—Halle a. d. Saale, Friedenstr. 23.
Johannes Kirchner.—Berlin-Friedenau, Sponholzstr. 24.
Ὁ Σ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Κλεόβουλος. Κων/πολις.
Hubert Knackfuss.—München. Adelheidstr. 10.
Παῦλος Κουντουριώτης.—Ἀθῆναι, Ὁδὸς Ἡρῴδου Ἀττικοῦ.
Philippe Legrand.—Lyon, 15 r. de la Chappe, Bourges.
Emanuel Loewy.—Wien II/I, Untere Donaustr. 29.
G. A. Macmillan.—London. W.-C. St Martin's Street.
Lucien Magne.—Paris. Rue de l'Oratoire du Louvre 6.
Rev. J. P. Mahaffy.—Dublin (Ireland). Provost of Trinity College.
G. Mendel.—Paris. av. de l'Observatoire 11.
William Miller.—Ἀθῆναι. Ὁδὸς Βησσαρίωνος 10.
Gabriel Millet.—Paris. 34 Rue Hallé XIVe.
John Myres.—Oxford, New College.
Charles Nizet.—Paris. 7 Avenue de Bréteuil.
Théodore Ouspensky.—Leningrad. Rue Wassilios 7/2.
Biagio Pace.—Roma. Camera dei Deputati.
Ettore Pais.—Roma. 5 Via delle Guattro Fontane 41.
R. Paribeni.—Roma. Via dei prefetti 22.
Paul Perdrizet.—Strasbourg. Université.
Luigi A. Pernier.—Florenz. Via Cinque Giornate 6.
Axel Persson.—Uppsala. Universität.
Giulio de Petra.—Napoli—Pallonete. Via S. Chiara 32.
Ernst Pfuhl.—Basel. Schönbeinstrasse 42.
Alfred Philippson.—Bonn, Königstrasse 1.
Charles Picard.—Paris, Sorbonne.
Νικόλαος Πολίτης.—Παρίσιοι. 17, rue Aug. Vacquerie XVIe

Edmond Pottier.—Paris. VIIe 10bis Rue du Pré-aux-Clercs.
Camillo Praschniker.—Wien I, Universität.
A. von Premerstein.—Marburg a. d. Lahn, Deutschhausstr. 28.
Karl Purgold.—Gotha. Reinhardtsbrunnenstr 43.
G. Radet.—Bordeaux. 9bis Rue de Cheverus.
Sir W. M. Ramsay.—Edimburgh, Greenhill Terrace 13.
E. Reisch.—Wien XVIII. Weimarer Str. 46. († 13 Δεκεμβρίου 1933).
C. Ricci.—Roma. I Piazza Venezia 11.
La Comtesse de Riencourt.—'Αθῆναι. Λεωφόρος 'Αμαλίας 34.
Giulio Rizzo.—Roma. 6, Via Ludovisi 46.
David Moore Robinson.—Baltimore. Ἡν. Πολιτεῖαι 'Αμερικῆς.
Gerhart Rodenwaldt.—Berlin W 8, Wilhelmst. 92/93.
Al. Rostowitz-bey.—Le Caire.
Pierre Roussel.—Γαλλικὴ 'Αρχαιολόγικὴ Σχολή. 'Αθῆναι.
Gaetano de Sanctis.—Università, Roma, Via Santa Chiara 61.
Rev. A. H. Sayce.—Edinburgh 8, Chalmers Crescent.
Hans Schrader.—Frankfurt a. M. Taunusplatz 18 I.
Alessandro Della Seta.—'Ιταλικὴ 'Αρχαιολογικὴ Σχολή. 'Αθῆναι.
Sir Cecil Smith.—London.
Antonio Sogliano.—Napoli. Via Carlo Altobelli 25.
Vittorio Spinazzola.—Napoli. Museo San Martino.
Mrs E. Arthur Strong.—Roma 22. Via Balbo 35.
Josef Strzygowski.—Wien. XIII 10, Würzburggasse 29.
Hidenaka Tanaka.—Κυότον 'Ιαπωνίας. Πανεπιστήμιον.
Hermann Thiersch.—Göttingen, Merckelstr. 9/$_{0}$.
Albert Trapman.—England.
Percy Ure.—Reading England. University.
A. I. B. Wace.—London. S. W. 7, Victoria and Albert Museum.
Otto Walter.—Oesterr. Archäolog. Institut. Athen. Λ. 'Αλεξάνδρας 18.
Carl Watzinger.—Tübingen, Melanchthonstr. 26.
Th. Wiegand.—Berlin-Dahlem, Peter-Lennésstr. 30.
Wilhelm Wilberg.—Wien. IV Mozartgasse 4.
Ulrich Wilcken.—Berlin.-Westend, Leistikowstr. 2.
Adolph Wilhelm.—Wien IX. Wasagasse 8.
A. Willems.—Bruxelles. Université.
Paul Wolters.—München 13-Teng-Strasse 20/$_{0}$ links.
Arthur Woodward.—Sheffield, 395 Fulwood Road.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Σημ. — Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι ἑταῖροι εἶναι ἰσόβιοι.

1. Ἀβραμέας Εὐστράτιος.
2. Ἀγγελόπουλος Γεώργιος.
3. Ἀγγελόπουλος Θεόδωρος.
4. * Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος.
5. * Ἀθανασάκης Ἰωάννης.
6. † Ἀθηναγόρας Παραμυθίας.
7. * Αἰγινήτης Βασίλειος.
8. Ἀλεξάκης Χαρίλαος.
9. Ἀλιβιζᾶτος Ἀμίλκας.
10. Ἀναγνωστόπουλος Γεώργιος.
11. Ἀναγνωστόπουλος Ἰωάννης.
12. Ἀναστασιάδης Ἀναστάσιος.
13. Ἀξελὸς Ἰωάννης.
14. * Ἀποστολάκη Ἄννα.
15. Ἀποστολάκης Δημήτριος.
16. Ἀποστολίδης Χρῆστος.
17. * Ἀρβανιτόπουλος Ἀπόστολος.
18. Ἀσημακόπουλος Σαράντος.
19. Βαλάσης Θωμᾶς.
20. Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου Εἰρ.
21. Βέλτσος Γεώργιος Νικόλ.
22. Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος.
23. * Βιζουκίδης Περικλῆς.
24. Βλαστὸς Μιχαήλ.
25. * Βολονάκης Μιχαήλ.
26. * Βορέας Θεόφιλος.
27. Βουγιούκας Γεώργιος.
28. Γαλανὸς Σπυρίδων.
29. * Γαρδίκας Γεώργιος.
30. Γεδεὼν Μανουήλ.
31. Γερογιάννης Κωνσταντῖνος.
32. Γεωργόπουλος Μελέτιος.
33. Γιαννόπουλος Δημήτριος.
34. * Γκίζης Βαρθολομαῖος.
35. Γουδῆς Δημήτριος.
36. Γούσιος Κωνσταντῖνος
37. Γροῦνδμαν Ἀχιλλεύς.
38. Δέγλερης Ἀλέξανδρος.
39. * Δεμερτζῆς Ἀλέξανδρος.
40. Δέφνερ Μιχαήλ.
41. * Δηλιγιάννης Ἐπαμεινώνδας.
42. Δημητριάδης Δημήτριος.
43. * Δημητριάδης Χρῖστος.
44. Διαμαντοπούλου Ἁγνή.
45. Διαμαντόπουλος Ἀνδρέας.
46. Διαμαντόπουλος Διονύσιος.
47. Διαμαντόπουλος Ἡρακλῆς.
48. Δόσιος Κωνσταντῖνος.
49. * Dörpfeld Wilhelm.
50. Δουκάκη Εὐανθία.
51. Δραγάτσης Ἀθανάσιος Ἰ.
52. * Δραγάτσης Ἰάκωβος Χ.
53. Δραγούμης Φίλιππος Στ.
54. Δρόσος Ἰωάννης.
55. * Δυοβουνιώτης Γεώργιος.
56. Δυοβουνιώτης Κωνσταντῖνος.
57. Ἐμπεδοκλῆς Γρηγόριος.
58. * Ἐμπειρῖκος Μιχαήλ.

59. * 'Εξαρχόπουλος Νικόλαος.
60. "Εξαρχος Νικόλαος.
61. Εὐαγγελίδης Δημήτριος.
62. Εὐαγγελίδης Τρύφων.
63. * Ζαΐμης 'Αλέξανδρος.
64. Ζαρίφης Γεώργιος.
65. * Ζέγγελης Κωνσταντῖνος.
66. * Ζηλήμων 'Αντώνιος.
67. Ζωγράφος Γεώργιος.
68. Ζωγράφος Κωνσταντῖνος.
69. 'Ηλιόπουλος Βασίλειος.
70. 'Ηλιόπουλος Παναγιώτης.
71. * 'Ηλιόπουλος Χρῖστος.
72. 'Ηλιοῦ 'Αλεξάνδρα.
73. * Θεοδωράκης Γεώργιος.
74. † Θεόκλητος Καλαβρ.-Αἰγιαλείας.
75. Θεοφανείδης Βασίλειος.
76. Θρειψιάδης 'Ιωάννης.
77. 'Ιγγλέσης Σωτήριος.
78. 'Ιωαννίδης 'Ιωάννης Γ.
79. * Καβαλλιερᾶτος "Αννινος Μιλτ.
80. * Καζάζης Νεοκλῆς.
81. Καλαποθάκης Δημήτριος.
82. Καλιτσουνάκης Δημήτριος.
83. Καλιτσουνάκης 'Ιωάννης.
84. Καλογερίκου Μαρία.
85. Καλογερόπουλος Διονύσιος.
86. Καμπάνης Νικόλαος.
87. Κανελλόπουλος Παναγιώτης.
88. Καντᾶς 'Ηλίας.
89. Καντιάνης Νικόλαος.
90. Καπερώνης Νικόλαος.
91. Καπρουλᾶς Γεώργιος.
92. Καραγιαννόπουλος Γεώργιος.
93. Καραθανάσης Δημήτριος.
94. * Καραθεοδωρῆ Κωνσταντῖνος.
95. Καράκαλος Νικόλαος.
96. Καρανδρέας 'Απόστολος.
97. Καραχάλιος Θεμιστοκλῆς.
98. * Καρκούλιας 'Ηρακλῆς.
99. Καρόλου Νικόλαος.
100. Καροῦζος Χρῖστος.
101. * Καστόρχης Δημήτριος.
102. Κάτσανος Νικόλαος.
103. Καψάλης 'Ιωάννης.
104. * Κεραμόπουλλος 'Αντώνιος.
105. Κοκόλης Σπυρίδων.
106. Κολλινιάτης 'Ηλίας.
107. Κολλινιάτης Σπυρίδων.
108. Κολοκοτσᾶς Εὐάγγελος.
109. Κοσμόπουλος Δημήτριος.
110. Κοτζιᾶς Νικόλαος
111. Κουγέας Σωκράτης.
112. Κούζης 'Αριστοτέλης.
113. Κουκουλὲς Φαίδων.
114. * Κουμανούδης Πέτρος.
115. * Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος.
116. Κρανιώτης 'Ιωάννης.
117. Κρητικὸς Εὐάγγελος.
118. Κριεζῆς 'Αλέξανδρος.
119. Κριεζῆς 'Ανδρέας.
120. * Κριεζῆς 'Εμμανουήλ.
121. Κριμπᾶς 'Αθανάσιος.
122. Κριμπᾶς Βασίλειος.
123. Κριμπᾶς 'Ηλίας.
124. Κτενᾶς Κωνσταντῖνος.
125. * Κυπαρίσσης Νικόλαος.
126. * Κύρης Μιχαήλ.
127. Κυριαζῆς Σπυρίδων.
128. Κυριακὸς 'Ιωάννης Π.
129. Κωττάκης Λεωνίδας.
130. Λαμπίκης Βασίλειος.
131. Λάππας Γεώργιος.
132. Λιβαδᾶς Νικόλαος.
133. Λιβιερᾶτος Σπυρίδων.
134. Λιμπερόπουλος Παναγιώτης.
135. Λογοθέτης Κωνσταντῖνος.
136. Λῶ Πειρουνάκη Αἰκατερίνη.

137. Μαγιάσης Σωτήριος.
138. Μακαρόνας Χαράλαμπος.
139. Μακκᾶ Ξανθίππη Π.
140. * Μακκᾶς Δημήτριος.
141. * Μακκᾶς Νικόλαος.
142. Μακρῆς Γεράσιμος.
143. * Μαλτέζος Κωνσταντῖνος.
144. * Μαντζούφας Ἀνδρέας.
145. Μαντζούφας Γεώργιος.
146. Μαντούδης Μιχαήλ.
147. * Μανωλίδης Σωκράτης.
148. Μαργαρίτης Σπυρίδων.
149. Μαριδάκης Γεώργιος.
150. Μαρινᾶτος Σπυρίδων.
151. * Μαρκόπουλος Βασίλειος.
152. Μαυρούλιας Ἰωάννης.
153. Μενάρδος Σῖμος. († 28/7/1933).
154. Μέγας Γεώργιος.
155. * Μερκούρης Σπυρίδων.
156. Μέρμηγκας Κωνσταντῖνος.
157. * Μεσολωρᾶς Ἰωάννης.
158. Μεσολωρᾶς Παναγιώτης.
159. Μηλιάδης Ἰωάννης.
160. * Μητσόπουλος Χρῖστος.
161. Μιχαηλίδης Μιχαήλ.
162. Μπαβαβέας Ἀδαμάντιος.
163. Μπαλᾶνος Νικόλαος.
164. * Μπάρτ Γουλιέλμος.
165. Μπαχαρίας Στυλιανός.
166. * Μπενάκης Ἀντώνιος.
167. Μπένσης Βλαδίμηρος.
168. Μπέρτος Νικόλαος.
169. Μπουρνιᾶς Ἀντώνιος.
170. Μυλωνᾶς Γεώργιος
171. * Μυστακίδης Βασίλ. († 16/2/1933).
172. Νατσούλης Βασίλειος.
173. * Νεγροπόντης Μιλτιάδης.
174. Νικητόπουλος Ἀνδρέας.
175. * Νικολαΐδης Λουδοβῖκος.
176. Νομικὸς Δημήτριος.
177. Νομικὸς Μᾶρκος.
178. Ξυγγόπουλος Ἀνδρέας.
179. Οἰκονόμος Ἀλέξανδρος.
180. * Οἰκονόμος Γεώργιος Π.
181. Οἰκονόμου Ἄγγελος.
182. Οἰκονόμου Ἰωάννης.
183. Οἰκονόμου Μιχαήλ.
184. Ὀρλάνδος Ἀναστάσιος Κ.
185. * Παγανέλης Σπυρίδ. († 27/6/33).
186. * Παλαμᾶς Κωστῆς.
187. Πάλλας Δημήτριος.
188. Παμπούκας Ἀπόστολος.
189. * Παναγιωτόπουλος. Ἀνδρέας.
190. Παναγιωτόπουλος Κων/τῖνος.
191. Παναγιωτόπουλος Μιχαήλ.
192. Πανταζῆς Παναγιώτης.
193. * Παντελίδης Ἐμμανουήλ.
194. Παντελίδης Χρῖστος.
195. Παπαγεωργίου Φιλώτας.
196. Παπαδάκης Κωνσταντῖνος.
197. * Παπαδάκης Νικόλαος.
198. Παπαδημητρίου Ἰωάννης.
199. Παπαδόπουλος Θωμᾶς.
200. Παπάζογλου Γεώργιος.
201. Παπαηλιοῦ Χαράλαμπος.
202. Παπαθανασίου Πάνος.
203. Παπαϊωάννου Γεώργιος.
204. Παπαϊωάννου Ἰωάννης.
205. Παπαϊωάννου Κωνσταντῖνος.
206. Παπαϊωάννου Πάνος.
207. Παπαμιχαὴλ Γρηγόριος.
208. * Παπαναστασίου Ἀλέξανδρος.
209. Παπαναστασίου Σπυρίδων.
210. Παπανδρέου Γεώργιος.
211. Παπανδρέου Πάνος.
212. Παπαντωνίου Ἀπόστολος.
213. Παπαντωνόπουλος Νικόλαος.
214. Παπασπυρίδου Καρούζου Σέμνη.

215. * Παπαστράτος Ἐπαμεινώνδας.
216. * Παπαστράτος Ἰωάννης.
217. * Παπαστράτος Σωτήριος.
218. Παπαφλέσσας Γρηγόριος.
219. Παπαφλέσσας Ἰωάννης.
220. Παπαφλέσσας Κωνσταντῖνος.
221. * Παπαφράγκος Στάμος.
222. Παράσχος Γεώργιος.
223. Πατσουράκος Ἰωάννης.
224. Παχνὸς Ἀλέξανδρος.
225. Πεζόπουλος Ἐμμανουήλ.
226. Πελεκίδης Εὐστράτιος.
227. Πεσματζόγλου Γεώργιος.
228. Πετιμεζᾶς Θρασύβουλος.
229. Πετρακόπουλος Θεόδωρος.
230. Πετροκόκκινος Δημήτριος.
231. Πετρόπουλος Γεώργιος.
232. Πίππας Δημοσθένης.(† 1/11/33).
233. Πίστης Νικόλαος.
234. Πιτίδης Μιχαήλ.
235. Πλυτᾶς Ἀμβρόσιος.
236. * Πολίτης Νικόλαος.
237. * Πολυγένης Κωνσταντῖνος.
238. Πολυχρονιάδης Κωνσταντῖνος.
239. Πορτοκάλης Ἀλέξανδρος.
240. Πουλίτσας Παναγιώτης.
241. Πουλόπουλος Ἀπόστολος.
242. * Πουρῆς Μιλτιάδης.
243. Πρινάρης Κίμων.
244. * Πὼπ Γεώργιος.
245. * Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος.
246. * Ρακτιβὰν Κωνσταντῖνος.
247. * Ράλλης Γεώργιος.
248. * Ράλλης Κωνσταντῖνος.
249. * Ρεδιάδης Περικλῆς.
250. Ρίζος Σταμάτιος.
251. Ρινόπουλος Μιχαήλ.
252. Ροζάκης Σταμάτιος.
253. Ρουμπάνης Γεώργιος
254. Ρούνιος Κωνσταντῖνος.
255. Ροῦφος Κανακάρης Λουκᾶς.
256. Ρωμαΐδης Ἰωάννης.
257. * Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος.
258. * Ρωμᾶνος Ἄθως.
259. * Ρώσσης Ζῆκος. († 17/9/1933).
260. Σαδούκας Χρῖστος.
261. Σακελλαρίου Γεώργιος.
262. Σεργόπουλος Ἰωάννης.
263. Σαρσέντης Λυκοῦργος.
264. Σάρρου Αἰμιλία.
265. Σκάσσης Ἐρρῖκος.
266. Σκάσσης Θωμᾶς.
267. * Σκλαβοῦνος Γεώργιος.
268. Σκοτίδας Εὐάγγελος.
269. * Σκουζὲς Ἀλέξανδρος.
270. * Σκοῦφος Θεόδωρος.
271. Σούλης Γεώργιος.
272. * Σοφούλης Θεμιστοκλῆς.
273. Σπυρόπουλος Παναγιώτης.
274. Σταθακόπουλος Παναγιώτης.
275. Σταθᾶτος Ἀντώνιος.
276. * Σταμελλᾶτος Γεώργιος.
277. Στάμος Ἰωάννης.
278. * Σταμούλης Ἀναστάσιος Κ. Π.
279. Σταυρόπουλος Ἄγγελος.
280. Σταυρόπουλος Κωνσταντῖνος.
281. Σταυρόπουλος Σπυρίδων.
282. Σταυρόπουλος Φοῖβος.
283. * Στεργιόπουλος Δημήτριος.
284. Στεργιόπουλος Παναγιώτης.
285. * Στεφανόπουλος Ἀνδρέας.
286. * Στρέϊτ Γεώργιος.
287. Συκουτρῆς Ἰωάννης
288. Σφήκας Δημήτριος.
289. * Σωτηριάδης Γεώργιος.
290. Σωτηρίου Γεώργιος Α.
291. Τεγόπουλος Στυλιανός.
292. Τζηρὸς Κωνσταντῖνος.

293. Τραυλὸς Ἰωάννης.
294. * Τριανταφυλλάκος Νικόλαος.
295. * Τριανταφυλλίδης Περικλῆς.
296. Τρικούπης Σπυρίδων.
297. Τσακαλῶτος Ἀθανάσιος.
298. Τσακαλῶτος Πολύβιος.
299. Τσιπούρας Δημήτριος.
300. Τσουκλείδης Σπυρίδων.
301. * Τσούντας Χρῖστος.
302. Τσόχας Γεώργιος.
303. * Fabricius Ernst.
304. * Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος.
305. Φιλιππίδης Λεωνίδας.
306. * Φίλων Ἀλέξανδρος.
307. Φὶξ Ἰωάννης Καρόλου.
308. Φουντούλης Δημήτριος.
309. Φουρίκης Πέτρος.
310. Φωτόπουλος Δημήτριος.
311. * Χαβιαρᾶς Νικήτας.
312. Χαριτάκης Γεώργιος.
313. Χαρίτος Ἰωάννης.
314. * Χατζάκος Ματθαῖος.
315. Χατζῆς Ἀντώνιος Χ.
316. * Χατζιδάκης Γεώργιος.
317. Χόνδρος Δημήτριος.
318. Χοστέβας Δημόφιλος.
319. Χουδαβερδόγλους Σοφοκλῆς.
320. Χριστίδης Δημήτριος.
321. Χριστόπουλος Μιχαήλ.
322. Χριστόπουλος Σπυρίδων.
323. Χρυσούλης Γκίκας.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1933 ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗι ΓΕΝΙΚΗι ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗι 4 ΜΑΡΤΙΟΥ 1934

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Κύριοι Ἑταῖροι,

Προτάσσοντες πάντοτε κατὰ καθῆκον εὐλαβείας τοὺς μεταστάντας ἀφ᾽ ἡμῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἑταίρους καὶ συναγωνιστάς, καὶ τὴν τήρησιν τῆς συνηθείας ταύτης θεωροῦντες ὡς ἐλαχίστην ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς ἐκείνους ἐκ μέρους τῶν ἐπιζώντων ὀφειλομένης εὐγνώμονος ἀναμνήσεως καὶ ὡς μέτρον εὐγενείας πραγματικῆς, ἀρχόμεθα καὶ ἐφέτος τῆς λογοδοσίας τοῦ Συμβουλίου διὰ τῆς ἱεροπραξίας ταύτης.

Ἐκ τῶν ἐπιτίμων ἡμῶν ἑταίρων ἐξέλιπεν ὁ Αἰμύλιος Reisch, Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης καὶ Διευθυντὴς τοῦ Αὐστριακοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος, μέλος δὲ τακτικὸν τῆς ἐν Βιέννῃ Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Reisch καθ᾽ ὅλην τὴν ζωὴν αὐτοῦ, τῆς ὁποίας τὴν ἑβδομηκονταετηρίδα μόλις ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἑώρτασε, τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ οἱ καρποὶ τῶν ἐργασιῶν του ἀναμφισβητήτως προήγαγον καὶ διεφώτισαν πολλὰ σημεῖα τῆς ἀρχαίας μνημειακῆς ἱστορίας. Ἀνήκων καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀξιόλογον ἀρχαιολογικὴν σχολήν, τὴν ὁποίαν κατηύθυνεν ἡ ἐξέχουσα φυσιογνωμία τοῦ Ὄθωνος Benndorf, καὶ ἐλάμπρυναν πλὴν αὐτοῦ τοῦ διδασκά-

λου τὰ ὀνόματα πολλῶν ἐκείνου πνευματικῶν ἀπογόνων καὶ ἐπιγόνων, διέτριψε περὶ τὴν μελέτην τῶν μουσικῶν ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἑλληνικῶν ἀναθημάτων, τῶν φιλολογικῶν πηγῶν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Dœrpfeld ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου κοινοῦ συγγράμματος καὶ ἠσχολήθη καθ' ὅλου περὶ ζητήματα τῆς ἱστορίας τῶν τεχνιτῶν, ἔχων ὡς ἀφετηρίαν τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ φιλολογικὴν μόρφωσιν καὶ κριτικὴν ὀξύτητα, ἐφόδια, ἅτινα ἔθηκαν ἑδραίας βάσεις εἰς τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ, ἔδωκαν δὲ καὶ τὴν ὁριστικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων τῶν μελετῶν αὐτοῦ. Χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῇ ὅλως ἀπὸ τῶν καθαρῶς μορφολογικῶν ἐρευνῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης — διότι καὶ ἡ περὶ τοῦ Καλάμιδος ἐργασία καὶ ἡ περὶ τῆς κλειδούχου τοῦ Νικομάχου ἔρευνα εἶναι ὠφελιμώτατα ἔργα — ἐτράπη κυρίως πρὸς τὴν ἱστορικωτέραν καὶ φιλολογικωτέραν μορφὴν τῆς μελέτης. Καρπὸς δὲ τῆς κλίσεώς του ταύτης εἶναι καὶ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν εἰκόνων τοῦ νεωτέρου Φιλοστράτου (μετὰ τοῦ K. Schenkl).

Ἀπὸ τοῦ 1909 Διευθυντὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἤδη δὲ πρὸ πολλοῦ καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας — κατανήλωσε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ διὰ τοῦ Benndorf δοξασθέντος ἀρχαιολογικοῦ καθιδρύματος τῆς Αὐστρίας καὶ ὠφέλησε οὐχὶ μόνον τὴν ἐπιστήμην τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πολὺ εὐρυτέραν καὶ διεθνῆ, ἀναπτύξας καὶ ἐξαίρετον προσήνειαν καὶ ψυχῆς ἡμερότητα σπανίαν, τῆς ὁποίας πάντες διατηροῦμεν ἀγαθωτάτην ἀνάμνησιν.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἰσοβίων καὶ τακτικῶν ἑταίρων ἐξέλιπον:

Ὁ γνωστὸς Κωνσταντινουπολίτης ἱστορικὸς Βασίλειος Μυστακίδης (16-2-33) χρηματίσας ἐπὶ μακρὸν καθηγητὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ διευθύνας ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ αὐτοκρατορικὸν τότε Μουσεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ὀργάνωσιν παρὰ πολὺ συνετέλεσεν, ἰδιαιτέρως τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπὸ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀναβιβασθεὶς εἰς τὴν

θέσιν τοῦ ἐθνικοῦ συμβούλου τῶν Πατριαρχείων, ὅπου φιλογενέστατα ἔδρασε.

Ἐν βαθεῖ γήρατι ἀπέθανεν ὁ ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν Ζῆκος Ῥώσης (17. 9. 33), διαπρεπέστατος θεολόγος καὶ ἐθνικώτατος ἀνήρ, σφόδρα τιμηθεὶς καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τῇ ξένῃ διά τε τὴν ἐπιστήμην καὶ διὰ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ.

Ὁ Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων Δημοσθένης Πίππας ἐξέλιπε μετὰ μακρὰν νόσον (1. 11. 33) καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ ἀκόμη τῆς ἡλικίας του, μὴ προφθάσας νὰ ἀφήσῃ περισσότερα δείγματα τῆς ἐπιστημονικῆς του ἱκανότητος, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο πολὺ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ συνθετική του ἐργασία περὶ τῆς Δήλου καὶ τῶν μνημείων αὐτῆς καὶ ἡ ἄλλη εὐσυνείδητος καὶ ἀφωσιωμένη ὑπηρεσιακή του δρᾶσις.

Μετὰ μακρὰν νόσον καὶ ἐν νεαρᾷ σχετικῶς ἡλικίᾳ ἀπέθανε καὶ ὁ λογιστὴς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Παναγιώτης Στριγόπουλος ἐπὶ τριάκοντα πέντε περίπου ἔτη μετὰ παραδειγματικῆς ἐντιμότητος καὶ ἀφοσιώσεως ὑπηρετήσας τὰ συμφέροντα τῆς Ἑταιρείας καὶ ἀγαπήσας τὸ ἵδρυμα ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ οἶκον.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἡμέτερον Συμβούλιον ἔπληξεν ἀμέσως ὁ σκληρὸς θάνατος, ἀφαρπάσας δύο πολυτίμους ἡμῶν φίλους καὶ συνεργάτας τὸν Σπυρίδωνα Παγανέλην (27. 6. 33) καὶ τὸν Σῖμον Μενάρδον (28. 7. 33).

Ὁ Σπυρίδων Παγανέλης ἐπὶ μακρὸν συνεργασθεὶς ἐν τῷ συμβουλίῳ μᾶς παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἀδαμάντινον αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ τὴν εὐγενεστάτην του ψυχήν, συνηνωμένα πρὸς ποιητικὴν διάνοιαν, τῆς ὁποίας τὰ ἐκλεκτὰ προϊόντα διέθρεψαν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τοὺς θαυμαστὰς τῶν ἀρχαίων τόπων καὶ τῆς γραφικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκέρδησαν νέους φίλους. Ἡ πρὸς τὸ ὡραῖον εὐαισθησία καὶ ἡ ἁβρότης τῆς ἐκφράσεως, ἀντικατοπτρίζουσα τὴν λεπτότητα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανοίας τὴν

εὐστροφίαν καὶ ἐνισχυομένη ὑπὸ μιᾶς ἀπεριορίστου ἀγάπης πρὸς τὴν μητέρα Ἑλλάδα, κατέστησαν τὸν Σπυρίδωνα Παγανέλην ἐθνικὸν λογοτέχνην, ὁ ὁποῖος ἤντλησε τὰς ἐμπνεύσεις του ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπηυθύνθη πρὸς Ἕλληνας, ζῶντας καὶ τρεφομένους μὲ τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἑλλάδος τῶν χιλιετηρίδων τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν χιλιετηρίδων τοῦ μέλλοντος.

Παρὰ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν καὶ τὸν κάματον τοῦ σώματος αἱ θαυμασταὶ ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ἡ ἄδολος εἰλικρίνεια καὶ ἡ φυσικὴ καὶ ἀνεπιτήδευτος ὑπερηφάνεια καὶ ἀξιοπρέπεια τοῦ χαρακτῆρος διετήρησαν μέχρι τέλους ἀκμαίαν τὴν ἐμφάνισιν τῆς προσωπικότητος τοῦ Σπυρίδωνος Παγανέλη καὶ καθιστῶσι ἀνεξάλειπτον τὴν ἀνάμνησιν τῆς μετ' αὐτοῦ συνεργασίας.

Ἀλλὰ τοῦ Σίμου Μενάρδου ὁ θάνατος δὲν ἔχει οὐδὲ τοῦ βαθέος γήρατος τὴν παρηγορίαν. Εἶναι βαθεῖα πληγή, τῆς ὁποίας ὅλοι αἰσθανόμεθα ἀκόμη τὸν πόνον, ποθοῦντες ζωηρῶς τὸν θαυμάσιον συνεργάτην.

Ὡπλισμένος διὰ βαθείας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ διὰ τῆς πείρας μακρᾶς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας, διδάκτωρ ἤδη τῆς τε Νομικῆς καὶ τῆς Φιλολογίας, ἐπίτιμος πτυχιοῦχος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, ὅπου καὶ κληθεὶς ἐδίδαξε σειρὰν μαθημάτων περὶ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἔχων δὲ τὴν ἐπίσης ὑπερήφανον ἀνάμνησιν ὅτι ὑπηρέτησεν ὡς ἐπόπτης τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας τῆς καὶ εἰς αὐτὸν φιλτάτης πατρίδος καὶ εἰς ἡμᾶς προσφιλεστάτης μεγαλονήσου Κύπρου, συγγραφεὺς ἤδη πολλῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν κατέχει θέσιν ἡ περὶ τὰς τοπωνυμίας τῆς Κύπρου θαυμαστὴ ἐργασία, ἡ μετὰ πασῶν τῶν ἄλλων παρέχουσα ἁδρότατα δείγματα τῆς φιλολογικῆς καὶ γλωσσικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐρευνητικότητος καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβολογίας τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, — ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα κοσμούμενος καὶ ἐξαιρόμενος ὑπὲρ τοὺς συνήθεις ἀνθρώπους διὰ τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ ἤθους, ἀποτόκου εὐγενεστάτης ψυχῆς καὶ λεπτοτάτης οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπι-

δράση ἀγαθῶς ὁ Σῖμος Μενάρδος ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ καὶ νὰ συντελέση διὰ τῆς ἀπολύτου αὐτοῦ χρηστότητος καὶ εὐθύτητος ὡς καὶ διὰ τῆς ὄντως ἀριστοκρατικῆς ἁβρότητος τῶν τρόπων καὶ τῆς χαριτολόγου διαθέσεως τῆς διανοίας εἰς τὸν σχηματισμὸν θαυμαστῆς ἠρέμου ἀτμοσφαίρας ἀλληλεγγύης καὶ εἰλικρινοῦς συνεργασίας ὑπὲρ μεγάλων οὐχὶ μόνον ἐπιστημονικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικῶν σκοπῶν, οἷοι τίθενται καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ. Ἐπάλλετο δὲ ὄντως ἡ ψυχὴ τοῦ Μενάρδου διὰ πᾶσαν ἐθνικὴν πρόοδον καὶ διὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀντανακλῶσαν ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους καὶ προθυμότατα πάντοτε ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ὁπουδήποτε ἐπαρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπερμαχήση ταύτης.

Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ σύμβολον τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν ἡγετῶν τοῦ λαοῦ ὁ δικέφαλος ἀετὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων.

Διὰ τοῦτο ἐξαίρομεν πρὸς μίμησιν τὸ παράδειγμα τοῦ Σίμου Μενάρδου καὶ θεωροῦμεν αὐτὸ χρησιμώτατον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συχνὰ τελευταῖον κλυδωνιζομένης ἀνερματίστου καὶ ἀσυναρτήτου ἐθνικῆς ἀγωγῆς, διότι ὁ Μενάρδος δὲν ἐδίδαξεν ἁπλῶς τὰ ἀνθρωπιστικὰ γράμματα, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ ἴδιος ἐνσάρκωσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἤσκησεν αὐτὸν ὡς ἀνάγκην τῆς ψυχῆς του.

Κλείοντες τὴν πένθιμον σειρὰν στρέφομεν μετ' ἐξαιρέτου χαρᾶς τὴν σκέψιν ἡμῶν πρὸς τοὺς ζῶντας καὶ χαιρετίζομεν καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὸν πολυσέβαστον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος τῇ 26ῃ Δεκεμβρίου 1933 συνεπλήρωσε τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ὡς σημαντικὸν σταθμὸν ἐνδόξου ἐπιστημονικοῦ βίου.

Ὁ Γουλιέλμος Dœrpfeld ἑορτάζων τὴν ὀγδοηκοστὴν ταύτην ἐπέτειον ἐπὶ Ἑλληνικῆς νήσου, ἡ ὁποία ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀποτελεῖ στόχον ἐπιμόνου αὐτοῦ μελέτης, ἠθέλησε νὰ τονίση ἅπαξ ἔτι τοὺς ἀρρήκτους δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχήν του μετὰ τῆς ἡμετέρας χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ γῆ εἶναι ὑπερή-

φανος, διότι ἐξέθρεψε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν δαιμόνιον τοῦ κορυφαίου ἀνδρὸς καὶ ἐξεμαίευσε τὰ πολύτιμα διδάγματα, δι᾿ ὧν ἐφωτίσθη διεθνῶς ἡ ἱστορία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠργανώθη ἑδραίως ἡ ἀνασκαφικὴ μεθοδολογία.

Οἱ διασημότατοι τόποι τῆς τε κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μικρασίας ὀφείλουσι τὴν εὐκρίνειαν τῆς μνημειακῆς αὐτῶν ἱστορίας εἰς τὴν ἰδιοφυίαν καὶ τὴν διαύγειαν τῆς διανοίας τοῦ Γουλιέλμου Dœrpfeld, ὁ ὁποῖος ἐκ τοῦ χάους συμμίκτων καὶ ἀδιαγνώστων ἐρειπίων ἠδύνατο ἑκάστοτε νὰ διεξάγῃ μετὰ σπανίας εὐστοχίας τὸ ἔργον τοῦ ἀναδημιουργοῦ τῶν περιόδων τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων, οὕτω δὲ ἐσχημάτισε σχολὴν ἐκθρέψασαν πλείονας τῆς μιᾶς γενεὰς καὶ προήγαγε τὴν ἐπιστημονικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀνασκαφῶν. Ἱδρύσας δὲ καὶ ἀσκήσας τὸ καινουργὸν τοῦτο σύστημα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤτοι εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει ὡς σημαντικώτατος διεθνὴς ἀρχαιολογικὸς στίβος, ἦτο ἑπόμενον νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ μετέχοντα τῆς εὐγενεστάτης ταύτης ἁμίλλης καὶ ὑπερηφάνως φέροντα τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας ταύτης. Μέγιστος δὲ παράγων τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν διδαγμάτων τοῦ Dœrpfeld ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἡ ἐξαιρετικὴ διαύγεια τοῦ ὕφους καὶ τὸ πειστικὸν τῆς ἐκθέσεως, ὥστε λέγεται ὅτι Ἄγγλος ἐπιφανὴς ἀρχαιολόγος χαριτολογῶν ποτε εἶπεν ὅτι «ὁ λόγος τοῦ Dœrpfeld ὁμοιάζει πρὸς τὸ ᾆσμα τῶν Σειρήνων, ὁ δὲ θέλων νὰ μὴ ὑποστῇ τὴν γοητείαν αὐτοῦ πρέπει, ὅπως ὁ Ὀδυσσεύς, νὰ προσδέσῃ ἑαυτὸν πρὸς ἱστὸν καὶ νὰ φράξῃ τὰ ὦτά του διὰ κηροῦ». Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες εἴμεθα καὶ ἄλλως εὐγνώμονες πρὸς τὸν ἐπιφανῆ ἄνδρα, διότι μετασχὼν ὡς ἀρχιτέκτων εἰς πλείονας Ἑλληνικὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς συνετέλεσε πλεῖστον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχιτεκτονικῶν εὑρημάτων καὶ συνέδεσεν ἀρρήκτως τὸ ὄνομά του καὶ μετὰ τῆς Ἐλευσῖνος καὶ μετὰ τοῦ Σουνίου καὶ μετὰ τῆς Ἐπιδαύρου καὶ μετὰ τοῦ Ἀμφιαρείου τοῦ Ὠρωποῦ καὶ μετ᾿ ἄλλων τόπων.

Ὁ Γουλιέλμος Dœrpfeld ἀνήκει εἰς τὴν σεπτὴν χορείαν τῶν μεγάλων δαδούχων τῆς ἀρχαιολογίας, πᾶσα δὲ παράτασις τῆς ζωῆς

του ἀποτελεῖ θερμὴν καὶ εἰλικρινῆ εὐχὴν πάντων τῶν ἐν πάσῃ γωνίᾳ τῆς γῆς ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην συναγωνιστῶν.

Τὸν λόγον στρέφοντες νῦν πρὸς τὰ ἔργα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1933 προτάσσομεν τὴν περὶ τῶν ἀνασκαφῶν ἔκθεσιν.

1. Ἐν Μαραθῶνι ἀνέσκαψεν ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηριάδης, ἐξακολουθήσας παλαιάς του ἐρεύνας ἀρξαμένας ἤδη τῷ 1926.

Σκοπὸς τῆς τελευταίας ταύτης ἐργασίας ἦτο ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ τὸ Ἡράκλειον τοῦ Ἡροδότου, τὸ κατὰ Πίνδαρον ἐν μυχῷ Μαραθῶνος.

Ἡ ἀναζήτησις ἐγένετο παρὰ τὸ Μετόχι τοῦ Βρανᾶ, πολὺ πλησιέστερον ὅμως εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Μαραθῶνα παρὰ εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα τὴν ἀκόμη καὶ σήμερον καλουμένην Αὐλῶνα, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ ἐκ Μαραθῶνος πρὸς τὴν Οἰνόην (σήμερον Νοινόην) ὁδὸς οὐχὶ μακρὰν τῆς πύλης τοῦ ἀγροκτήματος τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τῆς Ῥηγίλλης περὶ τὴν νῦν Μάνδραν τῆς Γρηᾶς.

Τὸ Ἡράκλειον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τῆς πόλεως Μαραθῶνος, ὡς ὑποδεικνύουσιν αἱ φιλολογικαὶ μαρτυρίαι.

Ἀφοῦ ἐξηρευνήθη πᾶσα ἡ βορεία ὑπώρεια τοῦ βουνοῦ Ἀγριελίκι ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Μαραθῶνος μέχρι τοῦ μετοχίου τοῦ Βρανᾶ καὶ τῆς χαράδρας τῆς Ῥαπετόζας, ὁ κ. Σωτηριάδης πιστεύει ὅτι ἡ θέσις τοῦ τεμένους τοῦ Ἡρακλέους εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν προεξοχὴν τοῦ βουνοῦ, ἐφ᾽ ἧς ἐγείρεται τὸ ἐκκλησίδιον Ἅγιος Δημήτριος. Ἐκεῖ ὑπάρχει φρέαρ καὶ ἀληθὴς πηγὴ ἀρίστου ποσίμου ὕδατος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐτροφοδοτεῖτο καὶ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον εὑρεθὲν εἰς πολλὰ κατὰ τόπους λείψανα καὶ κατερχόμενον μέχρι τῶν κτισμάτων τοῦ Ἡρώδου εἰς τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν θέσιν Νησὶ ἢ Βορός. Ἄλλως ἡ περιοχὴ ὅλη εἶναι ξηρὰ καὶ ἄνυδρος.

Ἄλλο σημεῖον ἐρευνῶν ἐν Μαραθῶνι εἶναι ἡ ἀνασκαφὴ θολωτοῦ Μυκηναϊκοῦ τάφου, ἡ ὁποία ἐν μέρει μόνον ἐξετελέσθη

τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ μηχανικοῦ κ. Fernand Ghiol, ἔφερε δὲ εἰς φῶς μέγα μέρος τοῦ δρόμου καὶ τὸ ἄνοιγμα τὸ ἀντὶ θύρας φέρον εἰς τὴν κυψέλην τοῦ τάφου. Ἡ κυψέλη εἶχεν ἐπίχωσιν ὕψους μέχρις ἓξ μέτρων. Ἡ δοκιμαστικὴ τάφρος ἀνεκάλυψε παχὺ στρῶμα τέφρας καλύπτον τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος τῆς κυψέλης, ἀνάμικτον δὲ μετὰ πολλῶν ὀστῶν βοῶν, αἰγοπροβάτων καὶ πτηνῶν, λειψάνων θυσιῶν ἐπὶ βωμοῦ παρὰ τὸν τάφον ὑπάρχοντος, ἐξ οὗ προέρχονται καὶ μεγάλοι λίθοι τοῦ χειμάρρου καὶ τεμάχια ἀνθράκων ἐκ ξύλων δρυὸς ὡς καὶ τεμάχια ἀγγείων ἀγανώτων καί τινα καλλιτέρων ἐγχρώμων Μυκηναϊκῶν. Μεταξὺ τῶν λίθων ἀνευρέθη καὶ ἡ παχεῖα στρογγύλη κλεὶς τῆς κορυφῆς τῆς θόλου τῆς κυψέλης, ὡσαύτως δὲ καὶ τεμάχια λίθων προερχόμενα ἐκ τοῦ συληθέντος ἤδη εἰς παλαιοὺς χρόνους τάφου. Ἡ ἐντελὴς ἐκσκαφὴ τοῦ τάφου, ἡ ὁποία ὑπολείπεται ἀκόμη νὰ γίνῃ, παρουσιάζει βεβαίως λόγῳ τῆς ἐρειπώσεως μεγάλας δυσκολίας, ἀλλ᾿ ἡ κατάλληλος ὑποστήριξις τῶν παρειῶν τῆς κυψέλης, ἀρξαμένη ἤδη, θέλει ἐξασφαλίσει τὴν πλήρη κάθαρσιν τοῦ μνημείου. Ὁ δρόμος τοῦ θολωτοῦ τάφου ἔχει πλάτος δύο μέτρων καὶ ὕψος 2 μ. 80.

Ὀλίγον πέραν τοῦ πρὸς τὸ βουνὸν Κοτρώνι ἐστραμμένου μετώπου τοῦ τετειχισμένου τεμένους τοῦ Ἡρακλέους εὑρέθησαν τὰ λείψανα μικροῦ ναοῦ διαστάσεων μ. 11×6 καὶ πλῆθος τεμαχίων ἀγγείων τοῦ 4ου καὶ τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος.

Περαιτέρω κατ᾿ ἄλλον τόπον εὑρέθη κατὰ τμήματα τὸ πήλινον ὑδραγωγεῖον, ἀσφαλῶς, τοῦ Ἡρώδου, τὸ ἐξυπηρετοῦν τὰ παρὰ τὴν θάλασσαν μνημεῖα τοῦ ἀνδρός, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια ἀποτελοῦσι σήμερον καὶ μακρόθεν ὁρατοὺς λοφίσκους.

Παρὰ τὰ Ἡρώδεια ταῦτα κτίσματα εὑρίσκονται καὶ τὰ λείψανα μνημείου τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἔχοντος τὰ θεμέλια ἐκ λίθου ἀρουραίου, ἀδιαγνώστου δὲ ἀκόμη προορισμοῦ.

Ἄξιον ὅμως ἰδίας προσοχῆς καθίσταται τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ Ἡρώδου οὐχὶ μόνον καθ᾿ ἑαυτὸ ὡς τεχνικὸν ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἐμμέ-

σως, διότι δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, κατὰ τὸν κ. Γ. Σωτηριάδην, ὡς τοπογραφικὴ ἔνδειξις περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἡρακλείου.

Ἡ περὶ τὸ μετόχιον τοῦ Βρανᾶ καὶ τὴν Αὐλῶνα χώρα, ἡ μεταξὺ τῶν λόφων Ἀγριελίκι καὶ Κοτρώνι κειμένη, στερεῖται ὕδατος. Ἐνδεχομένη πηγὴ πρὸς τροφοδότησιν τοῦ Ἡρωδείου ὑδραγωγείου εἶναι ἡ χαράδρα τοῦ Διονύσου-Βρανᾶ. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρώδου τὸ ὕδωρ τοῦτο θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνύδρου χώρας.

Σήμερον ἐκ τῆς χαράδρας τῆς Ῥαπετόζας δὲν λαμβάνεται ὕδωρ κατὰ τὸ θέρος καὶ φθινόπωρον.

Παραμένει ἄρα ἡ μόνη ἀστείρευτος πηγὴ ἡ παρὰ τὸν πλάτανον καὶ τὸ φρέαρ τοῦ περιτετειχισμένου τεμένους, τοῦ κατὰ τὸν κ. Σωτηριάδην Ἡρακλείου, διότι σπουδαῖον τῆς εἰκασίας στήριγμα φαίνεται ἡ ὕπαρξις ἐκεῖ ὕδατος, ὡς καὶ ἡ ἔλλειψις οἱουδήποτε ἄλλου καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν περιτειχίστου χώρου δυναμένου νὰ εἶναι Ἡράκλειον.

Πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ εἰκαζομένου Ἡρακλείου, ἐντὸς δὲ τῶν ἀμπελώνων εὑρέθη ἀρχαϊκὴ καλῶς σῳζομένη ἐπιγραφὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰῶνος π. Χ.: ΗΟΡΟΣ/ΤΕΜΕΝΟΣ/ΑΘΕΝΑΑΣ, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει, ἐκεῖ που, τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἄλλου τεμένους.

Ἐκ τῶν πλησιοχώρων τόπων περισυνελέγησαν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὸ δημοτ. σχολεῖον Μαραθῶνος καὶ ἄλλαι τινες ἐπιγραφαί, ὧν μία, τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος, λέγει: Θεαγένης Γύλητος Πρ|οβαλίσιος ἀνέθηκεν, Ὀνητορίδης ἐπόησεν. Οὔτε ὁ Θεαγένης οὗτος οὔτε ὁ Γύλης οὔτε ὁ γλύπτης Ὀνητορίδης εἶναι ἄλλοθεν γνωστός.

Ἄλλη ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ λέγει: Δημοκράτεια Δημοφάνους.

Ἐκ τῆς θέσεως Μάρμαρα ἀνεσύρθη βάθρον ἀγάλματος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: Ἀθηνᾶς Τελεσιουργοῦ.

Ἡ συνέχεια τῆς ἐργασίας ἐν Μαραθῶνι εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον

εὐκταία, καθ' ὅσον ἡ ὁσημέραι ἐντεινομένη καλλιέργεια ἐνδέχεται νὰ βλάψῃ ἀνεπανορθώτως τὸν κρυπτόμενον ἀρχαιολογικὸν πλοῦτον.

2. Ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεύνας τῶν χριστιανικῶν Θεσσαλικῶν Θηβῶν ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου. Σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1933 ἦτο ἡ περαιτέρω ἀποκάλυψις τῆς τρίτης μεγάλης βασιλικῆς ἐντὸς δύο ἄλλων γηπέδων (Ζορμπᾶ καὶ Εὐλογημένου).

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀνευρέθη τὸ μεγαλήτερον τμῆμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους τῆς βασιλικῆς, μήκους 20 μ. καὶ πλάτους 5 μ., συνισταμένου δὲ ἐκ γεωμετρικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον σχημάτων ἐν συνδυασμῷ μετὰ πλοχμῶν καὶ ἑλίκων. Ἡ διάκρισις τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων ἐν ταῖς λεπτομερείαις καθίσταται ἀκόμη δυσχερὴς ἕνεκα τοῦ ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας ἐπικαθημένου ἀκόμη ἐπιπάγου ἐξ ἀσβέστου. Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ στρώματος τούτου θέλει διευκολύνει οὐχὶ μόνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὅλου διακοσμητικοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκριτικὴν αὐτοῦ μελέτην πρὸς τὰ βαθύτερον εὑρεθέντα παλαιότερα ψηφιδωτὰ δάπεδα οὕτως, ὥστε νὰ ἀποκτήσωμεν πληρεστέραν εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τῆς τέχνης τῶν ψηφιδωτῶν ἀπὸ τοῦ 5ου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅτε κατεστράφησαν αἱ Θεσσαλικαὶ Θῆβαι.

Πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν τῆς μελέτης συντελεῖ καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἄλλου ψηφιδωτοῦ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ καὶ βαθύτερον τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ δεξιοῦ κλίτους, ἀρχαιοτέρου δὲ προφανῶς τούτου, καθ' ὅσον ὁ τοῖχος τοῦ δεξιοῦ κλίτους ἔχει θεμελιωθῆ ἐπ' αὐτοῦ.

Τὸ ἔξω τοῦ ναοῦ ἀνευρεθὲν ψηφιδωτὸν τοῦτο ἔχει γεωμετρικὰς διακοσμήσεις (σπειρομαιάνδρους μετὰ συνεχομένων ἀγκυλωτῶν σταυρῶν) καὶ ἐκτείνεται εἰς ἱκανὸν διάστημα δεξιὰ τοῦ ναοῦ. Ἀτυχῶς διὰ τὸ βάθος τῆς ἐπιχώσεως ἡ διευκρίνησις τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου ἐν τῷ συνόλῳ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναβληθῇ εἰς προσεχῆ ἔρευναν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ κατώτερον τοῦτο ψηφιδωτὸν ἀνήκει εἰς προγενέστερον κτίσμα τοῦ 5ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνος, ὅτι δὲ βραδύτερον — ἴσως πολὺ

μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ—νέον κτίσμα ἀντικατέστησε τὸ παλαιόν.

Δεύτερον σημεῖον ἐρεύνης κατὰ τὸ 1933 ἦτο ὁ ἀπὸ τοῦ τριβήλου ἐσωτερικὸς χῶρος τοῦ μέσου κλίτους τῆς βασιλικῆς. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψεν ἐνταῦθα μαρμαρόστρωτα μέρη τοῦ δαπέδου καὶ πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ διακοσμητικὰ γλυπτά, ἐν τεμαχίοις ἀτυχῶς, ἀλλὰ παρέχοντα σαφῆ εἰκόνα τῶν δύο περιόδων τοῦ ἀνασκαπτομένου μνημείου.

Ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους κιονοστοιχιῶν μόνον τῆς ἀριστερᾶς σῴζεται ὁπωσδήποτε καλῶς ὁ ὑψηλὸς στυλοβάτης, ἀποτελούμενος ἐκ τραχυτῶν ἐρυθρωπῶν, κειμένων ἐπὶ χθαμαλῆς ἀργολίθου ὑποθεμελιώσεως καὶ φερόντων ἰωνικὰς βάσεις. Τῆς δεξιᾶς κιονοστοιχίας εὑρέθησαν μόνον μέρη τῶν βάσεων, ἐλάχιστοι δὲ τραχῦται τοῦ στυλοβάτου σῴζονται κατὰ χώραν, ἀλλ' ἀνευρέθησαν πλεῖστα τεμάχια τῶν κορμῶν τῶν κιόνων ἐκ μαρμάρου τῆς Προκονήσου ὡς καὶ δύο κιονόκρανα ἀναδιπλούμενα μετὰ διατρήτων φύλλων ἀκάνθου (ὡς τὰ τῆς Ἁγ. Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως) καὶ ἔχοντα ἁπλᾶ ἐπιθήματα φέροντα ἐν τῷ μέσῳ τῶν στενῶν πλευρῶν μόνον Λατινικὸν σταυρόν.

Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μεταγενεστέρας περιόδου, προερχόμενα προφανῶς ἐκ νεωτέρας διασκευῆς τοῦ δευτέρου τούτου ναοῦ.

Τρίτον σημεῖον τῆς ἐρεύνης ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις τοῦ μέσου καὶ δεξιοῦ μέρους τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος ὡς καὶ τοῦ αἰθρίου τῆς βασιλικῆς.

Τὸ δάπεδον τοῦ ἐσωτερ. νάρθηκος ἀποτελεῖται ἐκ μαρμαροθετημάτων, τὸ δὲ δάπεδον τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος ὡς καὶ τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ αἰθρίου εἶναι ψηφιδωτόν.

Καὶ τὸ μὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ ἐξωτ. νάρθηκος εἶναι γεωμετρικῆς συνθέσεως ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων κύκλων πλαισιουμένων διὰ πλοχμῶν καὶ ἐχόντων ἐγγεγραμμένους ῥόμβους, ἐναλλὰξ κυανοῦς καὶ λευκούς, περικλειόμενον δὲ ἐν τῷ συνόλῳ ὑπὸ

διπλῆς ζώνης συμπλεκομένων τόξων μετὰ μικρῶν σταυρῶν, ἔξωθεν δὲ τούτων σπειρομαιάνδρων.

Ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ ἀποκαλυφθὲν μικρὸν τμῆμα τοῦ ψηφιδωτοῦ τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ αἰθρίου, διότι περιέχει καὶ ζωικὰς παραστάσεις ἐλάφων καὶ ταῶν καὶ ἄλλων πτηνῶν, ῥαμφιζόντων ἀνθύλλια ἢ φύλλα κλαδίσκων.

Τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου εἶναι προφανῶς ἀρχαιότερα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους, διότι εὑρίσκονται χαμηλότερον τοῦ δαπέδου τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τῶν κλιτῶν τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν βάθος, εἰς ὃ καὶ τὸ ὑπὸ τὸ θεμέλιον τοῦ τοίχου μνημονευθὲν ἀνωτέρω ψηφιδωτὸν δάπεδον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη αὐτῶν εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν χρονολογικὴν βαθμῖδα. Ἡ ὕψωσις τοῦ δαπέδου τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τῶν κλιτῶν ἐγένετο δι' ἐπιχώσεως ἐκ κονιαμάτων καὶ ἄλλων λειψάνων τοῦ ἐρειπωθέντος ἀρχικοῦ οἰκοδομήματος, ἀνερχομένης εἰς τὰ κατώφλια τῶν διαμέσων θυρῶν τῶν ναρθήκων εἰς 0.30. Κατὰ ταῦτα τὰ ἄθικτα μέρη τοῦ ἀρχικοῦ κτίσματος εἶναι τὸ αἴθριον καὶ ὁ ἐξωτερικὸς νάρθηξ, ἐν ᾧ ἡ μεταγενεστέρα διασκευὴ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος. Τὸ αὐτὸ παρετηρήθη προηγουμένως καὶ εἰς τὰ προσκτίσματα δεξιὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου.

Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων συνάγομεν περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ κτίσματος τὰ ἑξῆς χρονολογικὰ συμπεράσματα:

1) Ὅτι τὰ παρατηρηθέντα λείψανα ἀρχαιοτέρας περιόδου ἀνάγονται εἰς οἰκοδόμημα, ἀκαθορίστου ἀκόμη προορισμοῦ, ἀνῆκον δὲ εἰς τοὺς ἐσχάτους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν βαθυτέρων ψηφιδωτῶν δαπέδων τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου καὶ ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν.

2) Ὅτι ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ προγενεστέρου τούτου κτίσματος ἀνηγέρθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 6ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου μ. Χ. αἰῶνος ἡ ἀνασκαπτομένη βασιλική, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσι τὰ

κιονόκρανα, τὰ ἐπίκρανα καὶ τὰ ὑψηλότερον κείμενα ψηφιδωτὰ δάπεδα τοῦ δεξιοῦ κλίτους καὶ τῶν δεξιὰ τῶν ναρθήκων συνεχομένων προσκτισμάτων. Μεταξὺ τῶν διακοσμητικῶν ἀρχιτεκτονικῶν γλυπτῶν, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν μεταξὺ τῶν χωμάτων, ἐξέχουσαν σπουδαιότητα ἐνέχουν ὀκτὼ ὀρθογώνιαι πλάκες (0.42 - 0.45 × 0.37, πάχ. 0.04) μετ᾿ ἀναγλύφων, εὑρεθεῖσαι ἐν τῇ δεξιᾷ στοᾷ τοῦ αἰθρίου. Τὰ κύρια θέματα τῶν ἀναγλύφων εἶναι τέσσαρα: α΄) δελφῖνες ἑκατέρωθεν ἀνθεμίου ἀπολήγοντος εἰς τρίαιναν, β΄) ἑκατέρωθεν κανθάρου ἐξέρχονται ἐκ κεράτων αἱ δίδυμοι κεφαλαὶ ἀετῶν, ἐκ τούτων δὲ ἡ μία πίνει ἐκ τοῦ ἀγγείου, γ΄) ἐρωδιὸς ἢ πέρδιξ ἐν μέσῳ ἐσχηματοποιημένων φυτῶν δάκνει ὄφιν καὶ δ΄) φύλλα ἀκάνθου καὶ τρίφυλλα ἐντὸς ἑλίκων. Αἱ πλάκες αὗται ἦσαν προωρισμέναι, κατὰ τὸν κ. Σωτηρίου, δι᾿ ἐπίκρανα παραστάδων, ὁ δὲ τρόπος καθ᾿ ὃν εὑρέθησαν, ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι δὲν εἶχον ἀκόμη χρησιμοποιηθῆ, ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 6ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τοῦ οἰκοδομήματος.

᾿Αξιόλογα εἶναι ὡσαύτως τὰ ἀρχαιότερα τρία ἐπίκρανα, φέροντα ἐξέχοντα φύλλα ἀκάνθου, τῶν ὁποίων ἡ τεχνοτροπία ἀνήκει εἰς τοὺς ἐσχάτους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἐνέχει δὲ τὸ πρᾶγμα ἰδίαν σημασίαν διὰ τὴν σύγκρισιν πρὸς τὰ παλαιοχριστιανικά. Φαίνεται ὅτι τὰ ἐπίκρανα ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ εἰς τὸ χριστιανικὸν κτίσμα, ἀποτελεῖ δὲ ὁ δανεισμὸς οὗτος συμβολικήν, τρόπον τινά, εἰκόνα τῆς ἐν πολλοῖς σημείοις ἐκφαινομένης καταγωγῆς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμητικῆς τῆς χριστιανικῆς καθ᾿ ὅλου τέχνης, ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, οἵα αὕτη ἐξελισσομένη διεμορφώθη κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Πρὸς τούτοις ὁ κ. Σωτηρίου ἀναφέρει ὅτι καὶ τετάρτην βασιλικὴν ἐπεσήμανε διὰ μικρᾶς σκαφῆς κατὰ τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Ν. ᾿Αγχιάλου ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα «῞Αγιος Δημήτριος». ᾿Εκτὸς τῶν θεμελίων τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ τῆς δεξιᾶς κιονοστοιχίας παλαιοχριστιανικοῦ ναοῦ, ἀνευρέθη ἀριστερὰ τῆς

κιονοστοιχίας ἀξιολογώτατον τμῆμα μαρμαρίνου ἄμβωνος τοῦ 5ου ἢ 6ου μ. Χ. αἰῶνος φέρον κόγχας, ἀναγλύφους ἀετοὺς μετ᾽ ἀνοικτῶν πτερύγων καὶ φοινικοειδεῖς διακοσμήσεις.

Παρὰ τὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεύνας ἐγένετο καὶ περισυλλογὴ διεσπαρμένων ἀνὰ τὴν Ν. Ἀγχίαλον ἐπιτυμβίων χριστιαν. ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέθησαν εἰς τὴν ἀξιόλογον τοπικὴν συλλογήν.

Οὕτω τὸ ἐν Ἀγχιάλῳ συντελούμενον ἔργον μέλλει ἀσφαλῶς νὰ ἀποβῇ καὶ ἐν τῇ ὑπολειπομένῃ συνεχείᾳ αὐτοῦ σπουδαιοτάτη συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

3. Ἐν Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ἐξηκολούθησεν ἡ Ἑταιρεία τὰς ἐργασίας, τὰς ὁποίας ἀπό τινων ἐτῶν διεξάγει διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κεραμοπούλλου.

Κατὰ τὸ 1933 ὁ κ. Κεραμόπουλλος εἶχεν ὡς βοηθὸν τὸν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἀποσταλέντα ἐκεῖ ἐπιμελητὴν ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Μπακαλάκην, ἀναθέσας δὲ εἰς τοῦτον τὴν συνέχειαν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Φλωρίνης, ἠδυνήθη νὰ ἀφοσιωθῇ ἀπερίσπαστος ὁ ἴδιος εἰς τὰς τοπογραφικὰς σκαφὰς τῆς ὑπολοίπου Δ. Μακεδονίας, τεινούσας πάσας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἀδιακόπου συνεχείας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας, ἄλλως γνωστοῦ μετὰ μεγάλων χασμάτων.

Ἡ Φλώρινα ταυτιζομένη πιθανῶς πρὸς τὴν Ἡράκλειαν τὴν ἐπὶ τοῦ Λύκου ἢ ἄλλως Λύγκου λεγομένου ποταμοῦ, ἤτοι αὐτοῦ τοῦ διαρρέοντος τὴν σημερινὴν πόλιν, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ κ. Κεραμοπούλλου, μετατοπίζει πρὸς ἑαυτὴν τὴν ἀρχαίαν πόλιν, ἥτις ἄλλως τίθεται παρὰ τὸ Μοναστήριον.

Ἡ κατὰ τὸ 1933 γενομένη διὰ τοῦ κ. Μπακαλάκη ἀνασκαφικὴ ἐργασία ἐν Φλωρίνῃ ἔτυχε τῆς γενναίας ἐπικουρίας τοῦ δήμου Φλωρίνης καὶ τοῦ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἐκεῖ Νομάρχου, αὐτὴ δὲ ἡ παρουσία τοῦ κ. Μπακαλάκη μαρτυρεῖ καὶ περὶ τοῦ πραγματικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας διὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐργασίας.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ 1933 ἐσυνέχισαν τὰς τῶν προηγουμένων ἐτῶν 1930 καὶ 1931 πρὸς Α τῆς τότε ὑπὸ τοῦ κ. Κεραμοπούλλου ἀνακαφείσης ζώνης καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτῆς, ἀποτέλεσμα δὲ ἦτο ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἄλλων διαμερισμάτων τῶν ἀρχαίων οἰκιῶν καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀποκάλυψις ἀρχαίας ὁδοῦ τῆς ἀνασκαπτομένης πόλεως καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος 37 μέτρων περίπου καὶ πλάτους 1μ,75-2μ. Ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ εἶναι ἁπλῆ καὶ ἐστερημένη σκυροστρωσίας ἢ ἄλλου τινὸς ὁδοστρώματος, δὲν ἔχει δὲ καὶ ὑπόνομον. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς βάθος 1.25 ἐντὸς ἀμμώδους στρώματος εὑρέθησαν πολλὰ ὄστρακα μεγαρικῶν σκύφων καὶ ἓν μικρὸν ἀγαλμάτιον χαλκοῦν ἀνδρὸς κρανοφοροῦντος. Ἐνδιαφέρουσα ἦτο ὡσαύτως ἡ ἀνεύρεσις σειρᾶς τετραγώνων πλίνθων, αἱ ὁποῖαι σκληρυνθεῖσαι διὰ τῆς πυρκαϊᾶς διετηρήθησαν ὡς μάρτυρες τῆς οἰκοδομίας τῆς τότε περιόδου.

Ἄλλα κινητὰ εὑρήματα ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων διαφόρων διαμερισμάτων τῶν οἰκιῶν τῆς ἀρχαίας πολίχνης εἶναι πήλινά τινα ἀγαλμάτια καὶ ἀγγεῖα ἐφθαρμένα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τινὰ ὅμως καλλίτερον διατηρούμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδίαν σημασίαν ἔχει μεγαρικὸς σκύφος εἰς τεμάχια, φέρων ἀνάγλυφον, ὡς συνήθως, παράστασιν τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας μετ' ἐπιγραφῶν ἑρμηνευτικῶν τῶν λεπτομερειῶν τῆς εἰκόνος (Ἴλιον, Ἰλίου κατάληψις, Ὀδυσσεύς, Αἴας, Δούρειος ἵππος κλπ.).

Ἄλλος μεγαρικὸς σκύφος, ἴσως συγγενοῦς παραστάσεως, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς διακρινομένης ἐπιγραφῆς Ἀλέξανδρος, δὲν διεσώθη ὁλόκληρος. Πρὸς τούτοις εὑρέθησαν εὐλόγως μεταξὺ τῶν ἐρειπίων εἰς τεμάχια καὶ πολλὰ λείψανα ἁπλῶν οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἀπηνθρακωμένα βαλανίδια καὶ ξύλα καὶ διάφορα μετάλλινα ἐξαρτήματα τῆς οἰκοδομίας καὶ πόρπαι χαλκαῖ ὡς καὶ τεμάχια χαλκῶν σκευῶν μετὰ καλλιτεχνικῆς διακοσμήσεως. Ἐνδιαφέρουσαι δὲ εἶναι καὶ αἱ οἰκοδομικαὶ λεπτομέρειαι τῶν οἰκιῶν ὡς καὶ τὸ ἁπλοῦν αὐτῶν ἄλλως διάγραμμα, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς περιγράφονται ἐν τῇ ἐκθέσει.

Ἐκ τῶν εὑρεθέντων νομισμάτων τὸ ἀρχαιότατον ἀνάγεται

πιθανῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἐκ δὲ τῶν διαφόρων ὀστράκων ἀγγείων τινά, διὰ τὴν ποιότητα τοῦ γανώματος, δύνανται νὰ ἀναχθῶσι καὶ μέχρι τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος. Ταῦτα εἰκαστικῶς ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς πολίχνης, ὡς πρὸς δὲ τὸ τέλος αὐτῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι δὲν ἐπέζησε τῆς πυρκαϊᾶς.

Ὁ κ. Κεραμόπουλλος ἠσχολήθη περὶ τὰς ἑξῆς τοπογραφικὰς ἐρεύνας:

α´) Παρὰ τὸ χωρίον Ἄνω Κλειναὶ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Καλὲς ἐβεβαιώθη ἡ ὕπαρξις ἀσβεστοκτίστου ὀχυρώματος Βυζαντιακοῦ, ἴσως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ δεξαμενή.

Κατὰ τὴν πρὸς τὸν Καλὲν ἀνάβασιν εἰς θέσιν Μοναστηράκι εὑρέθησαν τὰ λείψανα μικρᾶς κώμης, τῆς ὁποίας διὰ προχείρου σκαφῆς ἐξηκριβώθη ἡ καλὴ ὁπωσδήποτε κατάστασις καὶ ἡ ὕπαρξις πολλῶν θραυσμάτων ἀγγείων ἑλληνιστικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς.

β´) Παρὰ τὸ χωρίον Πέτραι (ἄλλοτε Πέτερσκο) μετὰ τοπογραφικὴν λεπτομερῆ ἀναγνώρισιν τῆς πέριξ χώρας καὶ ταυτισμὸν τῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου (νῦν Ἀρνίσσης) πρὸς τὴν ἀρχαῖαν Βεγορρῖτιν, καθορίζεται ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς φυσικῆς διόδου μεταξὺ τοῦ λόφου Λίλικ καὶ τῶν βορείως τῆς Βεγορρίτιδος ὑψωμάτων διὰ τὴν μετὰ τῆς Ἐορδίας συγκοινωνίαν καὶ ἀναζητεῖται εὐλόγως ἡ ὀχύρωσις τῶν πυλῶν τούτων. Ὄντως δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λίλικ ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα μεγάλου τείχους ἀπὸ Β πρὸς Ν, ἐκ μεγάλων ἀνωμάλων λίθων, ἄνευ ἀσβέστου συνηρμοσμένων, ἀνῆκον δὲ πιθανώτατα εἰς παναρχαίους χρόνους. Δοκιμαστικὴ σκαφὴ ἐκεῖ οὐδὲν ἄξιον λόγου κινητὸν εὕρημα ἀπεκάλυψε, ἡ δὲ σπάνις τοιούτων τεκμηρίων ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ μακροῦ χρόνου ἐξαφανισμόν.

Ἄλλο τεῖχος ἀνεῦρεν ὁ κ. Κεραμόπουλλος παρὰ τὴν Ἀνατολικὴν ἔξοδον τῆς διόδου τῶν Πετρῶν τριγωνικῆς διαμορφώσεως, μετὰ κτιστῶν σκελῶν καὶ ἔχον ὡς τρίτην ὀχυρὰν πλευρὰν αὐτὴν τὴν λίμνην. Κατὰ τὸ μέσον περίπου ὑπάρχει διατείχισμα ἑνοῦν τὰ δύο σκέλη. Τὸ κάτωθεν τοῦ διατειχίσματος μέρος τοῦ ὀχυροῦ εἶναι

ἄνευ ἀσβέστου, τὸ δὲ ἄλλο μετ᾽ αὐτοῦ τοῦ διατειχίσματος ἀσβεστόκτιστον. Ἡ παραβολὴ πρὸς τὰ φρούρια τῆς Μακεδονίας, τῆς τε Πέλκας καὶ τῆς Σελίτσης καὶ τῆς Δέβρης, διδάσκει ὅτι ἐν πολλοῖς τόποις ὁ Ἰουστινιανὸς προέβη εἰς ἀνανέωσιν τῆς ὀχυρώσεως χρησιμοποιήσας πρὸς νέας οἰκοδομίας τοὺς λίθους τῶν ἀρχαίων Μακεδονικῶν φρουρίων.

Τὸ φρούριον τοῦτο τοῦ ἀνατολ. στομίου τῆς διόδου ἐπιβλέπει ἀσφαλῶς τὴν ἐκ τῆς Ἐγνατίας εἰσβολὴν πρὸς τὴν λίμνην ἤτοι εἰς τὴν Ἐορδίαν.

Πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Πέτραι, εἰς ἀπόστασιν $^1/_2$ ὥρας ἀπ᾽ αὐτοῦ, ἐπὶ γηλόφου τινός, τοῦ πρώτου ἀπὸ τῆς Ἐορδαϊκῆς πεδιάδος, εὑρέθησαν τὰ λείψανα κώμης τῆς Ἐορδαίας καλούμενα νῦν διὰ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος Γραδίστα. Κατὰ τὴν ὀφρῦν τοῦ λόφου ὑπάρχουσι τὰ λείψανα τείχους ἐκ λίθων μετρίων πηλοκτίστου ἄνευ ἀσβέστου. Τὸ τεῖχος τοῦτο, ὅμως καὶ τὸ τοῦ Μοναστηρακίου τῶν Κλεινῶν, πιστεύεται ὅτι δὲν εἶναι αὐτοτελὴς ὀχυρωματικὸς περίβολος, ἀλλὰ οἱ συνεχόμενοι ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν ἀκραίων οἰκιῶν τῆς κώμης, ἐνισχυμένοι εἰς πάχος πρὸς σκοπὸν ὀχυρωτικόν. Διὰ προχείρου ἐκεῖ σκαφῆς ἀνευρέθησαν τεμάχια ἀγγείων terra sigillata, φαιῶν μετ᾽ ἐκτύπων κοσμημάτων κἄ. πραγμάτων τῶν μακεδονικῶν χρόνων, ἐν ᾧ οὐδὲν λείψανον Βυζαντιακὸν παρετηρήθη.

γ') Ἀναρράχη (Δέβρη).

Ἡ Ἀναρράχη κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Πτολεμαΐδος (πρώην Καϊλάρ), ὑπέρκειται δὲ τοῦ χωρίου ἡ βραχώδης κορυφὴ Καστρὶ καλουμένη ὕψους 1103 μ. Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει μέγα ἀσβεστόκτιστον τεῖχος ἔχον ἕνα πύργον πρὸς Α πιθανῶς δὲ ἀνὰ ἕνα καὶ πρὸς Β καὶ πρὸς Ν καὶ πρόσκτισμα πρὸς Δ καὶ πύλην πρὸς Ν. Ἐντὸς τοῦ τείχους διατηροῦνται λείψανα κτισμάτων ἄνευ ἀσβέστου, ἐντὸς δὲ τῶν χωμάτων εὑρέθησαν κέραμοι Ἑλληνικῆς μορφῆς. Νόμισμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εὑρεθὲν ἐκεῖ παρέχει τὴν ἡλικίαν τοῦ φρουρίου. Κάτωθεν τοῦ Βυζαντινοῦ τούτου φρουρίου εὑρέθη εὐρύτερος καλὸς περίβολος πολὺ ἀρχαιότερος, ἄνευ ἀσβέστου ἐκτισμένος, ἐκ

μεγάλων δὲ λίθων ἀποτελούμενος, κατεστραμμένος ὅμως κατὰ τόπους ὑπὸ τῶν οἰκοδομησάντων τὸ Βυζαντινὸν τεῖχος.

Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως ὑπῆρχε καὶ πρὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἀρχαιότερον τεῖχος κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ἔθος τῶν πολλαπλῶν περιβόλων, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν κ. Κεραμόπουλλον, κατῆλθεν ἀπὸ Βορρᾶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα.

δ') Καὶ ἐν Ἐμπορίῳ παρὰ τὴν Ἀναρράχην ἐβεβαιώθη ἐπὶ λόφου ἡ ὕπαρξις πύργου καὶ πολλαπλῶν τειχῶν ἀσβεστοκτίστων νεωτέρων ἴσως χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

ε') Ἄλλος σταθμὸς τῶν τοπογραφικῶν τούτων ἐρευνῶν ἦτο τὸ Τσοτύλιον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔφερον ἀξιόλογα τυχαῖα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα γενόμενα ἐν τῇ πέριξ χώρᾳ. Αἱ δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ παρὰ τὴν θέσιν Σιανίστι ἔφερον εἰς φῶς τάφους τινὰς μεταγενεστέρους μετ' εὐτελῶν ἀγγείων καὶ νομίσματος τοῦ Κώνσταντος (333 - 350 μ. Χ.).

Πρὸς Β τοῦ Τσοτυλίου κατὰ τὴν θέσιν Μπουφάρι ὑπεράνω τοῦ χωρίου Λῶπες ὑπῆρχεν ἐκτεταμένη κώμη ἐπὶ δύο λόφων καὶ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν λαιμοῦ μετὰ καλοῦ περιβόλου, ἴσως ποτὲ διπλοῦ, ἐκ λίθων πελεκητῶν. Τὰ διάσπαρτα ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς τεμάχια ἀγγείων ἑλληνιστικῶν καὶ ἄλλα λείψανα σκευῶν βιοτικῶν κ. ἄ. δεικνύουσι τὴν μακρὰν ζωὴν τῆς κώμης, παρὰ τὴν ὁποίαν συνδέουσί τινες τὴν πόλιν τοῦ Ἡροδότου Λεβαίην πρὸς τὸ τοπωνυμικὸν Λῶπες καὶ τὸν παραπόταμον τοῦ Ἁλιάκμονος Λεμπίνι.

Ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης προέρχονται ψέλια χαλκᾶ τριγωνικῆς τομῆς μετ' ἐγχαράκτων συγκεντρικῶν κύκλων καὶ ἰχθυακάνθης, εὑρεθέντα, ὡς ἐβεβαιώθη, μετὰ νομίσματος τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

Ἐκ τῆς περὶ τὸ Σιανίστι χώρας προέρχονται καί τινα ἄλλα ἀρχαῖα καὶ ἀξιόλογα χαλκᾶ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν εἰς τεμάχια, ὡς εὑρέθησαν, ὑπὸ τοῦ Ἠλία Παπανικολάου, συγκολληθέντα δὲ εἰς Ἀθήνας ἀπέδωκαν 1) ἀμφορέα, τοῦ ὁποίου αἱ λαβαὶ καταλήγουσιν εἰς δελφῖνα φέροντα εἰς τὸ στόμα λύραν, 2) χαλκῆν λεκάνην, ἔχουσαν λαβὰς κισσοπλέκτους, 3) κάδον χαλκοῦν ἁπλοῦν.

Παρὰ ταῦτα ἦσαν καὶ δύο ἐλλιπῆ πήλινα ἀγαλμάτια Ἀφροδίτης καὶ τεμάχιον ἀργυροῦ κατόπτρου καὶ δύο σιδηροῖ πελέκεις κ.τ.τ. καὶ ἀρύβαλλος Κορινθιακὸς τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος, τεκμήριον οὗτος τῆς ἀρχαιοτάτης ζωῆς τῆς κώμης.

Ἀλλὰ καὶ ἐν Βουδουρίνᾳ καὶ ἐν Μποχορίνᾳ καὶ ἐν Παλαιογουλᾷ ἐπεσήμανεν ὁ κ. Κεραμόπουλλος λείψανα τειχῶν καὶ κωμῶν ἀρχαίων, ἡ δὲ συνέχεια τῶν ἐρευνῶν του καὶ κατὰ τὸ προσεχὲς μέλλον θέλει ἀποβῇ ὡσαύτως πολύτιμος διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ἱστορικῆς τοπογραφίας τῆς Μακεδονίας.

4. Ἀνὰ τὴν ἀρχαίαν Ἀχαΐαν ἐξηκολούθησεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία τὰς ἐρεύνας Μυκηναϊκῶν νεκροταφείων διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Νικ. Κυπαρίσση.

Παρὰ τὸ θέρετρον Λομποκὰ τῶν χωρίων Μποντιὰ ἐπὶ μακροῦ γηλόφου ἐκ ψαμμίτου λίθου ὑπάρχουσι λαξευτοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι τῶν τελευταίων Μυκηναϊκῶν χρόνων.

Μέρος τῶν τάφων τούτων ἠρεύνησε κατὰ τὸ 1933 ὁ κ. Κυπαρίσσης, ἐκ δὲ τῶν τριῶν, τοὺς ὁποίους ἀνέσκαψε, δύο μὲν εὑρέθησαν σεσυλημμένοι καὶ κατεστραμμένοι, ἐντὸς δὲ τοῦ τρίτου ἀνευρέθησαν οἱ σκελετοὶ τῶν νεκρῶν καὶ τέσσαρα τυφλόστομα ἀμφορείδια καὶ ἓν κύπελλον καὶ ἡ χαλκῆ λεπὶς μαχαιρίου.

Ἡ ἔρευνα τοῦ παρελθόντος ἔτους, εἰ καὶ περιωρισμένη, διὰ τὰ γλισχρότατα μέσα, τὰ ὁποῖα κατ᾽ ἀνάγκην ὑπῆρξαν τοιαῦτα, ἦτο ἐν τούτοις ἱκανὴ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἀπομεμακρυσμένον ἐκεῖνο καὶ ὀρεινὸν μέρος τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας ἐξετείνετο ὁ αὐτὸς προϊστορικὸς πολιτισμός, οἷος ἀνευρέθη καὶ εἰς τὰς ὑπολοίπους κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐρευνηθείσας Μυκηναϊκὰς νεκροπόλεις τῆς Ἀρχαίας Ἀχαΐας.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ χωρίον Λάλουσι τῆς Τριταίας διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις ὁμοίου νεκροταφείου. Ἐξαιρετικὴν δὲ σημασίαν ἔχει τὸ γεγονὸς ὅτι μέγα Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον ἐπεσημάνθη κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ παρελθόντος θέρους καὶ πλησίον τῶν Πατρῶν κατὰ τὴν θέσιν Σαμακιάν.

Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ δεύτερον Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται παρὰ τὰς Πάτρας, μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1923 παρὰ τὰ ἄνω Σιχαινὰ ἀνεύρεσιν τοῦ πρώτου, παρέχεται δὲ οὕτω σαφὴς ἡ παναρχαία ἱστορία τῶν συνοικισμῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπετέλεσαν βραδύτερον τὴν πόλιν Πάτρας τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἤτοι τῆς Ἀρόης, τῆς Μεσάτιδος καὶ τῆς Ἀνθείας. Τὸ παρὰ τὰ Σιχαινὰ νεκροταφεῖον ἐσχετίσθη ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ κ. Κυπαρίσση πρὸς τὴν Ἀρόην. Τὸ νεκροταφεῖον τῆς Σαμακιᾶς εἰκάζεται νῦν ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ κ. Θωμοπούλου, ἐκεῖ τιθεμένην Μεσᾶτιν. Ὑπολείπεται ἄρα ὅπως ἐν προσεχεῖ ἐξερευνήσει τῆς νεκροπόλεως ταύτης ἀναζητηθῇ καὶ τῆς τρίτης προϊστορικῆς πόλεως, τῆς Ἀνθείας, τὸ νεκροταφεῖον. Διὰ τῆς ἐξερευνήσεως ταύτης ἐκτὸς τῶν ἐνδεχομένων ἐνδιαφερόντων κινητῶν εὑρημάτων καὶ τῆς συμπληρώσεως τῆς εἰκόνος τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνὰ τὴν ἀρχαίαν Ἀχαΐαν, ἐξ ἴσου σπουδαῖος, ἂν μὴ σπουδαιότερος, θὰ εἶναι ὁ καθορισμὸς ὁ τοπογραφικός.

5. Ἐν τῇ Σικυωνίᾳ χώρᾳ ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ 1933 αἱ ἐργασίαι τῆς Ἑταιρείας διὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ὀρλάνδου.

Παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Κιάτου ἀνεσκάφη κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ πρὸ διετίας δοκιμαστικῶς σκαφεῖσα μεγάλη χριστιανικὴ βασιλική.

Ἡ βασιλικὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τῶν λεγομένων ἑλληνιστικῶν βασιλικῶν, τῶν ἐπιμήκων δηλ. ὀρθογωνίων κτισμάτων μετ' ἐσωτερικῶν κατὰ μῆκος κιονοστοιχιῶν. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Κιάτου ἔχει μῆκος μὲν περὶ τὰ 65 μ., πλάτος δὲ μ. 21. Ὁ κυρίως ναὸς ἔχει μῆκος 40 μ., τὰ δὲ λοιπὰ 25 καταλαμβάνει ὁ νάρθηξ καὶ τὸ ἀσφαλῶς εἰκαζόμενον, ἀλλὰ μὴ ἀνασκαφὲν ἀκόμη αἴθριον. Ὁ ναὸς ἔχει καὶ προσκτίσματα κατὰ μὲν Ν. πλευρὰν παρεκκλήσιον, ἔχον πολύχρωμον μαρμαρόθετον δάπεδον, κυβόσχημον ἁγίαν τράπεζαν καὶ βάθρον τοῦ τέμπλου μετὰ ἰωνικῶν γλυφῶν. Ἐκ τοῦ τέμπλου προέρχεται καὶ πλὰξ θωρακίου μετὰ στεφάνου, ἐφ' ἧς μέρος τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς «καὶ πάντων καλλιερ-

γούντων» ἤτοι πιθανῶς: Μνήσθητι Κύριε τοῦ δούλου σου (δεῖνος...) καὶ πάντων ⟨τῶν⟩ καλλιεργούντων.

Κατὰ δὲ τὴν Β πλευρὰν ὑπάρχει τετράγωνον κτίσμα ἐπικοινωνοῦν διὰ θύρας μετὰ τοῦ Β κλίτους καὶ ἐγκλεῖον δεξαμενὴν ἄνευ ὀπῆς ἐκροῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐβοήθει νὰ ἑρμηνεύσωμεν αὐτὴν ὡς κολυμβήθραν.

Δύο ἄλλα ὀρθογώνια διαμερίσματα εὑρίσκονται κατὰ τὰς δύο στενὰς πλευρὰς τοῦ νάρθηκος, ἴσως ἑρμηνευτέα ὡς σκευοφυλάκια.

Ἀπὸ τοῦ νάρθηκος εἰς τὸν κυρίως ναὸν εἰσήρχοντο διὰ δύο θυρῶν καὶ ἑνὸς ἐν τῷ μέσῳ εὑρισκομένου τριβήλου. Τῶν κιόνων τοῦ τριβήλου εὑρέθησαν αἱ ὑψηλαὶ βάσεις καὶ ἓν κιονόκρανον συνθέτου κορινθιακοῦ τύπου μετὰ προτομῶν ὀκλαζόντων κριῶν ὑπὸ τὰς γωνίας τοῦ ἄβακος, κατὰ δὲ τὸ μέσον ἑκάστης πλευρᾶς μετὰ ἀετῶν πατούντων ἐπὶ ὑπτίων μικρῶν βοῶν. Κριοφόρα κιονόκρανα ἐν Ῥαβέννῃ, Θεσσαλονίκῃ κατὰ Ῥωμαϊκὰ κιονόκρανα π. χ. τοῦ ναοῦ τῆς Ὁμονοίας ἐν Ῥώμῃ καὶ ταῦτα πάλιν κατὰ Μικρασιατικά.

Ἡ βασιλικὴ εἶναι, ὡς εἴπομεν, τρίκλιτος. Τὸ μεσαῖον κλῖτος εἶναι πλατύτερον (10 μ.) τῶν δύο πλαγίων (5.50 μ.).

Τὰ κιονόκρανα εἶναι ἰωνικὰ μετὰ χωριστῶν ἐπιθημάτων φερόντων σταυροὺς καὶ γλυπτὸν διάκοσμον. Οἱ τοῖχοι τοῦ μεσαίου κλίτους ὑψούμενοι ὑπεράνω τῶν στεγῶν τῶν πλαγίων κλιτῶν ἔφερον παράθυρα. Γυναικωνίτης πιθανῶς δὲν ὑπῆρχε.

Ἰδίᾳ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ πρεσβυτέριον τοῦ ναοῦ, διότι καὶ καλῶς διετηρήθη καὶ εἰς μίαν μόνην περίοδον ἀνήκει, διότι ὁ ναὸς καταστραφεὶς δὲν ἀνεκτίσθη ποτέ.

Τὸ πρεσβυτέριον τοῦτο ἔχει τὸ πλάτος τοῦ μέσου κλίτους, δὲν ἐκτείνεται δὲ καὶ εἰς τὰ πλάγια, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἑξῆς. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο μερῶν ἤτοι τῆς ἀψῖδος καὶ τοῦ πρὸ αὐτῆς ὀρθογωνίου χώρου (8.35 × 6.50). Τὸ δάπεδον εἶναι πολύχρωμον μαρμαρόθετον, εἰς δὲ τὴν ἀψῖδα κατὰ 0.25 ὑψηλότερον. Ἑκατέρωθεν τοῦ ὀρθογωνίου κατὰ μῆκος εἶναι τὰ βάθρα τῶν ἱερέων ἐπὶ δαπέδου ὕψους τοῦ τῆς ἀψῖδος. Ἄλλα βάθρα ἐπὶ τοῦ ἡμικυκλίου

τῆς ἀψῖδος, ἔχοντα ἐν μέσῳ μεγαλοπρεπέστερον τὸν θρόνον τοῦ ἀρχιερέως.

Ἡ Ἁγία τράπεζα εὑρίσκετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὀρθογωνίου καὶ ἦτο μαρμαρίνη, ὅπως συμπεραίνεται ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῆς, εἶχε δὲ ὡς κάλυμμα πλάκα μὲ ἀνακεκαμμένα τὰ χείλη.

Τεμάχια τοῦ καλύπτοντος τὴν τράπεζαν κιβωρίου δὲν εὑρέθησαν. Τοῦ τέμπλου εὑρέθη ἄριστα διατηρουμένη ἡ πωρίνη βάσις φέρουσα ἰωνικὰς γλυφὰς καὶ ἴχνη σαφῆ τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἄνω μέρους τοῦ τέμπλου ἀναπαριστωμένου ὡς ἑξῆς:

Ἑκατέρωθεν τῆς ὡραίας πύλης εἷς κίων ὑψηλὸς καὶ ἑκατέρωθεν τῶν κιόνων χαμηλὰ διάτρητα θωράκια μετὰ πεσσίσκων.

Καὶ ἄλλαι τινὲς λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς τοῦ πρεσβυτερίου τάσσουσι τὸ σύνολον αὐτοῦ εἰς γνωστὸν τύπον παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν.

Ἐκ πασῶν τῶν σχετικῶν ἐνδείξεων ὁ κ. Ὀρλάνδος χρονολογεῖ τὴν βασιλικὴν τῆς Σικυῶνος-Κιάτου εἰς τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα καὶ συνδυάζων πρὸς πληροφορίαν ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους εὑρισκομένην περὶ Νέας Σικυῶνος ὡς μιᾶς τῶν σπουδαιοτάτων πόλεων τῆς χριστιανικῆς Ἀχαΐας ἀπονέμει τὴν βασιλικὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

6. Ἐν Ἀμνισῷ τῆς Κρήτης τέλος ἐξηκολούθησε τὰς ἀνασκαφὰς ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Μαρινάτου, ὅστις εἶχε καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ἐκ 10 χιλιάδων δραχ. ἐξ ἐράνων φιλαρχαίων φροντίδι τοῦ κ. Γ. Ζαρίφη συλλεχθέντων.

Συμπληρῶν τὰς ἐργασίας τοῦ 1932 ὁ ἀνασκάπτων καθώρισε τὸν προορισμὸν τοῦ πυργοειδοῦς οἰκοδομήματος ὡς δεξαμενῆς γλυκέος ὕδατος, διαρρυθμισθείσης ἐπὶ τὸ μνημειωδέστερον πρὸς περισυλλογὴν καὶ διαφύλαξιν πολυτίμου φλεβὸς ὕδατος, εὑρισκομένης ἐντὸς τῆς ἄμμου τοῦ αἰγιαλοῦ.

Κατὰ τὰς γενομένας παρατηρήσεις ἡ δεξαμενὴ κατεσκευάσθη κατὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην περίοδον τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς (ΥΜ, 2-3), ἡ δὲ ποικιλία τοῦ ὑλικοῦ καὶ τὸ ἀνομοιομερὲς τῆς

οἰκοδομίας δεικνύουσιν ὅτι ἡ δεξαμενὴ ἐκτίσθη δι' ὑλικοῦ παρακειμένων ἀχρήστων οἰκοδομημάτων.

Ὡσαύτως ἠρευνήθη ὁ ἀποθέτης τῆς Παλαιοχώρας περαιτέρω, ἀπεκαλύφθη δὲ καὶ τὸ οἰκοδόμημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκον τὰ συντρίμματα τῶν ἀγγείων.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἀριθμεῖ πλείστας περιόδους. Τὸ ἀρχικὸν κτίσμα εἶναι ἐκ πελεκητῶν πώρων, τῶν ὁποίων οἱ δόμοι εἰσέχουσι ἀνερχόμενοι, ὥστε σχηματίζεται βαθμιδοειδὴς ἡ πρόσοψις τοῦ τοίχου. Οἱ πλεῖστοι τῶν λίθων φέρουσιν ἐγχάρακτον τρίαιναν, τοῦτο δὲ καὶ βοηθεῖ εἰς τὴν χρονολόγησιν εἰς τὴν ΜΜ ἐποχήν, δι' ἣν συμφωνοῦσι καὶ τὰ ἀφθόνως εὑρεθέντα ὄστρακα μεσομινωϊκῆς κεραμεικῆς.

Ἀβέβαιον εἶναι ἀκόμη πότε ἀκριβῶς τὸ κτίσμα τοῦτο κατεστράφη. Σαφὲς μόνον εἶναι ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνεπτύχθη ἐν τῷ κτίσματι θρησκευτικὴ λατρεία, ἡ ὁποία τουλάχιστον κατὰ τὸ τέλος τῆς γεωμετρικῆς περιόδου ὑπῆρχε. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἢ ὀλίγον πρότερον τὸ ἠρειπωμένον μινωϊκὸν κτίσμα ἀνεσκάφη καὶ ἐκαθάρθη πρὸς ἵδρυσιν ἱεροῦ. Τότε φαίνεται ὅτι τὰ μεσομινωϊκὰ λείψανα, κεραμεικά τε καὶ ἄλλα, συνεσωρεύθησαν εἰς τὸν ἀποθέτην. Εἶναι δὲ τοῦτο τεκμήριον ὅτι τὸ μινωϊκὸν ἐκεῖνο κτίσμα ἦτο καὶ ἐθεωρεῖτο ἱερόν. Ἐκ τῶν εὑρημάτων ἐμφαίνεται ὅτι ἡ λατρεία ἐξηκολούθησεν ἄνευ διακοπῆς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν, ὅτε καὶ διεκόπη, ἡ δὲ διακοπὴ αὕτη δηλοῦται διὰ στρώματος ἄμμου, ἐπικαθημένου ἐπὶ στρώματος πάχους 0.70 περιέχοντος ποικίλα λείψανα κατεστραμμένων χαλκῶν σκευῶν, ἐργαλείων καὶ εἰδωλίων.

Μετὰ τὴν διακοπὴν ταύτην ἐγένετο ἀνασύστασις τοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ πολὺ πενιχροτέρου, ἡ δὲ διάρκεια τοῦ νέου τούτου ἱεροῦ φαίνεται ὅτι ἔφθασε μέχρι τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος.

Τὰ στρώματα δὲν εὑρέθησαν ἐντελῶς ἀδιατάρακτα, ἀλλὰ τὰ κινητὰ εὑρήματα εἶναι ἐπαρκῆ καὶ σαφῆ πρὸς γενικὴν χρονολόγησιν.

Ἐκ τῶν κινητῶν εὑρημάτων ἀξιολογώτερα εἶναι χαλκᾶ εἰδώ-

λια βοὸς καὶ αἰλουροειδοῦς ὀκλάζοντος καὶ στρέφοντος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω μετὰ χαίνοντος στόματος. Ἄλλα τεμάχια κεφαλῆς λέοντος ἢ αἰλουροειδοῦς μεγέθους μικροῦ κυνός, σφυρηλάτου. Ἐπίσης ἀνευρέθη σύμπλεγμα θεότητος γυναικείας καθημένης ἐπὶ ἵππου, ἀναλόγου πρὸς τὰς γνωστὰς παραστάσεις τῆς «Ἑλένης» ἐκ τοῦ τεμένους τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Μενελαείου τῆς Σπάρτης.

Ἐκ φαγεντιανῆς γῆς, αἰγυπτιακῆς δὲ προελεύσεως εἶναι ἀγαλμάτια τοῦ αἰγυπτίου θεοῦ Βησᾶ, ἀγαλμάτιον Ἀφροδίτης αἰσχυντηλῆς καὶ ἀγγεῖά τινα εὑρεθέντα εἰς τεμάχια, ὧν ἓν καὶ συνεκολλήθη.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν περιόδων εὑρέθησαν ἱκανὰ συντρίμματα καὶ κινητὰ εὑρήματα ὡς καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἡ γενικωτέρα σημασία τῆς ἐρεύνης τοῦ 1933 ἐν Ἀμνισῷ ἔγκειται εἰς τὸ πόρισμα ὅτι παρουσιάζεται κατὰ τρόπον σαφέστατον ἡ ἐπὶ παλαιοτέρου οἰκοδομήματος τῶν μινωϊκῶν χρόνων ἐξακολούθησις θρησκευτικῆς λατρείας κατὰ τοὺς πρωτοϊστορικοὺς καὶ τοὺς ἱστορικοὺς Ἑλληνικοὺς χρόνους. Ἀκόμη δὲ μεγαλητέρα θὰ ἦτο ἡ σημασία τοῦ πράγματος, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ δειχθῇ ὅτι καὶ τὸ παλαιότερον μινωϊκὸν οἰκοδόμημα δὲν ἦτο κοινὸν κτίσμα ἀλλὰ ἱερόν, διότι τότε θὰ εἴχομεν καὶ τὸ πρῶτον μινωϊκὸν αὐτοτελὲς ἱερόν. Ἡ συνέχεια τῆς ἀξιολόγου ταύτης ἀνασκαφῆς θὰ διασαφήσῃ καὶ τὴν ἀπορίαν ταύτην εἴτε θετικῶς εἴτε ἀρνητικῶς.

Παρὰ τὰς διὰ τὰς ἀνασκαφὰς γενομένας δαπάνας, ἡ Ἑταιρεία ἐδαπάνησε καὶ δρ. 62.122.15 πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, τῆς μόνης Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς βιβλιοθήκης παρὰ τὴν εἰδικὴν νομισματικὴν βιβλιοθήκην τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου. Ἔσχε δὲ ἐπαύξησιν ἡ βιβλιοθήκη καὶ διὰ δωρεᾶς 269 τόμων καὶ φυλλαδίων καὶ δι᾿ ἀνταλλαγῆς 112 τόμων.

Πρὸς τούτοις ἐδημοσιεύθη δαπάναις τῆς Ἑταιρείας ὁ τόμος τῶν Πρακτικῶν αὐτῆς διὰ τὸ ἔτος 1932 ἐκ σελ. 116 ἀντὶ δαπάνης δρ. 26.272.70.

Ἐξετυπώθη ὡσαύτως ὁ τόμος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος διὰ τὸ 1931 ἐκ σελ. 182 καὶ 117 εἰκόνων ἀντὶ δαπάνης δρ. 72.815.30, περιέχων πραγματείας ἀρχαιολογικὰς τῶν κ.κ. Οἰκονόμου, Μυλωνᾶ, Ξυγγοπούλου, W. Peek, Μαρίας Σωτηρίου, Σπ. Μαρινάτου Ἀ. Κεραμοπούλλου, Π. Ρεδιάδου, Γιαννοπούλου καὶ Βαμβουδάκη. Ἤρχισε δὲ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ ἑπομένου τόμου τῆς Ἐφημερίδος, τῆς ὁποίας ὡς γνωστόν, ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1837, ἡ δὲ τρίτη περίοδος ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1883 οὐδεμίαν ὑπέστη ἔκτοτε διακοπήν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὑπὸ ἐκτύπωσιν τόμου συμπληρώνει τιμητικωτάτην διὰ τὰς ἡμετέρας προσπαθείας πεντηκοστύν.

Κατὰ τὸ 1933 ἐξηκολούθησεν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου 4823, δι' οὗ ἀνετέθη εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν ἡ ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς χώροις καὶ τοῖς μουσείοις ἀποκλειστικὴ πώλησις δελταρίων εἰκονογραφημένων καὶ φωτογραφιῶν ἀρχαιολογικῶν. Κατὰ τὸ 1932 ἡ μεγάλη δαπάνη πρὸς φωτογράφησιν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ, τῇ Ἀκροπόλει, τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ κἀ. μόλις ἐκαλύφθη ἐκ τῆς πωλήσεως ἀντιτύπων, ἀνεμένομεν δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ 1933, ὅπως ἀποβλέψωμεν εἰς περιθώριον κερδῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διανείμωμεν, ὅπως διαγράφει ὁ εἰρημένος νόμος.

Ὄντως κατὰ τὸ 1933, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐντύπῳ ἰσολογισμῷ ἐμφαίνεται, ἠδυνήθη νὰ διανείμῃ ἡ Ἑταιρεία εἰς τοὺς φύλακας τῶν οἰκείων μουσείων τὸ κατὰ νόμον ποσοστόν, ἀνερχόμενον εἰς δρ. 7.741.—, ἔχει δὲ πρὸς διάθεσιν διὰ τὰς βιβλιοθήκας τῶν οἰκείων μουσείων κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου δρ. 38.704.85, ἐγγραφησομένας εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἐκράτησε δὲ τέλος ὑπὲρ ἑαυτῆς δρ. 30.963.85, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέρχεται τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ νόμου διαγραφόμενον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ποσοστόν.

Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη δοκιμαστικῶς ἐκτελεσθεῖσα ἐπὶ δύο ἔτη παρέσχεν εἰς ἡμᾶς ἀκριβῆ περίπου γνώμονα καὶ μέτρον τι κατὰ προσέγγισιν περὶ τῆς δυνατῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ὥστε

προκειμένου ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐμπορία αὕτη εἴτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας, ὀργανουμένη βαθμιαίως ἐπὶ τὸ τελειότερον κατὰ τὴν ἑκάστοτε πεῖραν, εἴτε καὶ δι' ἐκχωρήσεως εἰς ἰδιώτας διὰ πλειοδοτικοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας διαγωνισμοῦ, νὰ ἔχωμεν ὁπωσδήποτε ἐσχηματισμένον τὸ μέτρον τῶν ἀπαιτήσεων ἡμῶν.

Εἰς ἀνασκαφὰς ἐδαπανήθησαν δρ. 35.734.50 ἐπεκουρήθησαν δὲ αὗται δι' ἴσου ποσοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τὸ ὁποῖον κατέβαλε καὶ τὰ ὁδοιπορικὰ καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν μεταβάντων ἀρχαιολόγων.

Παρατηρεῖτε, Κύριοι Ἑταῖροι, διὰ τίνος γλίσχρου ποσοῦ ἐκινήθη ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1933. Ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπῆρξε κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος μικρότερον ἢ κατὰ προηγούμενα ἔτη, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἐκ τῆς περιουσίας τῆς Ἑταιρείας εἰσοδήματα ἐμειώθησαν λόγῳ ἐλαττώσεως τοῦ τόκου τῶν ἐθνικῶν χρεωγράφων, εἰς ἃ καὶ ἡ Ἑταιρεία ἔχει ἐπενδεδυμένην τὴν περιουσίαν αὐτῆς. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ ἐκ 40.000 χαρτίνων δραχμῶν ἐτησία χορηγία τοῦ Δημοσίου διὰ τὸ 1933 πρὸς μεγάλην ἡμῶν ἔκπληξιν δὲν κατεβλήθη, ἠλαττώθησαν δ' οὕτω ἔτι μᾶλλον τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1933.

Σημειωτέον ὅτι ἡ χορηγία αὕτη τοῦ Δημοσίου ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ ποσοῦ τῶν 600 χιλιάδων χρυσῶν δραχμῶν ἐτησίως, ἀποδιδομένων κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσπράξεων τοῦ λαχείου τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων μετὰ τὴν συγχώνευσιν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἀρχαιοτήτων λαχείου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας μετὰ τοῦ τότε ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Κράτους Λαχείου τοῦ Στόλου, δὲν εἶναι συνδρομή, κυρίως εἰπεῖν, τοῦ Δημοσίου πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, ἀλλὰ μερίδιον ταύτης ἀποδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἐκ τῶν κερδῶν τοῦ κοινοῦ λαχείου τοῦ προελθόντος ἐκ τῆς συγχωνεύσεως. Παρὰ τὸν σαφῆ χαρακτῆρα τῆς χορηγίας ταύτης ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἶχεν ἑκάστοτε τὴν δυσάρεστον ἔκπληξιν νὰ βλέπῃ ἐλαττούμενον ἁλματικῶς τὸ ἀποδιδόμενον ποσόν, μέχρις οὗ τοῦτο ἔφθασε

τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας χαρτίνων δραχμῶν, καθ' ὅν χρόνον τοὐναντίον αἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ λαχείου εἰσπράξεις ηὐξάνοντο ἁλματικῶς, ὁ δὲ εἰσφέρων τὸν κερδοφόρον ὀβολόν του πολὺς κόσμος εἶχε τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἐνισχύει ἐν δικαίᾳ μοίρᾳ ἀμφοτέρους τοὺς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ λαχείου σαφῶς δηλουμένους ἐθνικοὺς σκοπούς.

Τὴν πικρὰν ταύτην διὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν παρεξήγησιν ἐτόνισε καὶ ἄλλοτε τὸ Συμβούλιον ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης, εἴχομεν δὲ ἐλπίσει τότε πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ ἤρετο ἡ ἄνισος διανομὴ τῶν ἀπὸ τοῦ λαχείου τοῦ Στόλου, τοῦ λεγομένου καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων, διαρκῶς αὐξανομένων κερδῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ δικαία ἐκείνη ἐλπὶς τοῦ Συμβουλίου ἀπεδείχθη ματαία καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἑταιρείας κατεδικάσθη καὶ πάλιν νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τοὺς περιωρισμένους πόρους τῆς μικρᾶς αὐτῆς περιουσίας πρὸς προφανῆ ζημίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου.

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος νέας ἐλπίδας ἐσχημάτισε τὸ Συμβούλιον οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ εὐμενοῦς ἐνδιαφέροντος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ καὶ τῆς εὐλόγου προστασίας τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πραγματικῆς στοργῆς τοῦ οὐχὶ φιλαργύρως ἀλλὰ οἰκονομικῶς ἀποβλέποντος πρὸς τὴν πνευματικὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἔθνους κ. Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἡ εὐκαιρία τῆς νέας διαρρυθμίσεως τοῦ λαχείου ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην εἰς τὸ ἐθνικὸν τοῦτο καθίδρυμα, ὅτι δὲ οὐδεμία ἄλλη σκέψις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναστείλῃ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐκδηλωθείσης διαθέσεως, ἥτις δὲν θὰ εἶναι ἁπλῶς ἱκανοποίησις τοῦ μέχρι τοῦδε παροραθέντος δικαίου, ἀλλὰ καὶ θετικὴ ἐθνικὴ ὑπηρεσία ἀποτελοῦσα τίτλον τιμῆς διὰ πᾶσαν Κυβέρνησιν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία μετά τινα ἔτη συμπληρώνει ἑκατονταετίαν ἀναμφισβητήτου σημασίας, ἐκπροσωπεῖ διὰ τοῦ ἔργου αὐτῆς σπουδαιοτάτην ἐκδήλωσιν τῆς πνευματικῆς κατευθύνσεως τοῦ Ἔθνους καὶ συνεργάζεται ἐν τούτῳ στενῶς μετά τε τῆς Ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους καὶ μετὰ τῶν ἀλλοδαπῶν ἀρχαιολογικῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι εὐτυχής, διότι φιλοξενεῖ ἡ ἡμετέρα χώρα.

Ἀλλ' ἐν τῷ διεθνεῖ τούτῳ στίβῳ δὲν συναγωνιζόμεθα τὸν εὐγενέστατον ἀγῶνα ἀπὸ ἴσων ὑποχρεώσεων. Τὰ πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς ὡς πρὸς πηγὴν ἐξευγενισμοῦ καὶ ἀνυψώσεως φερόμενα ἄλλα ἔθνη προσέρχονται ὡς ξένοι καὶ ἀπέρχονται ὡς ἰσοπολῖται μεταφέροντες τὸν πυρσὸν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὡς δᾳδοῦχοι καὶ ἱεροφάνται τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἡ δὲ πρὸς στιγμὴν κλονισθεῖσα ἐκ τῶν ὑλιστικῶν διδαγμάτων καὶ τῶν πραγματικῶν δῆθεν κατευθύνσεων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους παγκόσμιος συνείδησις ἐπανευρίσκει τὸν ὀρθὸν δρόμον τῆς ἀληθοῦς ζωῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἀφοσιώσει πρὸς τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον κλασσικὸν κόσμον.

Ἀλλ' ὅ,τι διὰ τοὺς ἄλλους εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλευθέρας ἐκλογῆς ὡς μέσου μορφώσεως, διὰ τοὺς κατοικοῦντας τὸ αὐτὸ ἔδαφος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεπήδησεν ὁ αἰώνιος ἐκεῖνος ἠθικὸς κόσμος, ἡ μελέτη αὕτη εἶναι καὶ ὑποχρέωσις καὶ καθῆκον ἀπέναντι μιᾶς ἐθνικῆς πλέον ἱστορίας. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ μελέται ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῶν ἐννοίᾳ περιλαμβάνουσι μέγιστον μέρος τῆς ἐνδόξου ταύτης κληρονομίας ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων μέχρι τοῦ 1830. Τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ μακροτάτου τούτου πολιτισμοῦ ὑπὸ τὰς ποικίλας φάσεις τῆς διαδρομῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ παρὰ τὰς διακοπὰς καὶ τὰς πτώσεις ἑνιαίου καὶ ὁμοίου πρὸς ἑαυτό, ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἀφετηρία καὶ ὁ κανὼν τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ἐὰν θέλωμεν νὰ συντελεσθῇ τι σπουδαῖον καὶ νὰ ἔχωμεν πολιτισμὸν Ἑλληνικόν, ἐμπνεόμενον ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων καὶ διδασκόμενον ὑπὸ παθημάτων τοῦ παρελθόντος.

Διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ καταστῇ γενικώτερον αἰσθητὸν ὅτι αἱ ἀρχαιολογικαὶ σπουδαὶ δὲν ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ἰδιοτρόπων τέρψεων μικρᾶς τινος ὁμάδος, ἀλλ' ὅτι εἶναι σύμβολον τῆς πνευματικῆς κατευθύνσεως ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ τῆς στερρᾶς αὐτοῦ προσηλώσεως πρὸς τὴν πάτριον ἱστορίαν. Ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν καὶ ἡ στοργὴ τοῦ Κράτους πρὸς τὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα θὰ ἀποτελέσῃ ἐνίσχυσιν τῆς ὀρθῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἔθνους ἐπὶ βάσεως ἱστορικῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κυρίως

στηριζόμενα τὰ ἔθνη ἐμεγαλούργησαν, ἐν ᾧ ἀπομακρυνθέντα ἀπὸ ταύτης πάντοτε συνετρίβησαν. Ἐν τῇ σειρᾷ δὲ ταύτῃ τῶν σκέψεων αἰσθάνεται κανεὶς πόσον βαθεῖαν εἶχεν ἔννοιαν ὁ κόνδυλος ἐκεῖνος τοῦ νεαροῦ Ἀλκιβιάδου κατὰ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν Ὅμηρον. Εἶναι αὐτόχρημα συμβολικὴ ἡ πρᾶξις ἐκείνη τοῦ ζωηροῦ Ἀθηναίου εὐπατρίδου καὶ δεικνύει ὅτι ἡ προσήλωσις λαοῦ τινος πρὸς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς εἶναι ἀλάνθαστος γνώμων τῆς εὐγενείας αὐτοῦ.

Τὴν δὲ παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσων (ὁ Ἀλκιβιάδης) ἐπέστη γραμματοδιδασκάλῳ καὶ βιβλίον ᾔτησεν Ὁμηρικόν, εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὁμήρου, κονδύλῳ καθικόμενος αὐτοῦ παρῆλθεν. Ἑτέρου δὲ φήσαντος ἔχειν Ὅμηρον ὑφ' αὐτοῦ διωρθωμένον «εἶτ'» ἔφη «γράμματα διδάσκεις, Ὅμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὤν; οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις;»

Πλούταρχος ἐν β. Ἀλκιβιάδου § 7.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1933

1. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ λήξαντος ἔτους ἐξηκολούθησα τὴν ἐν Μαραθῶνι ἐργασίαν μου, ἡ ὁποία ἀρχίσασα κυρίως τὸ 1926, διακοπεῖσα δὲ κατόπιν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπηρεσίας μου, ἐπανελήφθη τὸ 1931. Καὶ

Εἰκ. 1. Πλάτανος παρὰ τὸ φρέαρ (πηγὴ) εἰς τὸ ΝΔ. ἄκρον τοῦ Ἡρακλείου.

φέτος ἐμεσολάβησε βραχεῖα διακοπὴ αὐτῆς κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ Ὀκτωβρίου ἡμέρας, ἀλλ' ἐπανελήφθη τὸν ἐνεστῶτα μῆνα Νοέμβριον. Περὶ τὴν ἀρχὴν Φεβρουαρίου προσεχοῦς ἔτους θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναλάβω αὐτὴν αὖθις εἰς τὰ σημεῖα τοὐλάχιστον ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησα αὐτὴν τελευταίως.

Ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης μου φέτος κατὰ πρῶτον λόγον ἦτο ὁ ἀκριβὴς εἰ δυνατὸν προσδιορισμὸς τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ τὸ Ἡράκλειον τοῦ Ἡροδότου (κατὰ Πίνδαρον ἐν μυχῷ Μαραθῶνος)[1]. Τὴν θέσιν ταύτην ἀνεζήτησα, καθὼς εἶχα προδηλώση διὰ τῶν Πρακτικῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐν σελ. 42,[2] εἰς τὴν ἐγγυτάτην περιφέρειαν τοῦ Μετοχίου τοῦ Βρανᾶ καὶ ἀρκετὰ πλησιέστερα εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Μαραθῶνα παρὰ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς λεγομένης Αὐλώνας σήμερον (ἡ Αὐλῶνα) μικρᾶς κοιλάδος, ἥτις κεῖται εἰς τὸ ἐνδότατον σημεῖον τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος καὶ ἀποτελεῖ αὐτὸ τοῦτο «Αὐλῶνα» (στενὸν κοίλωμα), σχηματιζόμενον ἐν εἴδει κολοσσιαίου σταδίου μεταξὺ τοῦ βουνοῦ Κοτρῶνι καὶ τῆς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ Ἀφορισμοῦ τῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μετοχίου τοῦ Βρανᾶ. Διὰ τοῦ Αὐλῶνος τούτου διέρχεται ἡ πλησιεστέρα ἐκ Μαραθῶνος ὁδὸς πρὸς τὴν Οἰνόην (σήμερον Νοινόη) παρὰ τὴν Πύλην τοῦ ἀγροκτήματος τοῦ Ἡρώδου Ἀττικοῦ καὶ τῆς Ρηγίλλης, περὶ τὴν νῦν Μάνδραν τῆς Γρηᾶς. Εἰς τὰ λείψανα τῆς Πύλης ταύτης εὐρῆκεν ὁ μὲν Fauvel τὸ 1792 τὴν εἰς τὸν Ἡρώδην ἀναφερομένην ἐπιγραφήν: ΠΥΛΗ. Ἡρώδου ὁ χῶρος εἰς ὃν εἰσέρχει, ἐγὼ δὲ τὴν εἰς τὴν Ρηγίλλην: ΠΥΛΗ. Ρηγίλλης ὁ χῶρος εἰς ὃν εἰσέρχει, μὲ τὴν ὡς ἐπικεφαλίδα ἀμφοτέρων ὑποθέτω νοουμένην: ΟΜΟΝΟΙΑΣ ΑΘΑΝΑΤΟΥ[3].

Ματαίως δὲ δὲν ἀνεζήτησα τὸ Ἡράκλειον (ἢ Τέμενος Ἡρακλέους) εἰς ἣν προεῖπα θέσιν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπιμελῶς ἠρεύνησα πᾶσαν τὴν βορείαν ὑπώρειαν τοῦ βουνοῦ Ἀγριελίκι ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος (κειμένης βεβαίως ὑπὸ τὴν ἀκρόπολίν της) μέχρι τοῦ Μετοχίου τοῦ Βρανᾶ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ εἰς τὴν πεδιάδα καταληγούσης χαράδρας τοῦ χειμάρρου τοῦ ἐγκαταλελειμμένου σήμερον χωρίου Ραπεντόζας ἢ τοῦ Διονύσου.

---

[1] Ἐν Πυθιον. VIII 78-79: ἐν Μεγάροις δ' ἔχεις γέρας, | μυχῷ τ' ἐν Μαραθῶνος κτλ. Πρβ. σὺν τούτῳ καὶ ἐν Ὀλυμπιον. IX 89-90: οἷον δ' ἐν Μαραθῶνι συλαθεὶς ἀγενείων | μένεν ἀγῶνα πρεσβυτέρων ἀμφ' ἀργυρίδεσιν. Ἀργυρίδες ἐλέγοντο αἱ ἀργυραῖ φιάλαι (ποτήρια), αἵτινες ἐδίδοντο ὡς γέρας εἰς τοὺς νικητὰς τῶν ἐν τῷ Μαραθωνιακῷ Ἡρακλείῳ τελουμένων ἀγώνων (ὡς ἐτελοῦντο τοιοῦτοι καὶ ἐν τῷ Ἡραίῳ τοῦ Ἄργους· αὐτόθι: Ἥρας τ' ἀγῶν' ἐπιχώριον | νίκαις τρισσαῖς, ὧν μία ἦτο ἡ ἐν Μεγάροις, ἡ δευτέρα ἡ ἐν Μαραθῶνι καὶ τρίτη ἡ ἐν Ἄργει).

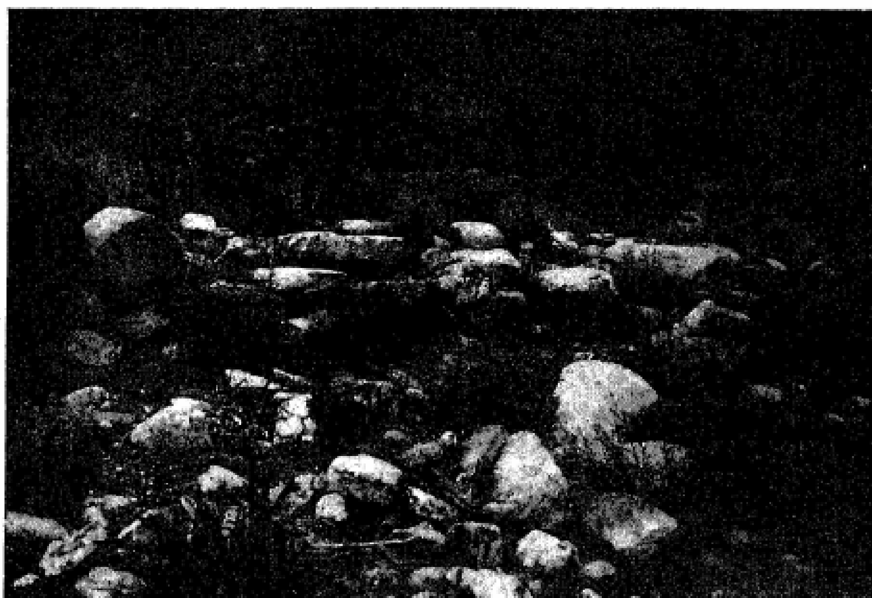
[2] Πρβ. καὶ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 26 Μαΐου 1932 (ἄρθρον μου: Ἐπιγραφὴ ἐκ Μαραθῶνος) σ. 227.

[3] Πρβ. περὶ αὐτῆς Paul Graindor, Un milliardaire Antique, Hérode Atticus, le Caire 1930 ἐν σ. 185: «ὡς ἀκριβοῦς ἀντιγράφου ἐπιγραφῆς νομίσματος concordia aeterna συχνάκις ἀπαντώσης ἐπὶ νομισμάτων αὐτοκρατορικῶν, ἀπὸ Καρακάλλα καὶ κατόπιν, κατὰ τὸ Ὁμόνοια Σεβαστή: Concordia Augusta, ἥτις ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς Αὐτοκρατορίας χρόνων. Ἐν Ἀττικῇ ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἀπαντᾷ: Ἀθάνατον ὁμόνοιαν (τῶν ὁσίων βασιλέων). IG III 10 = IG II² 1077. Ἡ Πύλη ἐχρησίμευεν ὡς βάθρον ἀγαλμάτων μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας».

Εἰκ 2. Μέρος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τοῦ Ἡρακλείου.

Τὸ Ἡράκλειον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τῆς πόλεως Μαραθῶνος, καθὼς καὶ ἄλλοτε ἐσημείωσα. Καὶ πραγματικῶς ἀνεῦρον αὐτό, ὡς ἀδιστάκτως πιστεύω, εἰς ὃ σημεῖον περίπου ἔπρεπε πλέον νὰ ὑποτεθῇ κείμενον—ἀφοῦ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ὑπώρειαν ἴχνος οἱουδήποτε περιβόλου τεμένους τοιούτου ὑπάρχει — ὑπὸ τὴν βραχώδη τοῦ βουνοῦ προεξοχήν, ἐφ' ἧς ἐγείρεται τὸ ἐκκλησίδιον Ἅγιος Δημήτριος καὶ παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει φρέαρ καὶ ἀληθὴς πηγὴ ἐν αὐτῷ ἀρίστου ποσίμου ὕδατος ὑπὸ τοὺς βράχους τοῦ Ἀγριελίκι, παραπλεύρως πλατάνου εὐμεγέθους. Ἐντὸς εἴκοσι

Εἰκ. 3. Μέρος τῆς ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Ἡρακλείου παρὰ τὴν ΝΑ αὐτοῦ γωνίαν.

λεπτῶν τῆς ὥρας φθάνει ἐκ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος πεζοπόρος μέτριος μέχρι τῆς πηγῆς ταύτης, μόνης καθ' ἅπασαν τὴν ξηρὰν καὶ τελείως ἄνυδρον ἄλλως περιφέρειαν τοῦ τόπου. Ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ πηγῆς, ἀφθονωτάτης κατὰ καιρούς, διότι πολλάκις τὸ ὕδωρ ἀνέρχεται μέχρι τῶν χειλέων τοῦ δεκαπέντε μέτρα βαθέος φρέατος, πρέπει νὰ ἐλάμβανε τὸ ὕδωρ του καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον, τοῦ ὁποίου τὰ πολλὰ λείψανα εὗρῆκα εἰς διάφορα σημεῖα τῶν ἀμπελώνων καὶ τοῦ Μικροῦ λεγομένου ἕλους (τῆς Μπρεξίζας ἄλλως) κατερχόμενον μέχρι τῶν κτισμάτων τοῦ Ἡρώδου τῶν παρὰ τὴν θάλασσαν κειμένων εἰς τὴν θέσιν Νησὶ ἢ Βορός, ὑπὸ τοῦ Φωβὲλ ἤδη παρατηρηθέντων καὶ ἐρευνηθέντων (καὶ συληθέντων), ὑπ' ἐμοῦ δὲ τὸ 1926 ἐπανεξ-

ετασθέντων. Πρβ. τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ πραγματείᾳ μου: Ἡ Τετράπολις τοῦ Μαραθῶνος καὶ τὸ Ἡράκλειον τοῦ Ἡροδότου, ἥτις τὸ 1928 ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸ VI Διεθνὲς τῶν ἱστορικῶν συνέδριον τὸ συνελθὸν κατ' Αὔγουστον τοῦ 1928 ἐν Ὄσλῳ τῆς Νορβηγίας. Πρβ. καὶ Ἀνακοίνωσίν μου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν: Ἐπιγραφὴ ἐκ Μαραθῶνος ἐν Πρακτικοῖς αὐτῆς τοῦ 1932. Ἔτι δὲ ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος ἔτους 1933 ἄρθρον μου: Ὁ δισεκατομμυριοῦχος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν Ἡρώδης Ἀττικὸς σελ. 517 ἑ. Ἰδιαιτέρως τὰ περὶ τοῦ Ἡρακλείου τοῦ Ἡροδότου, ἔνθα οἱ

Εἰκ. 4. Ἐκκλησίδιον Ἅγιος Δημήτριος καὶ ὑπ' αὐτὸ μέρος τῆς ΝΔ πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τοῦ Ἡρακλείου.

Ἀθηναῖοι, ἐξελθόντες ἀπὸ πρωΐας ἐκ τοῦ ἄστεως τὴν 7ην τοῦ μηνὸς Μεταγειτνιῶνος καὶ αὐθημερὸν πορευθέντες εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἐστρατοπέδευσαν, ἐξέθηκα ἐν Ἀνακοινώσει μου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν 14ην Ὀκτωβρίου παρελθόντος. (Πρβ. Πρακτικὰ αὐτῆς ἐν τεύχει Ἰανουαρίου ἑ. ἔτους 1934. σελ. 14 ἑ. ἄρθρον I, ὅπερ θὰ ἀκολουθήσῃ ἄρθρον II ἐν προσεχεῖ τινι τεύχει. Ἰδὲ καὶ τὴν ἐφημερίδα Messager d'Athènes 11 καὶ 12 Νοεμβρίου 1933).

Καὶ περὶ τῆς ἀνασκαφῆς ἑνὸς Μυκηναϊκοῦ τάφου τοῦ Μαραθῶνος ἐξέθηκα ἱκανὰ ἐν τῇ αὐτῇ Ἀνακοινώσει μου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Ἐδῶ ἐξακο-

λουθῶ τὰ περὶ τῆς προσφάτου ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα μῆνα Νοέμβριον ἐργασίας μου.

Τὸν Ὀκτώβριον σκάπτων ἐκ τῆς εἰς τὸν «δρόμον» εἰσόδου πρὸς τὰ ἔνδον αὐτοῦ διὰ νὰ πλησιάσω εἰς τὸν τοῖχον τῆς κυψελοειδοῦς χοάνης τοῦ «θολωτοῦ» τούτου τάφου, ἠναγκάσθην νὰ σταματήσω τὴν ἐργασίαν κατὰ τὴν ἐπαφὴν τοῦ διὰ τριῶν κολοσσιαίων πλακῶν ἐστεγασμένου ὑπογείου δρόμου πρὸς τὴν κυψέλην. Ἐδῶ περιέμενα νὰ εὕρω ἐν τέλει καὶ τὴν πρὸς τὴν κυψέλην φέρουσαν εἴτε θύραν εἴτε ἄνοιγμά τι πρὸς αὐτὴν οἱονδήποτε.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τοῖχος ἠπείλει κατάρρευσιν, περιωρίσθην προσωρινῶς εἰς ἐξασφάλισιν μόνον αὐτοῦ ἔσωθεν, ἐκ τῆς κυψέλης, διὰ στηριγμάτων ξυλίνων ἰσχυρῶν καὶ ξηροτοίχων δευτερευόντων. Ὅτε ὅμως κατόπιν, τὴν 10ην Νοεμβρίου, κατέστη δυνατὸν ν' ἀναλάβω αὖθις τὴν ἐργασίαν, βοηθούμενος ὑπὸ μηχανικοῦ, τοῦ κ. Férnand Ghiol φιλικῶς τὴν πολύτιμον συνεργασίαν ἑαυτοῦ τε καὶ δύο ἐμπείρων ἐργατῶν του προσενεγκόντος, εὐθὺς μὲν εἶδα ἀποκαλυπτόμενον τὸ ἐκ τοῦ δρόμου ἀναμενόμενον ἄνοιγμα ἀντὶ θύρας πρὸς τὴν κυψέλην, ἤρχισα δὲ εὐθὺς ἀνασκάπτων τὰ μέχρις ὕψους πέντε καὶ ἕξ μέτρων πληροῦντα τὴν κυψέλην χώματα[1] καὶ ἀνασύρων αὐτὰ διὰ τριῶν μαγγάνων ἐκ τῶν ἐν χρήσει πρὸς ἀνόρυξιν φρεάτων πρὸς πλήρη εἰ δυνατὸν καθαρισμὸν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ ἐδάφους της, διανοίγων στενὴν μόνον τάφρον δι' αὐτῆς πρῶτον δοκιμαστικῶς.

Ἐν τῇ τάφρῳ ταύτῃ εὑρῆκα στρῶμα παχὺ τέφρας καλύπτον τὸ ἀρχικὸν δάπεδον, ἀναμίκτου μὲ πολλὰ ὀστᾶ βοῶν, αἰγοπροβάτων καὶ πτηνῶν ἀκόμη, προερχομένων ὑποθέτω ἐκ τῶν θυμάτων ἢ ἐπὶ βωμοῦ ἐπὶ τοῦ δαπέδου παρὰ τὸν τάφον ἐγερθέντος, ἢ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τάφου. Πλείστους δὲ ὡσαύτως μεγαλολίθους προερχομένους ἐκ τοῦ βωμοῦ τούτου ἴσως ἢ τοῦ τάφου[2], ἀργοὺς λίθους τοῦ χειμάρρου, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὀστᾶ ἐπίσης ἐκ τῶν θυμάτων καὶ τεμάχια ἀνθράκων ἐκ ξύλων δρυὸς τῆς ἡμέρου (βαλανιδέας) καὶ τεμάχια μεγαλειτέρων καὶ μικροτέρων κοινῶν χονδροειδῶν ἀγγείων, ἐλάχιστα δὲ ἄλλα καλλιτέρων, λεπτοτέρων ἐγχρώμων, Μυκηναϊκῶν ὡς εἰκὸς πάντων.

Ἀνευρέθη ὅμως σῴα μεταξὺ τῶν λίθων τούτων καὶ τῶν μικροτέρων πλακοειδῶν τοῦ καταρρεύσαντος ἄνω ἡμίσεος τῆς κυψέλης καὶ ἡ στρογγύλη παχυτάτη πλάξ, τὸ κάλυμμα δηλονότι τῆς κορυφῆς τῆς κυψέλης τοῦ

---

[1] Ἐρινεὸς ἤτοι ἀγριοσυκῆ μετ' ἄλλων φυτῶν ἐφύετο εἰς αὐτὰ μέχρι τοῦ 1926. Διὸ καὶ ἡ πέριξ τοῦ ὡς ἀσβεστοκαμίνου ὑπὸ τῶν βοσκῶν καὶ γεωργῶν θεωρουμένου κυψελοειδοῦς τάφου (θολωτοῦ Μυκηναϊκοῦ) θέσις καλεῖται ἔτι Ὀρνιός.

[2] Ὁ κ. Κάρο διευθυντὴς τοῦ Ἀθήνησιν Γερμαν. Ἀρχ. Ἰνστιτούτου πιστεύει μᾶλλον ὅτι οἱ ὀγκώδεις οὗτοι λίθοι καθὼς καὶ τὰ πολὺ ὀγκωδέστερα ἐπιμήκη μάρμαρα περὶ ὧν κατωτέρω ὁμιλῶ κείμενα ἐπὶ τῆς παρυφῆς ἢ περὶ τὴν κορυφὴν τῆς κυψέλης κατέπεσαν μετ' αὐτῆς ἐντὸς τῆς κυψέλης.

Εἰκ. 5. Μέρος τῆς ΝΔ πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τοῦ Ἡρακλείου.

ψευδοθόλου τούτου. Ἀνευρέθησαν ὡσαύτως καὶ ἐπιμήκη παχύτατα μάρμαρα (ἰδὲ σημ. 2) προερχόμενα ἐκ τοῦ βωμοῦ ἢ τάφου, τὸν ὁποῖον ἐλήστευσαν οἱ τυμβωρύχοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μυκηναϊκοῦ βέβαια ἔτι αἰῶνος. Ἓν μικρότατον τέλος χαλκοῦ τεμάχιον ἀνῆκον εἰς κόσμημά τι ὡς ἐπένδυσις αὐτοῦ. Ἴσως κατὰ τὴν σύλησιν ἐκείνην τοῦ τάφου ἀνετράπησαν καὶ τὰ μάρμαρα περὶ ὧν ὁμιλῶ πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν ἐν αὐτῷ τιμαλφῶν, καὶ τοῦ βωμοῦ ἅμα οἱ μεγαλόλιθοι, ἂν δὲν ἔπεσαν ταῦτα πάντα μᾶλλον ἄνωθεν ὡς ὀρθότερον ἴσως φρονεῖ ὁ κ. Κάρο.

Ἀλλ' ἐδῶ ἦτον ἀνάγκη ἐπίσης νὰ σταματήσῃ αὖθις προσωρινῶς ἡ δαπανηρὰ διὰ τὰ μικρὰ μέσα μου ἐργασία τῆς τελείας ἐκχωματώσεως τῆς κυψέλης, ἥτις ἐλπίζω δὲν θὰ λείψῃ μετ' οὐ πολὺ ἐν δέοντι χρόνῳ νὰ γίνῃ.

Ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν τῆς ἐντὸς τῆς κυψέλης ἀνασκαφείσης τάφρου ὑψοῦνται ἔτι τὰ εἰς τὴν ἐκ τοῦ παραρρέοντος χειμάρρου βεβαίως κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τριῶν χιλιετηρίδων εἰσρεύσαντα χώματα, ἀνάμικτα μετὰ πολλῶν μεγαλολίθων καὶ τῶν πλακοειδῶν ἅμα λίθων τῶν τοιχωμάτων τῆς κυψέλης. Τὰ χώματα ταῦτα, χρησιμεύοντα ἐν τῷ παρόντι ὡς στήριγμα τοῦ σῳζομένου κατωτέρου τμήματος τῶν παρειῶν τῆς κυψέλης θὰ ἐκκενωθῶσι κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἐργασίας. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὅμως τῆς πλήρους ἐξασφαλίσεως τῶν τοιχωμάτων προσετέθησαν νῦν καὶ ἄλλα στηρίγματα ξύλινα ἐξ ἰσχυρῶν δοκῶν, ὡς ὑπηγόρευεν ἡ ἀνάγκη.

Δι' ἐπιστεγάσματος ἀμφικλινοῦς ἐκ μεγάλων φύλλων αὐλακωτοῦ ζίγκου ἐλήφθη ἐπίσης πᾶσα πρόνοια ἵνα ἀποχετεύωνται τὰ ὄμβρια ὕδατα εἰς περιφερικὸν χάνδακα μακρὰν τοῦ πέντε ἢ ἓξ μέτρα βαθέος φρεατοειδοῦς ὀρύγματος, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου εὑρέθη μετὰ δοκιμαστικὴν ζήτησιν ἡ εἴσοδος ὡς εἶπα εἰς τὸν δρόμον. Ὁ δρόμος οὗτος ἔχει πλάτος δύο μέτρων καὶ ὕψος μ. 2.80. Εἶνε προφανὲς ὅτι εἰς βάθος τοιοῦτον καὶ οἱ κτίσται ποτὲ τοῦ τάφου ὀρύσσοντες, τὸν δρόμον κατεσκεύασαν, οὐχὶ δὲ ἐκ χαμηλοτέρου τινὸς ἐδάφους ἀρξάμενοι καὶ πρὸς τὴν πλαγιὰν τῆς κυψέλης προχωροῦντες, ὡς βλέπομεν τοῦτο εἰς ἄλλους Μυκηναϊκοὺς τάφους. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ τὸν νεκρὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀρύγματος μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ δρόμου καταβιβάσαντες, εἰσήγαγον εἰς τὴν κυψέλην. Ἐν τούτοις ταῦτα θὰ μᾶς διδάξῃ καλλίτερα μόνον ἡ μέλλουσα ἀνασκαφὴ καὶ τοῦ πρὸ τοῦ φρεατοειδοῦς ὀρύγματος χώρου.

Χάρις εἰς τὸν φίλον μηχανικὸν ἀρχαιολόγον κ. Ghiol κατηρτίσθη καὶ τὸ σχεδιογράφημα τῆς προσόψεως τοῦ δρόμου καὶ τῶν ὑπερκειμένων τῆς εἰσόδου αὐτοῦ ὁριζοντίων τοίχων, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην παρεμβάλλω.

Ὀλίγον πέραν τοῦ πρὸς τὸ βουνὸν Κοτρῶνι ἐστραμμένου μετώπου τοῦ τειχήρους τεμένους τοῦ Ἡρακλέους εὑρέθη μικρὸς ναὸς ὡς ὑποθέτω, μ. 11×6, μὲ πλῆθος κατατεμαχισθέντων ὑπὸ τοῦ ἀρότρου θραυσμάτων ἀγγείων

Εἰκ. 6. Ἐρείπια τοῦ Μετοχίου τοῦ Βρανᾶ κάτωθεν τοῦ ἐκκλησιδίου αὐτοῦ Ἅγ. Γεώργιος καὶ ἡ κοίτη τοῦ χειμάρρου Ραπεντόζας.

τοῦ τετάρτου καὶ τρίτου πρὸ Χρ. αἰῶνος, ἐν οἷς τινα καὶ ἐξ ἐρυθρομόρφων τοιούτων. Καὶ ἐκ τῆς στέγης αὐτοῦ εὑρέθησαν κέραμοι καὶ πηλίνη λεοντοκεφαλὴ ὡς ὑδρορρόη.

Ἑκατοντάδας δέ τινας μέτρων κατωτέρω μιᾶς νοητῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ βουνοῦ Ἀγριελίκι περὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον μέχρι τοῦ καταντικρὺ Κοτρῶνι διηκούσης, εὑρέθη κατ᾽ ἀποστάσεις ὡς εἶπα διὰ τῶν ἀμπελώνων μέχρι τοῦ ἐσχάτου πρὸς τὴν θάλασσαν ὁρίου τοῦ Μικροῦ ἕλους, τοῦ τῆς Μπρεξίζας, ἡ συνέχεια ἑνὸς Ἡρωδείου ἐξάπαντος, ἐκ πηλίνων σωλήνων ὑδραγωγείου, ὅπερ ἔφερε τὸ πόσιμον ὕδωρ εἰς τὰ ἐν τῷ Νησίῳ ἢ Βορῷ μνημεῖα τοῦ Ἡρώδου. Ἐν τῷ προπέρυσι, ὡς ἐσημείωσα ἀλλαχοῦ, ἀποξηρανθέντι τούτῳ ἕλει, ὅπερ ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ὑπῆρχεν, εὗρῆκα τὸ ἐν λόγῳ ὑδραγωγεῖον φέρον τὸ ὕδωρ εἰς ἓν ἐκ τῶν Ἡρωδείων μνημείων, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα μακρόθεν σήμερον γίνονται εὐδιάκριτα ὡς εὐμεγέθεις τεχνητοὶ λοφίσκοι. Πλησίον αὐτοῦ κεῖνται καὶ λείψανα τῶν θεμελίων ἑνὸς ὄχι πλέον Ἡρωδείου, ἤτοι ῥωμαϊκῶν χρόνων μνημείου, ἀλλὰ κλασικῶν ἑλληνικῶν χρόνων. Τὰ θεμέλια ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἀρουραίων λίθων — τὰ τῶν Ἡρωδείων εἶναι opus incertum, ἅμα δὲ καὶ πλίνθων κοιτάσματα—, λίθων μόνον τῶν λεγομένων ἀμυγδαλωτῶν ἢ κροκκαλοπαγῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ παραδρομὴν εἶχα μνημονεύση ἄλλοτε ὡς λείψανα ναοῦ. Ἀνήκουν καὶ ταῦτα εἴς τι μνημεῖον μᾶλλον, πάντως ὅμως ἐντελῶς διάφορον τῶν Ἡρωδείων, ὡς πρὸς τὴν θεμελίωσιν τοὐλάχιστον, ἥτις καὶ μόνη σήμερον σώζεται. Οἱ σωλῆνες τοῦ ὑδραγωγείου, διαμέτρου δέκα καὶ δώδεκα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἶναι στερεᾶς ἀρίστης κατασκευῆς, περιβάλλονται δὲ ὑπὸ παχέος στρώματος ἀσβεστοχρίσματος σκληροῦ καὶ ὑπὸ λίθων συγκεκολλημένων μετ᾽ αὐτοῦ κύκλῳ περὶ τοὺς σωλῆνας.

Εἰκ. 7. Σχεδιογράφημα τῆς προσόψεως τοῦ δρόμου τοῦ Μυκηναϊκοῦ τάφου.

Ἀξιοσημείωτον ὡς τεχνικὸν ἔργον τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο, μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν καὶ πόσον περιποιημένον εἶχε τὸν τόπον ὁ Ἡρώδης περὶ τὰ μνημεῖα τῶν φίλων καὶ ἑταίρων του παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ἐπινείου τῆς ἀρχαίας

πόλεως Μαραθῶνος, καθὼς τὰ περὶ τούτου εἰς τὰ προηγούμενα δημοσιεύματά μου ἀνέπτυξα.

Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον μας ὑπὲρ τοῦ ἔργου τούτου αὐξάνει, ὅταν σκεφθῶμεν πόθεν ἆρά γε θὰ ἦτο δυνατόν, νὰ λαμβάνῃ τὸ ὑδραγωγεῖον τὸ ὕδωρ, τοῦ ὁποίου στερεῖται ὅλη ἡ πεδιὰς τοῦ Μαραθῶνος ἡ περὶ τὸ Μετόχιον τῆς Βρανᾶ καὶ τὴν Αὐλῶνα μεταξὺ Ἀγριελίκι καὶ Κοτρῶνι, ὅπου ἀκριβῶς συναντῶμεν αὐτὸ σήμερον κατευθυνόμενον πρὸς ἀνατολὰς καὶ νοτιανατολὰς μέχρι τοῦ Βοροῦ ὡς εἶπα καὶ τῆς περὶ τὸ Μικρὸν ἕλος ἑπομένως ἀκτῆς. Ἐνταῦθα ἐσημείωσα εἰς τὰ ἄλλα μου δημοσιεύματα καὶ τὰ ἀποστραγγιστικὰ ἅμα καὶ λιμενικὰ ἔργα τοῦ Ἡρώδου κατὰ τὸ παράκτιον ἀκριβῶς τοῦ ἕλους.

Καθὼς καὶ ἀνωτέρω ἀνέφερα, ἡ περιφέρεια αὐτη εἶναι κατάξηρος, δὲν παρέχει δὲ οὐδὲ φρέαρ πρὸς ὕδρευσιν. Ἡ χαράδρα Διονύσου - Βρανᾶ, ἢ τῆς Ραπεντόζας ἄλλως, βεβαίως δύναται νὰ παράσχῃ ἕνα ποσὸν ὕδατος, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ διοχετευθῇ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ἣν ἔχει τὸ ἐν λόγῳ Ἡρώδειον ὑδραγωγεῖον. Ἀλλ' ἐὰν αὔτη ἦτο ἡ πηγή του, τότε τὸ ἐξ αὐτῆς ὕδωρ θὰ ἐλαμβάνετο πρωτίστως ἐκεῖ ὅπου καὶ θὰ ἐχρειάζετο ὡς καὶ σήμερον περισσότερον· εἰς τὸν ἀρχαῖον δηλαδὴ συνοικισμὸν τὸν ἐν τῷ νῦν Μετοχίῳ τοῦ Βρανᾶ (ἡ θέσις τὸ ἀπαιτεῖ νὰ εἶχε τοιοῦτόν τινα ἀγροτικὸν καθαρῶς καὶ ποιμενικὸν συνοικισμόν, οὐχὶ πόλιν) καὶ εἰς τὸ βοσκήσιμον ἄλλο μέρος ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν αἰγοπροβάτων, τὰ ὁποῖα ὡς ἡ σύστασις τοῦ ἐδάφους διδάσκει, μόνον ἐδῶ θὰ ἠδύναντο καὶ ἔκπαλαι νὰ τρέφωνται, ὅπως συμβαίνει τοῦτο καὶ σήμερον, εἰς τὸ δυτικὸν δηλαδὴ τοῦτο μόνον τμῆμα τοῦ πεδίου τοῦ Μαραθῶνος καὶ ὄχι εἰς τοὺς πρὸς τὴν θάλασσαν τείνοντας πλουσίους ἀμπελῶνας, ἐλαιῶνας καὶ ὀπωρῶνας. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ τμῆμα δύναται νὰ εὐδοκιμῇ πως καὶ ὁ σῖτος, περισσότερον δὲ ἡ βρύζα σήμερον· ἀλλὰ βοσκήσιμον τόπον δὲν ἠδύναντο νὰ στερηθοῦν ὅλως οἱ ἀγρόται οἱ τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος. Πρὸς τοιαύτην δὲ χρῆσιν παρείχοντο εἰς αὐτοὺς μόνον οἱ ξηρότοποι τῆς περὶ τὴν Αὐλῶναν καὶ τὸ Μετόχιον τοῦ Βρανᾶ περιφερείας.

Ἐκ τῆς χαράδρας ὅμως τῆς Ραπεντόζας δὲν λαμβάνεται σήμερον ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ θέρους καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰ μὴ ὀλίγιστον ὕδωρ. Οὐσιωδῶς δὲ διάφορος δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἐνταῦθα ἡ κατάστασις οὔτε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Ἡ μόνη ἐν τούτοις ἀστείρευτος πηγή,—καὶ εἶπα ἀνωτέρω πόσον ἄφθονος,—ἦτο ἡ παρὰ τὴν πλάτανον καὶ τὸ φρέαρ πηγὴ τοῦ περιτειχισμένου τεμένους, τοῦ Ἡρακλείου.

Ἀλλὰ τότε ἀπὸ τὸν χῶρον δὲν ἔλειπε τὸ κυριώτατον καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον, τὸ ἄφθονον καὶ ἀγαθὸν ὕδωρ δι' ἕνα τέμενος ἐν αὐτῷ ὡς τὸ Ἡρά-

κλειον, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἠδύναντο νὰ διατρίβωσι συχνὰ καὶ νὰ ἐκγυμνάζωνται οἱ νεοσύλλεκτοι τοῦ Μαραθῶνος ἔφηβοι.

Καὶ ἐπειδὴ οὔτε τέμενος ἄλλο ὅμοιον παρατηρεῖται καθ᾽ ὅλην τὴν ὑπ᾽ ὄψιν μας δυτικωτάτην περιοχὴν τῆς πεδιάδος, δυνάμενον νὰ εἶναι Ἡράκλειον, δηλαδὴ ὡς θὰ ἐλέγαμεν σήμερον ἕνα «ὠχυρωμένον στρατόπεδον» διὰ τοὺς νεοσυλλέκτους, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἄλλη πηγὴ ποσίμου, ἀρίστου μάλιστα ὕδατος, ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ εἰ μὴ μόνον ἡ παρὰ τὸ τέμενος τοῦτο, ἄρα πᾶς λόγος ὑπάρχει διὰ νὰ ταὐτίσωμεν αὐτὸ πρὸς τὸ ζητούμενον Ἡράκλειον. Ὁμόζυγον πρὸς αὐτό, ἐγγύτατα τῆς περιφερείας ταύτης καὶ ἑκατοντάδας τινὰς μόνον μέτρων ἀνατολικώτερα τοῦ Ἡρακλείου, τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς ἐνεπιγράφου στήλης, κατὰ χώραν ὑπὸ τοῦ Μαραθωνίτου ἀγρότου Χρίστου Δημαντώνη εὑρεθείσης ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων. Εὐθὺς μετὰ τὸ κλάδευμα τῶν κλημάτων περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰανουαρίου θὰ δυνηθῶ ἐλπίζω νὰ ἐξετάσω τὸ ὑπέδαφος εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὅπου ἴσως θέλει εὑρεθῇ μέρος τι τοῦ περιτειχίσματος καὶ τούτου τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τεμένους. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴ σχήματος γραμμάτων τῶν περὶ Μιλτιάδην καὶ Θεμιστοκλέα χρόνων ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΗΟΡΟΣ
ΤΕΜΕΝΟΣ
ΑΘΕΝΑΑΣ

Ὁ λίθος ὁ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην δὲν εἶναι διόλου ἀποτετριμμένος, τὰ γράμματα εἶνε καθαρώτατα. Σημεῖον καὶ τοῦτο ὅτι ὁ λίθος ὁ τόσον ἀνέπαφος διατηρηθεὶς ἐπὶ δύο χιλιετηρίδας καὶ ἡμίσειαν δὲν ἐκινήθη ἀπὸ τὴν πρώτην του θέσιν. Εἰς αὐτὴν καὶ εὑρέθη κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα ὑπὸ τοῦ ἀγρότου, σκάπτοντος λάκκους εἰς τὴν ἄμπελόν του διὰ καταβολάδας, καὶ καλῶς διαφυλαχθεὶς παρεδόθη εἰς ἐμὲ ἐν ἀρίστῃ καταστάσει. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐχρησίμευσεν οὕτω ὡς παράδειγμα μιμήσεως ἄξιον καὶ εἰς ἄλλους συντοπίτας του, τοὺς ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας Ἰωάννην Παναγιώτου, Παναγ. Δημητρίου καὶ Γεώργιον Ξενοφ. Ρούσση, οἵτινες τὰς ἀμπέλους των ὡσαύτως καλλιεργοῦντες, εἰς δὲ ὁ Βασίλειος Σπανὸς εἰς θέσιν τινὰ παρὰ τὸν ἀγρόν του πρὸς εὕρεσιν ἀρχαίων ἀνασκάπτων, εὗρῆκαν καὶ οἰκειοθελῶς παρέδωκαν εἰς ἐμὲ τρεῖς ἄλλους ἐνεπιγράφους λίθους, τὴν θέσιν των νῦν εὑρόντες εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῆς Κοινότητος Μαραθῶνος, τέως χωρίου ἢ Μαραθῶνα, μετά τινων ἀναγλύφων εὑρεθέντων ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Γκινάκη ἢ ἐπεμβάσει τῆς ἀστυνομίας ἀνασυρθέντων ἐξ ἐρειπίων τοῦ περιβόλου τοῦ παρὰ τὸ χωρίον «τοῦ Μπέη» παρεκκλησίου Ἅγ. Γεώργιος.

Τῶν λίθων τούτων αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι·

Μία ἀρχαϊκὴ ἐκ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐπὶ σκληροῦ

λίθου χαραγμένη μᾶλλον μετὰ δυσκολίας παρὰ ἐγκεκολαμμένη. Πλὴν τῆς πρώτης γραμμῆς, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται:

Σε̃μα τόδε ἐπι κοι [ἆρά γε Κοίνῳ ἢ Κοίῳ;] ἤτοι σῆμα τόδε ἐπὶ Κοι—, ἂν καλῶς ἀναγινώσκω, αἱ λοιπαὶ ἐφθάρησαν ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ ἐπ' αὐτῶν πολλάκις διελθόντος ὑνίου τοῦ ἀρότρου.

Ἡ ἄλλη ἐπὶ μαρμάρου στοιχηδὸν ἐγγεγλυμμένη ἔχει ὡς ἑξῆς:

Θεογένης Γύλητος Πρ-
οβαλίσιος ἀνέθηκεν.
Ὀνητορίδης ἐπόησεν.

Τὰ γράμματα εἶναι τῶν μετὰ τὰ 400 πρὸ Χρ. χρόνων. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ μαρμάρου δὲν ἔπαθε καμμίαν φθοράν. Οὔτε τὰ καλῶς ἐγκεκολαμμένα γράμματα. Τὸν λίθον ἐνσφηνωμένον βαθέως εἰς τὸ ἔδαφος ἔν τινι ἀγρῷ εἰς τὴν θέσιν Ὀρνιὸς παρὰ τὸν Μυκηναϊκὸν τάφον εἶχα ἴδῃ προπέρυσιν ἀκόμη. Ἦτο ἐπιτυμβία στήλη μνημείου μεγάλου, ἐξ οὗ σώζονται ἔτι κατὰ χώραν δύο βάσεις κιόνων καὶ βάσεις ἄλλων στηλῶν. Ὁ χωρικὸς μὲ προέλαβε μετενεγκὼν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ διά τινα οἰκιακὴν χρῆσιν, ἀλλὰ καλλίτερα σκεφθεὶς τὸν διεφύλαξε καὶ τέλος παρέδωκεν εἰς ἐμὲ διὰ νὰ στήσω καὶ αὐτὸν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μνημείου ἄλλα μάρμαρα ἐξορυχθέντα (ἴσως καὶ κομμάτια ἔτι ἀνδριάντος) κατασυνετρίβησαν καὶ ἐσωρεύθησαν κάπου ἐκεῖ πλησίον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ περιοχὴ αὕτη πᾶσα περὶ τὸ Μετόχιον τοῦ Βρανᾶ καὶ τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἀγριελίκι καὶ τοῦ Κοτρῶνι εἶχε νὰ δείξῃ ἄλλοτε πλῆθος συντριμμάτων ἐπιτυμβίων στηλῶν καὶ λείψανα μεγαλειτέρων μνημείων, ἀρκετὰ δὲ τοιαῦτα περιέχει ἔτι καὶ σήμερον, ἀλλὰ καταθρυμματισμένα ὑπὸ τῶν χωρικῶν, οἵτινες ἀνεζήτουν ἐνταῦθα τάφους ἀρχαίους. Καὶ ὄντως ὁ τόπος οὗτος ἅπας ἢ τοὐλάχιστον τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἦτο ἡ νεκρόπολις τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος, καθ' οὓς χρόνους ὁ λοιπὸς ἅπας μέχρι τῆς θαλάσσης, ὡς ἀρίστην γῆν ἔχων, καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἐντατικῶς ὅπως σήμερα καὶ ἔτι καλλίτερον ἀκόμη, ἐνῷ ὁ κατάξηρος περὶ τὸν Ὀρνεόν, καὶ τὴν Αὐλῶναν καὶ τὸ Μετόχιον τοῦ Βρανᾶ ὅπου δὲν ἦτο πλήρης τάφων, ὡς δεικνύουσι τὰ πολλὰ αὐτῶν μέχρι σήμερον λείψανα, ἦτο ἡ βοσκὴ τῶν κτηνῶν. Διὰ τοῦτο οὔτε καὶ ἀρχῆθεν ἔπρεπε οἱ ἐρευνηταὶ νὰ ζητήσουν τὴν θέσιν ἢ τῆς πόλεως Μαραθῶνος ἢ τῆς πόλεως Προβαλίνθου περὶ τὸ Μετόχιον τοῦ Βρανᾶ πλὴν ἴσως πενιχροῦ τινος οἰκισμοῦ ποιμενικοῦ μᾶλλον ὅπως καὶ σήμερον εἴτε ἀμέσως περὶ τὰ ἐκκλησίδια Ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ Ἅγιος Νικόλαος καὶ τὰ ἐρειπωμένα νῦν οἰκήματα τοῦ Μετοχίου τοῦ Βρανᾶ εἴτε εἰς μίαν ἄλλην μικρὰν θέσιν ὑψηλότερα τοῦ Βρανᾶ καὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς Αὐλῶνας διὰ τὸν εἰσερχόμενον εἰς ταύτην. Διότι ἐδῶ μόνον παρατηροῦνται καὶ σήμερον ἐλάχιστά τινα ἴχνη ὀλιγί-

στων ἀρχαίων μικρῶν κατοικιῶν, ἀντιστοίχων πρὸς τὰς σημερινὰς παρὰ τὸ Μετόχιον τοῦ Βρανᾶ καλύβας νῦν τῶν ποιμένων. Πραγματικὰ λείψανα ὡραίων τινῶν μικρῶν τοίχων ἐκ μεγαλολίθων καλῶς εἰργασμένων τῶν κλασικῶν ἑλληνικῶν χρόνων παρατηροῦνται πάλιν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὀλίγον ὕπερθεν τοῦ Ἡρακλείου μεταξὺ τῶν φυσικῶν βράχων παρὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον καὶ οὐδαμοῦ ἀλλοῦ. Καὶ ἡ σφόδρα ἀνάντης ὑπώρεια ἐνταῦθα σώζει ἀρκετὰ λείψανα ἀναλημμάτων πρὸς χρησιμοποίησιν καὶ τῶν ἐλαχίστων μεταξὺ λίθων καὶ βράχων ἀγρῶν ὑπὸ τῶν φιλοπονωτάτων καὶ ἐργατικωτάτων προφανῶς ἀρχαίων Μαραθωνίων. Σπεύδουν ὅμως σήμερον καὶ οἱ νέοι Μαραθώνιοι μετὰ τῶν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας προσφύγων καταπληκτικὰ νὰ τοὺς μιμηθοῦν.

Διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἐπιγραφὴν (ἣν καὶ Γάλλος τις ἀρχαιολόγος εἶδε πρὸ ἐμοῦ καὶ ἐδημοσίευσε) τοῦ Θεογένους υἱοῦ τοῦ Γύλητος πρέπει νὰ παρατηρήσω ὅτι τὸ μὲν ὄνομα Γύλης ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν γνωρίζω ἄλλοθεν. Δὲν γνωρίζω ὅμως τίποτε καὶ περὶ τοῦ γλύπτου Ὀνητορίδου τοῦ ποιήσαντος τὸν ἐπὶ τοῦ τάφου στηθέντα ἀνδριάντα τοῦ Θεογένους.

Ἡ τρίτη, ἐπιτυμβίας στήλης καὶ αὐτὴ ἐπιγραφὴ (τετάρτη μετὰ τὴν τοῦ Ὅρου) εἶναι τῶν πρώτων Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς δηλοῖ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων:

Δημοκράτεια Δημοφάνους.

Ἐκ τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων τῶν τοποθετηθέντων μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιγραφῶν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Κοινότητος Μαραθῶνος ἓν εἶναι τοῦ 4ου ἴσως ἔτι αἰῶνος πρὸ Χρ. Τὰ ἄλλα τρία εἶναι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων[1].

Πολὺ πλησίον τῆς θέσεως ἐξ ἧς προέρχεται ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Ὅρου τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς ὀλίγον μόνον καθαρίσας τὸ ἔδαφος εὗρῆκα ὡραῖον μικρὸν τοῖχον ὅστις ἴσως ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ τέμενος τοῦτο. Ἀλλ' αἱ δοκιμαί μου αὗται ἐντὸς τῶν πυκνῶν εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἀμπελώνων χρησιμεύουν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς ἐπισήμανσιν ἁπλῶς θέσεων, ὅπου ἐπιμονωτέρα ζήτησις δύναται ἐλπίζω νὰ φέρῃ εἰς φῶς περισσότερα ἀρχαῖα λείψανα παρὰ ὅσα παρουσιάζονται εἰς μίαν πρόχειρον μᾶλλον ἐξέτασιν.

Προσοχὴ πρέπει νὰ δοθῇ καὶ εἰς τὴν ἀρκετὰ ἀπώτερον κειμένην θέσιν Πλάσι. Τὸ Πλάσι ἦτο νεώτερον χωρίον, μὴ ὑπάρχον πλέον. Ἡ θέσις του σημειώνεται ἀκριβῶς εἰς τὸν γερμανικὸν χάρτην κλίμακος 1: 25,000. Καὶ ἐδῶ,

---

[1] Ἐπιγραφαὶ καὶ ἀνάγλυφα μετεφέρθησαν νεωστὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ Μουσείου εἰς Ἀθήνας ὑπὸ ὑπαλλήλων τινῶν τοῦ Ὑπουργείου. Ἡ Κοινότης Μαραθῶνος ἀπαιτεῖ τώρα τὴν ἐπιστροφήν των εἰς τὸ ὡραῖον σχολεῖόν της καὶ θὰ ἐπιτύχῃ αὐτήν, ὡς μοι εἶπεν ὁ Πρόεδρος αὐτῆς κ. Κωνστ. Χρυσίνας.

ὅπως εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα τῆς πεδιάδος, καὶ παρὰ τὴν Αὐλῶνα ἀκόμη εὑρῆκα ὀψιανούς, οἱ ὁποῖοι καθὼς πρὸ ἐτῶν παρετήρησα εὑρίσκονται ἐν μεγαλειτέρῳ ἀριθμῷ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος, εἰς τὴν ὑπώρειαν δηλαδὴ τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς. Ἡ πηγὴ Μάτι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρῴην ἕλους παρ᾽ αὐτὴν τὴν δημοσίαν ἁμαξιτὴν ὁδὸν σήμερον προσφέρει ἀφθονώτατον ὕδωρ, ὅπερ ῥυάκιον ὁλόκληρον σχηματίζει ἀέναον ῥέον εὐθὺ πρὸς τὴν παρὰ τὸ Νησὶ ἢ Βορὸν θάλασσαν, ὅπου παρετήρησα τὸ 1926 ἤδη τὰ συμφανέστατα πλέον μετὰ τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ ἕλους γενόμενα διὰ πάντα ἐπισκέπτην τῶν τόπων ἀποστραγγιστικὰ καὶ λιμενικὰ ἔργα τοῦ Ἡρώδου.

Ἐδῶ ἀναμφιβόλως ἔκειτο καὶ τὸ ἐπίνειον τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος. Ἀλλὰ κατὰ τὸν νεολιθικὸν ἤδη αἰῶνα πᾶσα ἡ μέχρι τῆς Τρικορύνθου (σήμερον Κάτω Σοῦλι) καὶ τοῦ Μεγάλου ἕλους ἐξ ἑνός, ἐξ ἑτέρου δὲ μέχρι τῆς Αὐλῶνας πεδιὰς πρέπει νὰ εἶχε πυκνοὺς νεολιθικοὺς οἰκισμούς.

Πρὸς ἀποκάλυψιν πάντων, εἰ δυνατόν, τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, τῶν ἑλληνικῶν πρῶτον χρόνων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων μέχρι τῶν Μυκηναϊκῶν καὶ τῶν τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος τείνουσιν αἱ ἀπὸ πολλοῦ τώρα ἐρευνητικαί μου προσπάθειαι εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἐφόσον ἀκόμη εἶναι καιρός. Διότι ἡ ἐντατικωτάτη εἰς τὸν τόπον τοῦτον κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη καλλιέργεια τείνει ἐπίσης εἰς τὸ νὰ ἐξαλείψῃ πᾶν ἴχνος μέχρι πρό τινος ἀκόμη σωζόμενον ἐν Μαραθῶνι ἀρχαίου κτίσματος ἢ μνημείου. Τοῦτο μάλιστα παρετήρησα καὶ εἰς τὴν πολὺ εὐρυτέραν τῶν τόπων τούτων ἔκτασιν ἀπὸ τῆς Προβαλίνθου τῆς πρὸς δυσμὰς τοῦ συνοικισμοῦ Νέας Μάκρης κειμένης μέχρι τοῦ Ραμνοῦντος καὶ τῆς Δρακονέρας. Παντοῦ εἰς τοὺς τόπους τούτους τὸ ἄροτρον καὶ ἡ σκαπάνη ἐξ ἑνὸς τοῦ καλλιεργητοῦ καὶ ἡ ἀξίνη τοῦ ὑλοτόμου ἀφ᾽ ἑτέρου φέρουν εὐλογίαν εἶναι ἀληθὲς εἰς τὸν ὡραῖον τόπον, ἀλλὰ καὶ τελείαν καταστροφὴν εἰς τὰ ἀρχαῖα. Μὲ τὰ σφόδρα περιωρισμένα ὅμως μέσα, τὰ ὁποῖα σήμερον δύνανται νὰ διατεθῶσι πρὸς ἀρχαιολογικὴν τοῦ τόπου ἔρευναν, μόλις δύναται νὰ ἐλπίσῃ τις ὅτι θὰ κατορθωθῇ τι ἄξιον λογου.

Διὰ τοῦτο εὐπρόσδεκτος λίαν εἶναι καὶ εὐγνωμοσύνης ἀξία ἡ ἐκ δέκα χιλιάδων δραχμῶν ἐπικουρία, τὴν ὁποίαν εἶχε τὴν καλοσύνην νὰ ὑποσχεθῇ διὰ τὴν προσεχῆ ἐξακολούθησιν τῆς φετεινῆς ἐργασίας μου ἐν Μαραθῶνι ὁ φιλόκαλος Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Μαραθῶνος, καὶ εὐεργέτης αὐτῆς κ. Κωνστ. Χρυσίνας.

Προσεχῶς εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη, εὐθὺς ὡς τελειώσῃ ὁ καθαρισμὸς τοῦ Μυκηναϊκοῦ τάφου, νὰ γίνῃ μία ἀνασκαφὴ ὁλοκληρωτικὴ κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὰς ἐπισημανθείσας ὡς εἶπα θέσεις. Ὁμοίως δὲ καὶ παρὰ τὴν Τρικόρυνθον τοῦτο μὲν εἰς τὴν θέσιν Μάρμαρα ὀλίγον ἐντεῦθεν τοῦ Λοιμικοῦ λεγομένου, ἐξ ἄλλου δὲ περὶ τὸν λεγόμενον Πύργον, ἀνακαινισθέντα πρό τινων ἐτῶν, ἔνθα ἔκειτο τὸ τῆς Τετραπόλεως κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς κοινὸν

θρησκευτικὸν κέντρον, τὸ Διονύσιον ἤτοι ἱερὸν τοῦ Διονύσου. Εἰς τὰ Μάρμαρα, ὅπου ἔσκαψαν οἱ πανταχοῦ παρόντες ἀρχαιοθῆραι, ἀνασύραντες ἐκ τοῦ ἐδάφους ἕνα ὀγκῶδες μάρμαρον ἀπέρριψαν αὐτὸ ὡς ἄχρηστον διὰ τὴν ἰδικήν των προσπάθειαν. Ἀναγνωρίσας ὅμως αὐτὸ ἐγὼ ὡς βάθρον ἀγάλματος καὶ ἀναστρέψας παρετήρησα ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως αὐτοῦ ἥτις καθαροῖς γράμμασι λέγει ταῦτα:

Ἀθηνᾶς τελεσιουργοῦ.

Ἡ λέξις ἐγκλείει ἴσως εὐχὴν εὔκαιρον καὶ διὰ τὴν νῦν ἐργασίαν εἰς τὸν ἱερὸν Μαραθῶνα.

Ἔγραφον κατὰ τὸ τέλος Νοεμβρίου τοῦ 1933.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

---

2. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ Ν. ΑΓΧΙΑΛΩι ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

Ἐσυνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1933 ἐν Νέᾳ Ἀγχιάλῳ αἱ ἀπὸ δύο κυρίως ἐτῶν ἀρξάμεναι ἀνασκαφαὶ τῆς τρίτης μεγάλης Βασιλικῆς τῶν Χριστιανικῶν Θηβῶν τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος οἰκοπέδου Ζορμπᾶ καὶ τοῦ συνεχομένου οἰκοπέδου Εὐλογημένου, τοῦ παραχωρηθέντος μοι, ὡς γνωστόν, ἄνευ ἀποζημιώσεως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου.

Σκοπὸν τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς ἔταξα: *τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐρεύνης εἰς τὰ μετ᾽ ἐπιφυλάξεων ἑρμηνευθέντα τῷ 1931 μέρη τοῦ ναοῦ* (πρβλ. ΠΑΕ. 1931 σ. 40) καὶ *τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀναφανέντων τότε ἐλαχίστων τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς Βασιλικῆς.*

Πρὸς προσδιορισμὸν τῶν μερῶν τοῦ μνημείου — τοῦ ἐπεκτεινομένου εἰς τέσσαρα οἰκόπεδα — περιωρίσθην καὶ ἐφέτος εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ διαθεσίμου χώρου (τῶν οἰκοπέδων: Ζορμπᾶ καὶ Εὐλογημένου); δὲν προέβην δὲ εἰς δοκιμαστικὰς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων οἰκοπέδων (Βαϊνόγλου καὶ Ζώτου) ἵνα μὴ οἱ ἰδιοκτῆται ἐγείρωσιν ἀξιώσεις ἀποζημιώσεως. Μικρὸν μόνον τμῆμα τοῦ οἰκοπέδου Βαϊνόγλου, ἔνθα εἶχεν ἀναφανῆ τῷ 1931 μέρος τοῦ στυλοβάτου τῆς ἀριστερᾶς κιονοστοιχίας τοῦ ναοῦ (ΠΑΕ. 1931, σ. 39 εἰκ. 6), ἠναγκάσθην ν᾽ ἀνασκάψω τῇ συγκαταθέσει τοῦ ἰδιοκτήτου, παραχωρήσαντος τοῦτο ἄνευ ἀποζημιώσεως, συμπεριέλαβον δὲ τὸ ἀνασκαφὲν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου.

Μεθ' ὅλας ἐν τούτοις τὰς δυσκολίας ἃς συναντᾷ ὁ ἀνασκάπτων ἐντὸς περιωρισμένου χώρου περιβαλλομένου ὑπὸ οἰκιῶν καὶ κήπων, ηὐτύχησα ἐφέτος ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προσδιορίσω πληρέστερον τὸ μνημεῖον καὶ ἀφ' ἑτέρου ν' ἀνεύρω πολύτιμα γλυπτὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ διακοσμητικὰ μέλη καὶ ἀξιόλογα τμήματα τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων τοῦ μεγάλου ναοῦ.

Τὴν ἀνασκαφὴν ἤρχισα συγχρόνως ἐκ τριῶν σημείων· ἀπεκάλυψα δηλονότι:

1) *Μέγα μέρος τοῦ δεξιοῦ κλίτους* τῆς Βασιλικῆς, ἐπεστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου καὶ ἐκτεινόμενον εἰς τὸ οἰκόπεδον Ζορμπᾶ,

2) *Μικρὸν τμῆμα τοῦ μέσου κλίτους* μετὰ μαρμαρίνης πλακοστρώσεως ἡμικατεστραμμένης, εὑρισκόμενον μεταξὺ τῶν οἰκοπέδων Ζορμπᾶ καὶ Βαϊνόγλου καί

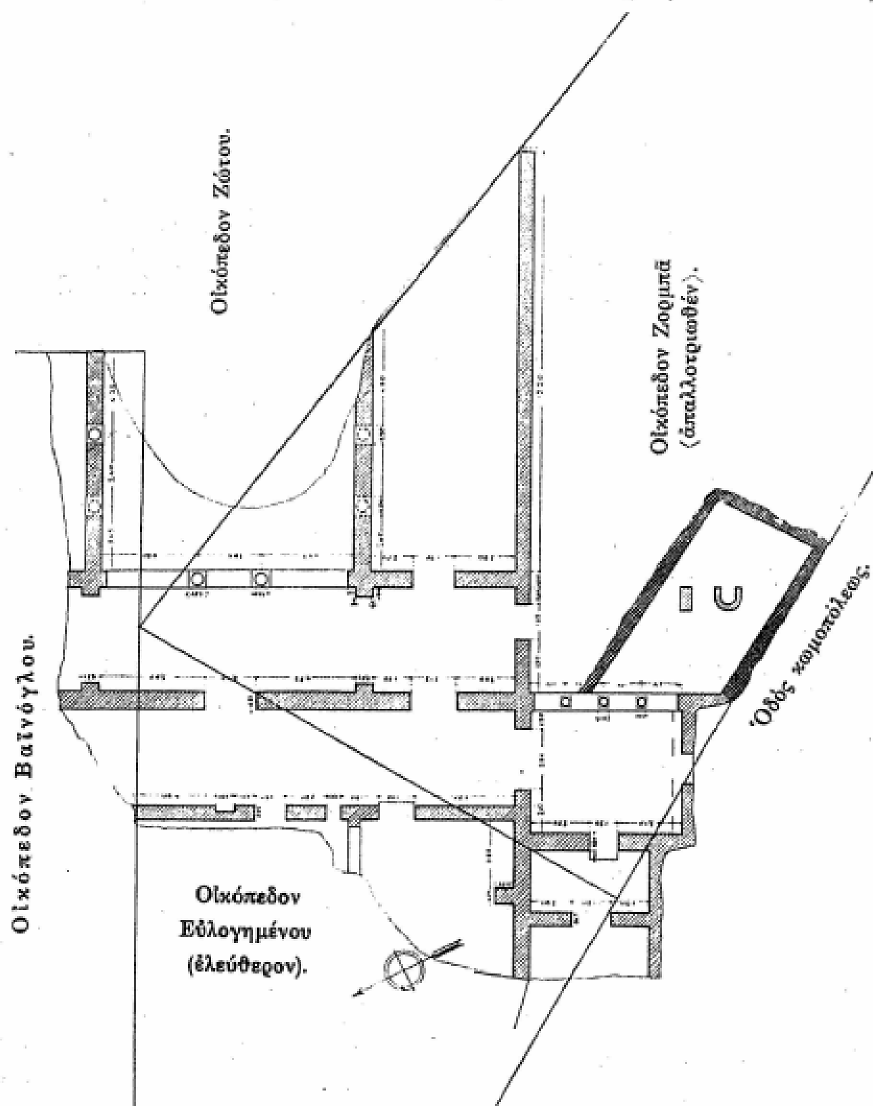
3) *Μεγάλα τμήματα τῶν ναρθήκων* καὶ *μικρὸν τμῆμα τοῦ Αἰθρίου*, ἐκτεινόμενα μεταξὺ τῶν οἰκοπέδων Ζορμπᾶ καὶ Εὐλογημένου καὶ ἐπεστρωμένα διὰ μαρμαροθετημάτων — ὁ ἐσωτερικὸς νάρθηξ — καὶ διὰ ψηφιδωτῶν δαπέδων — ὁ ἐξωτερικὸς νάρθηξ καὶ τὸ αἴθριον. — Ἡ ἔκτασις τοῦ ἀνασκαφέντος ἐφέτος χώρου καὶ τὰ προσδιορισθέντα μέρη τῆς τρίτης ταύτης βασιλικῆς τῶν θεσσαλικῶν Θηβῶν διακρίνεται εἰς τὴν παρατιθεμένην ἐνταῦθα γενικὴν κάτοψιν (εἰκ. 1).

Ἡ ἔρευνα τοῦ πρώτου σημείου ἔφερεν εἰς φῶς τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους τῆς Βασιλικῆς (μήκ. 20 μ. καὶ πλ. 5 μ., βλ. εἰκ. 2), ὅπερ συνίσταται ἐκ συμπλεκομένων μεγάλων ῥόμβων περικλειόντων κύκλους μετὰ διακοσμήσεων ἐν τῷ μέσῳ, περιβαλλομένων διὰ τριπλῶν ταινιῶν πληρουμένων διὰ πλοχμῶν, ἑλίκων καὶ ἐπιμήκων ὀρθογωνίων σχημάτων μετὰ μικροτέρων ῥόμβων, κύκλων κ. λ. π.

Ἀτυχῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀξιολόγου τούτου μωσαϊκοῦ ἔχει ἐπικολληθεῖ στρῶμα ἀσβέστου καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῶν θεμάτων του εἶναι σήμερον δυσδιάκριτοι, ἐπιμελὴς ὅμως ἐκκαθάρισις αὐτοῦ ὑπὸ εἰδικοῦ τεχνίτου θὰ παρουσιάσῃ ἄριστον ψηφιδωτὸν δάπεδον, ὅπερ εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξιόλογον, καθ' ὅσον δι' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τ' ἀνευρεθέντα εἰς χαμηλότερα δάπεδα τοῦ αὐτοῦ ναοῦ παλαιότερα ψηφιδωτὰ καὶ νὰ παρακοθήσωμεν τὴν πρόοδον ἢ κατάπτωσιν τῆς τέχνης τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰ., ὁπότε συμπίπτει ἡ καταστροφὴ τῶν θεσσαλικῶν Θηβῶν.

Πρὸς σύγκρισιν μάλιστα τοιαύτην, δι' ἧς καθορίζονται καὶ ἡ ἡλικία τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων καὶ αἱ ἐποχαὶ τῆς ἱδρύσεως καὶ ἐπισκευῆς ἢ διασκευῆς τοῦ μνημείου, παρέχεται ἀφορμὴ ἐκ τῆς ἐφετεινῆς ἀνευρέσεως ἔξω τοῦ ναοῦ καὶ ὑπὸ τὰ θεμέλια τοῦ τοίχου τοῦ δεξιοῦ κλίτους ἑτέρου χαμηλοτέρου μωσαϊ-

κοῦ δαπέδου, ἐκτεινομένου καὶ κάτωθεν τοῦ ἀνασκαπτομένου ναοῦ, προφανῶς παλαιοτέρου τοῦ ἀνευρεθέντος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κλίτους, ἀφ' οὗ ἐπ' αὐτοῦ ἐγέ-

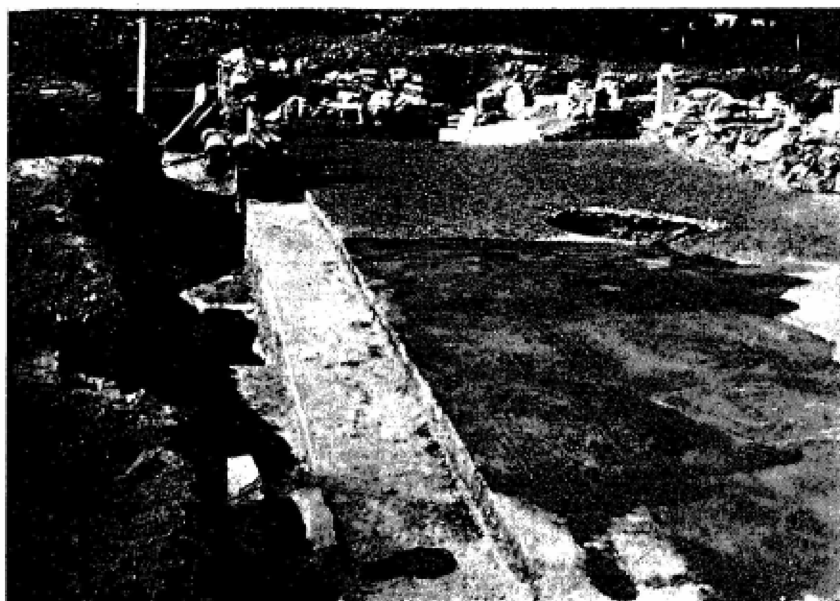

Εἰκ. 1. Γενικὴ κάτοψις τῶν ἀνασκαφέντων μερῶν τῆς ἐπὶ τεσσάρων οἰκοπέδων καὶ τῆς ὁδοῦ ἐκτεινομένης Χριστιανικῆς Βασιλικῆς τῶν θεσσαλικῶν Θηβῶν.

νετο ἡ θεμελίωσις τοῦ τοίχου. Τὸ δεύτερον τοῦτο ψηφιδωτὸν εἶχεν ἀναφανῆ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ κλίτους τούτου καὶ εἰς βάθος 0,80 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας

τοῦ ἐπάνω ψηφιδωτοῦ δαπέδου εἰς ὀπήν, ἣν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ οἰκοπέδου εἶχεν ἀνοίξῃ καὶ περὶ ἧς ἀνέφερον ἐν τῇ ἐκθέσει μου περὶ τῶν πρώτων ἐπὶ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος οἰκοπέδου δοκιμαστικῶν ἐρευνῶν (ΠΑΕ. 1930 σ. 32 καὶ εἰκ. 4 πρβλ. καὶ ἐνταῦθα εἰκ. 2 δεξιὰ ἄνω).

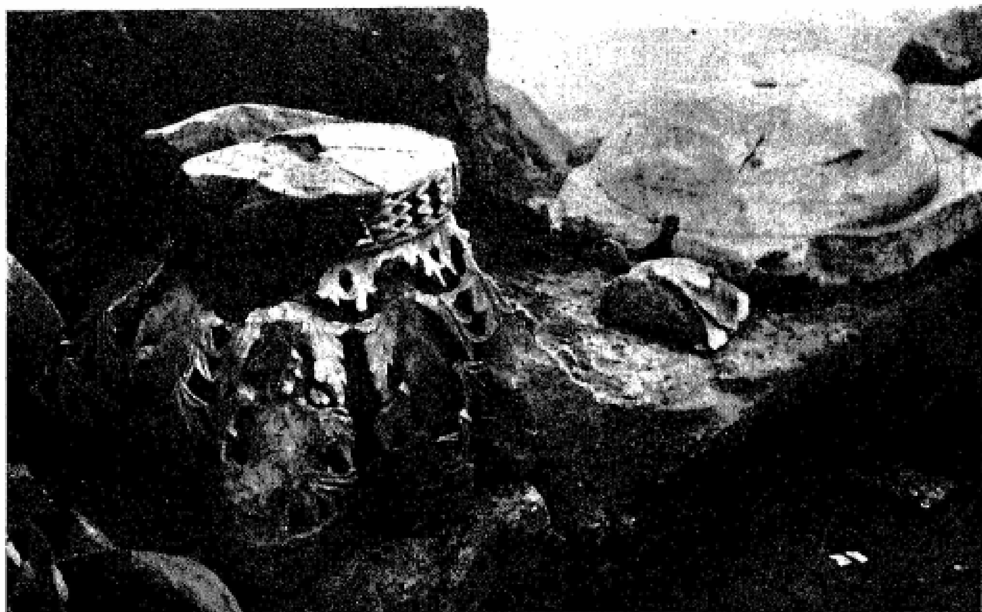
Ἐφέτος εἰς τὸ αὐτὸ περίπου βάθος ἀνευρέθη ἔξω τοῦ ναοῦ ψηφιδωτὸν δάπεδον μετὰ γεωμετρικῶν διακοσμήσεων — συνεχομένων ἀγκυλωτῶν σταυρῶν — ὅπερ, φαίνεται, ἐκτείνεται εἰς ἱκανὸν διάστημα δεξιὰ τοῦ ναοῦ. Ἀτυ-

Εἰκ. 2. Τὸ ἀνασκαφὲν τμῆμα τοῦ δεξιοῦ κλίτους τῆς βασιλικῆς (ἀριστερὰ κάτωθεν τοῦ τοίχου ὑπάρχει τὸ ἀρχαιότερον ἐπικαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ κτίσματος ψηφιδωτόν).

χῶς ἡ ἐπίχωσις εἰς τὸ μέρος τοῦτο φθάνει τὰ τρία περίπου μέτρα καὶ ἡ διευκρίνισις τοῦ μωσαϊκοῦ τούτου ἀφέθη διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος. Ὅ,τι δύναταί τις σήμερον νὰ εἰκάσῃ εἶναι ὅτι τὸ κάτω μωσαϊκὸν ἀνήκει εἰς προγενέστερον τοῦ ναοῦ κτίσμα—τῶν ἐσχάτων προφανῶς ρωμαϊκῶν χρόνων — καὶ ὅτι κατὰ τοὺς περὶ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνους ἐκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἀνιδρυθέντος ναοῦ· εἰς τοῦτο (τὸ ἀρχικὸν κτίσμα) δὲ ἀνήκουν ἴσως καὶ οἱ ἀνευρεθέντες κατὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς οἰκίας Ζορμπᾶ ἐκ γρανίτου κίονες, οἱ ἀποκείμενοι νῦν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς μὴ κατεδαφισθείσης εἰσέτι οἰκίας.

Ἡ ἔρευνα τοῦ δευτέρου σημείου ἐπεξετάθη ἐκ τοῦ ἀναφανέντος κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1931 Τριβήλου εἰς βάθος 10,30 μ. κατὰ τὰ πλάγια (διότι εἰς τὸ μέσον παρεμβάλλεται τὸ οἰκόπεδον Ζώτου· πρβλ. εἰκ. 1)· δι᾿ αὐτῆς *ἀπεκαλύφθησαν μέρη μαρμαρόστρωτα τοῦ κεντρικοῦ κλίτους τοῦ ναοῦ*, τοῦ σχηματιζομένου διὰ τῶν ἑκατέρωθεν *κιονοστοιχιῶν*, ἐλάχιστα τμήματα τῶν ὁποίων εἶχον προηγουμένως ἐρευνήσει. Ἡ συστηματικὴ ἐκκαθάρισις τοῦ τμήματος τούτου τοῦ κεντρικοῦ κλίτους ἔφερεν εἰς φῶς πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ

Εἰκ. 3. Κιονόκρανον ἀνευρεθὲν παρὰ τὴν ἀριστερὰν κιονοστοιχίαν, ἧς διακρίνεται ὁ στυλοβάτης καὶ μία τῶν βάσεων.

διακοσμητικὰ γλυπτὰ μέλη, τὰ περισσότερα τεθραυσμένα, ἱκανὰ ὅμως νὰ μαρτυρήσουν τὰς δύο ἐποχὰς τοῦ ἀνασκαπτομένου μνημείου. Ἀτυχῶς ἐκ τῶν κιονοστοιχιῶν μόνη ἡ ἀριστερὰ διασῴζει ὁπωσδήποτε καλῶς τὸν ὑψηλὸν στυλοβάτην (ὕψ. 0,50 μ.), σχηματιζόμενον διὰ μεγάλων τραχυτῶν ἐρυθρωπῶν λίθων ἐπεστρωμένων, ἐπὶ χαμηλῆς ἀργολιθοδομῆς ἐφ᾿ ὧν βαίνουν *αἱ ἰωνικαὶ βάσεις* (ἔχουσαι διαστάσεις 0,94 μ. εἰς ἑκάστην πλευρὰν τῆς πλίνθου, ὕψ. 0,40 καὶ διάμ. 0,66 μ.), ἐν ᾧ ἡ δεξιὰ κιονοστοιχία ἀνευρέθη κατεστραμμένη, ἐλάχιστοι λίθοι ἐκ τραχύτου διασῴζονται κατὰ χώραν, ἀνευρέθησαν δὲ καὶ ἱκανὰ τμήματα τῶν βάσεων. Ὁμοίως ἀνευρέθησαν πλεῖστα τμήματα τῶν ἐκ προκοννησιακοῦ μαρμάρου κορμῶν τῶν κιόνων ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν κατὰ

χώραν ἀνευρεθεῖσαν βάσιν (δὲν ἠδυνήθην ἀκόμη ἐκ τῶν τεμαχίων νὰ προσδιορίσω τὸ ὕψος των), ἦλθον δὲ εἰς φῶς καὶ *δύο κιονόκρανα* (ἀναδιπλούμενα μετὰ διατρήτων φύλλων ἀκάνθου), ἐξ ὧν τὸ ἓν διασῴζει πάσας τὰς διαστάσεις του (ὕψ. 0,65 καὶ διαμ. ἄνω μὲν 0,53 μ. καὶ κάτω 0,88 μ. βλ. εἰκ. 3), ὡς καὶ μεγάλα ἐπιθήματα ἁπλᾶ ἔχοντα μόνον λατινικὸν σταυρὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν στενῶν πλευρῶν (1.00×0,64 καὶ ὕψ. 0,40 μ.). Ἀφ᾽ ἑτέρου ἀνευρέθησαν ἐνταῦθα μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, οἷον: μετρίας τέχνης ἰωνίζοντα μεθ᾽ ἡνωμένων ἐπιθημάτων κιονόκρανα, τμήματα κορμῶν κιόνων καὶ βάσεων πιθανώτατα τῶν ὑπερώων τοῦ ναοῦ, προδιδόμενα ἐκ τῆς τέχνης των ὡς ἀνήκοντα εἰς μεταγεστέραν ἐποχήν, ὅπερ ἀποδεικνύει καὶ ὅτι εἰς τὸν διασκευασθέντα ναὸν ταῦτα ἀντικατεστάθησαν.

Ὁμοίως μεταγενεστέρας ἐποχῆς εἶναι καὶ τ᾽ ἀνευρεθέντα τεμάχια *τῶν γείσων* τοῦ ναοῦ· τὰ περισσότερα τούτων εἶναι ἁπλᾶ μετὰ γλυφῶν, ἓν δὲ τεμάχιον ἀνευρέθη μὲ ἀξιόλογον — τοῦ 7ου ἴσως αἰῶνος — διακόσμησιν ἐξ ἀνθεμίων μεταξὺ δύο λογχοειδῶν φύλλων· ἡ τέχνη του εἶναι χαρακτηριστικὴ μίμησις προγενεστέρας διὰ τρυπάνου ἐργασίας.

Ἡ ἔρευνα τέλος τοῦ τρίτου σημείου ἀπεκάλυψεν ἐφέτος τελείως τ᾽ ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ δεξιὸν κλῖτος μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ καὶ μικρὸν τμῆμα τοῦ αἰθρίου (πρβλ. εἰκ. 1).

Καὶ ὁ μὲν *ἐσωτερικὸς νάρθηξ* ἔχει δάπεδον μετὰ μαρμαροθετημάτων καλῶς διασωζόμενον εἴς τινα μέρη, ὁ δὲ *ἐξωτερικὸς* καὶ *ἡ δεξιὰ στοὰ τοῦ αἰθρίου* ψηφιδωτὰ ὁμοίως καλῶς εἴς τινα μέρη διατηρηθέντα. Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος εἶναι γεωμετρικόν, συνιστάμενον ἐκ μεγάλων κύκλων πληρουμένων διὰ ρόμβων λευκῶν καὶ κυανῶν ἐναλλὰξ περιβαλλομένων διὰ πλοχμοῦ, πλαισιοῦται δὲ τοῦτο διὰ διπλῆς ταινίας ἐκ τοξοειδῶν συμπλεκομένων διακοσμήσεων μετὰ μικρῶν σταυρῶν καὶ διὰ σπειρομαιάνδρου. Τὸ ἀποκαλυφθὲν μικρὸν τμῆμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ αἰθρίου εἶναι πολὺ ἀξιολογώτερον· πλατεῖα ταινία ἐξ ἐφαπτομένων κύκλων πληρουμένων διὰ τετραφύλλων περιβάλλει μέγα τετράγωνον διαιρούμενον διὰ πλοχμοῦ εἰς μικρότερα πληρούμενα διὰ ἐλάφων καὶ ἰδίᾳ ταῶν καὶ πτηνῶν, ραμφιζόντων ἀνθύλλια, φύλλα κλαδίσκων κ.λ.π. (εἰκ. 4). Τὰ μωσαϊκὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου εἶναι προφανῶς ἀρχαιότερα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ δεξιοῦ κλίτους καὶ ἕνεκα τῆς τέχνης των ἀλλὰ καὶ διότι εὑρίσκονται χαμηλότερον τοῦ δαπέδου τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τῶν κλιτῶν τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν βάθος, εἰς ὃ ἀνευρέθη τὸ ὑπὸ τὴν θεμελίωσιν τοῦ τοίχου τοῦ δεξιοῦ κλίτους προαναφερθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον. Τὸ ὑπερυψωμένον ἄλλως τε δάπεδον τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος — ὅπως καὶ τῶν κλιτῶν — ἔχει σαφῆ τὰ ἴχνη τοῦ σχηματισμοῦ δι᾽ ἐπιχώσεων

37150

τοῦ ἐρειπωθέντος ἀρχικοῦ κτίσματος εἰς τὰς θύρας τὰς ἀγούσας ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν νάρθηκα, ἔνθα τὰ μαρμάρινα κατώφλια εὑρέθησαν κεκαλυμμένα διὰ κονιαμάτων ὕψους 0,30 μ.· τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὰ παραμείναντα ἄθικτα μέρη τοῦ ἀρχικοῦ κτίσματος εἶναι τὸ αἴθριον καὶ ὁ ἐξωτερικὸς νάρθηξ, αἱ μεταγενέστεραι δὲ ἐπισκευαὶ ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος. Τὸ αὐτὸ παρετηρήθη καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν προσκτισμάτων δεξιὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ αἰθρίου τῷ 1930, ἔνθα

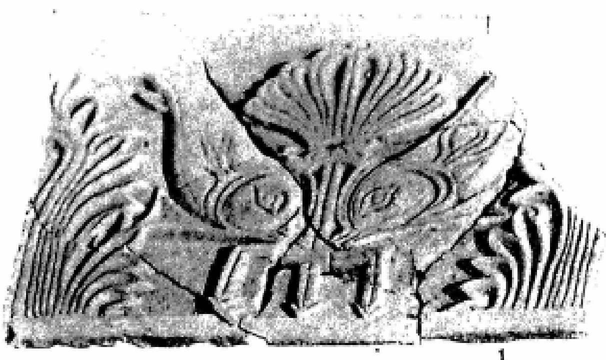

Εἰκ. 4. Ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ ἀνασκαφέντος ἀριστεροῦ μικροῦ τμήματος τοῦ αἰθρίου.

ἀνευρέθησαν τὰ δημοσιευθέντα εἰς ΠΑΕ. 1930 σ. 32 κἑ. καὶ 1931 σ. 43 κἑ. εἰς πίν. Α΄- Ε΄ ἕτερα ἀξιόλογα ψηφιδωτὰ δάπεδα.

Δυνάμεθα ἑπομένως σήμερον νὰ χρονολογήσωμεν τὰ μὲν χαμηλότερα μωσαϊκὰ δάπεδα ὡς ἀνήκοντα εἰς κτίσμα τῶν ἐσχάτων ρωμαϊκῶν χρόνων, μὴ δυνάμενον νὰ προσδιορισθῇ, τὰ δὲ ὑψηλότερα εἰς χριστιανικὸν ναὸν τοῦ τέλους τοῦ 6ου ἢ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου μ. Χ. αἰῶνος ὡς ἀποδεικνύουν τοῦτο καὶ τὰ ἀνευρεθέντα κιονόκρανα καὶ τὰ ἀμέσως κατωτέρω ἀναφερόμενα γλυπτά. Πιθανῶς ἔχομεν καὶ ἐπισκευήν τινα πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ μνημείου ἣν θὰ προσδιορίσῃ ἴσως ἡ μέλλουσα ἔρευνα.

Ἡ ἐκκαθάρισις τῶν ναρθήκων καὶ τῶν τμημάτων τοῦ αἰθρίου ἔφερον εἰς φῶς καὶ ἀξιολογώτατα *γλυπτὰ διακοσμητικὰ μέλη,* ἤτοι ἐπίκρανα, θωράκια, ὑπέρθυρα κ. ἄ. κατὰ τὸ πλεῖστον τεμαχισμένα. Ἐκ τούτων σπουδαιότερα εἶναι *ὀκτὼ μικρῶν διαστάσεων ἐπίκρανα* (042 · 0,45×0,37 καὶ πάχους 0,04 μ.) (εἰκ. 5-6), εὑρεθέντα παρὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ αἰθρίου, κοσμούμενα μὲ τέσσαρα εἴδη διακοσμήσεων: δελφῖνας ἀντιμετώπους ἑκατέρωθεν ὑψηλοῦ ἀνθεμίου ἀπολήγοντος κάτω εἰς τρίαιναν — τρία ἐπίκρανα εἰκ. 5¹ —, εἶδός τι δικεφάλων ἀετῶν, αἱ κεφαλαὶ μόνον τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱονεὶ ἐξερχόμενοι ἐκ κεράτων εὑρισκομένων ἑκατέρωθεν κανθάρου ἀπὸ τοῦ ὁποίου πίνει ἡ μία τῶν κεφαλῶν — τὰ ἕτερα τρία, εἰκ. 5² —, ἐρωδιὸν (ἢ πέρδικα) δάκνοντα ὄφιν ἐν τῷ μέσῳ φυτικῶν ἐσχηματοποιημένων διακοσμήσεων — ἓν ἐπίκρανον, εἰκ. 6¹ —, καὶ φυτικὰς διακοσμήσεις ἐκ φύλλων ἀκάνθου καὶ τρίφυλλα ἐν μέσῳ ἑλίκων — ἓν ἐπίκρανον, εἰκ. 6² —. Αἱ διακοσμήσεις καὶ τῶν ὀκτὼ ἐπικράνων ἔχουσι κατὰ τὰ ἄκρα ἡμίφυλλα ἀκάνθου καὶ ἄνωθεν ταινίαν: τὸ μὲν τοῦ ἐρωδιοῦ πληρουμένην διὰ τριφύλλων ἐσχηματοποιημένων διακοσμήσεων ἐναλλὰξ εἰργασμένων, τὸ ἔχον τὰς φυτικὰς διακοσμήσεις διὰ καρδιοσχήμου φύλλου καὶ ἁπλῶν τριγωνικῶν σχημάτων κατὰ τὰ ἄκρα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ διὰ τριῶν μικρῶν σταυρῶν, ρόμβων καὶ τριφύλλων (ἀτυχῶς εἰς τὰς φωτογραφίας τῶν εἰκ. 5¹ καὶ 6² αἱ ταινίαι δὲν διακρίνονται, εἶναι ὅμως ὅμοιαι πρὸς τὰς τῶν εἰκ. 5² καὶ 6²). Τὰ ἀνωτέρω ἐπίκρανα ἀνευρέθησαν μὲν εἰς τεμάχια

1

2

Εἰκ. 5. Ἐπίκρανα παραστάδων ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Αἰθρίου.

ἀλλ' ἦσαν προφυλαγμένα διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, παρέχουσι δὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐτέθησαν ἐκεῖ προτοῦ νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ὁ τεμαχισμός των ὀφείλεται εἰς τοὺς καταπεσόντας ὄγκους κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ μνημείου.

Πλὴν τούτων ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ναρθήκων καὶ αἰθρίου καὶ *τρία ἕτερα ἐπίκρανα παλαιότερα* μὲ φύλλα ἀκάνθου ἐξέχοντα, ἡ τέχνη τῶν ὁποίων προδίδει τοὺς ἐσχάτους ρωμαϊκοὺς χρόνους (εἰκ. 7). Τὰ γλυπτὰ ταῦτα εἶναι ἀξιολογώτατα διὰ τὴν σύγκρισιν πρὸς τὰ παλαιοχριστιανικά, ἐλήφθησαν δὲ ἵνα τεθῶσιν ἴσως εἰς τὰς μαρμαρίνας παραστάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος, τῶν ὁποίων τὰς μετὰ γλυφῶν βάσεις ἀνεῦρον κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, ὡς ἀνεῦρον καὶ τμήματα τῶν ὁμοίως μαρμαρίνων κορμῶν κοσμούμενα διὰ φύλλων κισσοῦ κατὰ πολὺ μεταγενεστέρας τέχνης.

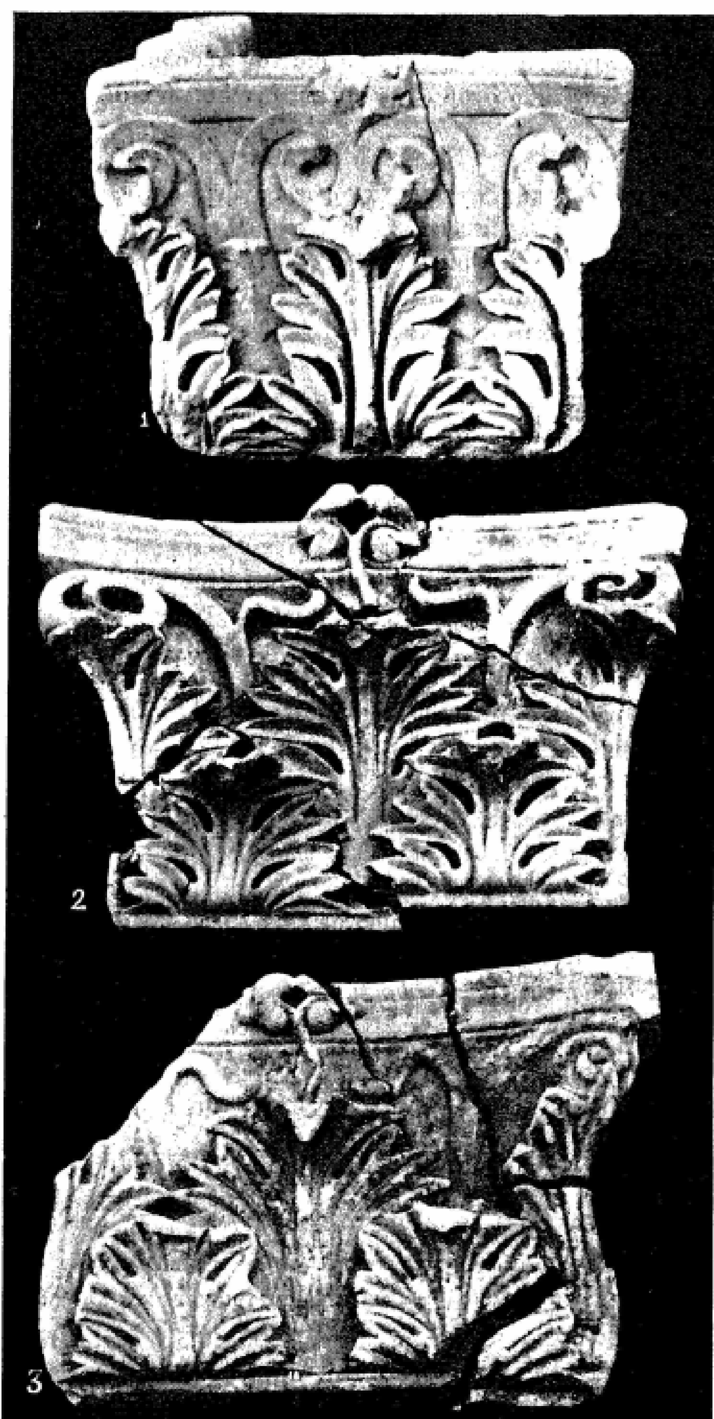
1

2

Εἰκ. 6. Ἐπίκρανα παραστάδων ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Αἰθρίου.

Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τέλος τῶν ἀνωτέρω μερῶν πλὴν τμημάτων ἐκ θωρακίων, ὑπερθύρων κ.ἄ. καὶ τῶν δύο ἐποχῶν ἦλθεν εἰς φῶς καὶ *ὑψηλὴ* (1.65 μ.) *μαρμαρίνη τετράπλευρος βάσις μετὰ γλυφῶν καὶ δύο ἐγκοπῶν*, καταλήγουσα ἄνω εἰς εἶδός τι κιονοκράνου μετὰ διπλῆς σειρᾶς λογχοειδῶν φύλλων, ἥτις θὰ ἠδύνατο καὶ ὡς λυχνοστάτης νὰ ἑρμηνευθῇ μᾶλλον ἢ ὡς βάσις τραπέζης ἐκ τῶν ἐν χρήσει εἰς αὐλὰς ρωμαϊκῶν οἴκων. Ἐπίσης ἀνεγνώσθη ἐπὶ ἁπλοῦ ἐπιστυλίου μετὰ γλυφῆς (εἰς τὴν ἀντίστοιχον στενὴν πλευρὰν) μέρος ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς ρωμαϊκῶν χρόνων: ... ΠΑΡΑΝΓΕΛΛΕΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΕΜΕ ΤΕΘΗΝΑΙ | ... τ)Η ΠΟΛΙ... ΜΑΓΝΗΤΩΝ... (εἰς

Εἰκ. 7. Ἐπίκρανα ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν ναρθήκων καὶ τοῦ αἰθρίου.

δύο σειράς). Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ἀξίαν τινὰ διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς πόλεως τῶν Μαγνήτων· ἀτυχῶς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως δὲν διασῴζεται.

Τὸ πόρισμα ὅθεν τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς, ἥτις ἀπέδωκε καὶ ἀξιόλογα εὑρήματα, εἶναι: ὁ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τῆς τρίτης κατὰ σειρὰν ἀνευρεθείσης ἐν ταῖς χριστιανικαῖς Θήβαις μεγάλης βασιλικῆς, δι' ἧς πιστοῦται ἡ σημασία τῆς ἀγνώστου μέχρι τοῦδε λαμπρᾶς ταύτης θεσσαλικῆς πόλεως κατὰ τοὺς παλαιοὺς χριστιανικοὺς χρόνους, ὡς θ' ἀποδείξῃ τοῦτο καὶ ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς.

Διὰ τὴν συνέχισιν ὅμως ταύτην εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῶν δύο οἰκοπέδων, ὡς ἀνέφερον καὶ εἰς τὰς προηγουμένας ἐκθέσεις μου περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἐτῶν 1930 καὶ 1931.

Εἰς τὴν ἐφετινήν μου ἔκθεσιν ἀναφέρω ὅτι προέβην ἀκόμη καὶ εἰς *δοκιμαστικὰς ἀνασκαφὰς τετάρτης χριστιανικῆς βασιλικῆς*, ἀναφανείσης εἰς τὸ Β. Δ. ἄκρον τῆς κωμοπόλεως Ν. Ἀγχιάλου ἐπὶ λόφου φέροντος ἐκ παραδόσεως τὸ ὄνομα: «*Ἅγιος Δημήτριος*» καὶ ἀνήκοντος εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ζώνην. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην εἶχον ἀναφανῆ πρὸ ἐτῶν δύο θολωτοὶ τάφοι ἐπικεχωσμένοι, ἐζήτησα δὲ ἐφέτος νὰ ἴδω ἂν πρόκειται περὶ ναοῦ ἢ νεκροταφείου.

Ἡ δοκιμαστικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς τὰ θεμέλια τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ μικρὸν τμῆμα τῆς δεξιᾶς κιονοστοιχίας ἀξιολόγου παλαιοχριστιανικοῦ ναοῦ, ἀριστερὰ δὲ τῆς κιονοστοιχίας ἀνεῦρον ἀξιολογώτατον τμῆμα *μαρμαρίνου ἄμβωνος* μὲ κογχύλας, καλῶς εἰργασμένους ἀναγλύφους ἀετοὺς μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας καὶ φοινικοειδεῖς διακοσμήσεις. Τὸ ἀνευρεθὲν τμῆμα προέρχεται ἐκ τοῦ ἄνω δαπέδου ἀξιολόγου ἄμβωνος τοῦ 5-6ου αἰ. πολυγωνικοῦ μετὰ κογχῶν, εἰς τὴν κάτω δὲ κυκλικὴν ἐπιφάνειαν εἶναι γεγλυμμένον τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ἀνασκαφὴ καὶ τῆς βασιλικῆς ταύτης θὰ παρουσιάσῃ, ὡς ἐλπίζω, ἱκανὰ εὑρήματα.

Ἐκ περισυλλογῆς τέλος γλυπτῶν καὶ ἐπιγραφῶν μετὰ τοῦ φύλακος ἀρχαιοτήτων Ν. Ἀγχιάλου ἐνεργηθείσης ἐντὸς οἰκιῶν, περιβόλων κλπ. προέρχονται αἱ κατωτέρω τρεῖς ἀξιόλογοι ἐπιτύμβιοι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαί:

1) Στήλη ἐγχωρίου ὑποφαίου λίθου (1,00×0,30 πάχ. 0,07 ὕψ. γραμ. 0,03-4 μ.), ἔχουσα ἐν μέσῳ κεχαραγμένον σταυρόν (εἰκ. 8).

Εἰκ. 8.
Ἐπιγραφὴ ἐπιτύμβιος προερχομένη ἐκ περισυλλογῆς.

Μεταγραφὴ

1. † *Εἴ τις τολμήσῃ ἄ*
2. *λλον τινὰ θ(έσθαι;)*
3. *δώσῃ δίκην Θεῷ καὶ ἀ-*
4. *ποκ⟨εί⟩σετ⟨αι⟩ τοῖς νόμοις.*
5. *Ἐνθάδε κ⟨εῖ⟩*
6. *τ⟨αι⟩ Ἀγαθ*
7. *όκλ⟨ει⟩α ἀπὸ*
8. *καὶ Λεχινέου*
9. *γυνὴ Ὀν*
10. *ισίμου Παλ*
11. *ατίνου.*

καὶ 2) Πλὰξ λευκοῦ μαρμάρου (0,40×0,40 πάχ. 0,07 ὕψ. γρ. 0,04 μ).

Μεταγραφὴ

† CΦΑΔЄ ΚΙΤ	† *c ⟨ἐ⟩ (ν) φ ⟨θ⟩άδε κι⟨εῖ⟩τ*
ЄЄΡΚΑΡΠΟCΚ	*ε ⟨αι⟩ Ἔρκαρπος κ*
ΑΙ ΔΙΑΦЄΡΟΝΤΑ	*αὶ διαφέροντα*
ΤΟΥ ΥΒΡΙΑ †	*τοῦ Ὑβρία †*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

3. ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΔΥΤΙΚΗι ΜΑΚΕΔΟΝΙΑι

Ἐπειδὴ ἡ προσοχή μου ἐστράφη εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, ἵνα ἐπιτύχω τὴν γεφύρωσιν τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ, ὃν ἐπίστωσεν ἐκεῖ ὁ Heurtley, μετὰ τοῦ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὃν ἐβεβαίωσα παρὰ τὴν Ἐράτυραν καὶ παρὰ τὴν Φλώριναν (Πρακτ. 1930 74 ἑξ. 1931, 55, ἑξ., ΑΕ 1932, 48) καὶ ἀλλαχοῦ (Πρακτ. 1932, 44), ἐξηκολούθησα καὶ ἐφέτος τὰς ἐρεύνας μου, πρὸς ἀνάλογον τὸν σκοπόν. Τὸ μὲν ἐπανέλαβον τὴν ἀνασκαφὴν τῆς πυρπολημένης πόλεως τῆς Φλωρίνης δηλ. τῆς «Ἡρακλείας τῆς ἐπὶ τοῦ Λύκου» (Dittenberger, Sylloge³ 762, 35) τουτέστιν τοῦ Λύγκου [1] (ὅθεν ἡ Λύγκος καὶ οἱ Λυγκῆσται), ἔνθα πρόκειται ἡμῖν ἄλλη Πομπηία, τὸ δὲ διέδραμον μέγα μέρος τῆς χώρας, ἵνα ἀνεύρω ἢ φρούρια ἢ «πόλεις» ἤτοι κώμας, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ συμβάλωσιν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀδιασπάστου συνεχείας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας. Τὸ παράδειγμα τῶν εὑρημάτων τῆς Τρεμπένιστας (Ἀρχ. Ἐφ. 1927 - 8,41 ἑξ.) δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε μεμονωμένον, μήτε νὰ περιορίζηται εἰς τὸν 6ον αἰῶνα π.Χ., ἀφ' οὗ μάλιστα οἱ ἔπειτα χρόνοι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὴν βαθμιαίαν πρόοδον καὶ τὴν μεγάλην ἀκμὴν τῆς χώρας καὶ τὴν ἔπειτα σχέσιν μετὰ τοῦ νοτιωτέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ εὕρεσις κωμῶν ἢ πόλεων δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἄμεσον ἀνασκαφὴν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν βεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἁδρᾶς χρονολογίας αὐτῶν, μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν νὰ πιστωθῇ μὲν ὁ ἀρχαιολογικὸς πλοῦτος τῆς χώρας καὶ ἀγάγῃ εἰς ἐξαναγκασμὸν τοῦ κράτους νὰ λάβῃ διοικητικὴν ἀρχαιολογικὴν μέριμναν περὶ αὐτῆς, ὡς δὲν ἔπραξεν ἐπαρκῶς μέχρι τοῦδε, εὑρεθῇ δὲ καὶ ἀρχαιολογικός τις κρίκος συνδέων τοὺς παλαιοτέρους χρόνους μετὰ τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ καλύπτων τὸ κενὸν τῶν κλασσικῶν χρόνων ἐν Μακεδονίᾳ.

Διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Φλωρίνης ἐτύχομεν γενναίας ἐπικουρίας παρὰ τοῦ δήμου τῆς πόλεως τῆς Φλωρίνης, δι' ἣν ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας καὶ τῶν θρησκευμάτων ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειάν του· καὶ ἡμεῖς δ' ἐπαινοῦμεν τὴν ἀπόφασιν τοῦ δήμου καὶ ἐκφράζομεν εὐγνωμοσύνην πρός τε τὸν κ. Δήμαρχον καὶ πρὸς σύμπαντας τοὺς κ. κ. Δημοτικοὺς συμβούλους ὡς καὶ πρὸς τὸν κ. Νομάρχην διὰ τὴν πατριωτικῶς φιλίστορα ἀντίληψιν τοῦ ἔργου ἡμῶν.

---

[1] Ὁ Λύ(γ)κος ποταμὸς πρέπει νὰ εἶνε ὁ διαρρέων τὴν Φλώριναν καὶ παραρρέων τὸν λόφον, ἐφ' οὗ ἡ πυρπολημένη πόλις. Ὁ διαρρέων τὸ Μοναστήριον (Βιτώλια), ἔνθα τοποθετεῖται κατ' ἄλλους συλλογισμοὺς ἡ Ἡράκλεια, λέγεται Ἐριγών. Πλείονα περὶ τούτου προσεχῶς ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ.

Μετὰ βραχεῖαν παραμονὴν ἐν Φλωρίνῃ κατέλιπον τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἀποσταλέντα ἐπιμελητὴν τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Μπακαλάκην, ὅστις ἐξετέλεσε τὸ ἔργον ἐπιμελῶς καὶ φιλοτίμως, μοὶ ὑπέβαλε δὲ τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἔκθεσιν.

1) Ἄνω Κλειναὶ (Κλέσταινα).

Ἐπιτυχὼν διὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐποπτείας τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Φλωρίνης εἰς τὸν Μπακαλάκην ἐλευθερίαν κινήσεων, μετέβην βορειότερον τῆς Φλωρίνης εἰς τὸ χωρίον Ἄνω Κλειναὶ (Κλέσταινα) (Ἀθηνᾶ 1913, 438), κείμενον κατὰ τὴν ἐκ τῆς πεδιάδος καὶ τῆς ὁδοῦ Φλωρίνης - Μοναστηρίου εἴσοδον πρὸς δυσμὰς εἰς μικρὸν μυχόν, οὕτινος τὸ ἔνδον ἄκρον κατέχει τὸ χωρίον Μποῦφι.

Τὴν πεδιάδα τῆς Λύγκου καὶ τὸν μυχὸν καὶ τὰ παρακείμενα ὄρη τῆς σειρᾶς τοῦ Βαρνοῦντος κατοπτεύει ὑψηλὸς δασώδης κῶνος «Καλὲς» ὑπερκείμενος τοῦ χωρίου Ἄνω Κλεινῶν καὶ ἀναβατὸς ἀπὸ τοῦ χωρίου, ἀπότομος δὲ πρὸς δυσμάς, πρὸς τὸ Μποῦφι.

Ἡ κορυφὴ τοῦ κώνου Καλὲς ἔχει μικρὸν τεῖχος ἀσβεστόκτιστον, κακῶς σῳζόμενον, ἔχον εἴσοδον πρὸς ἀνατολάς, ἐλλεῖπον δὲ (πλὴν μικροῦ τοιχίου) πρὸς δυσμάς, ἔνθα ὁ τόπος εἶνε ἀπότομος. Κατὰ τὸ μέσον τῆς κορυφῆς ἀνοίγεται τεχνητὸν κοίλωμα μέγα, ἔνθα ἐπεχείρησα σκαφὴν μεταξὺ τῶν ῥιζῶν τῶν ἀγρίων δένδρων, χωρὶς νὰ εὕρω πυθμένα. Πιστεύω, ὅτι πρόκειται περὶ δεξαμενῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν φρουρῶν τοῦ ὀχυρώματος. Συνήντησα πολλὰς κεράμους, ὀλιγωτέρας ὀπτὰς πλίνθους, ἐλάχιστα δὲ ὄστρακα ἀγγείων ἀχαρακτήριστα. Τὸ σύνολον κτίσμα εἶνε βυζαντιακῶν χρόνων καὶ ἴσως εἶνε ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ (πρβλ. τὸν δυτικώτερον Γέρμαν ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν Προκ. κτισμ. IV 4 = V 445 καὶ μεταφραζόμενον Ἅγιον Γερμανόν, εἰ καὶ ὁ Ἅγιος οὗτος ἡγίασε μετὰ τὸν Ἰουστινιανόν).

Κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ χωρίου ἀνάβασιν πρὸς τὸν Καλὲν ἐπὶ προβαθμίδος τοῦ βουνοῦ εἰς θέσιν Μαναστηράκι εὗρον τὰ λείψανα μικρᾶς κώμης, ἧς τὰ ἄκρα ἀναχώματα δηλοῦσιν ἴσως, ὅτι οἱ τοῖχοι τῶν ἀκραίων οἰκιῶν, παχύτεροι καὶ τυφλοί ποτε ὄντες, ἦσαν συνεχεῖς καὶ ἀπετέλουν τεῖχος ἔρυμα τῆς κώμης. Ἤνοιξα ἐντὸς τῶν ἀγρῶν τάφρους τινὰς καὶ εἶδον καλῶς σῳζομένους τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν, ὧν τὰ ὑψηλότερα μέρη θὰ ἦσαν ἐκτισμένα δι᾿ ὠμῶν πλίνθων διαλυθεισῶν καὶ παρασχουσῶν τὸ χῶμα εἰς τοὺς νῦν ἀγρούς. Θραύσματα κεράμων καὶ πίθων μετὰ παχέων ἐπιπέδων ἢ ἀλλοίων χειλέων εἶνε πολλά. Ἐπίσης ἀγγείων τεφροῦ ἢ ἄλλου πηλοῦ καί τινα μετ᾿ ἐντύπων κοσμημάτων ἑλληνιστικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὑρέθησαν καί τινες χειρόμυλοι. Ἓν νόμισμα χαλκοῦν εὑρεθὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας εἶνε τοῦ Κασσάνδρου (316-

297) καὶ δεικνύει κεφαλὴν Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ πρὸς δεξιά, ὄπισθεν δὲ ΒΑΣ[ΙΛΕΩΣ] ἄνω, ΚΑΣΣΑ[ΝΔΡΟΥ] κάτω, ἐν μέσῳ νεαρὸν ἱππέα βαίνοντα πρὸς δεξιά, ὑπὸ τὴν γαστέρα τοῦ ἵππου Λ καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἀστέρα. Ἴσως πρόκειται ἡμῖν πολίχνη ἐξ ἐκείνων, ὧν «οἰκήτορας ἀπέφηνε» τοὺς Μακεδόνας ὁ Φίλιππος (Ἀρριαν. 7, 9, 2).

2) Πέτραι (Πέτερσκο).

Μετὰ τὰς Ἄνω Κλεινὰς μετέβην ἐκ τῆς Λύγκου πρὸς Ν. εἰς τὴν Ἐορδαίαν εἰς τὸ χωρίον Πέτραι (Πέτερσκο), κείμενον εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἐορδαίας παρὰ τὴν ὁμώνυμόν του μικρὰν λίμνην δυτικῶς τῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου (Ἀρνίσσης). Τὸ Ἀμύνταιον (Σόροβιτς ἢ Σοροβίτσοβο πρότερον), ἔνθα ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης - Φλωρίνης - Μοναστηρίου, κεῖται πρὸς νότον πλησίον τῆς λίμνης τῶν Πετρῶν.

Τὸ χωρίον Πέτραι κεῖται ἀκριβέστερον ὑπὸ τὸν νότιον πόδα ὑψηλοῦ κώνου Λίλικ καλουμένου καὶ παρεκτεινομένου διὰ ταπεινοτέρων λόφων πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι τοῦ στενοῦ τοῦ Γκορνιτσόβου (Κέλλη νῦν), δι᾿ οὗ διέρχεται ἡ Ἐγνατία, ἄγουσα ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Λύγκου εἰς Ἔδεσσαν, πρὸς δυσμὰς δὲ μέχρι τῶν στενῶν Κιρλὶ - δερβὲν τῆς Μπανίτσης (Βεύης νῦν), δι᾿ ὧν εἰσέρχεταί τις ἐκ τῆς Λύγκου εἰς Ἐορδίαν. Τὸ πρῶτον στενὸν εἶνε δυσχερέστερον καὶ ἐπιμηκέστερον, ἐπειδὴ ἐξακολουθεῖ καὶ ἀνατολικώτερον τοῦ κώνου Λίλικ, ὄπισθεν δηλ. τῶν βραχωδῶν λόφων τῶν ἐκτεινομένων ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου (Ἄρνισσα νῦν), ἣν ταὐτίζω πρὸς τὴν Βεγορρῖτιν. Ὑπὸ τοὺς λόφους τούτους κατὰ τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης διέρχεται νῦν ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή· πρὶν ὅμως κατασκευασθῇ αὕτη, δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ὁδὸς αὐτόθι, οὔτε ὑπάρχει νῦν, τῶν βράχων ὄντων ἀπορρώγων. Αὐτὸ δὲ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ μέρος τῆς νοτίας ὄχθης τῆς λίμνης ταύτης διὰ τὸ βραχῶδες καὶ ἀπότομον τῶν ὀχθῶν. Ἀνατολικώτερον τῆς λίμνης ὑπάρχει ὀρεινὴ δύσβατος ὁδός, ἣν ἀντικαθιστῶσι νῦν διὰ κατασκευαζομένης ἐκεῖ ἁμαξιτοῦ. Ὥστε ὁ ἐρχόμενος ἐξ Ἐδέσσης καὶ κεντρικῆς Μακεδονίας ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ἐντεῦθεν εἰς Ἐορδίαν, ἂν ἦτο εὔζωνος· ἂν ὅμως ἦτο ὁπλιτικὸς στρατός, ὡς ἡ βαρεῖα Μακεδονικὴ φάλαγξ, θὰ ἔδει νὰ βαδίσῃ διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Κέλλης (τῆς ἔπειτα Ἐγνατίας) ὄπισθεν τῶν βορείως τῆς Βεγορρίτιδος λόφων. Δὲν ἦτο ὅμως ἀνάγκη νὰ προχωρήσῃ μέχρι Γκορνιτσόβου καὶ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Λύγκον, ὡς ἐβάδισεν ὁ Περδίκκας μετὰ τοῦ Βρασίδου (Θουκ. 4, 83, 124, 127) [1] ἵνα ἐκεῖθεν εἰσέλθῃ διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Βεύης

[1] Ὁ Ἀλέξανδρος (Ἀρριαν. 1, 7, 5) ἐκ τῆς Δασσαρητίας «ἄγων δὴ παρὰ τὴν Ἐορδαίαν τε καὶ τὴν Ἐλιμιῶτιν καὶ παρὰ τὰ τῆς Στυμφαίας καὶ Παραυαίας ἄκρα ἑβδομαῖος ἀφικνεῖται εἰς Πέλινναν τῆς Θεσσαλίας». Ὁ Ἀρριανὸς δὲν εἶνε σαφὴς ἐνταῦθα, ἐπειδὴ

εἰς Ἐορδίαν· ἐπειδὴ ὁ λόφος Λίλικ καὶ οἱ δυτικοὶ πόδες τῶν βορείως τῆς Βεγορρίτιδος λόφων καταλείπουσι μεταξὺ δίοδον ἐκ τῆς Ἐγνατίας πρὸς τὴν λίμνην καὶ τὸ χωρίον τῶν Πετρῶν, ὥστε διὰ τῆς διόδου ταύτης εὑρίσκετό τις ἐντὸς τῆς Ἐορδίας.

Τοιαύτης οὔσης τῆς σημασίας τῆς διόδου ταύτης, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ληφθῇ φροντὶς πρὸς ὀχύρωσιν τοῦ στενοῦ συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν πρωΐμων ἱστορικῶν χρόνων τῆς Μακεδονίας, ὅτε αἱ φυσικαὶ περιοχαὶ αὐτῆς, οἷα ἡ Ἐορδία, ἀνεξάρτητα κράτη ἀποτελοῦσαι, ἦσαν ἠναγκασμέναι νὰ ὀχυρώνωσι τὰς πύλας (εἰσβολὰς Θουκ.) αὐτῶν (πρβλ. Forschungen und Fortschritte 1932, σ. 201). Ἀληθῶς δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Λίλικ ὑπάρχει ἰσχυρὸν καὶ εὐρὺ ἐπίμηκες ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τεῖχος ἐκ μεγάλων ἀνωμάλων λίθων ἄνευ ἀσβέστου ἡρμοσμένων κατ' ἀρχαῖον τρόπον, ὥστε, βοηθούσης καὶ τῆς μεγάλης φθορᾶς καὶ ῥήξεως τῶν λίθων, νὰ εἶνε πιθανώτατον, ὅτι εἶνε πανάρχαιον τὸ τεῖχος· πάχ. 2.20. Διατέμνεται κατὰ μῆκος ὑπὸ βραχώδους κτενός, σῴζεται ὀλίγον μόνον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ ἀφανίζεται πρὸς ΝΑ εἰς τὸ κάταντες. Λείψανα κτισμάτων 2 - 3 σῴζονται μόνον παρὰ τὸ βόρειον ἄκρον. Τὰ χώματα ἀπεπλύθησαν· ὅπου δ' ἐν τοῖς κοίλοις ὑπάρχουσι καὶ ἔσκαψα, συνήντησα μόνον ἐρυθρὰν παρθένον γῆν. Πρέπει λοιπὸν ὄντως νὰ εἶνε τὸ φρούριον λίαν παλαιόν, ὥστε πλὴν τινων ἀποτετριμμένων κεράμων νὰ ἔχουν ἀφανισθῆ τὰ λείψανα τῆς χειροτεχνίας τῶν ἀνθρώπων ὁμοῦ μετὰ τῶν χωμάτων τοῦ πάλαι ποτὲ ἐδάφους.

Ἐρρήθη ἀνωτέρω, ὅτι ἀνατολικῶς τοῦ Λίλικ εἶνε ἡ στενὴ κοιλάς, δι' ἧς ἄγει ἐκ τῆς Ἐγνατίας ὁδὸς πρὸς τὴν λίμνην καὶ τὸ χωρίον Πέτραι. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς κοιλάδος κρασπεδοῦται ὑπὸ ἄλλου βραχώδους λόφου, ὅστις εἶνε συνέχεια τῶν ὀρεινῶν σχηματισμῶν τοῦ Ὀστρόβου, αἵτινες πρὸς νότον μὲν ἔχουσι τὴν ὁμώνυμον λίμνην (τὴν Βεγορρῖτιν), πρὸς βορρᾶν δὲ τὴν Ἐγνατίαν, ἧς ὑπέρκειται ἔν τινι σημείῳ τεῖχος καλῶς εἰς ὕψος σῳζόμενον, ὅπερ εἶδον ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπεσκέφθην. Δὲν πρόκειται ὅμως περὶ τούτου νῦν. Πρόκειται περὶ τῆς παραφυάδος, ἥτις κλείει πρὸς ἀνατολὰς τὴν δίοδον τῶν Πετρῶν. Ἡ βραχώδης αὕτη παραφυὰς ἔχει ἐπίσης μέγα φρούριον, οὗτινος οἱ δυὸ βραχίονες ἄρχονται ἀπὸ τῆς λίμνης τῶν Πετρῶν (ὁ βόρειος ἀπὸ τῆς καταβόθρας τῆς λίμνης), καὶ ἀκολουθοῦντες ἑκάτερος φυσικὴν ῥάχιν ἑνοῦνται γωνιωδῶς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ἀποκλείοντες κοίλην χοάνην τρίπλευρον. Ἡ τρίτη πλευρὰ ἀντὶ τείχους εἶνε ἡ λίμνη. Κατὰ

εἶνε ἀόριστος ἡ ἔκφρασις διὰ τῆς *παρά*. Ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, Ἐορδὸς ἀνήρ, γινώσκων καλῶς τοὺς τόπους, θὰ ἦτο ἐνταῦθα σαφέστερος. Νομίζω μόνον, ὅτι ἡ εἰσβολὴ εἰς Θεσσαλίαν ἐγένετο διὰ Καλαμπάκας καὶ ἡ ὅλη πορεία ἐντεῦθεν τοῦ Βοΐου (ἀνατολικῶς), εἴτε διὰ μιᾶς ὁδοῦ εἴτε διὰ πλειόνων βαδίζοντος τοῦ στρατοῦ διῃρημένου καὶ τείνοντος πρὸς Καλαμπάκαν (Αἰγίνιον).

τὸ μέσον τῆς χοάνης ἢ ὑψηλότερον εἶνε διατείχισμα ἑνοῦν τὰ δύο σκέλη καὶ ἀποκλεῖον τὸ ὑψηλότερον ἤτοι τὸ πρὸς τὴν κορυφὴν μέρος τοῦ τριγώνου. Παρατηρεῖται ὅμως τὸ ἑξῆς παράδοξον, ὅτι τὸ τεῖχος κάτω μὲν τοῦ διατειχίσματος εἶνε ὡς καὶ τὸ τοῦ Λίλικ (πάχ. 2.50) ἄνευ ἀσβέστου διὰ μεγάλων λίθων, ἄνω δὲ τοῦ διατειχίσματος ὡς καὶ αὐτὸ τὸ διατείχισμα εἶνε δι' ἀσβέστου ἐκτισμένον. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ μέρος σῴζεται εἰς ὕψος καὶ ὑπὲρ τὰ δύο μέτρα, τὸ δὲ κάτω μόλις εἰς μίαν σειρὰν λίθων ὑπὲρ τὸ βραχῶδες ἔδαφος. Λίθοι ὅμως παράκεινται ἔξω τῆς κτιστῆς γραμμῆς. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηγεῖται διὰ τῆς πείρας, ἣν ἔχομεν ἐξ ἄλλων φρουρίων τῆς Μακεδονίας, ἐπειδὴ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ τῆς Πέλκας καὶ τὸ τῆς Σελίτσης (Κτίσματα) καὶ εἰς τὸ τῆς Δέβρης (Ἀναρράχης). Ἐκ τούτων τὸ μὲν τῆς Πέλκας πιθανολογεῖται ὡς αὐτὸ τοῦτο τὸ Πέλεκον, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει ὁ Προκόπιος (κτίσμ. IV 4 = V 445) εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀναρράχης εὑρέθη ἐπὶ τῶν χωμάτων νόμισμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὥστε εἶνε πιθανώτατον, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐχρησιμοποίησε καὶ τούτου τοῦ παλαιοῦ φρουρίου τὸ ἀνώτατον μέρος, ὅπερ ἀνέκτισε λαβὼν τοὺς λίθους ἐξ αὐτοῦ τούτου, ὥστε νὰ καταβιβάσῃ τὸ ὕψος αὐτοῦ μέχρι σχεδὸν τοῦ ἐδάφους. Ἂν δ' ἔμεινε μία ἢ δύο που σειραὶ ἐπαλλήλων λίθων, ἴσως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρχον χώματα μέχρι τοῦ ὕψους αὐτῶν, οἱ δ' ἄνθρωποι ἐλάμβανον μόνον τοὺς φανεροὺς λίθους. Ἐντὸς τοῦ Ἰουστινιανείου περιβόλου ὑπάρχουσι καὶ χώματα καὶ λείψανα κτισμάτων καὶ ἐκκλησία, ὑποκάτω ὅμως ἐν τῇ χοάνῃ εἶνε γυμνὸς νῦν ὁ βράχος καὶ πιθανῶς τὸ μέρος τοῦτο ἦτο καταφύγιον τῶν κτηνῶν, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὸ μέγα φρούριον τῆς Ἐρατύρας διμερὲς ἐπίσης ὂν ἔκπαλαι [1].

Τὸ φρούριον τοῦτο ἐπιβλέπει ἀσφαλῶς τὴν ἐκ τῆς Ἐγνατίας εἰσβολὴν πρὸς τὴν λίμνην καὶ ἑπομένως εἰς τὴν Ἐορδίαν. Δὲν βλέπει ὅμως τὴν Ἐγνατίαν, ἥτις ὡς φυσικὴ ὁδὸς ὑπῆρχε βεβαίως καὶ πρὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς διερρυθμίσθη ὡς Ἐγνατία ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πολυβίου (120 π.Χ.).

Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὸ Λίλικ καίπερ ὑψηλότερον κείμενον, διότι βορείως αὐτοῦ ὑπάρχουσι πρὸς τὴν Ἐγνατίαν ἄλλοι λόφοι.

Ἐκ τοῦ Λίλικ ὅμως εἶνε ὁρατὴ ὄχι μόνον ἡ Ἐορδία ἀλλὰ καὶ ἡ πεδιὰς τῆς Λύγκου καὶ δυτικῶς ἡ ἐξ αὐτῆς πρὸς νότον εἰσβολὴ εἰς Ἐορδαίαν διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Μπανίτσης (Βεύης). Κεῖται ὅμως αὕτη ἱκανῶς μακρὰν πέραν ὀρεινῶν σχηματισμῶν ταπεινοτέρων.

Ἐπὶ χωματώδους λοφίσκου τῶν σχηματισμῶν τούτων, τοῦ πρώτου ἀπὸ τῆς Ἐορδαϊκῆς πεδιάδος, $^1/_2$ ὥραν πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου τῶν Πετρῶν, ὑπάρχουσι τὰ λείψανα κώμης Ἐορδαϊκῆς φέροντα τὸ γενικὸν ὄνομα Γραδίστα. Εἰς τὴν ὀφρὺν τοῦ λόφου εἶνε ὑψηλότερα τὰ χώματα, καλύπτοντα

[1] Περὶ τούτου πλείονα ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι 1932.

γραμμὴν τείχους, οὗ μικρὸν μόνον μέρος ἀπεκάλυψα (2 μ. μήκ.). Εἶνε ἐκ λίθων μετρίου μεγέθους μετὰ πηλοῦ, ἀλλ' ἄνευ ἀσβέστου ἐκτισμένον. πιστεύω δέ, ὅτι ἦτο συνεχὲς τεῖχος ἅμα καὶ ἐξωτερικὴ πλευρὰ τῶν ἀκραίων οἰκιῶν, ὡς εἴκασα καὶ περὶ τοῦ Μαναστηρακίου τῶν Κλεινῶν, πιστεύω δὲ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἄλλων κωμῶν μακεδονικῶν. Ἐντὸς ἔσκαψα καὶ εὗρον ὑπὸ τὸ χῶμα τῶν διαλελυμένων ὠμῶν πλίνθων τῶν οἰκιῶν τὰς λιθίνας βάσεις αὐτῶν καλῶς σῳζομένας εἰ καὶ οἱ μεγάλοι σωροὶ λίθων ἐπὶ τῶν ἀγρῶν δηλοῦσιν, ὅτι ἡ καλλιέργεια θὰ κατέστρεψεν ἱκανοὺς τούτων, ὡς συνέβη καὶ ἐν Μαναστηρακίῳ, ὅπου ὅμοιοι σωροὶ ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τῶν γεωργῶν. Ἐκ τῶν ὀστράκων μνημονεύω χείλη ἐπίπεδα πίθων, terra sigillata, φαιὰ μελαμβαφῆ μετ' ἐκτύπων κοσμημάτων (μεγαρικά), ἀγνῦθας· προσέτι τεμάχια χειρομύλων, καὶ ἓν νόμισμα μακεδονικῆς πιθανῶς πόλεως ἐφθαρμένον. Οὐδὲν πρᾶγμα βυζαντιακόν, ὡς οὐδ' ἐν Μαναστηρακίῳ, εἰ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Πετρῶν εἴδομεν νομίσματα καὶ μακεδονικὰ καὶ ῥωμ. αὐτοκρατορικῶν χρόνων καὶ βυζαντιακὰ προερχόμενα ἐκ τῆς περιχώρου. Διότι εὑρέθησαν δυτικῶς καὶ νοτίως τοῦ χωρίου ὡς καὶ ἀνατολικῶς ἐγγὺς τάφοι, παρελάβομεν δὲ ἐντεῦθεν εἰς Φλώριναν κανθαροειδῆ σκύφον μελαμβαφῆ μὲ ῥαβδωτὴν κοιλίαν δίωτον, οἰνοχόην στρογγυλόστομον ἐρυθρωπῶς βεβαμμένην καὶ ἀβαφὲς ἔκφυλον μικρὸν lacrimaterium.

Ὁ ἰσόπεδος οὗτος λόφος τῆς Γραδίστας ἔχει πρὸς ἀνατολὰς τρία ὑπάλληλα ἄνδηρα, πρὸς ἃ αἱ κλιτύες σχηματίζονται ἀπότομοι. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν χωμάτων εἶνε πλήρης ὀστράκων ὡς καὶ ἡ κορυφὴ τοῦ λόφου, πιστεύω δέ, ὅτι καὶ τὰ ἄνδηρα ταῦτα ἦσαν μέρη τῆς κώμης ὀχυρά.

Ἡ κώμη αὕτη ὡς καὶ ἡ τοῦ Μαναστηρακίου, ἀνήκουσαι εἰς τοὺς προβυζαντιακοὺς χρόνους, συνεχίζουσι βίον μακεδονικὸν παλαιότερον, ὥστε ἀνασκαπτόμεναι αὐταὶ καὶ τὰ νεκροταφεῖά των δύνανται νὰ δώσωσιν ἀντικείμενα διαφωτιστικὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐνδόξων χρόνων τῆς Μακεδονίας, οἷα ἀναζητοῦμεν, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ἀκόμη.

3) Ἀναρράχη (Δέβρη).

Καθ' ὃν τρόπον τὰ τείχη τῆς καταβόθρας τῶν Πετρῶν καὶ τοῦ Λίλιχ καὶ εἴ τινα ἄλλα (Ἀθηνᾶ 1913, 435) ἐφρούρουν τὰς βορείας ὑπερβολὰς τῆς Ἐορδαίας, οὕτω ἄλλα ἐφρούρουν τὰς ἄλλας πλευρὰς τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἀλλαχοῦ θὰ μνημονεύσωμεν πλειόνων. Ἐφέτος ἠρευνήσαμεν ἐκ τούτων ἓν μόνον, τὸ ὑπὲρ τὴν Δέβρην (Ἀναρράχην). Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Πτολεμαΐδος (Καϊλὰρ) εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὄρους καὶ τῆς ὀρεινῆς ἁμαξιτοῦ πρὸς Βλάστην (Βλάτσι), ὑπέρκειται δ' αὐτοῦ βραχώδης κορυφὴ Καστρὶ καλουμένη (ὕψ. 1103 μ.) ἀπότομος πρὸς Α. καὶ Δ, προσιτὴ δὲ ἀπὸ

Β καὶ Ν. Ἡ κορυφὴ αὕτη στεφανοῦται ὑπὸ ἀσβεστοκτίστου τείχους (πάχ. 1 μ.) ἔχοντος ἕνα πύργον πρὸς Α, πιθανῶς ἀνὰ ἕνα πρὸς Β καὶ Ν καὶ δι' ἀναδιπλώσεως τοῦ τείχους ἐπίμηκες πρόσκτισμα μικρᾶς ἐκτάσεως πρὸς Δ, ἔχον πύλην κατὰ τὴν Ν. αὐτοῦ στενὴν πλευράν. Πολλαχοῦ τὸ τεῖχος εἶνε κατηδαφισμένον μέχρι τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους, ἐνιαχοῦ (πρὸς Δ) σῴζεται μέχρις ὕψους 2 μ. Ἐντὸς διατηροῦνται ἐρείπια κτισμάτων ἄνευ ἀσβέστου ἐν τοῖς σῳζομένοις τοὐλάχιστον θεμελίοις, ἐγκαταλειφθέντων ποτέ, ὥστε νὰ καταρρεύσωσιν αἱ στέγαι καὶ νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τῶν χωμάτων αἱ ἑλληνικῆς μορφῆς κέραμοι αὐτῶν ἐν στρώματι. Πολλαὶ φέρουσι στρογγύλην σφραγῖδα, ἐν ᾗ οἱονεὶ πελαργός. Εὑρέθη ὀξυπύθμενος πίθος μετὰ σφαιρικοῦ κατὰ τὸ ἄκρον ἐμβόλου, ἄλλου τὸ στόμιον εὐρὺ μὲ κατακόρυφον χεῖλος, καὶ ἄλλου τὸ πήλινον κάλυμμα. Τὰ λοιπὰ ὄστρακα εἶνε ἄχροα κοινῆς χρήσεως ἀγγείων, ἀπρόσφορα πρὸς χρονολογίαν ἀλλὰ τροχοποίητα.

Ἡ ἡλικία τοῦ φρουρίου ἐδόθη ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν Προκόπιον ἔ.ἀ. διὰ νομίσματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ εὑρεθέντος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχοντος τὸν τύπον Brit. Mus. Catal. Byz. coins I 41, 163, Pl. VI, 11 [1].

Ἐπειδὴ εἰς τὸν λόφον τοῦτον εἶχον ἀνέλθη ἀπὸ Β, δὲν εἶχον ἴδει παλαιότερα λείψανα καὶ ἡτοιμαζόμην νὰ διακόψω τὴν ἐργασίαν καὶ ἀπέλθω μετὰ λύπης, ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπον τὰς περὶ τῶν ἀρχαίων φρουρίων σκέψεις μου πραγματουμένας. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ν ἄκρου τῆς ἀκροπόλεως διέκρινα γραμμήν τινα ὑποκειμένην καὶ ἀκριβεστέρα ἐξέτασις αὐτῆς ἀπέδειξε λαμπρὸν παχὺν εὐρύτερον περίβολον πολὺ παλαιότερον, διὰ μεγάλων (— 1.50 μ.) λίθων ἄνευ ἀσβέστου ἐκτισμένον. Σῴζεταί που μέχρις ὕψ. 1 μ., περιβάλλων τὸ νότιον μέρος τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς μέχρι που τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς. Περαιτέρω δὲν σῴζεται, ἐνιαχοῦ δὲ κατὰ τὰ κρημνώδη μέρη ἴσως δὲν ὑπῆρχε ποτέ.

Σκαφή τις ὄπισθεν σῳζομένου μέρους, ἔνθα ὑπῆρχον ὀλίγα χώματα, ἀπέδωκε παχέα ὄστρακα, ἅτινα φαίνονται τινὰ μὲν προσόμοια πρὸς τὰ τῆς ἀκροπόλεως, τινὰ δὲ ὡς χειροποίητα.

Πιστεύω, ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐλλειπόντων λίθων τοῦ παλαιοῦ τούτου τείχους ἐλήφθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν περιτείχισιν τῆς κορυφῆς τῆς Ἀκροπόλεως, ἥτις θὰ εἶχε καθὼς νομίζω, καὶ πρότερον τεῖχος· ἐπειδὴ οἱ διπλοῖ καὶ τριπλοῖ περίβολοι ἢ τὰ διάμεσα τείχη εἶνε συνηθέστατα ἐν Μακεδονίᾳ πάλαι, ἐντεῦθεν δὲ κατῆλθον

[1] Πανταχοῦ, ἔνθα χρησιμοποιῶ νομίσματα ἐξ ἀνασκαφῆς μου μακεδονικῆς, ἀπήλαυσα τῆς φιλοφροσύνης τοῦ τε κ. Κωνσταντοπούλου καὶ τῆς κ. Εἰρ. Βαρούχα - Χριστοδουλοπούλου, οἵτινες καὶ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν ἐμερίμνησαν καὶ περιγραφὴν αὐτῶν μοι παρέσχον. Εὐχαριστῶ αὐτοὺς συναδελφικώτατα.

εἰς Θεσσαλίαν (Διμήνι, Σέσκλο) καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα (Ἐννεάπυλον Πελαργικόν).

Ὅτι δὲ καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους συνειθίζοντο τὰ πολλαπλᾶ τείχη, θὰ ἐμαρτύρει καὶ μόνος ὁ ὡραῖος ὕμνος τῆς παναγίας Θεοτόκου: «Χρυσοπλοκώτατε πύργε καὶ *δωδεκάτειχε* πόλις, ἡλιοστάλακτε θρόνε, καθέδρα τοῦ βασιλέως· ἀκατανόητον θαῦμα, πῶς γαλουχεῖς τὸν δεσπότην;», ἀλλὰ ὑπάρχουσι καὶ τειχικοὶ περίβολοι νεωτέρων βυζαντιακῶν χρόνων ἀποδεικνύοντες ταῦτο, οἷοι οἱ στεφανοῦντες τὸν χλοερὸν λόφον ὑπὲρ τὸ Ἐμπόριον. Τοῦτο κεῖται ἡμίσειαν ὥραν δυτικῶς τῆς Ἀναρράχης ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ὁ δὲ λόφος ὑπέρκειται αὐτοῦ πρὸς Ν καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἐκ τῆς Ἀναρράχης ἀνερχομένην πρὸς Βλάστην ἁμαξιτὴν ὁδὸν ὑποκάτω πρὸς δυσμὰς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀναρράχης. Τὸ νότιον μέρος τοῦ λόφου ὑψοῦται εἰς κῶνον, ὅστις ἐστέφετο ὑπὸ πύργου (ὡς φαίνεται), ἐν ᾧ βορειότερον εἶνε ὑπάλληλα τείχη μέχρι τῆς ὀφρύος τοῦ λόφου. Εἶνε πάντα ἐκτισμένα διὰ πλακῶν καὶ ἀσβέστου, ἥτις διατηρεῖται κάλλιον ἢ εἰς τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀναρράχης, ὥστε νὰ πιθανολογεῖται ἡ ἡλικία τοῦ τείχους τοῦ Ἐμπορίου νεωτέρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Δυστυχῶς ἐλάχιστα μέρη σῴζονται, ἐπειδὴ πρό τινων χρόνων ἐλιθαγώγησαν ἐντεῦθεν ἀνοικτιρμόνως πολλοὶ τῶν παροίκων.

4) ***Τσοτύλιον.*** Ἐκ τῆς Ἐορδαίας πορευθεὶς διὰ Κοζάνης καὶ Σιατίστης μετέβην πέραν τοῦ Ἁλιάκμονος εἰς Τσοτύλιον, χωρίον γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας τὸ μὲν διὰ τὴν ἀξιόλογον ἑβδομαδιαίαν ἀγοράν του, τὸ δὲ διὰ τὰ σχολεῖα (δημοτικὸν καὶ Γυμνάσιον) καὶ τὸ οἰκοτροφεῖον, ἅτινα εἶχεν ἱδρύσει ἐν μέσῳ τῆς κατὰ κώμας ᾠκισμένης ἐπαρχίας Βοΐου ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μακεδονικὴ Ἀδελφότης καὶ ἅτινα λειτουργοῦσιν ἄριστα καὶ τώρα, ὅτε τὸ κράτος συντηρεῖ τὰ σχολεῖα, ὑπάρχει δ᾽ ὑπὸ ἐφορείαν τὸ εὐεργετικὸν διὰ τὸν τόπον οἰκοτροφεῖον ἐν ἐξόχως ὑγιεινῇ θέσει [1].

Διὰ τὴν περίχωρον τοῦ Τσοτυλίου εἶχε γράψει ἤδη δὶς ὁ ἐκεῖ καθηγητὴς Κων. Ἀγγελῆς εἰς δύο δημοσιεύματα τῆς ἐν Κοζάνῃ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Βόρειος Ἑλλὰς» ἤτοι πρῶτον εἰς τὸ «Λεύκωμα τῆς βορείου Ἑλλάδος» σελ. 27 καὶ ἔπειτα εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας» 1933 σ. 137 ἑξ. καὶ οὕτω ἐπεστήθη ἡ προσοχή μου πρὸς τὸν τόπον, εἰ καὶ ἔχω ἀνέκαθεν ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι ἡ δυτικὴ Μακεδονία πανταχοῦ πρέπει νὰ κρύπτῃ τὰ ἐρείπια τῶν κωμῶν καὶ τοὺς τάφους λαοῦ, ὅστις ἔδωκεν εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον τοὺς ὑγιεστέρους καὶ ῥωμαλεωτέρους διὰ τὸ κλῖμα στρατιώτας καὶ τοὺς ἀξιολογωτέρους στρατηγούς, δι᾽ ὧν οὗτος ἐνίκησε

[1] Πρὸς τὸν διευθύνοντα καθηγητὴν κ. Δ. Χατζῆν καὶ πρὸς τὸν ἐλθόντα ἐκεῖ κ. Ἠλ. Παπανικολάου ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν ἀρωγήν, ἥν μοι παρέσχον κατὰ τὰς αὐτόθι ἐρεύνας μου.

καὶ κατέλυσε καὶ κατέκτησε τὸ κράτος τοῦ Δαρείου καὶ χώρας πέραν αὐτοῦ, καὶ τὴν Αἴγυπτον. Οἱ στρατηγοὶ δὲ οὗτοι διεκρίθησαν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν τῇ διαδοχῇ τῆς ἐξουσίας, ὡς ὁ Περδίκκας καὶ ὁ Λεόννατος ἐξ Ὀρεστίδος, (Ἀρριαν. Ἀνάβ. 6,28,4 Beloch Gr. Gesch. III 2 σ. 78), ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Πείθων ἐξ Ἐορδαίας (Ἀρριαν. ἔ. ἀ.). Ταῦτα δὲ χωρὶς νὰ ἀπίδῃ τις καὶ εἰς τὴν παλαιοτέραν ἱστορίαν, ἣν περὶ τὰ βασιλικὰ γένη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ἀναπλάττει ὁ Beloch ἔ. ἀ. σ. 72 ἑξ. ἢ τὴν ἔτι παλαιοτέραν ἱστορίαν τῆς Μακεδονίας. Μοὶ ἦτο λοιπὸν βέβαιον, ὅτι αἱ ἀρχαιότητες ἐν Μακεδονίᾳ ὑπάρχουσιν ἀναμένουσαι τοὺς ἐπιστήμονας ἐρευνητὰς καὶ μελετητάς.

Πρὶν ὅμως οὗτοι κατασταθῶσιν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ κράτους, εἶχον ἤδη ἀρχίσει οἱ ἰδιῶται νὰ κινῶνται ἕνεκα τυχαίων εὑρημάτων ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τῶν ἀπαγορευτικῶν νόμων, ἀφ' οὗ οὐδεὶς ἀρχαιολογικὸς ὑπάλληλος εἶχε διέλθει ἐκεῖθεν πλὴν τοῦ Παππαδάκι στρατιώτου πρὸ 20 ἐτῶν.

Οὕτω εἶχον συλλεχθῆ τελευταίως εὑρήματά τινα, ἅτινα ἐπεδείχθησαν καὶ ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Ἠλία Παπανικολάου ἐργολάβου δημοσίων ἔργων, ἐκ δυτ. Μακεδονίας καταγομένου καὶ κατοικοῦντος ἐν Θεσσαλονίκῃ. Οὗτος μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος μὲ ἀνεζήτησε διερχόμενον διὰ Θεσσαλονίκης καί μοι ἐπέδειξε χαλκᾶς τινας λαβὰς ἀγγείων ἀξιολόγους, θραύσματα ἀγγείων, ὧν πολλὰ σκύφου «ἀρρητινοῦ» μετ' ἀσέμνων παραστάσεων, χαλκῦς σπείρας, ἀρύβαλλον καὶ ἄλλα τινα ἀσήμαντα.

Τὰ δείγματα ταῦτα ἐπέτειναν τὴν ἐπιθυμίαν μου νὰ μεταβῶ ἐξ Ἀναρράχης πέραν τοῦ Ἀλιάκμονος.

Ὁ χρόνος καὶ τὰ μέσα, ἅτινα διέθετον ἦσαν ἀνεπαρκῆ. Ἐπίσης δ' ἡ γνῶσις τοῦ πολιτισμοῦ, ἅτινα θὰ διηυκόλυνον τὴν εὕρεσιν τῶν ἀρχαίων καὶ δὴ καὶ τῶν τάφων. Ἐπεχείρησα σκαφὰς εἰς διάφορα σημεῖα, ἀλλὰ τὸ ἔδαφος εἶνε ἀλλουβιακὸν ἀργιλλῶδες, τὰ ῥεύματα τῶν χειμάρρων καὶ τῶν παραποτάμων τοῦ Ἀλιάκμονος πολυαριθμότατα καὶ ἡ παλαιὰ ἐπιφάνεια διαβεβρωμένη καὶ ἠφανισμένη, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Veith (Anzeig d. Phil. — hist. Klasse d. Akad. Wien 1923 N° XXIV) περὶ ὅλης ἐδῶ τῆς παραλιακμονίου χώρας.

Συνηντῶμεν λοιπὸν εἰς θέσιν Σιανίστι ($^1/_4$ μακρὰν ΒΔ τοῦ Τσοτυλίου) κατεστραμμένους τάφους, ἥλους παλαιούς, ὄστρακα ἀγγείων πηλίνων ἢ ὑαλίνων, μικρὰ ἐλάσματα ἐξ ἀγγείων χαλκῶν, θραύσματα πλακῶν καὶ πλατυχείλων πίθων. Εἷς τάφος εὑρέθη ἀκάλυπτος μὲν καὶ πλήρης χωμάτων, ἀλλ' ἐντὸς ὁ νεκρὸς καὶ τὰ κτερίσματα ἦσαν ἄθικτα. Ὁ τάφος εἶχε μήκ. 2 μ. καὶ πλ. 0.70-0.50. Αἱ πλευραὶ ἦσαν ἐσχηματισμέναι δι' ὀρθίων πλακῶν (ἀνὰ τρεῖς αἱ μακραί, ἀνὰ δύο αἱ στεναὶ) συνδεομένων δι' ἀσβέστου ἡ δὲ στρῶσις διὰ πλίνθων ὀπτῶν (διαστάσεις 41 × 25 × πάχ. 04) ἐπεστρωμένων δι' ἀσβέστου. Ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ ἦτο εἰς τὸ νότιον ἄκρον, πλησίον δὲ ἦσαν τρία ἀγγεῖα, ὧν

μία χύτρα διὰ στιλπνῆς, βαθέως μελαίνης, βαφῆς, ὡσεὶ πίσσης, βεβαμμένη ὕψ. 0.103, ἓν ἀβαφὲς μετὰ στομίου ἀνοικτοῦ τριλόβου ὕψ. 0.05 καὶ τὸ τρίτον στάμνος ὕψ. 0.258. Ἐντὸς τῶν πέριξ τοῦ τάφου χωμάτων, ἔνθα ἦσαν ἄλλοι κατεστραμμένοι τάφοι, εὑρέθη τριπτὴρ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐν σχήματι κεκαμμένου δακτύλου καὶ χαλκοῦν νόμισμα τοῦ Κώνσταντος (333-350 μ. Χρ. Cohen, Mon. imper. [2] τομ. 7, σελ. 43. Περαιτέρω εὕρομεν ἐν ἀγρῷ τεμάχια κατεστραμμένου ψηφιδωτοῦ, τοῖχον ἀσβεστόκτιστον καὶ ἐπένδυσιν πηλίνην κλιβάνου πιθανῶς ἀγγειοπλαστικοῦ κεκαυμένην μέχρις ὑαλώσεως.

Ἐκτενὴς ὅμως κώμη ὑπῆρχεν ἐπὶ δύο λόφων γειτόνων καὶ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν λαιμοῦ κατὰ τὴν θέσιν Μπουφάρι βορείως τοῦ Τσοτυλίου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λεμπίνι παραποτάμου τοῦ Ἁλιάκμονος καὶ ὑπὲρ τὸ χωρίον Λῶπες (Ἀθηνᾶ 1913, 445). Ἐνταῦθα παρατηροῦνται τοῖχοι κανονικοὶ εὐθύγραμμοι, εἷς (πάχ. 0.75) περιθέει τὴν ὀφρὺν τῶν λόφων καὶ φαίνεται, ὅτι ἐσχηματίζετο διὰ τῶν ἔξω τοίχων τῶν ἀκραίων οἰκιῶν, ὡς εἰς Μαναστηράκι καὶ Γραδίσταν, ὑπῆρχε δ᾿ ἴσως καὶ δεύτερος περίβολος ἐξώτερος ταπεινότερον. Λίθοι πελεκητοὶ διάσπαρτοι κατάκεινται πλεῖστοι τῇδε κἀκεῖσε εἰς ἔκτασιν. Ὄστρακα πίθων πλατυχείλων (εἷς εὑρέθη κεχωσμένος καὶ ἀφέθη κατὰ χώραν), πολλὰ ἑλληνιστικά, τινὰ μετὰ γεωμετρικῶν γραπτῶν κοσμημάτων, ἀγνῦθες καὶ κέραμοι, ὧν τινες ἴσως κοσμητικαὶ (ἀκρωτήρια ἢ ἀνθέμια) καὶ πλεῖστα θραύσματα κοινῶν ἀγγείων μαρτυροῦσι περὶ τῆς ζωηρᾶς καὶ μακρᾶς ἀκμῆς τῆς κώμης ἐν μέσῳ πλουσίας καὶ ἐκτάκτως ὡραίας χώρας. Ὑπόκειται τὸ χωρίον Λῶπες καὶ ὁ παραπόταμος τοῦ Ἁλιάκμονος Λεμπίνι, ὃ ὄνομα συνδέει ὁ Ἀγγελῆς πρὸς τὴν μακεδονικὴν πόλιν τοῦ Ἡροδότου (8, 137) Λεβαίην, ἣν ἐνθυμεῖται ὁ Παππαδάκις (Ἀθηνᾶ 1913, 477) ὁμιλῶν περὶ Λαπίνης [1]. Ἔξω τοῦ χωρίου Λόπες εὑρέθη κατάγειος κτιστὸς τάφος μεταβληθεὶς ἐσχάτως εἰς ἐκκλησίαν.

Ἐν τῷ χωρίῳ Λόπες κατέχει ὁ Ἀθ. Καλιμάφας νομίσματα συλλεχθέντα πέριξ καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν Πέλλαν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν βασιλέα Φίλιππον ἢ φέροντα ἐπιγραφὰς Φιλώτα, Στράτωνος, Πρόβου, Λικινίου, καὶ ἓν ἀργυροῦν δηνάριον. Ὁ δὲ Βασ. Σταυρόπουλος κατεῖχε δύο ψέλια χαλκᾶ βαρέα (160 δρμ. περίπου) τριγωνικῆς τομῆς καὶ κεκοσμημένα διὰ σειρᾶς συγκεντρικῶν κύκλων καὶ ἰχθυακανθῶν χαρακτῶν· τούτων ἓν ἐκόμισα εἰς Ἀθήνας, τὸ δ᾿ ἕτερον παρεδόθη εἰς τὸ Γυμνάσιον Τσοτυλίου. Τὰ ψέλια ταῦτα εὑρέθησαν, ὡς ἐλέχθη

---

[1] Ἐπειδὴ τὸ ὄνομα Λεβαίη μόνον ἅπαξ παρ᾿ Ἡροδότῳ εὕρηται, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι παρεγράφη ποτὲ ἐκ τύπου Λεβίνη· εὑρίσκει δ᾿ ὁ τύπος οὗτος στήριγμα εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ὀνόματος ἄλλης κώμης τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, τῆς Λαπίνης, ἣν μαρτυρεῖ ἡ ἐπιγραφὴ ἡ δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ Φ. Σακελλαρίου ἐν Archäol. Zeitung 1880, 159 πρβλ. Δήμιτσα Ἡ Μακεδονία κλ. III, 236 ἑξ. καὶ μάλιστα ὑπὸ Woodward JHSt. 1913, 337 ἑξ. καὶ Παππαδάκι Ἀθηνᾶ 1913, 462 ἑξ.

μοι, μετὰ νομίσματος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπερ ἐδόθη μοι. Ἀνάγλυφόν τι εἰκονίζον ὄφιν ἑλισσόμενον περὶ δένδρον δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνεύρω, ἐλήφθη ὅμως φροντὶς καὶ περισυνελέχθη ἤδη ὑπὸ τοῦ κ. Χατζῆ εἰς τὸ Γυμνάσιον.

Ἀλλὰ καὶ οἱ πέριξ λόφοι εἶνε κατάσπαρτοι ὑπὸ ὀστράκων καὶ μαρτυροῦσιν ὄχι μόνον διασπορὰν τάφων ἀλλ' ἴσως καὶ κατοικιῶν. Πιστεύω ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅτι πολλὰ γένη κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ καὶ ὁμάδες συγγενικῶς μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσύνδετοι ἔκτιζον τὰς κατοικίας των ἐπὶ τῶν ἀναριθμήτων λοφοειδῶν πτυχώσεων τοῦ ἐδάφους παρὰ τοὺς εὐφόρους ἀγρούς των [περὶ τούτου ὅρα σαφέστερα ἐν ΑΕ 1932]. Παρετήρησα δέ, ὅτι λόφοι τινὲς ἔχουσιν ὑπὸ λεπτὸν στρῶμα γῆς συνεχῆ βράχον· οἱ λόφοι λοιπὸν οὗτοι οὐδὲν ἀρχαῖον λείψανον δεικνύουσι καὶ εἶνε φανερόν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι λόφοι ὡς ἄγονοι ἀπεφεύγοντο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Εἰς τὰς σκαφικὰς ἐργασίας ἐχρησιμοποίησα καὶ τοὺς δύο ἰδιώτας Σταῦρον Τσεβεκίδην καὶ Νικ. Δώσαν, οἵτινες εἶχον ἀνεύρει εἰς Σιανίστι τὰ ἀρχαῖα, ἅτινα μοὶ εἶχε παραδώσει ὁ Παπανικολάου. Οὗτοι λοιπὸν μοὶ παρέδωκαν καὶ ὅτι ἄλλο εἶχον εὕρει, τὸ δὲ ὑλικὸν τοῦτο ὅλον κομισθὲν εἰς Ἀθήνας καὶ συγκολληθὲν ἀπέδωκεν α) ὡραιότατον ἀμφορέα χαλκοῦν, οὗ αἱ λαβαὶ σχηματίζονται ἑκατέρα ὑπὸ δελφῖνος κρατοῦντος εἰς τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας κολλώμενον στόμα χαλκῆν λύραν, β) χαλκῆν λεκάνην μετὰ δύο λαβῶν μιμουμένων πλέγμα κισσοῦ, γ) κάδον χαλκοῦν, οὗτινος ὁ πυθμὴν μετὰ τοῦ κάτω μέρους τῆς κοιλίας προσηλώθη κατ' ἐπισκευήν, καλυφθείσης ἔνδον τῆς ἑνώσεως πρὸς τὸ παλαιὸν μέρος διὰ γύψου χάριν στεγανότητος (βαναυσούργημα), δ) ἕνα πήλινον σκύφον, τὸν ἀρρητινόν, μετ' ἀσέμνων παραστάσεων γραφικοῦ ὕφους, ε) δύο πλαγγόνας διὰ τοῦ αὐτοῦ τύπου πλασθείσας καὶ εἰκονιζούσας Ἀφροδίτην (τῆς μιᾶς ἐσώθησαν ἐλάχιστα μέρη), στ) τεθραυσμένον ἀργυροῦν κάτοπτρον δισκόμορφον μετ' ὀπῶν κύκλῳ. Μετὰ τῶν χαλκῶν ἀγγείων ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὑρέθησαν αἱ πλαγγόνες καὶ προσέτι δύο σιδηροῖ πελέκεις καὶ μία σμίλη σιδηρᾶ. Ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι οὔτε τὰ χαλκᾶ ἀγγεῖα οὔτε τὰ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα ἔπαθον σπουδαίως ἐκ κατιώσεως· δύναταί τις μάλιστα νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν ἔπαθον κατίωσιν ἕνεκα ἰδιαζούσης τινὸς χυμικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους. Μόνον ἡ κοιλία τῆς λεκάνης, λεπτὴ οὖσα, ἐθρυμματίσθη. Βραδύτερον ἀπεστάλη χαλκῆ οἰνοχόη μετὰ δύο κεφαλῶν εἰς τὰ ἄκρα τῆς λαβῆς καὶ σκύφος χαλκοῦς μετὰ κινητοῦ κρίκου ὡς λαβῆς.

Ὁ ἀρύβαλλος εἶνε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἢ καὶ βεβαιότητα κορινθιακῆς κατασκευῆς, εἰσαχθεὶς ἴσως ἐκ τῶν ἀποικιῶν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ δὴ καὶ ἐκ Ποτιδαίας, ἀποικίας κορινθιακῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ χρόνοι, εἰς οὓς ἀνήκει, εἶνε παλαιοί, ἀρυόμεθα τὸ δίδαγμα, ὅτι ἡ κώμη αὕτη ἔζη καὶ κατὰ τὸν 6ον αἰ. π. Χ., ὁ δὲ βίος τῶν ἐκεῖ ἀνθρώπων ἦτο ὁμότροπος πρὸς τὸν τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, ἀφ' οὗ διὰ τοῦ ἀρυβάλλου πιθανολογεῖται ἐν τῇ μεσο-

γαία τῆς Μακεδονίας καὶ ἀποκοσμίῳ χώρᾳ ἡ ὕπαρξις γυμνασίου. Ὁ ἀρύβαλλος εὑρέθη ἐν τάφῳ.

Ἂν τὰ θραύσματα μετὰ γεωμετρικῶν γραπτῶν κοσμημάτων δὲν ἀνήκωσιν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, τότε ἡ κώμη ὑπῆρχε καὶ ἐν χρόνοις πολλῷ παλαιοτέροις τοῦ ἕκτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ. Ἀλλὰ χειροποίητα ἄβαφῆ ἀγγεῖα κατεσκευάζοντο καὶ ἐν Ρωμαϊκοῖς χρόνοις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὑπολείπεται νὰ βεβαιωθῇ, ἂν ποιότης τις τοῦ πηλοῦ καὶ ἡ λείανσις τῆς ἐπιφανείας, ἣν δεικνύουσί τινα θραύσματα, εἶνε ἀποκλειστικὸν γνώρισμα μόνον τῶν παλαιοτέρων γεωμετρικῶν χειροποιήτων. Ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν χειροποίητα εὑρέθησαν ἐν τῇ ἀνασκαπτομένῃ πόλει τῆς Φλωρίνης (ΑΕ 1932, 69 ἑξ.).

Μεταξὺ Τσοτυλίου καὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς χωρίου Βουδουρίνα (νῦν Νέα Σπάρτη) ἐγγὺς ταύτης ἐπὶ λόφου, εἶνε λείψανα τοίχων καὶ σωροὶ λίθων καὶ ὄστρακα ἑλληνιστικὰ (τινὰ terra sigillata) μαρτύρια ἀγροικίας τινός. Μοὶ ἐπεδείχθησαν δὲ μικρὸς χαλκοῦς Ἑρμῆς καὶ νομίσματα ἐν τῷ χωρίῳ. Ἀνεζητήσαμεν ἐγγὺς τάφους ἀθίκτους ἀλλὰ ματαίως.

Πρὸς τὸ χωρίον Μποχορίνα ΝΔ τοῦ Τσοτυλίου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ παραποτάμου Πραμόρτσα ἡ ἔρευνά μου εἶνε ἀτελής. Ὡσαύτως καὶ πρὸς νότον. Ἀλλὰ πέραν πάλιν τῆς Πραμόρτσας εἰς τὴν θέσιν Παλαιογουλᾶς παρὰ τὸ χωρίον Παλαιοκόπρια εἶνε λόφος ὠχυρωμένος διὰ τείχους φανεροῦ ἐν τῇ ἀνόδῳ κατὰ γῆς. Ἐντὸς τοῦ τείχους πίθος ἐντετειχισμένος. Ἐρείπια πολλὰ ἄνω καὶ χαμηλότερα. Πρὸς Ν τοῦ λόφου λαιμὸς κλειστὸς διὰ τείχους ἀσβεστοκτίστου καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 μ. περίπου ἀπότομος μικρότερος κῶνος περιβαλλόμενος δι' ἀσβεστοκτίστου τείχους, πλήρης ἐπίσης ἐρειπίων καὶ κεράμων ἑλληνικῶν. Ἴσως ἦτο προμαχὼν τῆς ἐπὶ τοῦ μείζονος λόφου πολίχνης ἢ κώμης, ἐπειδὴ περαιτέρω μὲν πρὸς Ν εἶνε ὀροπέδιον συνεχές, ἐν ᾧ πρὸς βορρᾶν εἶνε ὁ λόφος ἀπότομος πρὸς τὴν παραποτάμιον κοιλάδα.

Εἰς βάθος 0.50 μ. εἰς ἀμφοτέρους τοὺς λόφους εἶνε στρῶμα πυρκαϊᾶς ὁρατὸν παρὰ τὴν τέμνουσαν καὶ ἀνερχομένην ὁδὸν καὶ εἰς ὅσα σημεῖα ἔσκαψα. Εὗρον ὄστρακα πολλὰ κοινά, τινὰ ἐρυθρὰ terra sigillata ἄλλα χειροποίητα μετὰ γεωμετρικῶν κοσμημάτων βαθέος οἰνοχόου χρώματος, ἱκανὰ ὑάλινα καὶ ἄλλα πλατυχείλων πίθων, ὥστε ὁ βίος τοῦ λόφου ὡς ἀνθρωπίνης κατοικίας ἦτο μακρός.

Τὸ ὀχυρὸν τοῦτο πόλισμα εὕρηται παρὰ τὴν πρὸς Γρεβενὰ καὶ Καλαμπάκαν ὁδὸν καὶ ἴσως ἐπέβλεπεν αὐτήν.

Εἰς τὸ χωρίον Λουκόμι παρὰ τὸ Τσοτύλιον δὲν μετέβην, ἀλλ' ἐκομίσθη μοι ἐκεῖθεν χαλκοῦς βοῦς μικρός.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

4. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΦΛΩΡΙΝΗι ΤΗΣ ΑΝΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἐπικουροῦντος εὐγενῶς τοῦ Δήμου Φλωρίνης ἐπανελήφθη καθ' ὅλον τὸν ἐφετινὸν Σεπτέμβριον ἡ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη 1930 καὶ 1931 [1] ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Κεραμοπούλλου διεξαχθεῖσα ἀνασκαφὴ τῆς ἀρχαίας πολίχνης, τῆς στεφανούσης ποτὲ τὸν ἐπικείμενον τῆς σημερινῆς πόλεως Φλωρίνης γραφικὸν καὶ καταπράσινον λόφον.

Ἀρχόμενος τῆς μικρᾶς ταύτης διὰ τὰ Πρακτικὰ ἐκθέσεως τῆς ἐφετινῆς σκαφῆς, θεωρῶ καθῆκον μου νὰ ἐκφράσω τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας καὶ πρὸς τὸ Δημοτ. Συμβουλ. τοῦ Δήμου Φλωρίνης, καὶ πρὸς τὸν σεβαστὸν καθηγητήν μου κ. Α. Κεραμόπουλλον, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἐμπιστοσύνην ὅπως συνεχίσω τὴν ἀνασκαφήν του, καθ' ὃν χρόνον ἐκεῖνος ἦτο ἀπησχολημένος μὲ ἄλλας μελέτας καὶ ἐκδρομὰς κατὰ τὴν ὑπόλοιπον δυτικὴν Μακεδονίαν.

Ἐπεκταθεῖσα ἡ σκαφὴ ἀνατολικῶς τῆς ταινίας τῆς σκαφείσης κατὰ τὰ ἔτη 1930 - 31 καὶ καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ Ν - Β μῆκος αὐτῆς, συνεπλήρωσεν ὄχι μόνον τὴν ἀποκάλυψιν διαμερισμάτων ἀνηκόντων εἰς οἰκίας τῶν προηγουμένων σκαφῶν, ἀλλὰ κυρίως ἐπέτυχεν δρόμον τῆς πόλεως αὐτῆς, τὸν ὁποῖον ἔσκαψε καθ' ὅλον τὸ μῆκος του, μόλις δὲ μέγα μέρος μιᾶς ἄλλης οἰκίας, τῆς **κα**, (Σχεδ. 1) πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ τοῦ δρόμου ἠδυνήθη νὰ ἀποκαλύψῃ [2]. Καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς μεταφορᾶς τῶν χωμάτων τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὸ βορειότατον σημεῖον αὐτῆς, ὅπου τὸ χεῖλος τοῦ λόφου, καὶ τὸ ἐπικλινὲς τοῦ φυσικοῦ βράχου, ὁ ὁποῖος μόλις ἀναφαίνεται εἰς τὸ νότιον σημεῖον, ἐνῷ εἰς τὸ βόρειον καλύπτεται ὑπὸ ἐπιχώσεως 1.50 μ. σχεδόν, ἐπέβαλαν καὶ ἐφέτος τὴν ἀπὸ τοῦ νοτιωτάτου σημείου Λ τοῦ σχεδιογραφήματος ἀρχὴν τῆς σκαφῆς.

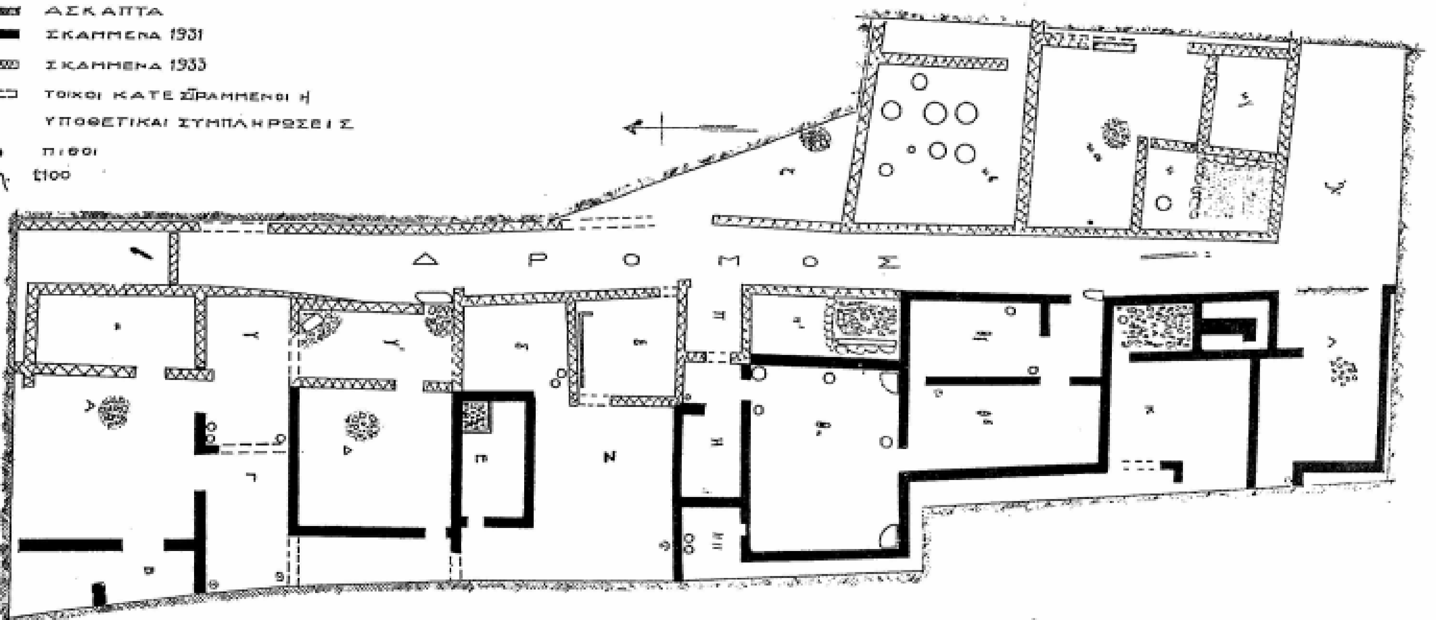
Εἶναι προβληματικὴ ἡ χρῆσις τοῦ χώρου *λ'*. Ἡ ἐπίχωσις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς σκαφῆς περιεῖχεν χονδρὰ ὄστρακα πίθων καὶ κεράμων στέγης, ἀγνῦθας καὶ τεμάχια διαφόρων σιδηρῶν ἀντικειμένων κατιωμένα, προχωροῦσα δὲ πρὸς τὸν νότιον τοῖχον τοῦ οἰκήματος **κα** καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου ἦτο πλήρης ἀποσυντεθειμένων πλίνθων ὠμῶν. Πολλαὶ ἀπ' αὐτὰς κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς πολίχνης τὴν πανταχοῦ φανερὰν (πβλ. καὶ Π. Α. Ε. 1930 - 31) μετεβλήθησαν εἰς ὀπτοπλίνθους (τοῦβλα) καὶ διετήρησαν ὄχι μόνον τὸ σχῆμα των καὶ τὰς διαστάσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴχνη τῶν ἐν αὐταῖς ἀχύρων. Ὑπὸ τὸ στρῶμα αὐτῶν τῶν πλίνθων καὶ λίθων καταπεσόντων προφανῶς ἀπὸ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ οἰκήματος **κα**, εὑρέθησαν τεμάχια κατεστραμμένου χαλκοῦ

---

[1] Πρβλ. Π. Α. Ε. 1930 σ. 74 ἑξ. καὶ 1931, σ. 55 κἑξ.

[2] Πβλ. Σχεδιαγράφημα ἀρ. 1. Τὸ ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἰδίου χαραχθὲν ἀτελὲς βεβαίως αὐτὸ σχεδιογράφημα ἐμελάνωσεν ὁ κ. Ε. Ζαμπατῆς. Τὸν κ. Ζαμπατῆν καθὼς καὶ τὸν Διευθυντὴν τοῦ γραφείου Ἀναστηλώσεων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Α. Ὀρλάνδον θερμῶς εὐχαριστῶ.

Σχεδιογράφημα 1.

Κάτοψις τῶν ἀνεσκαμμένων κτισμάτων τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἡρακλείας παρὰ τὴν Φλώριναν.

κυπέλλου, τοῦ ὁποίου μόνον ἡ ἁπλῆ καὶ ἐπίπεδος βάσις καὶ ἡ λαβή του διετηρήθησαν [1]. Ἐπίσης ἐκ τελείως κατεστραμμένης χαλκῆς πρόχου μόνον ἡ κατακόρυφος λαβὴ κοσμουμένη δι᾽ ἀναγλύφων δακτυλίων καὶ φύλλων διετηρήθη. Διάφορα ἄλλα λογχόσχημα κατεστραμμένα σιδηρᾶ ἀντικείμενα, χαλκοῦς κρίκος, χαλκοῦν ἔλασμα μετὰ τροχοσχήμου ἐξαρτήματος, λαβὴ πώματος κιβωτιδίου τινὸς ἢ ἑρμαρίου ἴσως, εἶναι τὰ εὑρήματα τοῦ χώρου λ´. Ἡ μὴ παρουσία τοίχων αὐτόθι πλὴν τοῦ νοτίου τοῦ οἰκήματος **κα**—ἡ γραμμὴ ἡ παρισταμένη

Εἰκ. 1. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπὸ Ν - Β. Εἰς τὸ κέντρον ὁ δρόμος.

εἰς τὸ σχεδιάγραμμα ὡς «ψαροκόκκαλον» εἶναι θεμέλιον ἀνῆκον εἰς τὸν χῶρον Λ—δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ γνωρίσωμεν, ἂν ὁ χῶρος **λ´** εἶναι μέρος οἰκίας καὶ ποίας, ἢ ἂν εἶναι πλάγιός τις ἄλλος δρόμος.

Ὅπως καὶ προηγουμένως ἐλέχθη, ἀπὸ τοῦ χώρου Λ καὶ καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος τῆς σκαφῆς μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου της διήκει ὁ μόνος γνωστὸς πρὸς τὸ παρὸν δρόμος τῆς πολίχνης, μήκους περίπου 37 μ. καὶ πλάτους κυμαινομένου μεταξὺ τῶν 2 μ. καὶ 1.75, εὐθύγραμμος δὲ σχετικῶς συγκρινόμενος

[1] Ὁμοία πρὸς Δήλου Β. 5518.

πρὸς τοὺς στενοὺς καὶ ὁμοίους δρομίσκους τῆς Δήλου π. χ. (πβλ. εἰκὼν 1). Τοῦ δρόμου τούτου, εἰς τὸν ὁποῖον ἄρχεται εἴσοδοι τῶν οἰκιῶν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς του ἀνοίγονται, δὲν παρετηρήθη καμμία στρῶσις, οὔτε φαίνεται καὶ νὰ ὑπῆρχε. Τοὐλάχιστον τὸ βόρειον ἥμισυ τοῦ μήκους του σκαφὲν μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου, οὔτε στρῶσιν λιθίνην ἐφανέρωσεν, οὔτε καὶ ὑπόνομον. Ἐκ τῶν ἀνωτάτων στρωμάτων τῶν χωμάτων τοῦ δρόμου καὶ μόλις βορειότερον τοῦ ι τοῦ σχεδίου, εὑρέθη τὸ χαλκοῦν νόμισμα ἀρ. 1 Ἀντιγόνου Γονατᾶ ἢ Φιλίππου Ε´ κατὰ τὸν συνημμένον πίνακα τῶν νομισμάτων τῆς σκαφῆς συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Κωνσταντοπούλου [1]. Ὑπὸ τὴν ἐπίχωσιν τῶν ἄνω στρω-

[1] Τὸν Διευθυντὴν τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν κ. Κωνσταντόπουλον θεωρῶ καθῆκόν μου καὶ ἐνταῦθα θερμῶς νὰ εὐχαριστήσω διὰ τὴν εὐγενῆ καλωσύνην του νὰ μελετήσῃ καὶ χρονολογήσῃ τὰ νομίσματα τῆς σκαφῆς, παραθέτω δὲ ἐνταῦθα τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν περιγραφήν.

«Τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν Φλωρίνης νομίσματα (1933).

1. Æ 19 χιλ. — Ἐμπρ. ὄψις ἐφθαρμένη. (Κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους πρὸς δεξιά).

Ὀπ. Β — [Α]. Ἱππεὺς πρὸς δεξιὰ στέφων τὸν ἵππον αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου μονογράφημα ἢ γράμμα ἐφθαρμένον Ⱥ ἢ Φ. Ἐὰν ἦτο τὸ πρῶτον τότε τὸ νόμισμα ἀνήκει εἰς Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν (277 - 339) ἐὰν ἦτο τὸ δεύτερον τότε ἀνήκει εἰς Φίλιππον τὸν Ε' (220 - 179).

2. Æ 18. χιλ. — Κεφαλὴ νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ πρὸς δεξιά.

Ὀπ. Ὅλως ἐφθαρμένον. Ἂν τὰ ὑποφαινόμενα ἴχνη τοῦ τύπου δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς λείψανα ῥοπάλου καὶ τόξου τότε τὸ νόμισμα ἀνήκει εἰς Ἀλέξανδρον Γ' τὸν Μέγαν (336 323).

3. Æ 17 χιλ. — Ἐμπρ. ὄψις ἐφθαρμένη. (Μακεδονικὴ ἀσπίς).

Ὀπ. Ἐπιγραφὴ ἐφθαρμένη. Μακεδονικὸν κράνος. Πιθανώτατα τὸ νόμισμα ἀνήκει εἰς Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν (227 - 239).

4. Æ 17 χιλ. — Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς πρὸς δεξιά.

Ὀπ. ΘΙΕΣΣΑ - Λ[Ο
ΝΙΚΗΣ Ἵππος τρέχων πρὸς δεξιά. Ὑπὸ τὴν κοιλίαν αὐτοῦ κλάδος φοίνικος.

Νόμισμα *Θεσσαλονίκης* πρώτου π. Χ. αἰῶνος.

5. Æ 19 χιλ. — Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος πρὸς δεξιά.

Ὀπ. Τρίπους. — Ἐπιγραφὴ ἐφθαρμένη καὶ δυσανάγνωστος. Τὸ νόμισμα ἐκ τῆς τεχνοτροπίας φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν δεύτερον ἢ πρῶτον π. Χ. αἰῶνα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τύπος τοῦ τρίποδος ἀπαντᾷ εἰς πολυαρίθμους ἑλληνικὰς πόλεις, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ καθορισθῇ εἰς ποίαν ἐξ αὐτῶν ἀνήκει.

6. Æ 31 χιλ. — Κεφαλὴ Ἰανοῦ.

Ὀπ. πρῷρα πρὸς δεξιά, ἧς ἄνωθεν ΙΑ καὶ κάτωθεν ROMA. Ῥωμαϊκὸν ἀσσάριον δευτέρου ἢ πρώτου π. Χ. αἰῶνος.

7. Æ 20 χιλ. — Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος πρὸς δεξιά.

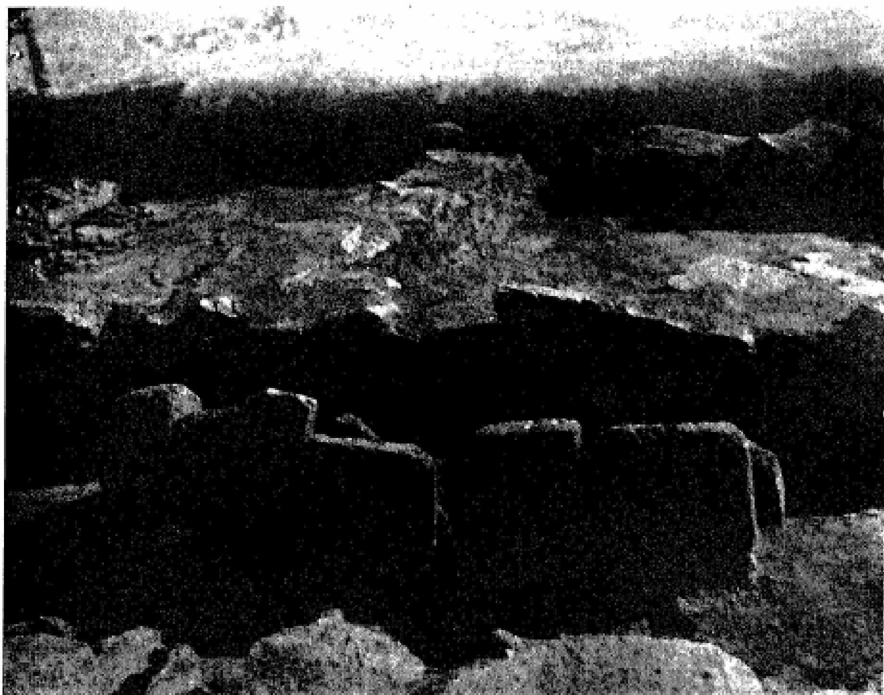
Ὀπ. ΜΑΚΕ
ΔΟΝΩΝ Τρίπους.

8. Æ 20 χιλ. — Ὁμοίως ἀλλὰ ΜΑΚ]Ε
ΔΟΝΩ]Ν
ΕΤΘ

9. Æ 20 χιλ. — Ὁμοίως ἀλλὰ ΜΑΚΕ
Δ]ΟΝΩ[Ν

Τὰ τρία ταῦτα νομίσματα τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἀνήκουσι εἰς τὰ ἔτη 168 - 146 π. Χ.»

μάτων καὶ εἰς βάθος 1.25 μ. ἀπὸ ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους παρετηρήθησαν στρώματα ἀμμώδη, κατασταλάγματα ἐπιχώσεων τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, περιέχοντα ἀρκετὰ ὄστρακα μεγαρικῶν σκύφων, τῶν καλυτέρων ἀγγείων τῆς πολίχνης. Μεταξὺ τῆς αὐτῆς ἐπιχώσεως καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου *γ'* εὑρέθη μικρὸν (ὕψους μόλις 0,05) καὶ εὐτελοῦς τέχνης χάλκινον εἰδώλιον κρανοφόρου θεοῦ, πιθανῶς Ἑρμοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐπίχωσιν αὐτὴν ἀμέσως ἔχομεν τὸν φυσικὸν βράχον. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου καὶ μετὰ τὸν χῶρον Λ, εὑρέθη ὁλόκληρος

Εἰκ. 2. Πλίνθοι καταπεσοῦσαι ἐκ τοῦ ὄπισθέν των εἰκονιζομένου τοίχου εἰς τὸ δρόμον.

σειρὰ πλίνθων ἀκεραίων καταπεσοῦσα ἐκ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τῆς οἰκίας **κα** (πλ. σχεδιογρ. **τ** καὶ εἰκ. 2). Αἱ μεταβληθεῖσαι εἰς ὀπτοπλίνθους αὗται πλίνθοι ἐμετρήθησαν εὐτυχῶς καὶ ἔχουν διαστάσεις 0,37×0,37 (ἢ 0,36) × 0,08. Εἶναι δηλαδὴ τετράγωνοι περίπου καὶ ἀντιστοιχοῦν ὡς μία σειρὰ μόνον κατὰ πλάτος εἰς τὴν λιθίνην εὐθυντηρίαν τοῦ τοίχου, μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰ 0,45 εἰς πλάτος. Τὸ δάπεδον ὅμως τὸ κανονικὸν τοῦ δρόμου δὲν θὰ ἦτο ποτὲ χαμηλότερον ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν δύο πλακῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς κατώφλια τῶν εἰσόδων *γ'* καὶ **ϑγ**, αἱ ὁποῖαι πάλιν πλάκες πάχους μόλις 0,05, δὲν ἦτο

δυνατὸν νὰ ἦσαν ὑψηλότεραι τοῦ ἐπιπέδου τοῦ δρόμου. Ὁ δρόμος ὀλίγον πρὸ τοῦ βορειοτάτου ἄκρου του τέμνεται ὑπό τινος τοίχου, ὥστε τὸ ἐκεῖθεν τῆς τομῆς μέρος νὰ λαμβάνῃ ὄψιν διαμερίσματος **β**. Ὁ τοῖχος αὐτὸς ἂν καὶ δὲν εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένος μετὰ τῶν ἄλλων τῶν ἀποτελούντων τὰς πλευρὰς τοῦ δρόμου, πιθανὸν νὰ ὁρίζῃ τὸ βορειότατον σημεῖον τοῦ δρόμου, καμπτομένου εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρὸς Α, ἐὰν ἡ διακοπὴ ἐκεῖ τοῦ μακροῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ δρόμου δὲν εἶναι τυχαία ἢ εἴσοδός τις. Ἐντὸς τοῦ **β** καὶ μεταξὺ ἐπιχώσεως κεκαυμένης, πλήρους τέφρας, σιδηρῶν ἥλων καὶ πλίνθων εὑρέθησαν πήλινον εἰδώλιον βοὸς ἀκρωτηριασμένον καὶ μέρη στενομήκων ἀγγείων (lacrimateria) δακρυδόχων.

Στενόμακρον διαμέρισμα τὸ Π΄ (5.20×2 μ.) ἀνήκει εἰς τὸ συγκρότημα δωματίων περὶ τὴν αὐλὴν **ϑα**, τὸ μικρὸν δὲ χώρισμα π τῶν ἀθλίων τοιχαρίων κατὰ τὴν ΝΑ αὐτοῦ γωνίαν φαίνεται νὰ εἶναι ἑστία, μαρτυρουμένη καὶ ἐκ τῆς ἐπιχώσεως. Ὁ δυτικὸς τοῖχος εἶναι χαμηλότερος τῶν ἄλλων, καὶ ἐκεῖ πιθανὸν θὰ τοποθετηθῇ ἡ θύρα του.

Εἰς τὸ αὐτὸ συγκρότημα ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸν διαμέρισμα (2 μ. × 2 μ.) Π, ἡ εἴσοδος προφανῶς τοῦ οἰκήματος **ϑα**. Ἐκ τοῦ μικροσκοπικοῦ αὐτοῦ διαμερίσματος προέρχεται ὁ ὡραιότερος μεγαρικὸς σκύφος τῆς σκαφῆς συγκολληθησόμενος ἐκ πολλῶν τεμαχίων, θρυματισθέντων κατὰ τὴν καταστροφὴν καὶ φερόντων φανερὰ ἴχνη τῆς πυρκαϊᾶς. Τὸ ἀγγεῖον εἶναι κατάκοσμον ἐξ ἀναγλύφου παραστάσεως ἁλώσεως Τροίας, ἐπιγραφαὶ δὲ εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς στεφάνης του δηλοῦν τὰ ὀνόματα τῶν πολεμιστῶν καὶ τοῦ γεγονότος. Ὑπεράνω ὑψουμένων πύργων πόλεως ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ «Ἴλιον» καὶ Ἰλίου κατάληψις» ἕπεται δὲ ἡ σειρὰ τῶν πολεμιστῶν «Ὀδυσσεύς», «Αἴας» κλπ., δὲν λείπει δὲ καὶ ὁ «Δούρειος Ἵππος. Βίαιαι κινήσεις πολεμιστῶν, ἁρπαγαὶ γυναικῶν πρὸ τῆς προστάσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἰλιάδος Ἀθηνᾶς εἶναι ἡ σύνθεσις τῆς παραστάσεως. Ἡ βάσις τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται διὰ ἀναγλύφων ῥαβδώσεων καὶ ἀνθεμίων.

Ἐντὸς τοῦ τραπεζιοσχήμου δωματίου ε εὑρέθησαν ἐπίσης ἀρκετὰ ὄστρακα ἀποτελοῦντα μέγα μέρος ἄλλου μεγαρικοῦ σκύφου, ἀπολεπισμένου ὅμως καὶ κατακαυμένου τόσον, ὥστε μόνον ἄμορφα ἀνάγλυφα πολεμιστῶν νὰ διακρίνωνται, ὑπεράνω δὲ ἑνὸς μόλις ἡ ἐπιγραφὴ «Ἀλέξανδρος» νὰ ἀναγινώσκεται. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ διαμερίσματος πλὴν ἄλλων χονδρῶν ὀστράκων χρήσεως καθημερινῆς συγκολληθησομένων, προέρχονται καὶ ἀμφορίσκος τῶν τελευταίων χρόνων ἀκέραιος, λεπὶς σιδηρᾶ, μέγα μέρος καλυπτῆρος τῆς στέγης καὶ τὸ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 2 νόμισμα Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (;) Τοιχάριόν τι μεταγενέστερον ἐπικαθήμενον, δηλωθὲν εἰς τὸ σχεδιογράφημα διὰ 2 γωνιωδῶν παραλλήλων γραμμῶν, ἀφέθη κατὰ χώραν. Ἐντὸς δὲ τῆς κεκαυμένης ἐπιχώσεως τοῦ δωματίου παρετηρήθησαν πυρῆνες ἐλαιῶν ἀπηνθρακωμένοι.

Ἐκ τοῦ, μετὰ τοῦ **ε** ἀποτελοῦντος μέρος τοῦ συνόλου Ζ, δωματίου **δ** προέρχονται ἐκτὸς ἄλλων συγκολληθησομένων χονδρῶν ὀστράκων, μικρὰ τριφυλλόστομος πρόχους μετὰ διπλῆς ῥαβδωτῆς λαβῆς καὶ ἐγχαράκτου διακόσμου, φιάλη μετὰ ἀνθεμωτοῦ ἐντύπου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς διακόσμου, μικρὸν ἀγγεῖον εὐτελές, μόνωτον χειροποίητον ἀγγεῖον, μεγαρικὸς σκύφος μετ' ἐκτύπων ἀνθεμίων καὶ ῥαβδώσεων, χονδρὸν ἀγγεῖον μετὰ καθέτου λαβῆς ἅμα καὶ αὐλοῦ ὑπ' αὐτήν, πιθανῶς μαγειρικῆς χρήσεως καὶ μήτρα πηλίνη τεθραυσμένη μὲ παράστασιν ζῴου τινός. Παρὰ τὴν πρὸς τὸ Ζ εἴσοδον τοῦ δωματίου αὐτοῦ εὑρέθησαν δύο πίθοι ἀφεθέντες κατὰ χώραν, μεταξὺ δὲ τῶν ὀστράκων ἑνὸς ἄλλου χονδροῦ ἀγγείου εὑρέθησαν πάμπολλα βαλανίδια ἀπηνθρακωμένα [1]. Τὸ δωμάτιον **δ** ἦτο πλῆρες τέφρας καὶ ξύλων ἀπηνθρακωμένων τῆς στέγης καὶ ἄλλων μερῶν. Τὰ νομίσματα ἀρ. 3 καὶ 4., λεπτότατος καὶ κατεστραμμένος χαλκοῦς πυρὴν δακτυλίου ἐπιχρυσωμένου, χαλκῆ κεφαλὴ ἥλου τορευτὴ καὶ διαμορφωμένη εἰς λαβὴν ἢ ἀκρωτήριον ἐπίπλου τινός, (ἐπίσπαστρον), ἡμίτομον κλάδου κέρατος ἐλάφου, εἶναι τὰ ἄλλα εὑρήματα τοῦ δωματίου. Ὁ λίθινος τοῖχος ὁ χωρίζων τὰ δωμάτια **ε** καὶ **δ**, σωζόμενος εἰς ὕψος 0,65, ἔχει τὸ ἐνδιαφέρον, ὅτι διατηρεῖ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἰσοπεδομένην ἐπιφάνειάν του διὰ κεράμων καὶ πλακῶν πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πλινθίνης ἀνωδομίας του, τῆς ὁποίας καὶ ἴχνη διατηρεῖ. Εἶναι ὁ μόνος τοῖχος ὁ ὁποῖος διασῴζει τὸ ὁλικὸν ὕψος τῆς λιθίνης εὐθυντηρίας του.

Τὸ στενόμακρον δωμάτιον **γ'** (5.20×2 μ.) ἔχει τὴν καλύτερον σῳζομένην καὶ κατασκευασμένην κυρίαν εἴσοδον οἰκήματος, μετὰ κατωφλίου ἐκ μεγάλης (1,35×0,50) πλακὸς καὶ λιθοστρώτου ἐσωτερικῶς. Εἰς τὴν ΒΑ γωνίαν του ὑπάρχει μέγας μυλόλιθος εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν καὶ ἐνεσφηνωμένος εἰς λιθόστρωτον, (πβ καὶ **θα** εἰς δύο γωνίας του). Παρὰ τὴν εἴσοδόν του, ὄχι ὅμως εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν, εὑρέθη ὁ μόνος πελεκημένος λίθος τῆς σκαφῆς, ἐρυθρωπὸς πῶρος τῆς Βεύης (Μπανίτσης) διαμορφωμένος ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς βάσις ξυλίνης παραστάδος θύρας. Ἡ παρακολούθησις τῆς σκαφῆς καὶ εἰς τὸ **γ'** ἔδειξε καθαρὰ τὰ ἴχνη τῆς διὰ πυρὸς καταστροφῆς τῆς πολίχνης· σανίδες ἀπηνθρακωμέναι μὲ ὑπερκείμενον σκληρὸν κοκκινωπὸν χῶμα τῆς δωρώσεως τῆς στέγης, μετατραπὲν εἰς ὀπτὰς πλίνθους ἐχούσας ἐπιφάνειαν κυματοειδῆ,ὅπου βλέπομεν τὴν θέσιν τῶν στρωτήρων, εἶναι αἱ ἀποδείξεις της [2]. Χαλκοῦς κρίκος κοσμούμενος διὰ τριπλῶν σφαιριδίων εἰς τέσ-

---

[1] Τὴν γνώμην ὅτι πρόκειται περὶ βαλανιδιῶν μάλιστα ἐκ τοῦ εἴδους τῶν καὶ σήμερον περὶ τὴν Φλώριναν ὑπαρχόντων δένδρων δρυῶν καὶ χρησίμων ὡς τροφὴ ζῴων, ἐπιβεβαίωσεν καὶ ὁ καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν τοῦ Γυμνασίου Φλωρίνης κ. Μ. Φανουριάκης, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς.

[2] Ὅμοιαι παρατηρήσεις ἐγένοντο καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγ.Κεραμοπούλλου εἰς ἀνασκαφὴν Ἐρατίρας παρὰ τὸν Ἁλιάκμονα.

σαρα σημεῖα του, τεμάχια κλάδων κεράτων ἐλάφου κατειργασμένα διὰ λαβὰς προφανῶς μαχαιριδίων ἢ ἄλλων ἐργαλείων, ὀστᾶ καὶ κέρας προβάτου εὑρέθησαν εἰς τὸ **γ**.

Ἐκ τοῦ δωματίου **γ**, τὸ ὁποῖον μόλις δι᾽ ὀλίγων ἰχνῶν τοῦ τοίχου του ἦτο δυνατὸν νὰ χωρισθῇ ἐκ τοῦ Γ, προέρχεται τεμάχιον ὀστοῦ κατειργασμένον κυκλικῶς δισκομόρφον, ὥστε νὰ φαίνεται ὡς λαβή τις, καὶ ξύστρα σιδηρᾶ ζυμώματος. Ἄπειραι εἶναι αἱ καθ᾽ ὅλην τὴν σκαφὴν εὑρεθεῖσαι ἀγνῦθες, διαφόρων μάλιστα τύπων καὶ κοσμημάτων ἐνίοτε, ἀλλὰ ἐκ τοῦ **γ** προέρχεται φωλεὰ ὁλόκληρος ἐκ 50 τοιούτων. Ἐπίσης ἀρκεταὶ εἶναι αἱ πήλιναι «κουβαρίστραι» καὶ ἐκ τοῦ **γ** καὶ ἐξ ὅλης τῆς σκαφῆς προερχόμεναι.

Ἐκ τοῦ **α** καὶ ἐξ ἐπιχώσεως κεκαυμένης προέρχονται δύο κλειδιά [1], ἧλοι διαφόρων τύπων καὶ μεγέθους, εὑρεθέντες βεβαίως καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς σκαφῆς, καὶ ἀνερμήνευτα εἰς σχῆμα Π μὲ ὀξέα τὰ ἄκρα σίδηρα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἑρμηνευθοῦν ὄχι μόνον ὡς βαλανοθῆκαι θύρας, ἀλλὰ καὶ ὡς σύνδεσμοι (πβ. σημερινῶν ξυλουργῶν τὰ «κινέτια») δύο δοκῶν διασταυρουμένων.

Εἰς τὸν τριγωνικὸν καὶ ἐν μέρει μόνον σκαφέντα χῶρον **ζ**, καὶ ὁ ὁποῖος ὑποθέτομεν ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἡ αὐλὴ οἰκήματος ἀσκάπτου ἕνεκα τῆς παρουσίας τῆς ἑστίας, εὑρέθη εἰδώλιον πήλινον θεᾶς φερούσης εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον της βέλη εἰς δὲ τὸν ἀριστερὸν κεφαλὴν ἐλάφου, ἐν ἀναγλύφῳ. Τὸ εἰδώλιον εἶναι τοιουτοτρόπως κατασκευασμένον ὥστε ὅλη ἡ μορφὴ νὰ εἰκονίζεται ἐν ἀναγλύφῳ καὶ νὰ παρίσταται ἡ θεὰ προφανῶς Ἄρτεμις, ὡς στηθαία προτομὴ ἐπὶ βάσεως τετραπλεύρου διατηρηθείσης ἐν μέρει. Χαλκῆ πόρπη, χαλκῆ λαβὴ κοχλιαρίου καταλήγουσα εἰς κεφαλὴν πτηνοῦ, αἰχμὴ σιδηρᾶς λόγχης, πηλίνου πινακίου μετ᾽ ἐντύπων ἀνθεμίων μέγα μέρος, σιδηρᾶ καὶ χαλκῆ κεφαλαὶ ἥλων διακοσμητικὴν θέσιν ὑπέχουσαι, εὑρέθησαν ἐπίσης εἰς τὸ **ζ**.

Τὸ μόνον καὶ τοὐλάχιστον κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς αὐτοῦ ἀπηλλαγμένον παρακειμένων συγκεχυμένου διαγράμματος κτισμάτων, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν ἐξ αὐτοῦ κατωτέρω νὰ ὁρίσωμεν ἕνα τύπον τῶν οἰκημάτων τῆς πολίχνης, εἶναι τὸ **κα**. Διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς σκαφῆς τῶν διαμερισμάτων τῆς αὐλῆς Α καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς μερικῆς τοῦ **κα**, ἐφάνη, ὅπως καὶ ἄλλοτε ὑπετέθη, (Π.Α.Ε 1931) ὅτι τὰ οἰκήματα τῆς πολίχνης ἀπετελοῦντο ἐξ ἑνὸς πυρῆνος ὑπαίθρου ἢ ὑποστεγασμένου ἐν μέρει, τῆς αὐλῆς δηλαδή. Εἰς τὴν αὐλὴν αὐτὴν ὑπάρχει ἑστία, ὁριζομένη ἐκ τοῦ κεκαυμένου καὶ τοῦ ὀστρακοστρώτου δαπέδου της. (πβ. Α, Δ, **ζ** καὶ **κα**). Ἐπὶ τῆς ἑστίας **κα**, καὶ ἐν ἐπιχώσει πλήρει ἀνθράκων καὶ τέφρας εὑρέθη κατεστραμμένος ὁλόκληρος ὁ χαλκοῦς λέβης, ὅστις διὰ τῶν καρδιοσχήμων λαβῶν του [2] ἐκρεμᾶτο διὰ μακρᾶς

[1] Ὅμοιον ἐκ Δήλου. Β. 6714.

[2] Ὅμοιαι λαβαὶ εὑρέθησαν εἰς Δῆλον, Β. 5956.

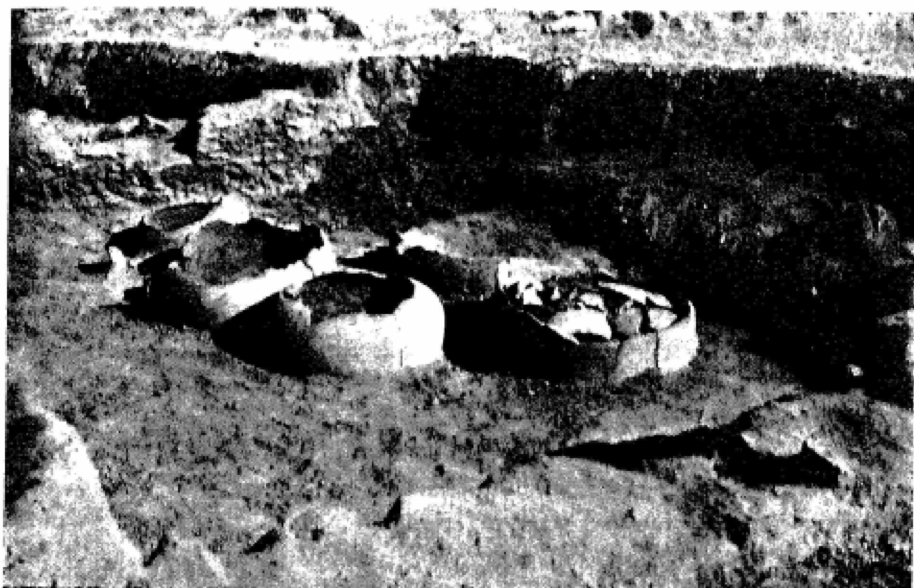
(1,50 μ. μῆκος) σιδηρᾶς ἁλύσσου, ἐξ ὀκτασχήμων κρίκων ἀποτελουμένης καὶ ἀποληγούσης εἰς τὸ ἓν ἄκρον εἰς διχαλωτὸν ἄγκυστρον διὰ τὴν ἀνάρτησιν τοῦ λέβητος, εἰς δὲ τὸ ἄλλο εἰς μέγα κρίκον διὰ τὴν ἀνάρτησιν αὐτῆς ἀπό τινος δοκοῦ ἢ κοντοῦ ἢ ἥλου. Δυστυχῶς τὰ τοιχώματα τοῦ λέβητος εἶναι τελείως κατεστραμμένα καὶ μόνον ἐκ μέρους τῆς στεφάνης του, ὥς τόξου. δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὴν διάμετρον τῶν χειλέων του, 040 προχείρως ὑπολογιζομένης. Ὄχι δλίγον περίεργος καὶ πρωτόγονος εἶναι ὁ ἐπιζῶν ἀκόμη αὐτὸς τρόπος τῆς ἀναρτήσεως τῶν λεβήτων ὑπεράνω τῆς πυρᾶς! Αἱ αὐλαὶ Α καὶ Δ εἶναι τετράγωνοι, ἡ **κα** ἐν σχήματι Γ. Ἦσαν συνήθως ὕπαιθροι ἢ τὸ πολὺ ἐξεῖχον εἰς αὐτὰς τὰ γεῖσα τῆς στέγης κάπως· τοῦτο συμπεραίνεται ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς, ἡ ὁποία ἐντὸς τῶν αὐλῶν δὲν παρουσίασε οὔτε δωρώσεως καὶ καμένης στέγης ἴχνη, οὔτε ἥλους καὶ ἄλλα ἴχνη ἐστεγασμένου χώρου.

Ἡ παρουσία τοίχου παρὰ τὴν ἑστίαν **κα** παραλλήλου πρὸς τὸν τοῦ δωματίου **κβ** χωρὶς ἄλλου ἀνατολικοῦ, φαίνεται νὰ μαρτυρῇ, ὅτι μέρος τῆς αὐλῆς **κα** ἦτο ὑπόστεγον. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὑποστέγου ἐκρεμᾶτο ὁ λέβης. Ἐν τῇ τέφρᾳ εὑρέθησαν χαλκῆ πόρπη, σιδηροῖ ὀβελοὶ καὶ εὐμεγέθεις σπόνδυλοι λιμναίων ἰχθύων, κατὰ δὲ τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ ὑποστέγου ἀκέραιον κυκλικὸν ἐπιμύλιον, πόρπη χαλκῆ ἑτέρα, καὶ πήλινον εἰδώλιον γυναικείας κεφαλῆς, μικρὸς δὲ πίθος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει του.

Περὶ τὰς ὑπαίθρους αὐλὰς ἀνοίγονται μικρὰ δωμάτια (πβ. α, γ, Γ, Β τῆς αὐλῆς Α. κ, κγ τῆς αὐλῆς **κα**) ἢ μεγαλύτερα (**κβ**), τὰ ὁποῖα ὡς μέσον ἀερισμοῦ καὶ φωτισμοῦ φαίνεται ὅτι μόνον τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας εἶχον, λόγοι δὲ ἀκριβῶς θερμάνσεως εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὑπαγορεύουν τὸ μέγεθος τῶν δωματίων. Ἐπειδὴ τὸ δάπεδον τῶν δωματίων **κ** καὶ **κγ** εἶναι ὑψηλότερον τῆς αὐλῆς **κα** ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ φυσικοῦ βράχου, πρὸ τῶν ἀνοιγμάτων τῶν θυρῶν των ὑπάρχουν δύο τοιχάρια, χρησιμεύοντα διὰ τὴν συγκράτησιν προφανῶς τοῦ ὑψηλοτέρου δαπέδου καὶ διὰ τὴν ὕπαρξιν προχείρου βαθμῖδος. Τὰ δάπεδα τῶν δωματίων ἦσαν ἁπλῆ πεπατημένη γῆ, πλὴν τοῦ ὀλίγου λιθοστρώτου τοῦ **γ´** καὶ τοῦ δαπέδου **κ** ὅπου ἐκτὸς τοῦ ἐνεσφηνωμένου ἡμιτόμου πίθου χρησιμοποιουμένου ποτὲ καὶ ὡς πυραύνου, ἔχομεν καὶ πτωχὸν ψηφιδωτὸν ἐξ ὀστράκων πίθων καὶ κεράμων καθέτως τοποθετημένων. Ἐκ τοῦ **κ** προέρχονται χαλκοῦν κοχλιάριον, χαλκοῦν ἐπίσπαστρον[1] ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν **δ** καὶ μέρος λύχνου πηλίνου. Παρὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς αὐλῆς **κα**, ὅπου ὀφείλει νὰ τοποθετηθῇ προφανῶς ἡ θύρα, εὑρέθησαν μεταξὺ ἐπιχώσεως ἐκ πλίνθων τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, πολλοὶ ἧλοι σιδηροῖ διαφόρων μεγεθῶν καὶ ὀνυχοσχήμου κεφαλῆς, ὁλόκληρος δὲ ἡ βαλανοθήκη

[1] Ὅμοια χάλκινα ἀκρωτήρια ὡς τὰ σημερινὰ «πόμολα» τῶν ἐπίπλων εὑρέθησαν πολλὰ ἐν Ὀλύνθῳ εὑρισκόμενα σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον Θεσσαλονίκης.

τῆς θύρας ἐξ ἐλάσματος σιδηροῦ σχήματος Ω μετὰ τῶν ἥλων ἐνεσφηνωμένων εἰς τὸ ἔλασμα εἰσέτι. Ἀνατολικῶς τῆς αὐλῆς **κα** πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἓν ἢ περισσότερα δωμάτια, δι' ἑνὸς τῶν ὁποίων θὰ εἰσέρχεταί τις ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἀσφαλῶς ἐκεῖ ἄλλου δρόμου καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν αὐλήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Δ διὰ τοῦ **γ'**. Δι' αὐτῶν τῶν ὑποθετικῶν δωματίων θὰ εἰσερχεταί τις καὶ εἰς τὸ μέγα διαμέρισμα **κβ**, ἀνῆκον εἰς τὸ σύνολον **κα** καὶ ἀποτελοῦν τὴν πλουσίαν ἀποθήκην τροφῶν του.

Εἰκ. 3. Οἱ ἓξ πρῶτοι πίθοι τοῦ δωματίου κβ, πρὶν ἀκόμη σκαφῇ ὁλόκληρον.

Ἐκ τοῦ **κβ** προέρχονται τὰ ὑπ' ἀρ. 5-9 νομίσματα καὶ ἐκ τοῦ δαπέδου του, ἐξ ὧν τὰ 7-9 εἶναι τῶν ἐτῶν 168-146 π.Χ. Χαλκᾶ ἀγκύστρια [1] ἁλιείας (ψαρεύματος) δύο, χαλκῆ πόρπη διὰ σφαιριδίων ἀναγλύφων κοσμουμένη, θραύσματα μεγαρικῶν σκύφων κοσμούμενα δι' ἀναγλύφων παραστάσεων, αὐλὸς μὲ ἡθμὸν ποτιστηρίου, εὑρέθησαν ἐπίσης εἰς τὸ **κβ** [2]. Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ **κβ** εἶναι χωσμένοι 8 πίθοι (εἰκὼν 3), ὧν τινες ὑπερμεγέθεις, οἱ ὁποῖοι ὅμως

[1] Ὅμοια ἐκ Δήλου, Β 574 καὶ Β. 1127 καὶ ἐκ Θάσου πολλά.

[2] Ἐκ τῶν ἄνω στρωμάτων τοῦ κβ καὶ ἄλλων μερῶν τῆς σκαφῆς προέρχονται 3 λίθινοι πελέκεις ἀσφαλῶς προερχόμενοι ἔκ τινος ὑψηλοτέρου σημείου τοῦ λόφου ὅπου πρέπει νὰ ὑπάρχουν τὰ ἴχνη προϊστορικοῦ τινος συνοικισμοῦ (πβκ. Π. Α. Ε. 1931 ὅπου καὶ ὄστρακά τινα εὑρέθησαν).

οὐδὲν ἔδωκαν ἐξετασθέντες, πλὴν θραυσμάτων χειλέων των καὶ πηλίνων καλυμμάτων των εὑρεθέντων ἐντός των, ἀλλὰ μὴ φερόντων δυστυχῶς, σφραγῖδά τινα. Τὸ δάπεδον τοῦ **κβ** ἀκολουθοῦν καὶ αὐτὸ τὴν κλίσιν τοῦ βράχου εἶναι κατὰ 0,80 χαμηλότερον τῆς αὐλῆς, **κα** ἐπὶ δὲ τοῦ τοίχου τοῦ χωρίζοντος αὐτὸ ἀπὸ τὴν αὐλὴν εὑρέθησαν ἀκόμη καὶ τὰ ἐκ πηλοῦ ἐπιχρίσματα αὐτοῦ μὲ ἴχνη γαλακτώματος ἀσβέστου ἐκ λεπτοτάτου στρώματος.

Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εὐθυγράμμου, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας ἀρχαίας πόλεις σπουδαιοτέρας, καὶ ὄχι στενοῦ δρόμου ὑψούμενον τὸ ἀποκαλυφθὲν τμῆμα τῆς ἀνωνύμου πολίχνης ἡμῶν, κατέχεται ἀπὸ οἰκίας τῶν ὁποίων τὸ διάγραμμα ἐν τῇ ἁπλῇ βεβαίως καὶ ὀλίγον ἐπιπολαίᾳ μορφῇ καὶ ἐκτελέσει του, εἶναι τὸ καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν (Ὄλυνθος, Πριήνη, Δῆλος, Πομπηΐα) παραταχτικὸν σύστημα δωματίων περὶ μίαν αὐλὴν ὕπαιθρον, τετράπλευρον, καθ᾽ ὅσον τοὐλάχιστον τοῦτο φαίνεται εἰς τὰς οἰκίας Α καὶ **κα**, χωρὶς βεβαίως καὶ αἱ τέσσαρες πλευραὶ τῆς αὐλῆς αὐτῆς νὰ κατέχωνται ἀπὸ δωμάτια, πρᾶγμα ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ χώρου καὶ τῶν πόρων τοῦ καθενὸς (Δ, Ζ). Κατὰ κανόνα τὰ θεμέλια τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, χωρὶς νὰ τηροῦν πάντοτε τὸν πρέποντα μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν τοὐλάχιστον τοίχων σύνδεσμόν των, καὶ μέρος τῶν τοίχων μέχρι 0,80 περίπου ἑκατοστῶν ἦσαν κτισμένα ἐκ λίθων πλακωτῶν. Ἄνω τῶν 0,80 περίπου ὕψους (εὐθυντηρίας) ἤρχιζεν ἡ πλίνθινη ἀνωδομία, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς πολλὰ σήμερον χωρία τῆς Δυτ. Μακεδονίας. Πλάτος τῶν τοίχων αὐτῶν εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 0,40 - 0,45, ἐὰν δὲ προσθέσωμεν εἰς τὰς μετρηθείσας πλίνθους (0,37) τὸ πάχος τοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ πηλοῦ, θὰ ἔχωμεν περίπου ἰσοπλατῆ ἀνωδομίαν πλινθίνην ἐκ μιᾶς μόνον σειρᾶς πλίνθων κατὰ τὸ πλάτος της ἀποτελουμένην. Πλινθόκτιστοι ἦσαν ἀδιακρίτως καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ μεσότοιχοι. Ἡ μεσοτοιχία, τὸ κοινὸν δηλ. τοῦ αὐτοῦ τοίχου καὶ διὰ δύο παρακειμένας οἰκίας, εἶναι σύνηθες. Εἶχε δὲ ἡ πολίχνη μόνον μονωρόφους οἰκίας, καθόσον τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν μέχρι σήμερον δεδομένων. Ξύλιναι κεραμωταὶ στέγαι ἐκάλυπτον τὰς οἰκίας αὐτάς, ἡ εὔφλεκτος δὲ αὐτὴ ὕλη μετέβαλεν εἰς ὀπτοπλίνθους τὰς ἀρχικῶς ὠμὰς τοιαύτας.

Πάρα πολὺ μικρὰ μελαμβαφῆ ὄστρακα ἀρίστου βερνικίου, δυνάμενα νὰ ἀνέλθουν χρονικῶς καὶ μέχρι τοῦ Δ´ αἰῶνος π. Χ., παρετηρήθησαν καὶ ἐφέτος, τὸ ἀρχαιότερον δὲ νόμισμα τῆς σκαφῆς ἀνάγεται πιθανὸν εἰς τοὺς χρόνους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Καὶ αἱ δύο ὅμως αὐταὶ παρατηρήσεις καθὼς καὶ ἐν Π. Α. Ε. 1930 σ. 77 ὅμοιαι τοῦ κ. Κεραμοπούλλου δὲν εἶναι ἀκόμη ἀρκεταὶ διὰ νὰ μᾶς ὁρίσουν τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου τῆς πολίχνης αὐτῆς, τῆς

ὁποίας οὔτε διὰ τὸ ὄνομα ἔχομέν τι περισσότερον ἀπὸ ὑποθέσεις[1]. Ἡ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν παρεχομένη εἰκὼν τῆς ζωῆς τῆς πόλεως εἶναι ἀσφαλῶς τοῦ α΄ αἰῶνος π. Χ.[2], χρονολογία καὶ τῶν νεωτέρων νομισμάτων μας. Εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι ἡ πολίχνη μετὰ τὴν πυρκαϊὰν δὲν κατῳκήθη ἐκ νέου. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι νεώτεραι εἰς τὸ μέλλον ἐπεκτάσεις τῆς σκαφῆς θὰ φέρουν διαφωτιστικὰ εὑρήματα τόσον περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πολίχνης, ὅσον καὶ περὶ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς ζωῆς, τὰ ἰδιαιτέρως δὲ μέλλοντα νὰ μελετηθῶσιν ἀγγεῖα καὶ ἄλλα εὑρήματα τῆς σκαφῆς, θὰ συμβάλουν ἀρκετὰ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τμήματος αὐτοῦ καὶ τῆς λοιπῆς Μακεδονίας.

Γ. Μ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΙΣ

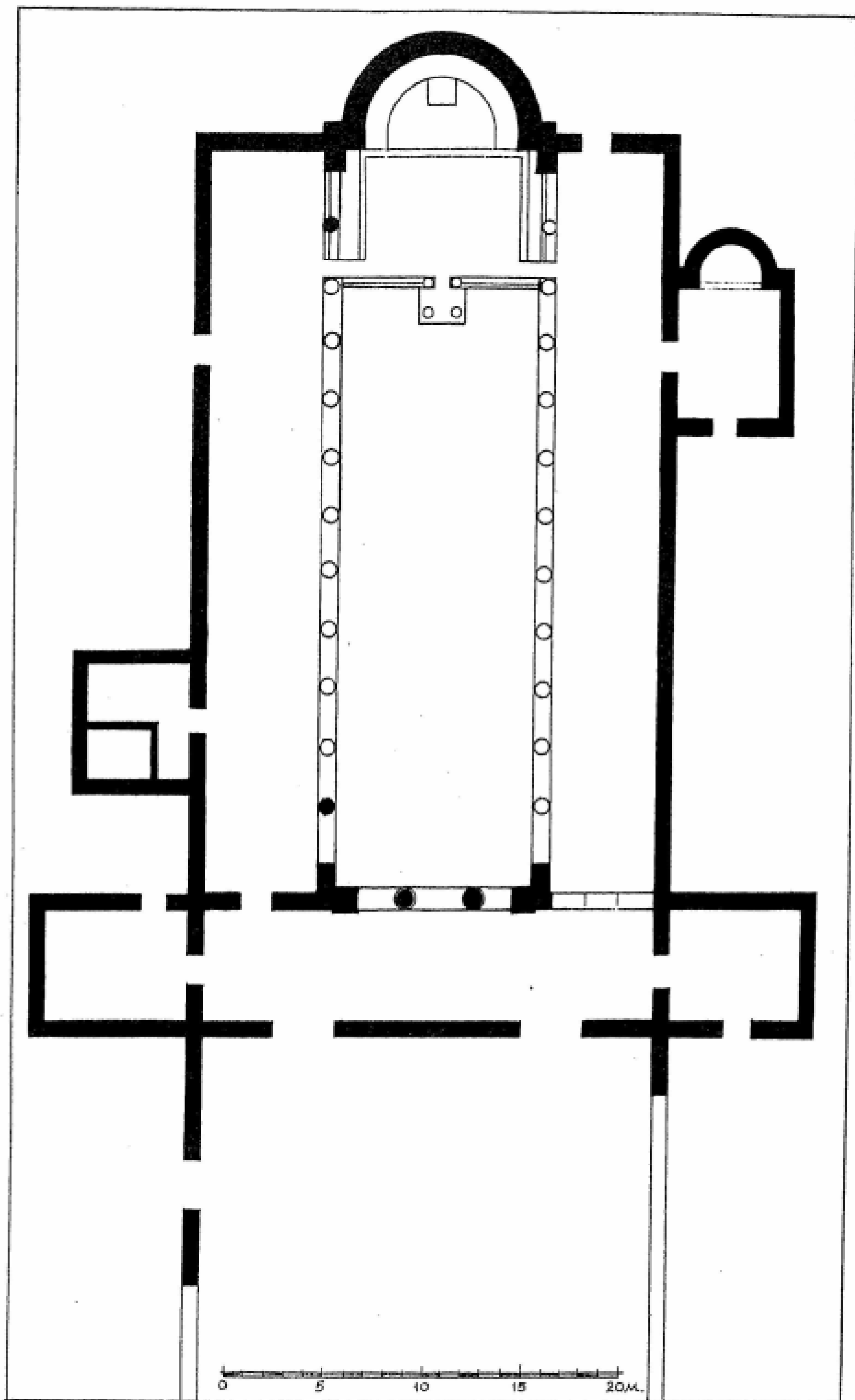
5. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΙΚΥΩΝΟΣ

Ἡ ἐφετινὴ ἐν Σικυῶνι σκαφὴ ἐστράφη περὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς πρὸ διετίας, δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, δοκιμαστικῶς ἀνασκαφείσης μεγάλης βασιλικῆς, κειμένης εἰς μικρὰν πρὸς Α. τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Κιάτου ἀπόστασιν, ἐντὸς περιοχῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν Φιλοδασικὴν Ἑταιρείαν Σικυωνίας, ἥτις καὶ εὐγενέστατα παρεχώρησε τὴν ἐλευθέραν σκαφὴν τοῦ γηπέδου της καὶ πολλαχῶς ὑπεβοήθησε τὸ ἔργον.

Ἡ ἀποκαλυφθεῖσα βασιλικὴ ἔχει τὸν τύπον τῶν ἑλληνιστικῶν λεγομένων βασιλικῶν, τῶν ἐπιμήκων δηλονότι ὀρθογωνίων κτηρίων, ἅτινα φέρουσιν ἐσωτερικῶς μακρὰς καὶ συνεχεῖς κατὰ μῆκος κιονοστοιχίας. Τὸ ἀποκαλυφθὲν κτήριον (εἰκ. 1) ἔχει πλάτος μὲν 23,90 μ, μῆκος δὲ τῶν μακρῶν πλευρῶν ὑπερβαῖνον ἐν συνόλῳ τὰ 65 μέτρα. Ἐκ τούτων ὁ μὲν κυρίως ναὸς καταλαμβάνει τὰ 38.40 μ. τὰ δὲ λοιπὰ καταλαμβάνει ὁ νάρθηξ καὶ μία μεγάλη ὕπαιθρος αὐλή, ἥτις δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι ὁλοσχερῶς διὰ νὰ ἴδωμεν ἐὰν εἶχε ἐσωτερικῶς καὶ κιονοστοιχίας ἀπαρτιζούσας τὸ συνήθως πρὸ τῶν παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν εὑρισκόμενον αἴθριον. Πάντως ἡ εἴσοδος εἰς τὸν ναὸν θὰ ἐγίνετο διὰ τῶν δύο πρὸς τὴν αὐλὴν μεγάλων θυρῶν τοῦ νάρθηκος, ὡς καὶ εἰς ἄλλους ναοὺς συμβαίνει. Τὸ μῆκος τῆς αὐλῆς παραμένει εἰσέτι ἀκαθόριστον, καθόσον οἱ τοῖχοι αὐτῆς εἰσέρχονται ἐντὸς γειτονικοῦ ἀμπελῶνος, ἔνθα ἡ ἀνασκαφὴ δὲν δύναται πρὸς τὸ παρὸν νὰ προχωρήσῃ. Ἐπὶ τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὅμως

[1] Μίαν τούτων, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ἡρακλείας τῆς ἐπὶ τοῦ Λύκου, (Λύγκου Λυγκίσται) θὰ δημοσιεύσῃ προσεχῶς ὁ κ. Κεραμόπουλλος.

[2] Περὶ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου πιθανῆς καταστροφῆς αὐτῆς πβ. Forschungen und Fortschritte 1932, σ. 314.

Εἰκ. 1. Κάτοψις τῆς βασιλικῆς τῆς κάτω Σικυῶνος.

τμήματος τοῦ τε βορείου καὶ τοῦ νοτίου τοίχου τῆς αὐλῆς διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις θυρῶν εἰσόδου (εἰκ. 1)[1]. Εἰς τὸν ὀρθογώνιον πυρῆνα τοῦ ναοῦ εἶναι προσκεκολλημένα διάφορα προσκτίσματα, ὡς συνήθως συμβαίνει κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχήν. Οὕτω κατὰ μὲν τὴν νοτίαν πλευρὰν ὑπάρχει μικρὸν μεθ' ἡμικυκλικῆς ἀψῖδος παρεκκλήσιον ἐσωτερικῶν διαστάσεων 6.55×5.05, ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς βαπτιστήριον, διότι δὲν φέρει κολυμβήθραν, ἀλλ' ὡς ναΐσκον. Ὁ ναΐσκος οὗτος συγκοινωνῶν διὰ θύρας πρὸς τὸν ναόν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' εὐθείας προσιτὸς ἐκ τῶν ἔξω, διασώζει τὸ ὡραῖον διὰ μαρμαρίνων ποικιλοχρώμων πλακιδίων ἐπεστρωμένον δάπεδον αὐτοῦ, τὴν κυβόσχημον ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν βάσιν τοῦ τέμπλου, φέρουσαν ὡραίας ἰωνικὰς γλυφάς. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ τέμπλου πιθανώτατα προέρχεται μαρμάρινον θωράκιον (εἰκ. 2) φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὸ σύνηθες θέμα τοῦ στεφάνου, ἀφ' οὗ ἐκφύονται δύο μακροὶ βλαστοὶ καταλήγοντες εἰς φύλλα κισσοῦ, ἐφ' ὧν ἵστανται σταυροί. Πρωτότυπος ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἅμματος (φιόγκου), τὸν ὁποῖον συνήθως φέρει κάτω ὁ στέφανος, διὰ μικροῦ ἀμφορέως. Ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ θωρακίου σώζεται τμῆμα τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς «*ἁπάντων καλλιεργούντων*» συμπληρουμένης πιθανῶς ὡς ἑξῆς «*[Μνήσθητι Κύριε τοῦ δούλου σου* (δεῖνα δωρητοῦ) *καὶ] ἁπάντων [τῶν] καλλιεργούν[των]*» δηλ. πάντων τῶν περιποιουμένων τὸν ναὸν ἢ ὑπὲρ τοῦ ναοῦ καὶ ἐν τῷ ναῷ ἐργαζομένων[2].

Εἰκ. 2. Θωράκιον ἐκ τοῦ τέμπλου τοῦ παρεκκλησίου.

[1] Ὁμοία περίπου ὕπαιθρος αὐλὴ εὕρηται καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ τῶν Δαφνουσίων τῆς Λοκρίδος Orlandos, Byzantion τόμ. V σελ. 208.

[2] Ἐν ἐπιγραφῇ Τροιζῆνος (IG IV, 784) ἀπαντᾷ ἡ φράσις «*ἐκαλλιέργησε τὸν ἄδδ[ω]να*» μὲ τὴν σημασίαν τοῦ κατεσκεύασε μετ' ἐπιμελείας.

Ἄλλο κτίσμα σχήματος τετραγώνου εὑρίσκεται προσκεκολλημένον ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, συγκοινωνοῦν διὰ θύρας μόνον μετὰ τοῦ βορείου κλίτους αὐτοῦ (εἰκ. 1). Ποῖος ἦτο ὁ προορισμός του δὲν γνωρίζομεν. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθη δεξαμενὴ (εἰκ. 1), ἥτις καὶ λόγῳ τοῦ σχήματος καὶ λόγῳ τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ λόγῳ τῆς ἀπουσίας ὀπῆς κενώσεως δὲν δύναται νὰ θεω-

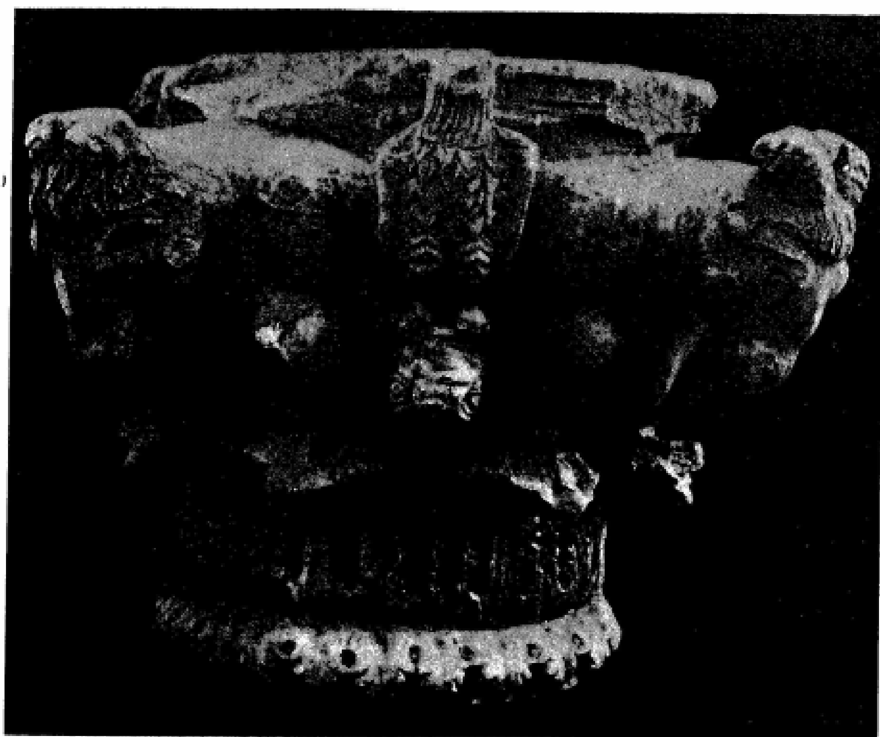

Εἰκ. 3. Βάσεις τῶν κιόνων τοῦ τριβήλου.

ρηθῇ ὡς κολυμβήθρα ἀλλ' ὡς ἀποθήκη ὑγροῦ, πιθανώτατα ἐλαίου. Τέλος δύο ὀρθογώνια διαμερίσματα εὑρίσκονται προσκεκολλημένα εἰς τὰς δύο στενὰς πλευρὰς τοῦ νάρθηκος, συγκοινωνοῦντα μετ' αὐτοῦ διὰ θύρας. Ἀμφότερα φέρουσι καὶ θύραν πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Ἴσως νὰ ἦσαν ταῦτα σκευοφυλάκια ἢ καὶ ἁπλῶς προθάλαμοι.

Εἰς τὸν νάρθηκα, ὡς εἴπομεν, εἰσήρχετό τις ἀπὸ τοῦ αἰθρίου διὰ θυρῶν

εὑρισκομένων κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευράν. Ἀπὸ δὲ τοῦ νάρθηκος πρὸς τὸν κυρίως ναὸν πολλαὶ ὑπῆρχον εἴσοδοι ἢ μᾶλλον ἀνοίγματα, ἵνα καὶ οἱ ἐνταῦθα παραμένοντες κατηχούμενοι θεῶνται καλύτερον καὶ ἀκούωσι τὴν εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τελουμένην λειτουργίαν. Ὑπάρχουσι λοιπὸν δύο μὲν πλευρικαὶ θύραι εἰς τὰ ἄκρα κλίτη, μεγαλοπρεπὲς δὲ τρίβηλον εἰς τὸ μέσον,

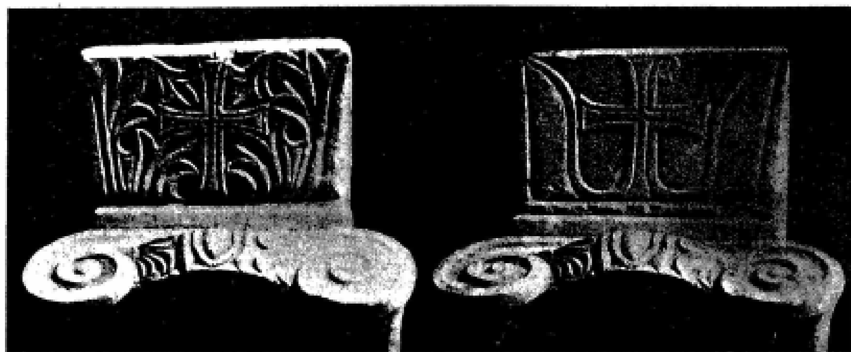

Εἰκ. 4. Κιονόκρανον ἐκ τῶν κιόνων τοῦ τριβήλου.

τριπλοῦν δηλ. τοξωτὸν ἄνοιγμα κλειόμενον διὰ βήλων, τὸ ὁποῖον μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν ὡραίαν προοπτικὴν δίοψιν τοῦ ναοῦ. Τῶν κιόνων δὲ τοῦ τριβήλου τούτου εὑρέθησαν ἐφέτος κατὰ χώραν αἱ βάσεις, τοποθετημέναι ἐπὶ ὑψηλῶν βάθρων (εἰκ. 3). Εὑρέθη δ' ἐπίσης καὶ ἓν τῶν κιονοκράνων (εἰκ. 4), συνθέτου κορινθιακοῦ τύπου ἤτοι μὲ τὸν κάλαθον κάτω μὲν περιβαλλόμενον ὑπὸ φύλλων ἀκάνθης εἰργασμένων διὰ τοῦ τρυπάνου, ὡς συνειθίζετο κατὰ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα, ἄνω δὲ καὶ ὑπὸ τὰς γωνίας τοῦ ἄβακος φέρον ἀνὰ ἓν ἡμίτομον ὀκλάζοντος κριοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ ἑλικοειδῆ κέρατα ἀντικαθιστῶσιν ἐπιτυχέστατα τὰς γωνιαίας ἕλικας τῶν ἁπλῶν κορινθιακῶν κιονοκράνων. Εἰς

δὲ τὸ μέσον ἑκάστης πλευρᾶς εἰκονίζονται ἀετοὶ πατοῦντες ἐπὶ ὑπτίων μικρῶν βοῶν. Τὸ θέμα τῶν μετὰ κριῶν κιονοκράνων ἀπαντῶν καὶ ἀλλαχοῦ π. χ. ἐν Ῥαβέννᾳ (Ἅγ. Ἀπολλινάριος in Classe), Θεσσαλονίκῃ (νῦν εἰς τὸ βυζ. μουσεῖον Ἀθηνῶν), Βενετίᾳ (Ἅγ. Μᾶρκος), Ἁγ. Ὄρει (Μονὴ Ἰβήρων), δὲν εἶναι δημιούργημα τῶν χριστιανῶν. Εἶναι κληρονομία ρωμαϊκὴ (εὑρίσκεται π. χ. εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ ναὸν τῆς Ὁμονοίας)[1]· ἀλλὰ καὶ ἡ ρωμαϊκὴ τέχνη φαίνεται ὅτι τὸ ἐδανείσθη ἐξ ἑλληνιστικῶν προτύπων, ἰδίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας.

Ὁ κυρίως ναὸς διαιρεῖται διὰ δύο κιονοστοιχιῶν εἰς τρία κλίτη. Ἓν

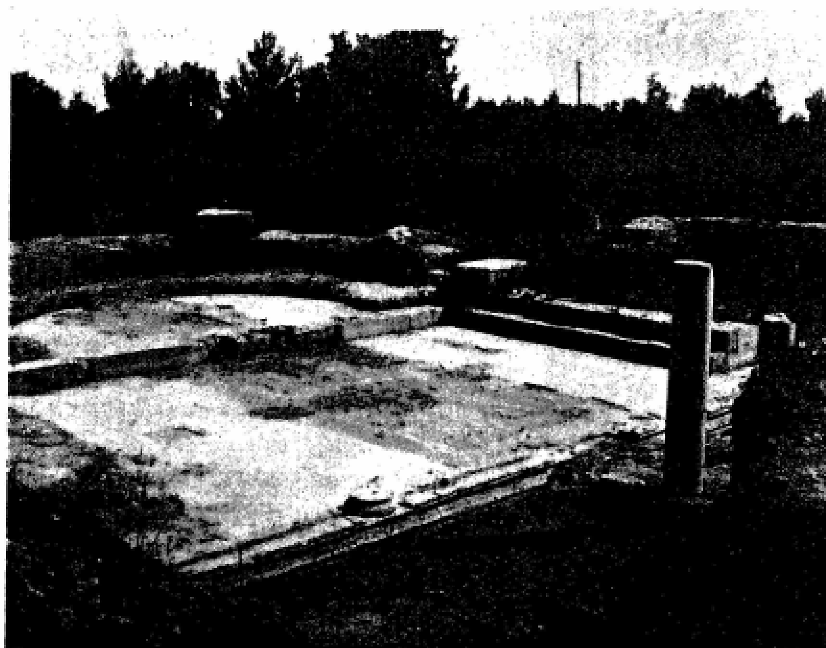
Εἰκ. 5. Κιονόκρανα τῶν κιονοστοιχιῶν.

μεσαῖον πλατὺ (10 μέτρ.) καὶ δύο στενὰ (5.50 μέτρ.). Εἰς ἑκάστην σειρὰν ὑπῆρχον ἀνὰ 11 κίονες βαίνοντες ἐπὶ ὑψηλοῦ (0.44) στυλοβάτου καὶ ἔχοντες διάμετρον μικροτέραν τῶν τοῦ τριβήλου, ἀντικρύζοντες δὲ κατὰ τὰ ἄκρα παραστάδας. Τὰ κιονόκρανα τῶν κιόνων τούτων ἦσαν ἰωνικὰ μετὰ χωριστῶν ἐπιθημάτων φερόντων σταυροὺς καὶ ἄλλον γλυπτὸν φυτικὸν διάκοσμον (εἰκ. 5). Ἡ ὕπαρξις ἐπιθημάτων ὑποδηλοῖ ὅτι τὰ μεταξὺ τῶν κιόνων κενὰ ἐγεφυροῦντο διὰ τόξων. Ὑπεράνω δ᾽ αὐτῶν θὰ ὑπῆρχε τοῖχος ὑψούμενος ὑπὲρ τὰς στέγας τῶν πλαγίων κλιτῶν καὶ φέρων φωτιστικὰ παράθυρα. Γυναικωνίτης φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε, διότι δὲν εὑρέθησαν μικρότεροι κίονες ἢ κιονόκρανα. Καὶ ἤδη θὰ ἐξετάσωμεν τὸ σπουδαιότερον σημεῖον τοῦ ναοῦ, τὸ πρεσβυτέριον, ὅπερ καὶ ἀνεσκάφη τελείως, εὑρέθη δὲ εἰς πολὺ καλὴν σχετικῶς κατάστασιν καὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς μίαν μόνον περίοδον. Φαίνεται δηλ. ὅτι ὁ ναὸς καταστραφεὶς δὲν ἀνεκτίσθη, ἀλλ᾽ ἐχρησίμευσε μόνον ὡς τόπος ταφῆς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ὄντως κατὰ τὴν ἀνασκαφήν του ἀνεῦρον πολλοὺς πλιν-

[1] Βλέπε προχείρως εἰκόνας παρὰ Andersson-Spiers, Die Architektur von Griechenland und Rom σ. 181 εἰκ. 197.

θοκτίστους καὶ κεραμοσκεπεῖς τάφους καί τινα καλὰ τεμάχια βυζαντινῶν ἀγγείων μετὰ κιτρίνου γανώματος καὶ μιᾶς περιέργου ἐρυθρᾶς στικτῆς διακοσμήσεως. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

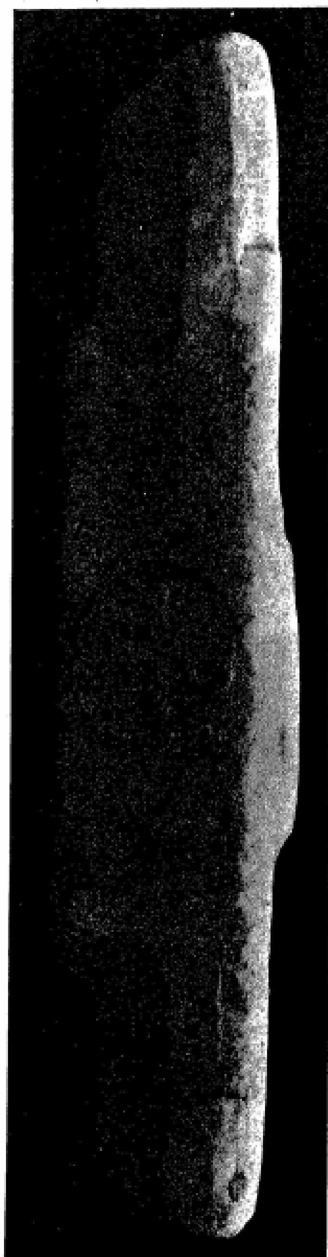
'Αλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ πρεσβυτέριον. Τοῦτο περιορίζεται κυρίως εἰς εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ μέσου κλίτους· δὲν ἐκτείνεται δηλ., ὡς συμβαίνει ἀπὸ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ καὶ ἑξῆς, καὶ εἰς τὰ πλάγια. 'Αποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν ἤτοι τοῦ ἡμικυκλίου τῆς ἁψῖδος καὶ ἑνὸς πρὸ αὐτοῦ ὀρθογωνίου χώρου, τῆς σολέας (8.35×6.50). 'Αμφότερα τὰ μέρη ταῦτα εἶναι ἐστρωμένα διὰ μαρμα-

Εἰκ. 6. Ὄψις τῆς σολέας καὶ τῆς ἁψῖδος τοῦ ἱεροῦ.

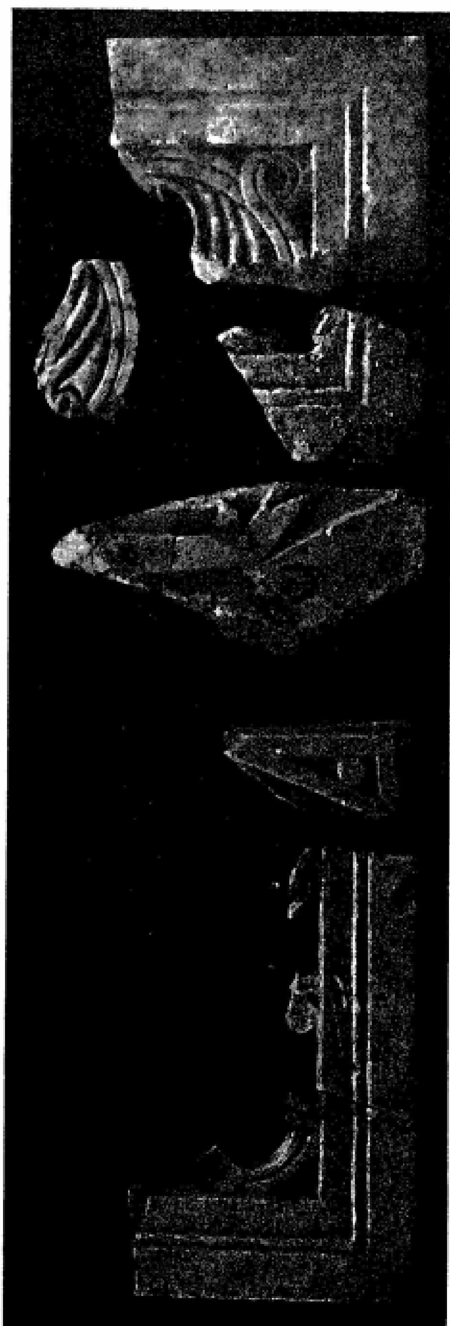
ρίνων πολυχρώμων πλακιδίων εἰς γεωμετρικοὺς συνδυασμούς, ἀλλὰ τὸ δάπεδον τοῦ ἡμικυκλίου εἶναι κατὰ 0.27 ὑψηλότερον τοῦ ὀρθογωνίου, σχηματιζομένης οὕτω μιᾶς βαθμίδος, ἥτις συνεχίζεται εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὀρθογωνίου χώρου, ἀποτελοῦσα τὴν κάτω βαθμίδα τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ ὀρθογωνίου καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ κατεσκευασμένων βάθρων τῶν ἱερέων (εἰκ. 6). Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὰ βάθρα συνηνώθησαν ὀργανικῶς πρὸς τὸ ἡμικύκλιον τῆς ἁψῖδος, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρατηρεῖται εἰς ἄλλας βασιλικάς. 'Ορίζεται λοιπὸν ὁ ὀρθογώνιος χῶρος δεξιὰ μὲν καὶ ἀριστερὰ ὑπὸ τῶν βάθρων τῶν ἱερέων, πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τοῦ τέμπλου. Τὰ ἑκατέρωθεν βάθρα ἐχρησίμευον, ὡς εἴπομεν,

ἵνα ἐπ᾽ αὐτῶν κάθηνται οἱ ἱερεῖς τοῦ β´ πιθανῶς βαθμοῦ· ἐν ᾧ οἱ τοῦ πρώτου βαθμοῦ θὰ ἐκάθηντο ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἁψῖδος τοῦ ἱεροῦ, ἔνθα εὑρέθη κτιστὸν βάθρον πλάτους 1.00 καὶ ὕψους 0.30 ὁμόκεντρον πρὸς τὸν κύκλον τῆς ἁψῖδος (εἰκ. 6). Ἐν τῷ μέσῳ δ᾽ ἀκριβῶς τοῦ δακτυλιοειδοῦς τούτου βάθρου εὑρίσκετο ὁ θρόνος τοῦ Ἀρχιερέως, μεγαλοπρεπέστερος τῶν λοιπῶν καὶ ὑψηλότερος, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ πρὸ αὐτοῦ διασωθέντα λείψανα πλατυσκάλου. Μεταξὺ δὲ τῶν κάτω βάθρων θὰ ἵστατο ἡ ἁγία Τράπεζα, ἧς ὅμως δὲν εὑρέθησαν τὰ ἴχνη τῆς ἑδράσεως· διότι ἡ στρῶσις ἐνταῦθα εἶναι κατεστραμμένη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τάφων. Ἡ Τράπεζα ὅμως αὕτη ἦτο ἀσφαλῶς μαρμαρίνη, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιχώσει εὑρεθέντων τεμαχίων της ἤτοι κιονίσκων καὶ δὴ καὶ τμήματος τῆς καλυπτηρίου πλακός της, ὅπερ εἶχε σχῆμα ὀρθογώνιον μὲ χείλη κυματιοφόρα ἀνακεκαμμένα (εἰκ. 7). Κατ᾽ εὐτυχῆ δὲ σύμπτωσιν εὑρέθη τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο τῆς πλακὸς τῆς Ἁγ. Τραπέζης ὅπερ ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν κατακορύφων παρειῶν του φέρει πίνακα μὲ ἀνάγλυφον κύκλον περιβάλλοντα σταυρόν, οὗτινος ἡ μία τῶν κεραιῶν σχηματίζει τὸ γράμμα Ρ δηλ. τὸ μονογράφημα τοῦ Χριστοῦ, τὸ συνήθως ὀνομαζόμενον χρίσμα. Ἡ τράπεζα θὰ ἐκαλύπτετο βεβαίως ὑπὸ κιβωρίου, οὗτινος ὅμως δὲν εὑρέθησαν τεμάχια.

Εἰκ. 7. Τεμάχιον τῆς καλυπτηρίου πλακὸς τῆς Ἁγ. Τραπέζης.

Τοῦ δὲ τέμπλου, ὅπερ ἐχώριζε τὸ πρεσβυτέριον ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιάσματος, σχηματίζον τὴν δυτικὴν ἀπόληξιν τῆς σολέας, εὑρέθη ἄριστα διατηρουμένη ἡ πωρίνη βάσις φέρουσα ὡραίας ἰωνικὰς γλυφὰς καὶ παρουσιάζουσα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν σαφέστατα ἴχνη καὶ ἐγκοπάς, δι᾽ ὧν βοηθούμεθα εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἄνω μέρους τοῦ τέμπλου. Οὕτω ἑκατέρωθεν τῆς Ὡραίας Πύλης ὑπῆρχεν ἀνὰ εἷς κίων ἀρκετὰ ὑψηλός, ὡς συνάγομεν

ἐκ τῆς διαμέτρου του. Ἑκατέρωθεν δὲ τῶν κιόνων ὑπῆρχον χαμηλὰ θωράκια μετὰ πεσσίσκων. Τὰ θωράκια δὲ ταῦτα ἦσαν διάτρητα καὶ εὑρέθησαν αὐτῶν ἱκανὰ τεμάχια, ὧν τινα παρίστανται ἐπὶ τῆς εἰκόνος 8. Πρὸ δὲ τῆς Ὡραίας Πύλης προσετέθη ὀλίγον ἀργότερον τετράγωνον πλατύσκαλον, ἐφ' οὗ σώζονται δύο κυκλικαὶ ὀπαὶ κατεσκευασμέναι ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς κίονας τοῦ τέμπλου. Ὑπῆρχον λοιπὸν ἐνταῦθα ἄλλοι δύο κίονες, δι' ὧν ἐσχηματίζετο τετρακιόνιον (εἰκ. 1), οἷον παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας παλαιοχριστιανικὰς βασιλικὰς π. χ. ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ καὶ ἐν Θάσῳ.

Εἰκ. 8. Τεμάχια θωρακείων τοῦ τέμπλου.

Τοιαύτη ἡ μορφὴ τοῦ πρεσβυτερίου, ἥτις ἂν δὲν προσθέτει τί τὸ ἐξαιρετικῶς νέον, ὑποβοηθεῖ ὅμως ἡμᾶς εἰς τὴν κατανόησιν τῆς διατάξεως ἄλλων πρεσβυτερίων, μὴ σαφοῦς λόγῳ τῆς καταστροφῆς των. Ὡς πρὸς δὲ τὴν χρονολογίαν κατασκευῆς τῆς βασιλικῆς, ταύτην δυνάμεθα μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ ὁρίσωμεν, διότι ἔχομεν πρὸς τοῦτο πολλὰς συμφωνούσας ἐνδείξεις 1ον τὸ σύστημα τῆς τοιχοδομίας ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ἀκανονίστου τοιχοποιίας—opus incertum—καὶ 2 ἢ 3 ὁριζοντίων στρώσεων πλίνθων τοποθετουμένων κατ' ἀποστάσεις 0,45 2ον τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάταξιν τοῦ πρεσβυτερίου, 3ον τὸν τύπον καὶ τὴν τεχνοτροπίαν τῶν κιονοκράνων καὶ τῶν θωρακίων τοῦ τέμπλου. Πάντα ταῦτα ὑποδηλοῦσι σαφῶς ὅτι καὶ ἡ βασιλικὴ τῆς Σικυῶνος θὰ κατε-

σκευάσθη κατὰ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα ἤτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς παλαιοχριστιανικῆς τέχνης, ὡς ἀπεδείχθη διὰ τῶν ἐσχάτως ἀποκαλυφθέντων πολυπληθῶν λαμπρῶν χριστιανικῶν μνημείων, ἅτινα χρονολογοῦνται ἀσφαλῶς ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος.

Ἐρωτᾶται ἤδη ποίαν χριστιανικὴν κοινότητα ἐξυπηρέτει ἡ παρὰ τὸ σημερινὸν Κιάτο μεγάλη αὕτη βασιλική; Ἡ θέσις ἐφ᾽ ἧς κεῖται ὁ ναὸς ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἔκειτο τὸ ἐπίνειον τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος, τῆς τε ἀρχαϊκῆς καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ 303 π. Χ. ἐπὶ τοῦ μίαν ὥραν νοτιώτερον ὀχυροῦ ὀροπεδίου ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ συνοικισθείσης ἑλληνιστικῆς Σικυῶνος (Δημητριάδος). Ἡ ἑλληνιστικὴ δ᾽ αὕτη Σικυὼν ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται μέχρι περίπου τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου, ἤτοι τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἔκτοτε ὅμως ἀρχίζει νὰ παρακμάζῃ, ἐρημωθεῖσα ὑπὸ σεισμῶν συμβάντων καὶ κατὰ τὸν 2ον, μάλιστα δὲ τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα. Ἔχω λοιπὸν τὴν γνώμην ὅτι κατόπιν τῶν ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν παρέμεινε μὲν συνοικισμός τις ἐν τῇ παρὰ τὸ Βασιλικὸν θέσει τῆς ἑλληνιστικῆς Σικυῶνος, ὃν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ κατὰ τὴν βυζ. ἐποχήν, συνεπήχθη ὅμως καὶ νέος χριστιανικὸς συνοικισμὸς κάτω ἐν τῇ πεδιάδι καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἄφθονα δὲ λείψανα τοῦ συνοικισμοῦ τούτου, κείμενα εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ἀπόστασιν, εὑρέθησαν πρὸ τριῶν ἐτῶν εἰς μεγάλην ἔκτασιν, κατεστράφησαν ὅμως δυστυχῶς ὑπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος κτηματίου πρὶν κἂν ἐρευνηθῶσιν. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν συνοικισμόν, ἀνθοῦντα φαίνεται καὶ κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα, θὰ πρέπει νὰ ταυτίσωμεν τὴν ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσαντος γραμματικοῦ Ἱεροκλέους μνημονευομένην ὡς μίαν τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Ἀχαΐας, Νέαν Σικυῶνα. Κατὰ ταῦτα τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν βασιλικὴν θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομάσω μᾶλλον τῆς Νέας Σικυῶνος. Ἐν τούτοις πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεώς της πρὸς τὴν ἑλληνιστικήν, ἥτις εἶναι ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ἀρχαϊκήν, ἡ Νέα Σικυών, ὠνόμασα ταύτην τῆς Κάτω Σικυῶνος.

ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

---

6. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΩΝ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΩΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΧΑΪΑΣ

Εἰς θέσιν Λομποκά, θερινὴν διαμονὴν τῶν χωρίων Μποντιὰ (μεγάλου καὶ μικροῦ) καὶ εἰς κτήματα τοῦ κ. Θάνου Κατριμάνου κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκτείνεται γήλοφος ἐκ μαλακοῦ ψαμμίτου παρὰ τὰς ὄχθας σχεδὸν τοῦ Σελινοῦντος ποταμοῦ καὶ ἀκριβῶς κάτωθι τοῦ βουνοῦ, τὸ ὁποῖον ὅλως ἀπόκρημνον ὑπέρκειται καὶ τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Κρανιὰ (κραναή).

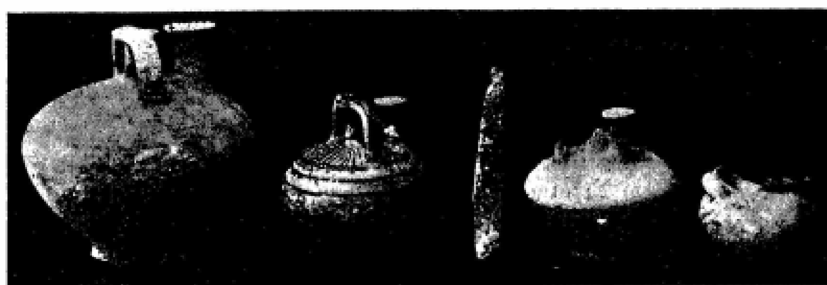
Ἐπὶ τοῦ γηλόφου τούτου καθ᾽ ὅλην τὴν ἔκτασιν οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὸν 12ον καὶ 11ον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ κατεσκεύασαν τὸ κοιμητήριον τῶν νεκρῶν

των διὰ τῆς λαξεύσεως θαλαμοειδῶν τάφων κατὰ τὸ ἔθος τῶν χρόνων ἐκείνων.

Τὴν κορυφὴν τοῦ γηλόφου εὑρόντες μαλακὴν οἱ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς κάτοικοι ἰσοπέδωσαν εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν διὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν ὡς ἁλώνια τῶν χωρίων.

Τὰ χώματα τοῦ λόφου κατέπεσον πλαγίως καὶ ἐκάλυψαν τὰς ὑπωρείας ἔνθα ἐκτείνονται ἀραβοσιτοφόροι ἀγροὶ κρύπτοντες ἄνευ ἀμφιβολίας πλείστους εἰσέτι θαλαμοειδεῖς τάφους, ὧν ἡ εὕρεσις ἀπόκειται εἰς τὸ μέλλον.

Ἡμεῖς κατὰ τὸ θέρος τοῦτο ἠρευνήσαμεν μόνον μέρος τῶν παρειῶν τῶν σημερινῶν ἁλωνίων, εὑρόντες μόνον τρεῖς λαξευτοὺς τάφους, εἰσελθόντες εἰς αὐτοὺς ἄνωθεν. Τούτων οἱ δύο μὲν ἦσαν συλημένοι καὶ κατεστραμμένοι, καίτοι ὅλος ὁ θάλαμος αὐτῶν διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἀνεφάνη καὶ ἐκαθαρίσθη μέχρι τοῦ δαπέδου, ὁ δὲ τρίτος πλήρης μὲν χωμάτων ἀλλ' οὐχὶ συλημένος,

Εἰκ. 1. Εὑρήματα ἐκ τῶν Μυκηναϊκῶν τάφων τῆς θέσεως Λομποκὰ τοῦ Μποντιὰ τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας ἐξ ἀνασκαφῶν τοῦ θέρους 1938. Τυφλόστομα ἀμφορείδια, χαλκῆ λεπὶς μαχαιρίου καὶ κύπελλον.

διότι εὕρομεν ἐν αὐτῷ οὐ μόνον τοὺς σκελετοὺς τῶν νεκρῶν ἀλλὰ καὶ τέσσαρα τυφλόστομα ἀμφορείδια καὶ κύπελλον καὶ χαλκῆν λεπίδα μαχαιρίου εἰς ἀρίστην κατάστασιν. (εἰκ. 1).

Καίτοι ἡ ἔρευνα αὐτόθι ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς μικρὰ κατὰ τὸ θέρος τοῦτο, λόγῳ τῶν γλισχροτάτων μέσων, τὰ ὁποῖα διετέθησαν διὰ τὰς ἀνασκαφάς, ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ἀρκετὴ διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι καὶ εἰς τὸ απομεμακρυσμένον τοῦτο καὶ ὀρεινὸν μέρος τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας ἐξετείνετο ὁ αὐτὸς προϊστορικὸς πολιτισμός, πυκνότατα διαδεδομένος μὲ τὰ αὐτὰ ἢ παρόμοια εὑρήματα, ὡς εὑρέθησαν καὶ εἰς πλείστας ὑπ' ἐμοῦ ἐρευνηθείσας νεκροπόλεις τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετηρίδος.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὸ ἀνασκαφέν, εἰς τὸ χωρίον Λάλουσι τῆς Τριταίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν

παρειῶν τῶν γηλόφων τῶν περιστεφόντων τὸ χωρίον διεπιστώσαμεν τὴν ὕπαρξιν Μυκηναϊκῶν τάφων, ὧν τὴν ἔρευναν θὰ ἐπιχειρήσωμεν εἰς προσεχὲς μέλλον.

Ἐκεῖνο δ' ὅμως τὸ ὁποῖον ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ θέρους τούτου εἶναι, ὅτι διεπιστώσαμεν παμμέγιστον Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον ἐγγύτατα τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο ἐκτείνεται εἰς τοὺς ἀμέσους ὑπὲρ τοὺς σημερινοὺς στρατῶνας κειμένους λόφους, καὶ ἐν συνεχείᾳ καταλαμβάνει ὅλην σχεδὸν τὴν ἀμπελοτρόφον κατὰ τὸ πλεῖστον ἔκτασιν τῆς σημερινῆς Σαμακιᾶς.

Διὰ τὴν προελληνικὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν, ἡ εὕρεσις τοῦ νεκροταφείου τούτου σχετιζομένη μὲ τὴν ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ 1923 εὕρεσιν ἡμίσειαν ὥραν ὑψηλότερον εἰς θέσιν ἄνω Σιχαινὰ ἑτέρου Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου, ἔχει μεγίστην σημασίαν καὶ παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸν μίτον πρὸς λύσιν ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν παναρχαίαν ἱστορίαν τῶν συνοικισμῶν ἐκείνων, ἐξ ὧν βραδύτερον εἰς ἱστορικοὺς πλέον χρόνους ἀπετελέσθη ἡ σημερινὴ πόλις τῶν Πατρῶν. Οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι ἦσαν τρεῖς, ἡ Ἀρόη, ἡ Μεσᾶτις καὶ ἡ Ἄνθεια, ἔχοντες οὐ μόνον ἰδίας λατρείας ἑκάστη ἀλλὰ καὶ κοινὰς λατρείας καὶ κοινοὺς θεοὺς καὶ ἑορτὰς θρησκευτικὰς κατὰ τὰ σχετικὰ χωρία τοῦ Παυσανίου.

Τὸ παρὰ τὰ ἄνω Σιχαινὰ ὑφ' ἡμῶν ἀναλυφθὲν νεκροταφεῖον παρὰ τὸν Μείλιχον ποταμὸν καὶ ὀλίγον κατωτέρω τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ὑδρεύεται ἡ σημερινὴ συνοικία Τζίνη, πλησίον τῶν χωρίων Μούντενη καὶ Μπάλα καὶ εἰς θέσιν «Ἀγριαπιδιὰ» ἀπεδώσαμεν τότε εἰς τὴν προϊστορικὴν Ἀρόην καὶ εἰς τοὺς παρὰ τὴν θέσιν ἐκείνην λόφους εἴπομεν ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῇ τὸ ἱερὸν τῆς Τρικλαρίας Ἀρτέμιδος, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κοινόν, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δεικνύει, τῶν τριῶν κλήρων, τῶν τριῶν παραρχαίων συνοικισμῶν· (ἴδε Jules Herbillon Les cultes de Patras σελ. 40 καὶ ἀλλαχοῦ καὶ Ἱστορία τῆς πόλεως Πατρῶν ὑπὸ Στεφάνου Θωμοπούλου πολλαχοῦ καὶ ἐν σελ. 50 καὶ ἑξῆς καὶ ἐμὴν ἔκθεσιν εἰς Ὑπουργεῖον ὑπ' ἀριθ. 49 τῆς 6-9-23).

Ἤδη ἡ εὕρεσις τοῦ Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου τῆς Σαμακιᾶς πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν Μεσάτιδα, εἰς τὸν δεύτερον δηλ. προϊστορικὸν συνοικισμόν, ὅστις ἔκειτο, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῆς Ἀρόης καὶ τοῦ τρίτου συνοικισμοῦ, τῆς Ἀνθείας, ἥτις τοποθετεῖται γενικῶς δεξιώτερον, ὅπου σήμερον εἶναι ἡ Ἐγλυκάς. (Στέφ. Θωμόπουλος «Ἱστορία πόλεως Πατρῶν» σελ. 52-53) Ἀλλ' ἡ λέξις Μεσάτις, ὡς ὁ ἐμβριθὴς ἱστοριοδίφης τῶν Πατρῶν κ. Θωμόπουλος παραδέχεται, διεσώθη ἀκριβῶς κατὰ μετάθεσιν γραμμάτων εἰς τὴν θέσιν Σαμακιά, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ Μασακιά, Μεσακιά, καθὼς τὸ ρωλόϊ λέγεται λωρόϊ κ.λ.

Καὶ εἰς τὴν σημερινὴν Σαμακιὰν παράγονται ἔτι ἐξαίσιοι οἶνοι, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Μεσάτιδα, ἔνθα ἐλατρεύετο καὶ ὁ Μεσατεὺς Διόνυσος καὶ

ὑπῆρχεν ἱερὸν ἴδιον τῇ Μεσάτιδι Ἀρτέμιδι, ζητητέον εἰς τοὺς λόφους παρὰ τὸ Γηροκομεῖον. Τὸ ἀνωτέρω σπουδαιότατον Μυκηναϊκὸν νεκροταφεῖον τῆς παναρχαίας Μεσάτιδος θέλομεν ἐρευνήσει προσεχῶς, ἐλπίζοντες εἰς γενναιοτέραν χορηγίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας οὐ μόνον ἄφθονος πλουτισμὸς τῆς ἤδη σπουδαίας προϊστορικῆς συλλογῆς τῶν εὑρημάτων τοῦ ἀνὰ τὴν ἐκτεταμένην ἀρχαίαν Ἀχαΐαν Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ θέλει ἐπέλθει, ἀλλὰ καὶ σπουδαιοτάτη συμβολὴ εἰς τὴν σκοτεινὴν καὶ μυθικὴν εἰσέτι προελληνικὴν ἱστορίαν τῶν Πατρῶν διὰ τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῶν τριῶν συνοικισμῶν, ἐξ ὧν συνεκροτήθη ἡ πόλις τῶν Πατρῶν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι ταχέως θέλομεν εὕρει καὶ τὴν θέσιν τοῦ Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου τοῦ τρίτου συνοικισμοῦ, τῆς Ἀνθείας.

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

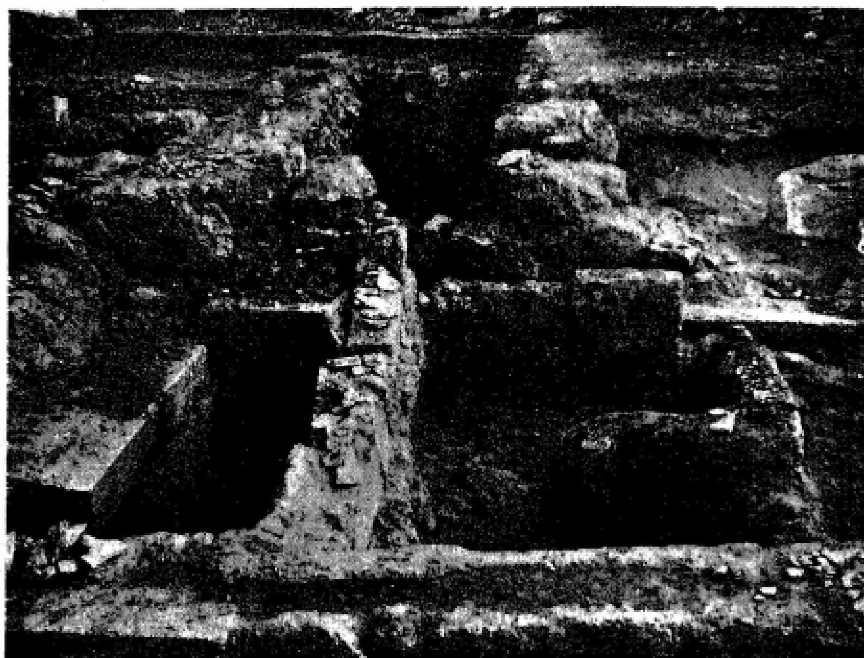
7. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΑΜΝΙΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ 1933 διεξήχθη ἐν Ἀμνισῷ διὰ δραχμῶν 5 χιλιάδων ἐκ μέρους τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ 10 χιλ. δρχ. φιλαρχαίων ὁμογενῶν, φροντίδι τοῦ κ. Γεωργίου Ζαρίφη. Τὰ ἀποτελέσματα ταύτης ὑπῆρξαν τὰ ἀκόλουθα:

Κατὰ πρῶτον ἐπεχειρήσαμεν νὰ καθαρίσωμεν ἐντελῶς τὸ περίεργον πυργοειδὲς οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνακαλυφθῇ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1932 (Πρακτικὰ 1932 σ. 80). Ἂν καὶ ἠναγκάσθημεν πάλιν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τοῦτο πρὸ τῆς ἐντελοῦς σκαφῆς του πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων δι' ἄλλο μέρος, ἐν τούτοις ἐξηκριβώθη ὁ προορισμός του. Πρόκειται περὶ δεξαμενῆς γλυκέος ὕδατος διαρρυθμισθείσθης κατὰ μνημειώδη τρόπον ὡς ἑξῆς: Σύρριζα πρὸς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ βράχου τῆς Παληοχώρας καὶ ἀρκετὰ βαθέως εἶχεν ἀνακαλυφθῆ φλὲψ γλυκέος ὕδατος, ἂν καὶ τὸ μέρος τοῦτο εὑρίσκεται ἐν κυριολεξίᾳ ἐντὸς τῆς ἄμμου τοῦ αἰγιαλοῦ. Τὸ ὕδωρ τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι καλλίστης ποιότητος πόσιμον χωρὶς νὰ παρουσιάζῃ ὑφάλμυρον γεῦσιν, περισυνέλεξαν καλύτερον λαξεύσαντες φρεατοειδῆ ἀκανόνιστον κοιλότητα εἰς τὸν βράχον. Ἐπειδὴ θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ καταχωθῇ ὑπὸ τῆς ἄμμου ἂν ἔμενεν ἀκάλυπτον, ἔκτισαν πέριξ τούτου τὸ πυργοειδὲς στερεώτατον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἤγαγον μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἔτι ὑψηλότερον. Ἀναμφιβόλως εἶτα ἐστέγασαν τοῦτο, κατήρχοντο δ' εἰς τὴν οὕτω σχηματισθεῖσαν ὑπόγειον δεξαμενὴν διὰ θυρίδος καὶ κλιμακωτῆς πιθανώτατα ἐγκαταστάσεως, ἣν μένει νὰ ἐξακριβώσωμεν διὰ μελλούσης σκαφῆς. Οὕτως ἐδημιούργησαν ὑδαταποθήκην ἐνθυμίζουσαν ἐν σμικρῷ τὴν ἀνάλογον μνημειώδη ἐγκατάστασιν τῶν Μυκηνῶν.

Μετὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν συνάντησιν τοῦ ὕδατος ἡ ἐργασία καθίστατο δυσκολωτέρα καὶ ἀπῄτει εἰδικὴν ἐγκατάστασιν, δι' ὃ διεκόπη ἡ ἔρευνα, ἵνα συγκεντρώσωμεν τὰς οἰκονομικὰς ἡμῶν δυνάμεις ἀλλαχοῦ. Ἐν τούτοις τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς βέβαια:

Ἡ δεξαμενὴ ἐκτίσθη κατὰ τὴν ὑστερωτέραν περίοδον τῆς μινωικῆς ἐποχῆς (ΥΜ 2 ἢ 3), τὸ δὲ ὑλικὸν ἐλήφθη ἐκ παρακειμένων ἀχρήστων ἤδη οἰκοδομημάτων, διότι εἶναι ποικίλον καὶ ὁ τρόπος οἰκοδομῆς δὲν εἶναι

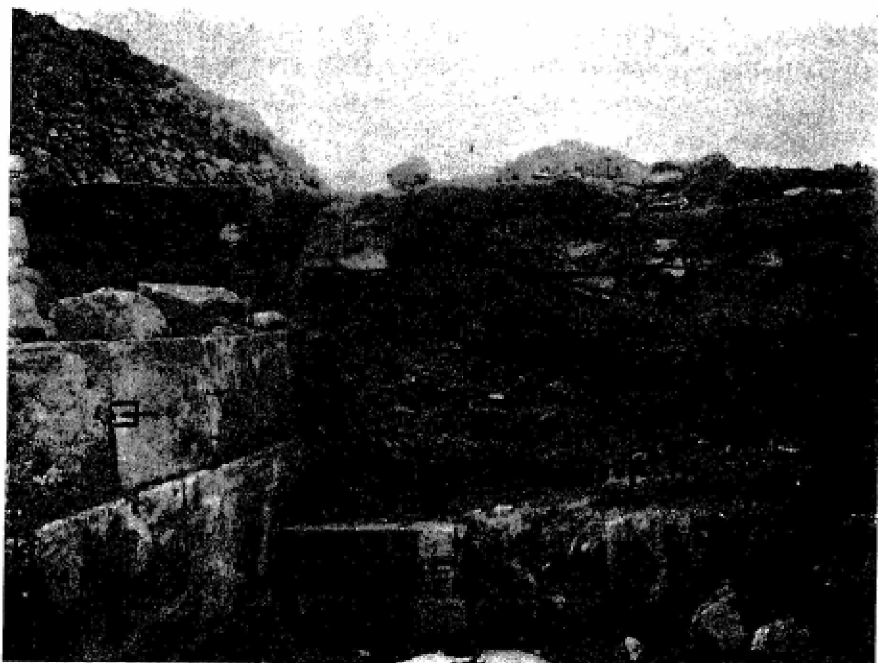
Εἰκ. 1. Τὸ ἱερὸν Ἀμνισοῦ. Ἀριστερά, τὸ βαθύτερον μινωϊκὸν οἰκοδόμημα. Δεξιά, τὸ κτίσμα τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

ὁμοιομερής. Εἰς τὰ κατώτατα στρώματα καὶ εἰς αὐτὸ ἔτι τὸ ὕδωρ ἀνευρίσκοντο ὄστρακα, τὰ ὁποῖα εἶναι χρονολογίας ἀποκλειστικῶς ΥΜ 3. Οὐδὲ ἓν ἑλληνικῆς ἢ ἄλλης ἐποχῆς ὄστρακον ἀνεκαλύφθη. Ἐπομένως ἡ δεξαμενὴ ἠχρηστεύθη εἰς μινωϊκοὺς ἔτι χρόνους καὶ βαθμηδὸν κατεχώθη ἐξαφανισθεῖσα.

Ἑτέρα ἔρευνα πρὸς ἀνακάλυψιν τυχὸν κρυπτομένων τάφων ἐγένετο εἰς τοποθεσίαν Μαφεζέ, ὅπου πρὸ ἐτῶν εἶχον ἀνασκάψει σπουδαῖον λαξευτὸν τάφον (Ἀρχ. Δελτ. 11, 1927 - 28, 68 - 90). Ἡ ἔρευνα ἀπέβη ἄκαρπος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχον ἀναφανῆ τὰ ἴχνη ἐνδιαφερουσῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τοὺς

δυτικοὺς πρόποδας τῆς Παληοχώρας, ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Π. Λαγουδάκη. Ἐκεῖ εἶχεν ἤδη εὑρεθῆ ὁ πρῶτος σωρὸς μινωϊκῶν ὀστράκων καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων, ἅτινα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχον χαρακτηρίσει ὡς προερχόμενα ἐξ ἀποθέτου τινὸς (Πρακτικὰ 1932, 79). Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ 1933 ἐβεβαίωσε τοῦτο καὶ ἀπεκάλυψε καὶ τὸ οἰκοδόμημα, εἰς ὃ ἀρχικῶς τὰ συντρίμματα ἐκεῖνα ἀνῆκον.

Νῦν, ὁπότε ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἔτους εὑρίσκεται περὶ τὸ πέρας της, τὰ πράγματα θὰ ἐκτεθῶσιν οὐχὶ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῶν προόδων τῆς

Εἰκ. 2. Ἀριστ., ὁ τοῖχος τοῦ μινωϊκοῦ κτίσματος. Εἰς τὸ βάθος τὰ διοδοχικὰ στρώματα.

ἀνασκαφῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἄλλως ἐγένετο εἰς τὰς ἑβδομαδιαίας ἐκθέσεις μου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Προτιμότερον εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν κατὰ λογικὴν ἀλληλουχίαν τὰ πράγματα, ὡς ἐγένοντο φανερὰ μετὰ τὸ πέρας τῆς σκαφῆς:

Πέντε μόλις μέτρα δυτικώτερον τοῦ μνημονευθέντος ἀποθέτου ἦλθον εἰς φῶς τὰ λείψανα διαφόρων κτισμάτων, ἐν μέρει ἐντὸς ἀλλήλων καὶ ἐν μέρει ὑπερκειμένων ἀλλήλων. Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τούτων ἔχει κατὰ τὰ πορίσματα καὶ τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὴν Μεσομινωικὴν ἐποχὴν ὑπῆρχεν ἐκεῖ μέγα καὶ σπουδαῖον κτίσμα, περὶ τοῦ ὁποίου πρὸς τὸ παρὸν οὐδὲν

ἄλλο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Οἱ τοῖχοι τοῦ κτίσματος τούτου ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων ἢ τετραγώνων πελεκητῶν πώρων λίθων, ἐπιμελέστατα συνηρμοσμένων πρὸς ἀλλήλους (εἰκ. 1 - 2). Ἕκαστος δόμος τῶν λίθων εἰσέχει κατὰ 0,05 τοῦ ὑποκειμένου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελῆται κλιμακοειδὴς ἡ πρόσοψις τοῦ τοίχου. Ὁ μέγιστος τῶν ἀποκαλυφθέντων μέχρι τοῦδε λίθων ἀριθμεῖ μῆκος 2,75 μ. Οἱ περισσότεροι τῶν λίθων φέρουν βαθέως κεχαραγμένον τὸ σύμβολον τῆς τριαίνης, ἐξ οὗ καὶ ὁ πορισμὸς τῆς χρονολογίας τοῦ κτηρίου. Εὑρέθησαν ἄλλως τόσον ἄφθονα τὰ ἴχνη τῆς ΜΜ κεραμεικῆς, καὶ μάλιστα ἐκλεκτῆς ποιότητος τῶν ᾠοκελύφων καὶ τῶν λεγομένων «barbotine», ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία εἶναι δυνατὴ περὶ τῆς χρονολο-

Εἰκ. 3. Χαλκᾶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ Ἀμνισοῦ. 1) Αἰλουροειδές. 2) στόμα λέοντος. 3) βοῦς.

γίας ταύτης, ἀλλὰ καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ κτίσματος κατὰ τὴν ΜΜ ἐποχήν.

Πότε καὶ πῶς τὸ κτίσμα τοῦτο κατεστράφη δὲν εἶναι δυνατὸν πρὸς τὸ παρὸν νὰ ὁρισθῇ, ἂν καὶ τεμάχια εὐμεγέθη ξύλων ἀρχιτεκτονικῆς χρήσεως εὑρέθησαν ἐν πλήρει ἀπανθρακώσει καὶ θὰ ὑπεδήλουν πυρκαϊάν. Βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐνταῦθα ἀνεπτύχθη λατρεία τις. Τὸν χρόνον δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ ὁρίσωμεν μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας, τοὐλάχιστον ὅμως κατὰ τὸ τέλος τῆς γεωμετρικῆς περιόδου ἡ λατρεία αὕτη ὑπῆρχε. Ἡ λογικὴ ἀλληλουχία τῶν γεγονότων, ὡς ἐκ της ἀνασκαφῆς πάλιν ἐξάγεται, εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἢ ὀλίγον προγενέστερον τὸ ἠρειπωμένον μινωϊκὸν οἰκοδόμημα ἀνεσκάφη ἐν μέρει καὶ ἐκαθάρθη πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ. Κατὰ τὸν καθαρμὸν εὑρέθησαν ἄφθονα μεσομινωϊκὰ ἴχνη κεραμεικῆς καὶ ἄλλων ἀντικειμένων ἅτινα δὲν ἀπερρίφθησαν, ἀλλ' ἀπετέθησαν εἰς τὸν μνημονευθέντα ἀποθέτην, ὅστις ἀνεκαλύφθη πρὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν. Ἀπόδειξις, ὅτι εἰς τὸ μινωικὸν ἐκεῖνο οἰκοδόμημα ἀπεδίδετο ἱερὰ σημασία καὶ ὅτι δὲν ἐξελέγη ὁ χῶρος τυχαίως. Ἴχνη γεωμετρικῶν κτισμάτων δὲν εὑρέθησαν, ἐπειδὴ

δὲ οἱ στερεοὶ τοῖχοι τοῦ μινωϊκοῦ κτηρίου διατηροῦνται μέχρις ἀρκετοῦ ὕψους, φαίνεται ὅτι ὑψωθέντες προχείρως ὀλίγον ἔτι ἐστεγάσθησαν (ἂν δὲν ἐπρόκειτο κατ᾽ ἀρχὰς περὶ ἐντελῶς ὑπαιθρίου ἱεροῦ).

Ἡ λατρεία ἐξηκολούθησε κυρίως ἐντατικὴ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ στρώματος μελανοῦ καὶ λιπαροῦ, ἔχοντος πάχος 0,70 κατὰ τὸ μέσον, λεπτυνομένου δὲ πρὸς τὰ ἄκρα τῶν τοίχων. Τὸ στρῶμα τοῦτο περιεῖχε μεγάλην ἀφθονίαν συντριμμάτων ἐκ χαλκῶν σκευῶν, ἐργαλείων καὶ εἰδωλίων. Δυστυχῶς ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης εἶχεν ἐμποτίσει πάντα ταῦτα τὰ ἀντικείμενα ὑπὸ κακοήθους ὀξειδώσεως, πλὴν δὲ τούτου εὑρέθησαν καὶ εἰς κατάστασιν ἀμόρφων καὶ συνοξειδωμένων ὄγκων θρυμμάτων. Τὸ στρῶμα ἐκτὸς τούτων περιεῖχε καὶ ἴχνη ἐλεφαντίνων ἀντικειμένων (σφραγίδων), ὑαλίνων (ψήφων ἢ μικρῶν σκευῶν), τέλος δὲ ἀντικείμενα ἐξ αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς.

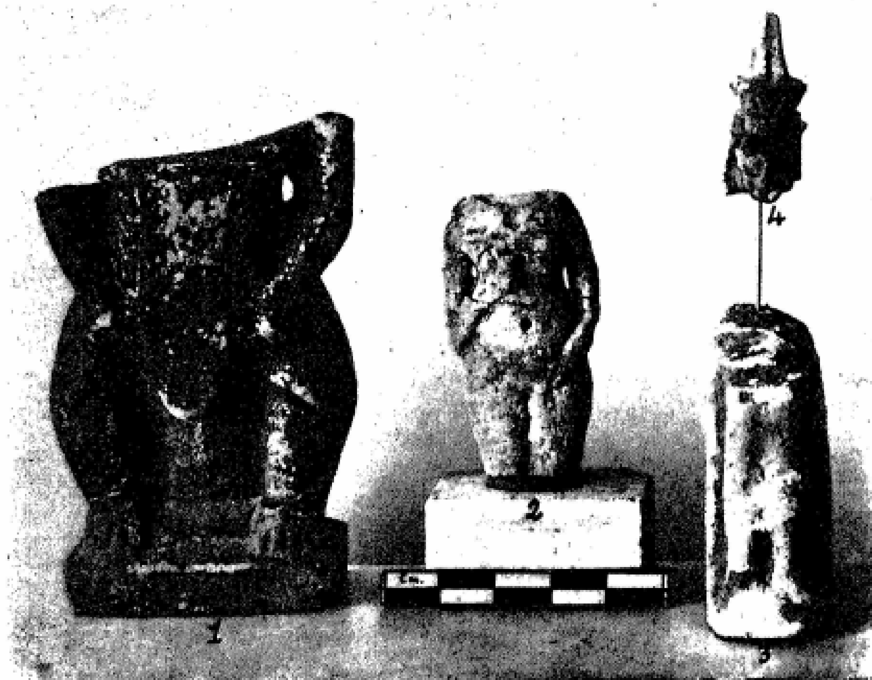
Ὑπὲρ τὸ μελανὸν στρῶμα εὑρέθη ἕτερον στρῶμα καθαρᾶς ἄμμου, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἱερὸν καταστραφὲν ἢ ἄλλως ἐγκαταλειφθὲν ἔμεινε ἐπί τινα καιρὸν ἔρημον. Τὸ πάχος τῆς ἄμμου ὑπερβαίνει εἰς ἓν σημεῖον τὰ 50 ἑκατοστά, λεπτύνεται δὲ καὶ μηδενίζεται ἐφόσον βαίνει πρὸς Ἀνατολὰς (εἰκ. 2).

Ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου ἐπικάθηται ἕτερον στρῶμα καλλιεργησίμου γῆς, πάχους 0,60 - 0,70, εἰς τὸ ὁποῖον, ἂν προστεθῶσιν ἔτι 15 - 20 ἑκατοστὰ γῆς ἀπὸ αἰώνων αὐλακουμένης ὑπὸ τοῦ ἀρότρου, φθάνομεν εἰς τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ. Τὸ στρῶμα τοῦτο παρουσίασε τοίχους ἐκτισμένους δι᾽ ἀρχαίου ὑλικοῦ, λεπτοὺς καὶ εὐτελεῖς, ἄνευ συνδετικῆς ὕλης, ἐν μέρει ἀποτελουμένους μόνον ἐξ ὀρθίων πλακῶν. Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἀπετέλουν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὀρθογώνιον δωμάτιον διαστάσεων 4×7 μ. περίπου, ἀφ᾽ ἑτέρου μικρὸν τετράγωνον χῶρον 1,70×170 ὅστις περιεκλείετο ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω δωματίου καὶ ἀπετελεῖτο ἐν μέρει μὲν ἐξ ὀρθίων πλακῶν, ἐν μέρει δὲ ἐκ τοίχου πάχους μόλις 0,25. Τὸ στρῶμα τοῦτο περιεῖχε κεραμεικὴν ἀνάμεικτον ἀπὸ τῆς ΜΜ ἐποχῆς μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς. Ἄφθονα τεμάχια λύχνων χρονολογοῦσι τὸ κατώτερον ὅριον τῆς μακρᾶς ταύτης ἱστορίας εἰς τὸν Β΄. μ. Χ. αἰῶνα.

Τὰ εὑρήματα, τῆς ἀνασκαφῆς ἂν καὶ ἐνδιαφέροντα, ἦσαν ὀλίγα: Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ἐντελῶς ἀδιατάρακτα δὲν ἦσαν τὰ στρώματα. Οὕτως ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀρχαϊκῶν τοῦ μελανοῦ στρώματος εὑρίσκετο σποραδικῶς ἓν τεμάχιον ἑλληνικοῦ, ἑλληνιστικοῦ ἢ καὶ ρωμαϊκοῦ ἀγγείου. Ὑπὸ τὸ ἀρχαϊκὸν μελανὸν στρῶμα εὑρίσκοντο κυρίως γεωμετρικὰ ἢ ἀνατολίζοντα τεμάχια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τεμάχια πίθων μὲ ἐμπιέστους συγκεντρικοὺς κύκλους. Ἐν τούτοις εὑρέθη ὁμοῦ καὶ ληκύθιον μετ᾽ ἀνθεμίου, τέλους τοῦ 5ου ἢ ἀρχῆς τοῦ 4ου αἰῶνος. Ἔτι βαθύτερον εὑρίσκοντο κυρίως μινωϊκὰ ὄστρακα καὶ πλήρη μικρὰ ἄωτα κύπελλα, τὰ ὁποῖα εἶναι κοινότατα εἰς τὴν ΥΜ ἐποχήν. Ἀκριβῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ μελανοῦ ἀρχαϊκοῦ στρώματος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑποκειμένου εὑρέθη ἐγχειρίδιον χαλκοῦν διατηροῦν ἕνα ἐπίχρυσον ἧλον, τὸ ὁποῖον ἀνήκει

ἀναμφιβόλως εἰς μινωϊκὴν ἐποχήν, προδήλως μάλιστα μεσομινωϊκήν. Δὲν θὰ ἦτο ἀπίθανον νὰ εὑρέθη ὑπό τινος εὐσεβοῦς, ὅστις ὡς παλαιὸν καὶ σπάνιον ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἄχρηστον εὕρημα, ἀφιέρωσε τοῦτο εἰς τὸ ἱερὸν τῶν ἑλληνικῶν χρόνων. Φυσικὰ δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ἡ πιθανότης, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸ ἀρχικὸν ΜΜ οἰκοδόμημα.

Ἐκ τῶν ἄλλων εὑρημάτων τὰ σπουδαιότερα ἐσημειώθησαν ἐντὸς τοῦ

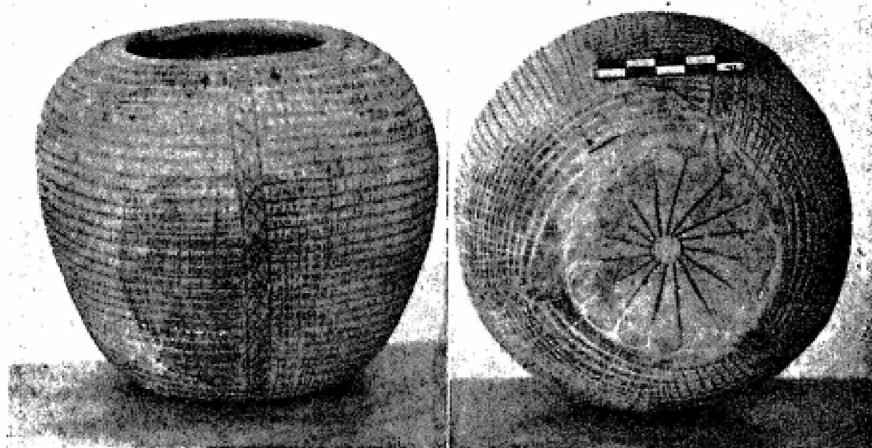

Εἰκ. 4. Αἰγυπτιακὰ ἀντικείμενα ἐκ φαγεντιανῆς, εὑρεθέντα ἐν τῷ στρώματι τῶν χαλκῶν. 1) Ὁ Αἰγύπτιος θεὸς Βησᾶς. 2) Εἰδώλιον «Αἰδήμονος Ἀφροδίτης». 3) Καθημένη αἰγυπτιακὴ θεότης. 4) Κεφαλὴ αἰγυπτιακῆς θεότητος.

μελανοῦ στρώματος καὶ ἀπεικονίζονται ἐπὶ τῶν εἰκόνων 3-5: Χάλκινα εἰδώλια βοὸς καὶ αἰλουροειδοῦς ὀκλάζοντος καὶ στρέφοντος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω μὲ χαῖνον στόμα. Τεμάχιον εἰκονίζον τὸ στόμα μετὰ τῶν ὀδόντων καὶ τῆς γλώσσης λέοντος ἢ ἄλλου αἰλουροειδοῦς. Τοῦτο θὰ ἦτο τεμάχιον ἐξ ὁλοκλήρου ζῴου καὶ ἐνθυμίζει τὴν διὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν ἀναφερομένην κατασκευὴν χαλκῶν μεγαλυτέρων ἔργων, τὰ ὁποῖα ὡς μὴ δυνάμενα νὰ γίνωσι χυτὰ κατεσκευάζοντο σφυρήλατα. (Ὁ ὑποτιθέμενος λέων θὰ εἶχεν ἐνταῦθα μέγεθος μεγάλης γαλῆς ἢ μικροῦ κυνός. Κατά τι μεγαλύτερος τούτου εἶναι ὁ

ἀρχαϊκὸς πήλινος λέων τῆς Πραισοῦ, BSA 8 πίν. 13 - 14, ὅστις καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ παράλληλον λίαν πιστόν). *Ἐπίσης ἀνευρέθη ἐλλιπὲς σύμπλεγμα* θεότητος ἐπὶ ἵππου, θέμα προσφιλὲς εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν. Ὅμοια πήλινα εὑρέθησαν εἰς τὸ τέμενος τῆς Ὀρθίας καὶ εἰς τὸ Μενελάϊον τῆς Σπάρτης, ἐξ οὗ οἱ Ἄγγλοι ἔδωκαν εἰς τὴν μορφὴν τὸ ὄνομα «Ἑλένη»). Ἕτερα τεμάχια εἶναι ἄμορφα καὶ πρὸ τοῦ ἐντελοῦς καθαρισμοῦ των δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ τι περὶ αὐτῶν.

Τὰ πλεῖστα τῶν θραυσμάτων χαλκῶν ἀγγείων προέρχονται ἐξ εὐμεγέθων

Εἰκ. 5. Ἀγγεῖον ἐξ αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς (συμπληρωθέν).

σκευῶν. Ἓν τεμάχιον διατηρεῖ ἐγχαράκτως τεχνικὸν ὡραῖον πλοχμὸν(Flechtband) μετ' ὀμφαλοῦ εἰς τὸ κέντρον ἑκάστου μέλους τοῦ κοσμήματος. Διετηρήθη ἐπίσης καὶ ἡ λαβὴ ἑνὸς χαλκοῦ σκεύους, καταλήγουσα ἄνω εἰς λωτοειδὲς ἄνθος.

Τὰ ἐκ φαγεντιανῆς ἀντικείμενα (εἰκ. 4 - 5) εἶναι κολοβὸν ἀγαλμάτιον τοῦ αἰγυπτιακοῦ θεοῦ Βησᾶ (Bês), κολοβὸν ἐπίσης εἰδώλιον γυμνῆς θεᾶς, τοῦ τύπου τῆς καλουμένης Venus Pudica, γνωστῆς καὶ ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς Κρήτης καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν (Πρβλ. Val. Müller Frühgr. Plastik κλπ. 207 ἑξ.), τέλος δὲ κορμὸς καθημένου ἀγαλματίου καὶ κεφαλὴ αἰγυπτιακῆς θεότητος. Ἐπὶ τῆς εἰκ. 4 κορμὸς καὶ κεφαλὴ ἔχουν συνενωθῇ δοκιμαστικῶς, ἐν τούτοις δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι συνανήκουν. Ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ εἰδώλιον τῆς Ἀφροδίτης διατηροῦν ἴχνη τοῦ βαθέος ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ των. Τοῦ Βησᾶ ὁ χρωματισμὸς ἦτο μέλας. Ἡ φαγεντιανὴ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἦτο ὑπόλευκος ἢ πρασι-

νωπή. Τέλος εὑρέθησαν τὰ τεμάχια ἀγγείων ἐξ αἰγυπτιακῆς φαγεντιανῆς, ὧν ἓν συνεπληρώθη μετ' ἀσφαλείας (εἰκ. 5).

Ἐκ τῶν κεραμεικῶν συντριμμάτων οὐδὲν ἀπεικονίζεται ἐνταῦθα. Ἰδιαιτέρως μνημονεύονται προΐσκη σχεδὸν ἀκεραία, πρωίμου ἀρχαϊκῆς ἢ ὑστερογεωμετρικῆς ἐποχῆς, μικρὰ τεμάχια ἀγγείων τῆς ἀνατολιζούσης περιόδου, δύο ἢ τρία ρωμαϊκὰ ἀγγεῖα ἄνευ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος καὶ ἰσάριθμα τοιαῦτα ἐξ ἀρρετινῆς γῆς (Terra sigillata). Ἓν ἐκ τούτων (πινάκιον ἀβαθὲς μετὰ καθέτου περιχειλώματος) ἔφερε πέριξ τοῦ χείλους ἐξωτερικῶς ἀνάγλυφα κυνάρια.

Πολλὰ συντρίμματα κεράμων εὑρέθησαν ἐκ τοῦ ὑποτιθεμένου ἱεροῦ. Στρωτῆρες ὑπάρχουσι πολλοί, μᾶλλον ἢ ἧττον κολοβοί. Ἐκ τῶν καλυπτήρων εὐτυχῶς διατηρεῖται εἷς πρακτικῶς ἀκέραιος, τῆς συνήθους ἀετοειδοῦς μορφῆς, μήκους 0,70 καὶ πλάτους 0,18 Στρωτῆρες καὶ καλυπτῆρες ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους τύπους μικρὸν παραλλάσσοντας μεταξύ των. Ἑπομένως προέρχονται ἐκ διαφόρων οἰκοδομῶν ἢ ἐκ διαφόρων ἐπισκευῶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κτηρίου. Εὑρέθη ἐπίσης τεμάχιον ἀκροκεράμου μετ' ἀναγλύφου σπειροειδοῦς κοσμήματος ἐν σχήματι ~.

Ἐκ τῶν λιθίνων ἀντικειμένων μνημονεύονται πώρινος βωμίσκος, τεμάχιον πωρίνου ἀκρωτηρίου (;) μετ' ἀνθεμίου καὶ ἄλλα θραύσματα. Ἓν τεμάχιον πωρίνου μικροῦ κιονοκράνου εὑρεθὲν ἤδη πρὸ δύο ἐτῶν ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ, ἐχαρακτήρισα ἤδη ὡς ἀρχαϊκὸν μᾶλλον ἢ μινωϊκὸν (A. Anz. 1933, 295).

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφικῆς περιόδου ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάζεται οὕτω χειροπιαστὴ ἡ συνέχισις μιᾶς λατρείας ἐπὶ οἰκοδομήματος παλαιοτέρου. Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας εἶναι γνωστὸν πόσην σημασίαν ἔχουν τοιαῦται παρατηρήσεις, κυροῦσαι τὴν ἐπιβίωσιν λατρείας τινὸς ἐκ προελληνικῶν χρόνων. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν μυκηναϊκῶν ἀνακτόρων εἶχον ἐγκαθιδρυθῆ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν λατρεῖαι θεοτήτων (Τίρυνς σαφέστατα, ἐπίσης Μυκῆναι, Ἀκρόπολις, Θῆβαι). Ἐν Κρήτῃ ἀκόμη ἐπιστώθη λατρεία κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν ὑπὲρ τὰ πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθέντα ἀνάκτορα Κνωσοῦ, Φαιστοῦ καὶ τὸ μέγαρον Τυλίσου. Διὰ πρώτην ὅμως φορὰν βλέπομεν τόσον ἐντατικὴν καὶ τόσον μακρόβιον λατρείαν ἐν ἑλληνικοῖς χρόνοις, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἑνὸς μινωϊκοῦ οἰκοδομήματος.

Φυσικὰ ἡ ἀξία τῆς ἀνακαλύψεως θὰ εἶναι πλήρης, ὅταν ἐξακριβωθῇ ἡ φύσις τοῦ μινωϊκοῦ οἰκοδομήματος. Διότι δυνατὸν νὰ εἶναι τυχαία ἡ ἐγκατάστασις τῆς ἑλληνικῆς λατρείας, τῆς ὁποίας τὴν φύσιν ἀγνοοῦμεν ἔτι, ὑπὲρ τὰ ἐρείπια τοῦ μινωϊκοῦ οἰκοδομήματος. Ἂν ὅμως ἤθελεν ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ τοῦτο ἦτο ἀρχῆθεν χαρακτῆρος ἐπισημοτέρου καὶ δὴ θρησκευτικοῦ (τοιαῦτα δὲ ἀγνοοῦμεν σχεδὸν μέχρις ὥρας ἐκ τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς), τότε φυσικὰ τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο μεγάλης σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας.

Ἡράκλειον, Δεκέμβριος 1933.

ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δωρεαί. Εὐχαρίστως ἀναγράφοντες κατωτέρω τὰ πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας εἴτε ὑπ᾿ αὐτῶν τῶν συγγραφέων εἴτε ὑπ᾿ ἄλλων φίλων τῆς Ἑταιρείας ἀποσταλέντα κατὰ τὸ ἔτος 1933 βιβλία, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς φιλόφρονας δωρητὰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

[Εἰς τὸ τέλος τοῦ τίτλου ἑκάστου βιβλίου τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Ὅπου δὲν ὑπάρχει παρένθεσις, δωρητὴς ὑπονοεῖται ὁ συγγραφεύς].

1. **Åberg, Nils:** Bronzezeitliche und früheisentliche Chronologie. T. 1-3: Stockholm 1930-32 (Kngl. Vitterh. Histor. och Antiqu. Akademien).
2. **Ἀλήθεια:** Περ. Δ΄, ἔτ. 1, Ἀρ. 21: Κέρκυρα 12 Ἰαν. 1933. [Περιεχ.:] Γεώργιος Θεοτόκης (Ἡ Διεύθυνσις).
3. **Das Alpenbuch.** (Zürich.: 1931) Ἀπ.: «Eidg. Postverwaltung» Jg. 3.
4. **Ἀμάντου, Κ. Ι.:** Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν. Ἐν Ἀθήναις 1933.
5. **Andreadès, A.:** Philippe Snowden. Paris 1916. (Δ. Παππούλιας).
6. » Le théâtre grec contemporain. Genève 1927. Ἀπ.: «Bibliothèque Univers. et Revue de Genève» Oct. 1927. (Δ. Παππούλιας).
7. **Angélopoulos, Élie J.:** Aristophane et ses idées sur Socrate. Athènes 1933.
8. **Ἀποστολίδου, Π. Χ.:** Αἱ Παγασαί. Ἐν Ἀθήναις 1912 (Δ. Παππούλιας).
9. **Ἀθηναγόρα:** Μία ἐπιστολὴ ἀποσταλεῖσα τῷ σοφῷ φίλῳ Καθηγητῇ καὶ Ἀκαδημαϊκῷ κυρίῳ Δ. Κ. Μπαλλάνῳ εἰς ἀπάντησιν μιᾶς κριτικῆς ἐπὶ τοῦ «Γνησίου Συγγραφέως» Ἐν Ἀθήναις 1933.
10. » Αἱ ἱεραὶ μοναὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει... Ἐν Ἀθήναις 1927 (Δ. Παππούλιας).
11. Ὁ γνήσιος συγγραφεὺς τῶν εἰς Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην ἀποδιδομένων συγγραμμάτων. Ἐν Ἀθήναις 1932.
12. **Αὐγερινοῦ, Πέτρου Δ.:** Δημήτριος Παππούλιας. Κάϊρον 1932.
13. **Βαλσαμῶνος, Μιχ.:** Πατριαρχικὴ κατήχησις. Ἐκδ. Μ. Γεδεών. Ἐν Καρυαῖς Ἁγ. Ὄρους 1931. (Μ. Ι. Γεδεών).
14. **Βαμβουδάκη, Ἐμμ.:** Τὸ ἐν Κέδρῳ Σάμου Βαπτιστήριον. Ἐν Ἀθήναις 1932. Ἀπ.: «Ἐπετ. Ἑτ. Βυζ. Σπουδῶν» 9.
15. » » Ἐπιγραφὴ ἑλληνιστικὴ ἐν Ἄνω Βαθεῖ Σάμου. Ἀπ.: «ΑΕ» 1931.
16. **Bollettino** [dell'] Associazione Internazionale degli Studi Mediterranei. Anno 4: Roma 1933. (Γ. Π. Οἰκονόμος).
17. **Brueckner, A.:** Der Wiederbeginn der Arbeiten. **Ernst Buschor:** Eine Poros-Stele vom Heiligen Tor. Ἀπ.: «Athen. Mitt.» 51, 1926 (Δ. Παππούλιας).

18. **Brunn, H.:** Über die kunstgeschichtl. Stellung des Pergamen. Gigantomachie. Berlin 1884. Ἀπ.: «Jahrb. d. Kngl. Preuss, Kunstsamml.» 5 (Δ. Μπενάκης).
19. » » Kleine Schriften. Bd. 1-3. Leipzig 1898-1906 (Δ. Παππούλιας).
20. **Bulle, H.:** Untersuchungen an griech. Theatern. München 1928. Ἀπ.: Abhandl. Bayer-Akad. Wiss.» Bd 33.
21. **Bulletin de l'Académie des Beaux-Arts.** Ann. 8, Paris 1932 (Acad. des Beaux-Arts).
22. **Bulletin of the Metropolitan Museum of Art.** V. 28, 1932: New York. (Metrop. Mus. of Art).
23. **Buren, A. W. van:** A companion to the study of Pompeii und Herculaneum. Rome 1933 (Amer. Acad. in Rome).
24. » » » » A bibliographical guide to Latium and Southern Etruria. Ed. 3. Rome 1933. (Amer. Acad. in Rome).
25. **Buschor, Ernst:** Der Dreileibige. Ἀπ.: «Athen. Mitteil.» 47, 1922. (Δ. Παππούλιας).
26. » » Der Oelbaumgiebel. Burgloewen. Ἀπ.: «Athen. Mitteil.» 47, 1922 (Δ. Παππούλιας).
27. » » Die Tondächer der Akropolis. 2: Stirnziegel. Text. Berlin 1933 (D. Archäol. Inst.).
28. » » Die Wendung des Blaubarts. Ἀπ.: «Athen. Mitteil» 47, 1922 (Δ. Παππούλιας).
29. **Calderini, Ar.:** La manomissione e la condizione dei liberti in Grecia Milano 1908 (Δ. Παππούλιας).
30. **Cantineau, J.:** Inventaire des inscriptions de Palmyre. Fasc. 7-8. Beyrouth 1931-32.
31. **Caputo, G.:** Divergenze e convergenze dopo venti mesi di dimora in Attica e dopo lunghi colloqui con le rovine cosiddette mute. Roma 1933. Ἀπ.: «Rassegna Italiana» 1933.
32. » » Dell'antico giuoco del Paleo. Ἀπ.: «Historia» 1933.
33. **Carta dell'Isola di Rodi.** Istituto Geogr. Militare. 1925. F° 1-4 (Σ. Ζερβός).
34. **Χαβιαρᾶ, Νικήτα Δ.—Κουγέα, Σωκρ.:** Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πάπυρος. Ἀπ.: «ΑΕ» 1913 (Δ. Παππούλιας).
35. **Chamberlain, H. St.:** Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts H. 1-2. München 1907 (Δ. Παππούλιας).
36. **Χατζῆ, Ἀντ. Χ.:** Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης καὶ Ἀκριτηΐς. Ἀθῆναι 1932. Ἀπ.: «Byz.-Neugr. Jahrb.» 9, 1931.
37. **Choisy, Frank:** Les allégories musicales du Musée Nat. d'Athènes. Ἀπ.: «Monde Musical» 1932.
38. **Ἠπειρωτικὰ Χρονικά.** Ἔτ. 1-6 καὶ Παραρτ. 1-3. Ἐν Ἰωαννίνοις 1926-1931 (Δ. Παππούλιας).
39. **Κυπριακὰ Χρονικά.** Ἔτ. 9, 1933. Ἐν Λάρνακι Κύπρου. (Ἡ Διεύθυνσις).
40. **Χρυσάφη, Ι. Ε.:** Οἱ σύγχρονοι διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τ. 1. Ἐν Ἀθήναις 1930 (Δ. Παππούλιας).
41. **La conservation** des monuments d'art et d'histoire. (Paris 1933). (Office Internat. des Musées).

42. **Corinth,** V. 1: Indroduction, topography, architecture, by A. N. Fowler and R. Stillwell. Cambridge, Mass. 1932. καὶ Plates: 1932 (Ἀμερ. Ἀρχ. Σχολὴ Ἀθηνῶν).
43. V. 5: The Roman Villa. By Theod. L. Shear Cambridge, Mass. 1930 (Ἀμερ. Ἀρχ. Σχολὴ Ἀθηνῶν).
44. V. 6: Coins. 1896 - 1929. By K. M. Edwards. Cambridge, Mass., 1933 (Ἀμερ. Ἀρχ. Σχολὴ Ἀθηνῶν).
45. **Delbrueck, Hans:** Das Tagebuch Kaiser Friedrichs. **Gustav Freytag:** Über Kaiser Friedrich. Berlin 1889. Ἀπ.: «Preuss Jahrbücher» (Δ. Παππούλιας).
46. **Δελτιον** τῆς Ἑλλην. Γεωγρ. Ἑταιρείας Τ. 2 (1926 - 1932) Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἑλλην. Γεωγρ. Ἑταιρεία).
47. » τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος Ν. Σειρὰ Τ. 1, τχ. 1. 4. Ἐν Ἀθήναις 1928. (Δ. Παππούλιας).
48. **Δημοπούλου, Π. Ν.:** Ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀθῆναι 1933.
49. **Doerpfeld, W.** Γουλιέλμος Δόρπφελτ (1853 - 1933). Ἔκδοσις «Κοινότης Περγάμου» Μυτιλήνη 1933. («Κοινότης Περγάμου» Μυτιλήνη).
50. **Δραγάτση, Ἰακ. Χ.:** Τὸ ἐν Πειραιεῖ Σηράγγιον. Ἀπ.: «Α. Ε.» 1925/26: 1928. (Δ. Παππούλιας).
51. **Drerup, E.:** Das Genarationsproblem in der griech. und griech. - röm. Kultur. Paderborn 1933.
52. **Ἔκθεσις** τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκπονήσεως Νέου Σχεδίου Ἀθηνῶν, Καλλιθέας, Φαλήρων καὶ Πειραιῶς [καὶ] Διαγράμματα. 1924 (Δ. Παππούλιας).
53. » τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης. Ἐν Ἀθήναις 1875. Ἀπ.: «Στοὰ» (Δ. Παππούλιας).
54. » ἐπὶ τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Δεκέμβριος 1930. (Δ. Παππούλιας).
55. Ἡ **ἐνενηκονταετηρὶς** τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1925. (Δ. Παππούλιας).
56. **Ἐπετηρὶς Φιλολ. Συλλόγου Παρνασσοῦ.** Ἔτ. 1 - 3 [καὶ] Περ. Β', ἔτ. 10 - 12. Ἐν Ἀθήναις 1897 - 99 [καὶ] 1914 - 16. (Δ. Παππούλιας).
57. **Ἑβδομαδιαία Ἐπιθεώρησις τοῦ Ξένου Τύπου.** Ἔτ. 2, 1933. Ἐν Ἀθήναις (Ὑπουργ. Ἐξωτ.).
58. Die **Ergebnisse** der Ausgrabungen zu Pergamon.Vorläuf. Bericht [1]. [2]. 3. Berlin 1880 - 88. (Ἀντ. Ἐμμ. Μπενάκης).
59. **Εὐαγγελίδου, Δ.:** Ἀνασκαφαὶ Δωδώνης. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.
60. **Εὐαγγελίδου, Τρύφ.:** Ροδιακά. Τ. 2, 1. Ἐν Ἀθήναις 1929. (Δ. Παππούλιας).
61. **Εὐριπίδου** Ἴων. Ἀρχαία τραγῳδία, ὅπως τὴν ἔχει μεταφράσει ἔμμετρα ὁ Νικόλαος ὁ Ποριώτης Ἀθήνα 1933. (Ν. Ποριώτης).
62. **Führer** durch die Königl. Museen. Aufl. 12. Berlin 1902 (Δ. Παππούλιας).
63. **Archaeologische Funde** aus dem Jahre 1929 und der 1. Hälfte von 1930. Ἀπ.: «Jahrbuch d. D. arch Inst.» (Δ. Παππούλιας).
64. **Gai** Institutionum commentarii 4. Sextum ed. B. Kuebler. Lipsiae 1928 (Δ. Παππούλιας).
65. **Γεδεών, Μαν. Ἰω.:** Ἀποσημειώματα χρονογράφου. 1780 - 1800 - 1869 - 1913. Ἐν Ἀθήναις 1932.

66. **Γεδεών, Μαν. Ἰω.:** Ὁ χαρακτὴρ τοῦ βυζαντινοῦ ἀγῶνος δικαιούμενος. Ἐν Ἀθήναις 1931. Ἀπ.: «Ἱερ. Σύνδ.»
67. » » » Ἐπιστολὴ ὡς ἐπίλογος καὶ πρόλογος Ἁγιορειτ. Προσκυνηταρίου. Ἀθῆναι 1923.
68. » » » Μηνιατῶν γράμματα. Ἀπ.: «Μοῦσαι» Παράρτ. Ἐν Ζακύνθῳ 9 Νοεμβρ. 1933.
69. » » » Πατριαρχικῆς ἱστορίας μνημεῖα. 1: Ἀθῆναι 1922.
70. » » » Κληρικῶν προνομίαι καὶ τιμαὶ κοσμικαί. Ἀν Ἀθήναις 1931 Ἀπ.: «Ἱερ. Σύνδ.».
71. » » » Ἡμίγνωστοι σελίδες τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀθῆναι 1927. Ἀπ.: «Θεολογία».
72. **Ghiberti, L.:** Porte principale du Baptistère de Frorence. [Ἄνευ προμετωπίδος].
73. **Γιαννοπούλου, Νικ. Ι.:** Ἐπιγραφαὶ Θεσσαλίας. 1932. Ἀπ.: «ΑΕ» 1931.
74. **Gilliéron, E.:** Galvanoplastieche Nachbildungen mykenischer und kretischer (Minoischer) Altertümer. (Stuttgart) (Δ. Παππούλιας).
75. **Goekoop, A.E.H.:** Ithaque la grande. Athènes 1908 (Δ. Παππούλιας).
76. **Cotsmich, Alois:** Studien zur ältesten griech. kunst. Prag. [1930]. [Κρίσις]. E. Kunze. Ἀπ.: «Götting. Gelehrt. Anzeiger» 1932, Nr. 6 (E. Kunze).
77. **Γούδα, Ἀναστ. Ν.:** Τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν Ἀθήναις 1876 (Δ. Παππούλιας).
78. **Μεσαιωνικὰ γράμματα.** Τ. 1, τχ. 1. Ἐν Ἀθήναις 1930 (Δ. Παππούλιας).
79. **Granic', B.:** L'acte de fondation d'un monastère dans les provinces grecques du Bas-Empire au Ve et au VIe siècle. Paris: 1930. Ἀπ.: «Mélanges Ch. Diehl» V. 1 (Δ. Παππούλιας).
80. » » Das Klosterwesen in der Novellengesetzgebung Kaiser Leons des Weisen. Leipzig 1931. Ἀπ.: «Byz. Zeitschr.» 31, 1 (Δ. Παππούλιας).
81. **Grillparzer, Fr.:** Σαπφώ. Μετάφρ. Ἐμμ. Δαυΐδ. Ἀθῆναι 1926. (Δ. Παππούλιας).
82. **Hamann, R.:** Deutsche Köpfe des Mittelalters. Marburg 1922 (Δ. Παππούλιας).
83. **Hansen, H. D.:** Early civilization in Zhessaly. Baltimore 1933.
84. **Heisenberg, Aug.:** Karl Krumbacher. Ἀπ.: «Allgäuer Geschichtsfreund» 24, 1925, 1 (Δ. Παππούλιας).
85. **Τουριστικὴ Ἑλλάς.** Ἔτ. 1-4. Ἀθῆναι 1931-33. (Τουρισμός).
86. **Ἑλληνικά.** Τ. 6, 1933. Ἐν Ἀθήναις 1933 (Σύλλ. Ὠφελ. Βιβλ.)
87. **Ἑορτασμὸς** τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τῶν ὁμοτίμων καθηγητῶν Ζήκου Ρώση καὶ Ἰωάννου Μεσολωρᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1933 (Πανεπιστήμιον).
88. **Hiller von Gaertringen, Fr.:** Epigraphische Hymmen. Ἀπ.: «Forsch. u. Fortschr. 9, 1933, Nr. 20-21.
89. **Hutton, C. A.:** The jubilee celebration of the Society. Ἀπ.: «Journal of Hell. Stud.» 49, 1929.
90. **Jahresbericht** des Archäol. Instituts für das Jahr 1924, 1925, 1929-30 (Δ. Παππούλιας).

91 **Kalitsunakis, Joh. E.**: Ein Jahrhundert Neugriechenland. Berlin 1921 (Δ. Παππούλιας).

92. **Καμπούρογλου, Δ. Γρ.**: Οἱ Χαλκοκονδύλαι. Ἐν Ἀθήναις 1926 (Δ. Παππούλιας).

93. » » Μελέται καὶ ἔρευναι. Ἐν Ἀθήναις 1923 (Δ. Παππούλιας).

94. **Καρακασσώνη, Π. Γ.**: Ἱστορία τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Χίου κατὰ τὸ 1912. Ἐν Ἀθήναις 1928 (Δ. Παππούλιας).

95. **Καρολίδου, Π.**: Διαμαρτυρία πρὸς τὸν κοσμήτορα τῆς Φιλοσ. Σχολῆς κ. Κυπάρισσον Στέφανον ἐναντίον Σπυρ. Δ. Λάμπρου. Α': Ἀθήνησιν 1892 (Δ. Παππούλιας).

96. **Κατάλογος** Βιβλιοθήκης Βουλῆς. Ἐν Ἀθήναις 1900 (Δ. Παππούλιας).

97. » τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ἑπταετίαν 1920 - 1926 προσκτηθέντων ἐξ ἀγορᾶς συγγραμμάτων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Τ. 1 - 2. Ἐν Ἀθήναις 1927. [Πολυγραφημένος] (Δ. Παππούλιας).

98. **Συστηματικὸς κατάλογος** τοῦ Ἐθν. Μετσοβείου Πολυτεχνείου. Ἐν Ἀθήναις 1924. (Δ. Παππούλιας).

99. **Keil, Jos.**: Ephesos. Wien 1915 (Δ. Παππούλιας).

100. **Ἱερὰ Κειμήλια** Ναῶν καὶ Μονῶν τῶν ἀνταλλαξίμων. Ἀθῆναι 1930 (Δ. Παππούλιας).

101. **Κεραμοπούλου Ἀντ. Δ.**: Σύμμεικτα ἀρχαιολογικὰ 1932. Ἀπ.: «ΑΕ» 1931.

102. » » » Ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαὶ ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.

103. **Keyssner, G.**: Das Gebäude der Universität in Jena. Leipzig. Ἀπ.: «Profanbau» (Δ. Παππούλιας)

104. **Κόλια, Γ.**: Σιδερόκαστρον. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀπ.: «Ἐπετ. Ἑτ. Βυζ. Σπ.» 10.

105. » » Τοπωνυμικὸν τοῦ δήμου Δωριέων Παρνασσίδος. Ἀθῆναι 1933. Ἀπ.: «Ἀθηνᾶ» Τ. 44.

106. **Κοσμᾶ** Μητροπολ. Βιζύης: Ἑπτὰ ἐπιστολαὶ λόγου ἄξιαι. Ἐπιμελείᾳ Μ. Ι. Γεδεών. Ἐν Ἀθήναις 1928. Ἀπ.: «Θρακικὰ» 1. (Μ. Ι. Γεδεών).

107. **Κουρουνιώτη, Κ.**: Εἰς τὸ ἀνάκτορον Ἐλευσῖνος. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτ.» 1926 (Δ. Παππούλιας).

108. » » Ἡ ἀνασκαφὴ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1926 (Δ. Παππούλιας).

109. **Κριαρᾶ, Μ.**: Διορθώσεις εἰς τὸν Στάθην τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου Σάθα. Ἐν Ἀθήναις 1932. Ἀπ.: «Ἐπετ. Ἑτ. Βυζαντ. Σπουδῶν» Τ. 9.

110. **Κυπαρίσση, Ν.**: Ἀνασκαφαὶ ἐν Γουρζουμίσῃ Ἀρχαίας Ἀχαΐας. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.

111. **Κυπρος.** Ἀπ.: «Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ.» Τ. 15 (1931). (Δ. Παππούλιας).

112. **Λαμπάκη, Γ.** Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία τῆς Μονῆς Δαφνίου. Ἐν Ἀθήναις 1889 (Δ. Παππούλιας).

113. **Λάμπρου, Σπ. Π.**: Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά. Τ. 3. Ἐν Ἀθήναις 1926. (Δ. Παππούλιας).

114. **Lascaris, M.**: Diplôme du Tsar Ivan Asên II. Sofia 1930. [Κείμ. βουλγαρικὸν καὶ περίληψις γαλλική]. Ἀπ.: «Bulgarski Starini» 11. (Δ. Παππούλιας).

115. **Λεβίδου, Ν. Δ.**: Ἔργα δημοσιευθέντα ἐν ἰδίοις τεύχεσι. [Ἐν Ἀθήναις 1933].

116. » » Μελέτη πῶς ἀκριβῶς ἱδρύθη ἡ Σχολὴ τῶν Ἀπόρων Παίδων ὑπὸ τοῦ Φιλολ. Συλλόγου Παρνασσοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1933.

117. **Leitschuh, Fr.:** Die Wittelsbacher in Bayern. Aufl. 2 Bamberg 1894. (Δ. Παππούλιας).

118. **Λούβαρι, Ν.-Παππούλια, Δ.:** Μιχαὴλ Λιβαδᾶς. Λόγοι - Ἐν Ἀθήναις 1933 (Πανεπιστήμιον).

119. **Macmillan, G. A.:** H history of the Hellenic Society 1879-1929. London (Γ. Γεννάδιος).

120. **Malye, Jean:** Grèce antique-Grèce moderne. Chartres 1928. (Δ. Παππούλιας)

121. **Μαρινάτου, Σπ.:** Αἱ ἀνασκαφαὶ Goekoop ἐν Κεφαλληνίᾳ 1933. Ἀπ.: «ΑΕ» 1932.

122. » » Ἀνασκαφὴ Ἀμνισοῦ Κρήτης. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.

123. » » Höhlenforschungen in Kreta. Ἀπ.: «Mitteil. ueber Hohlen-und Karstforshung» 1928.

124. » » Ἡ ὀρεία κρύσταλλος ἐν Κρήτῃ 1932. Ἀπ.: «ΑΕ» 1931.

125. **Megas, G.:** Die Sage von Alkestis Ἀπ.: «Archiv f. Religionswiss.» 30, Leipzig 1932.

126. **Μηλιάδη, Γ.:** Ἀμβρακίας τάφοι. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτίον» 1926 (Δ. Παππούλιας).

127. **Μηλιαράκη, Ἀντ.:** Ἡ ἁρπαγὴ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου. Ἀπ.: «Μελέτη» 1907 (Δ. Παππούλιας).

128. **Milet.** Bd 3, H 1: Der Latmos von Theod. Wiegand. Berlin 1913 (Ἀντ. Ἐμμ. Μπενάκης).

129. **Moerland, H.:** Rufus de podagra. Olsoae 1933. (Symbolae Osloenses, Fasc. Supl 6) (Γ. Π. Οἰκονόμος).

130. **Μπαλάνου, Δ. Σ.:** Θεόκλητος Φαρμακίδης. (1784-1860), Ἐν Ἀθήναις 1933. (Πανεπιστήμιον).

131. **Μπαλάνου, Ν.:** Τὰ ἐκτελεσθέντα ἔργα πρὸς ἀναστήλωσιν τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως. 1834-1930. (Δ. Παππούλιας).

132. **Μπίρη, Κ. Α.:** Τὰ πρῶτα σχέδια τῶν Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1933.

133. **Μυλωνᾶ, Γ. Σ.:** Ἐρυθρόμορφος κρατὴρ Ἐλευσῖνος 1932. Ἀπ.: «Ἀρχ. Ἐφ.» 1931.

134. **Νικηφόρου:** Μᾶρκος ὁ Εὐγενικὸς καὶ Βησσαρίων ὁ Καρδινάλιος. Ἀθῆναι 1893. (Δ. Παππούλιας).

135. **Νοταρᾶ, Χρυσάνθου:** Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ γεωγραφικὰ καὶ σφαιρικά.... Ἐν Παρισίοις 1716 (Δ. Παππούλιας).

136. **Οἰκονόμου, Γ. Π.:** Ἀναθηματικὸν κράνος τῶν Ὀρχομενίων. 1928. Ἀπ.: «ΑΕ» 1925-1926.

137. » » Ἐκ τοῦ Ἐργαστηρίου τῶν Τράλλεων. 1925. Ἀπ.: «ΑΕ» 1923.

138. » » Bronzen von Pella 1927. Ἀπ.: «Athen. Mitteil.» 51, 1926.

139. » » Περὶ τῆς σημασίας τῶν ἑλλην. νομισματ. ὑστεροσήμων ἐπὶ τῇ βάσει νέας δραχμῆς τῶν Ναξίων. Ἀπ.: «ΠΑΑ» 1928.

140. » » Le nouveau «Zeus» due Musée d'Athènes. Paris 1930. Ἀπ.: «Mon. et Mém. Piot» 30.

141. » » Ἔκθεσις περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1932 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πεπραγμένων. Ἐν Ἀθήναις 1933.

142. **Ὀρλάνδου, Ἀναστ.:** Τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Σουνίῳ Ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐναίσιμος Διατριβή. Ἀθ. 1915. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτ.» Τ. 1 (Δ. Παππούλιας).

143. **Ὀρλάνδου, Ἀναστ.**: Ἀνασκαφὴ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.
144. » » Ἀνασκαφὴ Πελλήνης. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.
145. » » Ἀνασκαφὴ Σικυῶνος. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.
146. » » Μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονική. Ἀθῆναι 1927 (Δ. Παππούλιας).
147. » » Ὁ ἐν Στράτῳ τῆς Ἀκαρνανίας ναὸς τοῦ Διός. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτ.» 1923 (Δ. Παππούλιας).
148. » » Ἡ Ὄμμορφη Ἐκκλησιά. Ἀθῆναι 1921 (Δ. Παππούλιας).
149. **Osborn, H. F.**: Men of the old stone age. Ed. 3 New York 1918 (Ἀναστ. Ὀρλάνδος).
150. **Πάλλα, Δ. Ι.**: Ἡ φιάλη τοῦ Χριστιανικοῦ Παρθενῶνος. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀπ.: «Byz.-Neugriech. Jahrb.» 10.
151. **Παπαδημητρίου, Ι.**: Ὁ ἐθνικὸς βίος τοῦ Μουστοξύδου. Κέρκυρα 1933.
152. **Παπανδρέου, Γ.**: Ἱστορία τῶν Καλαβρύτων. Ἀθῆναι [1928] (Δ. Παππούλιας).
153. **Παπασπυρίδη, Σέμνης—Κυπαρίσση, Ν.**: Νέα λήκυθος τοῦ Δούριδος. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτ.» 1927-28. (Δ. Παππούλιας).
154. **Papiri** greci e latini. V. 8, Fasc. 1. Firenze (1925) (Δ. Παππούλιας).
155. **Παππούλια, Δ. Π.**: Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ συνέδριον τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἀπ.: «ΠΑΑ» 2, 1927.
156. **Πασχάλη, Δ. Π.**: Ἱστορικὰ ἔργα καὶ μελέται (1887-1933) Ἐν Ἀθήναις 1933.
157. » » Ἀνδριακὸν γλωσσάριον. Ἐν Ἀθήναις 1933.
158. » » Τοπωνυμικὸν τῆς νήσου Ἄνδρου. Ἐν Ἀθήναις 1933.
159. **Peek, W.**: Griechische Epigramme II. Ἀπ.: «Athen. Mitteil.» 57, 1932.
160. » » Μετρικαὶ ἐπιγραφαὶ 1932. Ἀπ.: «ΑΕ» 1931.
161. **Peirce, H. - Tyler, R.**: L'art byzantin. T. 1: Paris 1932 (Α. Ε. Μπενάκης).
162. **Pendlebury, J. D. S.**: A handbook to the Palace of Minos at Knossos. London 1933.
163. **Φιλαδελφέως, Ἀλεξ.**: Ἡ ἀρχαιολογία ἐν Ἑλλάδι. (Ἐν Ἀθήναις 1920). Ἀπ.: «Πανελλ. Λεύκ.» 5 (Δ. Παππούλιας).
164. **Φίλιος, Δ.**: Eleusis. Athènes 1896. (Δ. Παππούλιας).
165. **Φραγκούλη, Κ. Ν.**: Λεύκωμα τῆς Κάσου. Ἐν Πὸρτ-Σαῒδ 1921. (Γ. Π. Οἰκονόμος).
166. **Πολίτου, Ἀθαν. Γ.**: Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Νεωτέρα Αἴγυπτος. Τ. 1-2. Ἀλεξάνδρεια, Ἀθῆναι: 1928-30.
167. » » Σκέψεις τινὲς ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως καὶ τῶν μελλοντικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνισμοῦ. Ἀλεξάνδρεια 1931.
168. **Pottier, Edm.**: Théophile Homolle 1848-1925. (Paris 1926). (Δ. Παππούλιας).
169. **Πρακτικὰ** τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἔτ. 1933, Τ. 8. Ἐν Ἀθηναις 1933. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.
170. **Προσχέδιον** Ὀργανισμοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μάϊος 1931. (Δ. Παππούλιας)
171. **Πυθαγόρας - Γνώμων.** Τ. Α', τχ. 8: Ἀθῆναι Αὔγ. 1932. [Περιεχ.:] Δημήτριος Παππούλιας. (Ἡ Διεύθυνσις).
172. **Ραδοπούλου, Ραδ. Γ.**: Ὁ βασιλεὺς Φουὰτ ὁ Α' καὶ ἡ ἀναγεννωμένη Αἴγυπτος Ἀλεξάνδρεια 1930 (Δ. Παππούλιας).
173. **Ρεδιάδου, Π. Δ.**: Ὁ Κρητικὸς Λαβύρινθος καὶ οἱ σχετικοὶ μῦθοι 1932. Ἀπ.: «ΑΕ» 1931.
174. **Reisch, E.**: Bericht über die Gesamtsitzung des Österr. Archäel Institutes 1930. Ἀπ.: «Jochreshefte des Österr. Arch. Inst.» 26, 1930 (Δ. Παππούλιας).

175. **Revista de Archivios, Bibliotecas y Museos.** Ep. 3., Anno 35, 1931. Madrid (Cuerpo Facultativo del Ramo).
176. **Ricci, C.**: Monumenti. Tavole storiche de Mosaici di Ravenna Fasc. 1 Roma 1930.
177. **Ρωμαίου, Κ. Α.**: Ὁ ἔφηβος τοῦ Μαραθῶνος. Ἐν Ἀθήναις 1927. Ἀπ.: «ΑΔ» 1924-25. (Δ. Παππούλιας).
178. **Σαβράμη, Εὐαγγ. Ι.**: Σημειώματα ἐκ διαφόρων κωδίκων Ἀπ.: «Ἑλληνικά» Τ. 4, 1931.
179. » » Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δημητσάνης. Ἐν Ἀθήναις 1932. Ἀπ.: «Ἐπετ. Ἑτ. Βυζ. Σπουδῶν», 9.
180. » » Λόγος τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου τοῦ Β' ὑπὲρ τοῦ Δ. Θέμελη καὶ τῶν Μεσολογγιτῶν. Ἀλεξάνδρεια 1933. Ἀπ.: «Ἐκκλησ. Φάρος».
181. **Sardis.** V. 7: Greek and Latin inscriptions P. 1: by W. H. Buckler and Dav. M. Robinson. Leyden 1932 (D. M. Robinson).
182. **Siegel, K.**: Alois Riehl. Graz 1932.
183. **(Σικελιανοῦ, Ἀγγ.:)** Δελφικὲς ἑορτές. 1927 (Δ. Παππούλιας).
184. **Sjoevall, Einar**: Die Bedeutung der Skelettanalyse bei Grabuntersuchungen. Ἀπ.: Kungl. Fysiogr. Sällkapets i Lund Förhandlingar Bd 2, Nr. 10.
185. **Σωτηριάδου, Γ.**: Ἀνασκαφαὶ Μαραθῶνος. Ἐν Ἀθήναις 1933.
186. » » Π. Καρολίδης, ὁ διαμαρτυρόμενος Καππαδόκης. Ἐν Ἀθήναις 1894. (Δ. Παππούλιας).
187. » » Ἡ Τετράπολις τοῦ Μαραθῶνος καὶ τὸ Ἡράκλειον τοῦ Ἡροδότου. Θεσσαλονίκη 1928. Ἀπ.: «Ἐπετ. Φιλοσ. Σχ. Πανεπ. Θεσσαλονίκη» 1.
188. **Σωτηρίου Γ. Α.**: Ἀνασκαφὴ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἐν Ἀθήναις 1922. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτ.» 1922 (Δ. Παππούλιας).
189. » » Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ. Ἐν Ἀθήναις 1914 (Δ. Παππούλιας).
190. » » Ὁ Ναὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ. Ἐν Ἀθήναις 1924. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτ.» 1922 (Δ. Παππούλιας).
191. » » La sculpture sur bois dans l'art byzantin. Paris. Ἀπ.: «Mélanges Ch. Diehl» V. 2.
192. **Σωτηρίου, Μαρίας Γ.**: Ὁ Ναὸς τῆς Σκριποῦς τῆς Βοιωτίας 1932. Ἀπ.: «ΑΕ» 1931.
193. **Spann, O.**: Bibliographie der Wirtschafts- und Sozialgeschichte des Weltkrieges. Wien 1923 (Δ. Παππούλιας).
194. **Spiegelberg, W.**: Die demotischen papyri Hauswaldt. Leipzig 1913 (Δ. Παππούλιας).
195. **Σταυροπούλου, Φοίβου Δ.**: Τιμητικὸν ψήφισμα ἐκ Ραμνοῦντος. Ἀπ.: «Ἑλληνικά». Τ. 3 1930.
196. **Stein, A. - Andrews, Fr. H.**: Catalogue of wall - paintings from ancient shrines in Central Asia and Sistän [of the] central Asian Antiquities, Museum, New Delhi. Delhi 1933 (Arch. Survey of India).
197. **Στέρης.** 18 κύρια ἄρθρα γύρω ἀπὸ μιὰ ἔκθεση. Ἀθήνα (Δ. Παππούλιας).
198. **Στεργιαννόπουλος, Π.**: Ἀπὸ τὰς ἀρχαίας Ἀμύκλας. Σπουδαῖον κιονόκρανον, Ἀπ.: «Νεολόγ. Πατρῶν» 8, Μαρτ. 1933.

199. **Straehle, P.:** Süddeutschland von Oben. Tübingen 1924 (Δ. Παππούλιας).
200. **Συλλογὴ** πανεπιστημιακῶν νόμων καὶ διαταγμάτων Πανεπιστημί[ου] Θεσσαλονίκης. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1930 (Δ. Παππούλιας).
201. **Tafrali, O.:** Les tumuli de Callatis. Bucarest: 1928. Ἀπ.: «Acta si Archeol.» 1 (Δ. Παππούλιας).
202. **Θεοτόκη, Σπ. Μ.:** Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν Κερκύρᾳ 1926 (Δ. Παππούλιας).
203. **Θρακικά.** Τ. 4. Ἐν Ἀθήναις 1933 (Θρακικὸν Κέντρον).
204. **Τσίμα, Γ.—Παπαχατζιδάκη, Π.—Ξυγγοπούλου, Α.:** Ἱστορημένα Εὐαγγέλια Μονῆς Ἰβήρων Ἁγ. Ὄρους. Ἀθῆναι 1932 (Α. Ε. Μπενάκης).
205. **Volkert, K.:** Das Akroter in der Antiken, besonders der griechischen Baukunst. T. 1: Duhren - Rhld 1932.
206. **Walter, Otto:** Ein neugewonnenes Athener Doppelrelief. Ἀπ.: «Jahresh. d. Österr. Arch. Inst.» 26, 1930 (Δ. Παππούλιας).
207. **Warmann, K.:** Katalog der Königl. Gemäldegalerie. Dresden 1902 (Δ. Π. Παππούλιας).
208. **Weber, Leo:** Appollon. Ἀπ.: «Rein. Mus.» 82, 1933.
209. » » Asklepios. Ἀπ.: «Philologus» Bd 87, 1932.
210. » » Zum Viergespann auf der Akropolis. Ἀπ.: «Philol. Woch.» 53, 1933.
211. **Wilcken, U.:** Urkunden der Ptolemäerzeit [ältere Funde] Bd 1, ,.,: Berlin 1922 - 27 (Δ. Παππούλιας).
212. **Wilski, P.—Hiller, von Gaertringen, F.:** Thera. Ἀπ.: «Paul. - Wiss.: Real - Encycl.» 1933.
213. **Winckelmannsprogramm.** 93: Diskoi von P. Jacobsthal. Berlin 1933 (Archäol. Gesellsch. Berlin).
214. **Wolters, P.:** Kirka. Ἀπ.: «Athen. Mitteil.» 55, 1930.
215. **Woolley, C. L.:** Ur of the Chaldees. New York (Ἀντ. Μπενάκης).
216. **Ξενοφῶντος** Συμπόσιον. Griechisch und deutsch von G. F. Rettig Leipzig 1881. (Δ. Παππούλιας).
217. **Ξυγγοπούλου, Ἀνδρ.:** Ἀνασκαφὴ Δούπιανης καὶ Καστρακίου. Ἀπ.: «ΠΑΕ» 1932.
218. » » Φραγκοβυζαντινὰ γλυπτὰ ἐν Ἀθήναις 1932. Ἀπ.: «Ἀρχ. Ἐφ.» 1931.
219. **Ζάχου, Α.:** Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Γορτυνίας. Ἐν Ἀθήναις 1925. Ἀπ.: «Ἀρχ. Δελτ. 1922 (Δ. Παππούλιας).
220. **Ζέγγελη, Κ.:** Παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐκ βρούντζου ἀρχαίων ἀντικειμένων 1926. Ἀπ.: «ΑΕ» 1924 (Δ. Παππούλιας).
220. **Ζερβοῦ, Σκεύου:** Ἡ νόσος τῶν γυμνῶν σπογγαλιέων Ἀθῆναι 1933.
221. **Ἀγοραὶ καὶ ἀνταλλαγαί.** Εἰσήχθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1933 ἐξ ἀγορᾶς 67 νέοι τόμοι καὶ ἐξ ἀνταλλαγῆς 112.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1933

Α΄. Τακτικὴ Συνέλευσις.

Τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1933, ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 5ῃ μ. μ. συνῆλθον οἱ ἑταῖροι εἰς τακτικὴν συνέλευσιν, ἵνα ἐκλέξωσι τό τε Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπείαν διὰ τὸ ἔτος 1933, ἀκούσωσι δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας περὶ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς διαχειρίσεως τοῦ 1932, ὡς καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1932.

Παρῆσαν ἑταῖροι τριάκοντα. Γενομένης φανερᾶς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν: Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Μιλτιάδης Πουρῆς, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Κίμων Πρινάρης, Α΄. Γραμματεὺς ὁ κ. Διονύσιος Καλογερόπουλος καὶ Β΄. Γραμματεὺς ὁ κ. Βασ. Μαρκόπουλος.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως κ. Δ. Καλογερόπουλος ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας περὶ τῆς Οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1932, ἡ δὲ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην. Εἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ διὰ τὸ ἔτος 1933 οἱ κ. κ. Βασίλειος Αἰγινήτης, Εὐάγγελος Κρητικός, Γεώργιος Παπαϊωάννου, Ἄγγελος Σταυρόπουλος καὶ Ἰωάννης Σεργόπουλος.

Διακοπείσης μετὰ ταῦτα τῆς συνεδρίας καὶ ἐπαναληφθείσης τὴν 6 ½ ὁ Γραμματεὺς τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κ. Γεώργιος Π. Οἰκονόμος ἀνεκοίνωσε τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1932 μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας γενομένων ἀνασκαφῶν.

Β΄. Τακτικὴ Συνέλευσις.

Τῇ 12ῃ Φεβρουαρίου 1933, ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 10ῃ π. μ. συνῆλθον οἱ ἑταῖροι εἰς δευτέραν τακτικὴν συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Μιλτ. Πουρῆ καὶ προέβησαν κατὰ ἄρθρον 10 τοῦ Ὀργανισμοῦ εἰς μυστι-

κὴν διὰ ψηφοδελτίων ἐκλογὴν τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν τριετίαν 1933 - 1935. Ἐψήφισαν ἑταῖροι ἑκατὸν τριάκοντα δύο, ἐξελέγησαν δὲ μέλη τοῦ Συμβουλίου διὰ τὴν τριετίαν 1933 - 1935 οἱ κ. κ. Ἀντώνιος Κεραμόπουλλος διὰ ψήφων 129, Γεώργιος Σωτηρίου διὰ ψήφων 129, Ἀντώνιος Μπενάκης διὰ ψήφων 128, Γεώργιος Οἰκονόμος διὰ ψήφων 128, Φιλώτας Παππαγεωργίου διὰ ψήφων 127, Σῖμος Μενάρδος διὰ ψήφων 127, Γεώργιος Βέλτσος διὰ ψήφων 125, Σωκράτης Κουγέας διὰ ψήφων 125, Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος διὰ ψήφων 125, Νικόλαος Μπαλάνος διὰ ψήφων 124, Μιχαὴλ Βολονάκης διὰ ψήφων 123, Σπυρίδων Παγανέλης διὰ ψήφων 123, Θεόφιλος Βορέας διὰ ψήφων 115.

Συμπλήρωσις καὶ καταρτισμὸς τοῦ νέου Διοικ. Συμβουλίου.

Τὸ οὕτως ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἑταίρων νέον Συμβούλιον συνελθὸν τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου εἰς συνεδρίαν πρὸς πλήρη καταρτισμὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ Ὀργανισμοῦ ἐξέλεξε μέλη τοῦ Συμβουλίου τοὺς κ. κ. Ἰάκωβον Χ. Δραγάτσην, Ν. Κυπαρίσσην καὶ Ἀντ. Χατζῆν, ἀντιπρόεδρον δὲ τὸν κ. Ἀντ. Μπενάκην καὶ Γραμματέα τὸν κ. Γ. Π. Οἰκονόμον.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1933

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ
ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κύριε Πρόεδρε,

Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀποτελοῦντες τὴν ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπείαν τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1933 προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τῆς 8ης Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. ἐγγράφου τοῦ κ. Προέδρου ἐπελήφθημεν τοῦ ἐλέγχου τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας τοῦ λήξαντος ἔτους 1933, ἐκ τῶν λογιστικῶν καὶ ταμιακῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Α΄ Χρηματικόν.

Ταμεῖον.

α) Χρέωσις:

1) Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1932	Δρχ.	53.138.90
2) Εἰσπράξεις ἀπὸ Ἔσοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ	»	689.187.10
3) Ἀναλήψεις ἐκ τῶν ἐπ' ἀνοικτῷ λογαριασμῷ καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	225.000.—
4) Ἐπιστροφαὶ χρημάτων ἐκ προκαταβολῶν δι' ἀνασκαφὰς	»	265.50
Ἄθροισμα	Δρχ.	967.591.50

β) Πίστωσις:

1) Πληρωμαὶ εἰς Ἔξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ	Δρχ.	587.849.55
2) Καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῷ Λογαριασμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	331.734.40
3) Προκαταβολαὶ δι' ἀνασκαφὰς ἐπιστραφεῖσαι	»	265.50
4) Ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ τῇ 31/1/1934	»	47.742.05
Ἄθροισμα	Δρχ.	967.591.50

Ἀνάλυσις Ἐσόδων Ἐξόδων.

α) Ἔσοδα.

1)	Ἀπὸ μερίσματα καὶ τόκους	Δρχ.	243.539.40
2)	» μισθώματα	»	29.500.—
3)	» ἀντίτιμον δημοσιευμάτων	»	81.320.—
4)	» εἰσφορὰς ἑταίρων	»	3.925.—
5)	» πώλησιν φωτογραφικῶν δελταρίων	»	216.073.50
6)	» πώλησιν ἀχρήστου ὑλικοῦ καὶ ἀπρόβλεπτα ἔσοδα	»	26.025.—
7)	» κεκλεισμένας χρήσεις	»	88.804.20
	Ἄθροισμα	Δρχ.	689.187.10

β) Ἔξοδα.

1)	Εἰς μισθοὺς καὶ ἐπίδόματα	Δρχ.	138.940.—
2)	» ἔξοδα γραφείων	»	45.963.40
3)	» » τῆς βιβλιοθήκης	»	62.122.15
4)	» ἐπισκευὰς καὶ ἐπιπλώσεις	»	3.513.—
5)	» εἰς ἀνασκαφὰς	»	35.734.50
6)	» δημοσιεύματα	»	123.155.—
7)	» διδασκαλίαν	»	2.150.—
8)	» προμήθειαν φωτογραφικῶν δελταρίων	»	132.407.50
9)	» διάφορα ἔξοδα	»	18.999.—
10)	» χορηγήματα δι' ἀρχαιολογικὰς σπουδὰς	»	12.000.—
11)	» ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	»	12.865.—
12)	» περίσσευμα ἐσόδων χρήσεως 1933	»	101.337.55
	Ἄθροισμα	Δρχ.	689.187.10

Γ') Γενικὸς Ἰσολογισμός.

α) Ἐνεργητικόν.

Τὸ Ἐνεργητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Ἰανουαρίου 1934 ἀνήρχετο εἰς . . . . . Δρχ. 2.493.062.80
ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:

1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	»	47.742.05
2)	» τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας	»	259.863.80
3)	» ἀκίνητα κτήματα	»	17.847.50
4)	» 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	»	157.190.25
	Εἰς μεταφορὰν	Δρχ.	482.643.60

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρχ.	482.643.60
5)	Ἀπὸ 405 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Παγίου Δαν. 4 %, 1889	»	88.154.25
6)	» 75 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δαν. 5 %, 1890, Σιδηροδρόμου Λαρίσης.	»	20.193.75
7)	» 121 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 5 %, 1907 (Ἀμύνης)	»	8.315.20
8)	» 135 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου 5 %, 1914 .	»	167.467.65
9)	» μίαν ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 %, 1893, (Κεφαλαιώσεως) μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φρ. 140 . . .	»	640.—
10)	» 30 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου .	»	25.—
11)	» 25 ὁμολ. Ἐθν. Προσφυγικοῦ Δανείου 7 %, 1924	»	183.047.50
12)	» 4003 ὁμολογίας Ἐθν. Ἀναγκαστ. Δαν. 6 ½ %, 1922, (κληροδοτήματος Ἰ. Μαρκοπούλου)	»	329.314.15
13)	» καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῷ Λ/σμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ	»	430.652.40
14)	» προκαταβολὰς	»	1.932.—
15)	» 180 μετοχὰς τῆς Κτηματικῆς Τραπέζης	»	180.000.—
16)	» 110 μετοχὰς τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος . . .	»	547.943.70
17)	» 150 ὁμολογίας Δαν. Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως, 6 %, 1923	»	52.733.60
	Ἄθροισμα . . .	Δρχ.	2.493.062.80

β) Παθητικόν.

Τὸ Παθητικὸν τῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Ἰανουαρίου 1934 ἀνήρχετο εἰς . . . . Δρχ. 2.493.062.80

ἀποτελούμενον:

1) ἐκ τοῦ Κεφαλαίου τῆς Ἑταιρείας .	Δρχ.	2.454.357.95	
2) ἐκ τῆς Μερίδος ὑπὲρ τῶν Μουσείων (Νόμ. 4823).	»	38.704.85	2.493.062.80

Δ') Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῇ 31 Ἰανουαρίου 1934 ἀνήρχετο εἰς . . . . Δρχ. 2.493.062.80

Ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς:

1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	»	47.742.05
2)	» τὸ μέγαρον τῆς Ἑταιρείας	»	259.863.80
3)	» ἀκίνητα κτήματα.	»	17.847.50
4)	» 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης	»	157.190.25
	Εἰς μεταφορὰν . . .	Δρχ.	482.643.60

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρχ	482.643.60
5)	Ἀπὸ 405 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 4 %, 1889 (Παγίου)	»	88.154.25
6)	» 75 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δαν. 5 %, 1890, Σιδηροδρόμου Λαρίσης	»	20.193.75
7)	» 121 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 5 % 1907 (Ἀμύνης)	»	8.315.20
8)	» 135 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου 5 % 1914 .	»	167.467.65
9)	» μίαν ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 5 %, 1893 (Κεφαλαιώσεως μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φρ. 140 . . .	»	640.—
10)	» 30 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου .	»	25.—
11)	» 25 ὁμολ. Ἐθν. Προσφυγικοῦ Δανείου 7 %, 1924	»	183.047.50
12)	» 4003 ὁμολογίας Ἐθν. Ἀναγκαστ. Δαν. 6 ½ % 1922, (κληροδοτήματος Ἰ. Μαρκοπούλου)	»	329.314.15
13)	» καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῷ Λ/σμῷ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἑταιρείας . . .	»	430.652.40
14)	» προκαταβολὰς	»	1.932.—
15)	» 180 μετοχὰς τῆς Κτηματικῆς Τραπέζης	»	180.000.—
16)	» 110 μετοχὰς τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος . . .	»	547.943.70
17)	» 150 ὁμολογίας Δαν. Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως, 6 %, 1923	»	52.733.60
	Σύνολον . . .	Δρχ.	2.493.062.80

Περαίνουσα τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν ἡ Ἐπιτροπεία προτείνει εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἐγκρίνῃ τὴν προκειμένην διαχείρισιν ὡς ὀρθῶς ἔχουσαν καὶ ἐπικυρώσῃ τόν τε Ἰσολογισμὸν καὶ Ἀπολογισμὸν τοῦ λήξαντος ἔτους 1933.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Φεβρουαρίου 1934.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΡΗΤΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΪΩΝΝΟΥ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ		Εἶδος ἐσόδων	Προϋπολογισθέντα		Εἰσπραχθέντα		Διαφορά			
Κεφάλ.	Ἄρθρ.						Ἐπὶ πλέον		Ἐπὶ ἔλαττον	
Α′	1	Μερίσματα καὶ τόκοι . . .	262.438	—	243.539	40			18.898	60
»	2	Μισθώματα	10.100	—	29.500	—	19.400	—	—	
»	3	Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων .	60.000	—	81.320	—	21.320	—	—	
Β′	1	Εἰσφοραὶ ἑταίρων	3.000	—	3.925	—	925	—	—	
»	2	Συνδρομὴ Δημοσίου	40.000	—	—		—		40.000	—
Γ′	1	Φωτογραφίαι καὶ Φωτογραφικὰ δελτάρια	125.000	—	216.073	50	91.073	50	—	
»	2	Ἐκ πωλήσεως ἀχρήστου ὑλικοῦ, καὶ ἄλλων ἀπροβλέπτων ἐσόδων	100	—	26.025	—	25 925	—	—	
»	3	Ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων .	88.575	—	88.804	20	229	20	—	
		Σύνολον	589.213	—	689.187	10	158.872	70	58.898	60

Ἀνάλυσις τοῦ κεφαλαίου Α′, ἄρθρου 3.

«*Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων*».

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς . . . . Δραχ. 70.150.—
2) Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας . . . . » 3.600.—
3) Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι 1855 . . . . » 50.—
4) Βασιλείου Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901 . . . . » 400.—
5) Χ. Τσούντα. Προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908 . . . . » 1.200.—
6) Κ. Κουρουνιώτου. Κατάλ. τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας. 1911 » 60.—
7) Ἀντων. Κεραμοπούλλου. Τοπογραφία Δελφῶν. 1912-1917 » 50.—
8) » » Ἀποτυμπανισμὸς 1923 . . . . » 240.—
9) Ἀ. Ἀρβανιτοπούλου. Γραπταὶ Στῆλαι Δημητριάδος - Παγασῶν. 1928 . . . . » 3.600.—
10) Γ. Μυλωνᾶ. Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928 . . » 1.350.—
11) Γ. Σωτηρίου. Χριστιανικαὶ Θῆβαι. 1931 . . . . » 500.—
12) Ἰωσ. Χατζιδάκη. Ἱστορία Κρητικοῦ Μουσείου. 1931 . . » 120.—

Σύνολον . . . Δραχ. 81.320.—

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1933

ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ Κεφάλ.	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 'Αρθρ.	Εἶδος ἐξόδων	Προϋπολογισθέντα		Δαπανηθέντα		Διαφορὰ ἐπὶ ἔλαττον	
Α'	1	Μισθοὶ καὶ ἐπιδόματα	163.440	—	138.940	—	24.500	—
»	2	Ἔξοδα γραφείων	46.000	—	45.963	40	36	60
»	3	Ἔξοδα βιβλιοθήκης	70.000	—	62.122	15	7.877	85
»	4	Ἐπισκευαὶ καὶ ἐπιπλώσεις.	5.000	—	3.513	—	1.487	—
Β'	1	Ἀνασκαφαὶ	69.500	—	35.743	50	33.765	50
»	2	Δημοσιεύματα.	125.000	—	123.155	—	1.845	—
»	3	Συνδρομαὶ εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικὰ	2.600	—	—		2.600	—
»	4	Διδασκαλία	3.673	—	2.150	—	1.523	—
Γ'	1	Φωτογραφίαι καὶ φωτογραφικὰ δελτάρια	135.000	—	132.407	50	2.592	50
»	2	Διάφορα ἔξοδα	19.000	—	18.999	—	1	—
»	3	Ἔξοδα δι' ἀρχαιολ. σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ	15.000	—	12.000	—	3.000	—
»	4	Ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	13.000	—	12.865	—	135	—
		Σύνολον	667.213	—	587.849	55	79.363	45

Ἀνάλυσις τοῦ κεφ. Β'. ἄρθρου 1.

«Ἀνασκαφαί».

	Πιστώσεις Διατεθεῖσαι		Πιστώσεις Ἀδιάθετοι	
1) Μαραθῶνος	10.743	50		
2) Νέας Ἀγχιάλου . .	5.000	—		
3) Δυτ. Μακεδονίας . . .	5.000	—		
4) Ἀρχαίας Ἀχαΐας . .	5.000	—		
5) Σικυῶνος	5.000	—		
6) Μεσσήνης.			5.000	—
7) Μεσαιωνικῆς Λακεδαιμονίας			5.000	—
8) Ἀμνισοῦ Κρήτης . . .	5.000	—		
Σύνολον . . .	35.743	50	10.000	—

Σύγκρισις πραγματοποιηθέντων ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

Α' Ἔσοδα	Δρ.	689.187.10
Β' Ἔξοδα	»	587.849.55
Περίσσευμα .	Δρ.	101.337 55

Διαχείρησις Φωτογρ. Δελταρίων δυνάμει τοῦ Νόμου 4823.

Προκῦψαν καθ. κέρδος		Δρ. 77.409.70
ἐξ ὧν, ὑπὲρ τῶν φυλάκων Μουσείων	7.741.—	
ὑπὲρ τῶν Μουσ.	38.704.85	
ὑπὲρ τῆς Ἑταιρ.	30.963.85	Δρ. 77.409.70

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1933.

Ο ΤΑΜΙΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ Κ. Α. Α.
Ο ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΒΕΛΤΣΟΣ

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α΄ ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 1931 . . . . εἰς σώματα 500

2) Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1933 . . . . » » 800

Β΄. ΠΩΛΗΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς

Σειρὰ τόμων	Πωληθέντες τόμοι	Τιμὴ τόμου		Εἰσπραχθὲν ποσὸν	
1910	1	500	—	500	—
1911	1	500	—	500	—
1912	1	500	—	500	—
1913	1	500	—	500	—
1920	1	400	—	400	—
1923	1	400	—	400	—
1924	1	400	—	400	—
1925-1926	2	400	—	800	—
1925-1926	11	500	—	5.500	—
1927-1928	5	400	—	2.000	—
1927-1928	15	500	—	7.500	—
1929	8	400	—	3.200	—
1929	13	500	—	6.500	—
1930	25	400	—	10.000	—
1930	24	500	—	12.000	—
1931	2	250	—	500	—
1931	37	500	—	18.500	—
Ἄθροισμα	149			69.700	—
Ὑπόλ. ὀφειλ. Σακελλαρίου ἐκ πωλήσεως τόμων Α. Ε.				450	—
				70.150	—

2) Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

Σειρὰ τευχῶν	Πωληθέντα τεύχη	Τιμὴ τεύχους		Εἰσπραχθὲν ποσὸν	
1912	1	80	—	80	—
1915	1	80	—	80	—
1916-1919	1	80	—	80	—
1920	1	80	—	80	—
1921	1	80	—	80	—
1922-1924	2	80	—	160	—
1925-1926	2	80	—	160	—
1928	3	80	—	240	—
1929	4	80	—	320	—
1930	4	80	—	320	—
1931	8	80	—	640	—
1932	17	80	—	1.360	—
Ἄθροισμα	45			3.600	—

3) *Διάφορα δημοσιεύματα Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.*

Αὔξων ἀριθμός	Ἐπιγραφὴ Συγγράμματος	Πωληθέντα σώματα	Τιμὴ σώματος		Εἰσπραχθὲν ποσόν	
1	Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι Γ' τεῦχ. 1855 . .	1	50	—	50	—
2	Χρ. Τσούντα: Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908	2	600	—	1.200	—
3	Β. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901 . . .	4	100	—	400	—
4	Κ. Κουρουνιώτου: Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας. 1911	1	60	—	60	—
5	Ἀντ. Κεραμοπούλλου: Τοπογραφία τῶν Δελφῶν. 1912-1917	1	50	—	50	—
6	Ἀντ. Κεραμοπούλλου: Ἀποτυμπανισμός. 1923	3	80	—	240	—
7	Α. Ἀρβανιτοπούλου: Γραπταὶ Στῆλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. 1928 . . .	3	1.200	—	3.600	—
8	Γ. Ε. Μυλωνᾶ: Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	6	225	—	1.350	—
9	Ἰωσὴφ Χατζηδάκι: Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ. 1931 . . .	2	60	—	120	—
10	Γ. Σωτηρίου: Χριστιανικαὶ Θῆβαι. 1931.	1	500	—	500	—
	Ἄθροισμα	24			7.570	—

Ἀνακεφαλαίωσις.

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς . . . . Δρ. 70.150.—
2) Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας . . . . » 3.600.—
3) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας . . . . » 7.570.—

Σύνολον . . . Δρ. 81.320.—

Γ'. ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΑ

1) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.*

Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
1931	135
1930	2
1929	2
1927 - 1928 .	2
1925 - 1926 .	1
1924	1
1923	1
1922	1
1921	1
1920	1
1919	1
1918	1
Εἰς μεταφορὰν	149

Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
Ἐκ μεταφορᾶς	149
1917	1
1916	1
1915	1
1914	1
1913	2
1912	2
1911	2
1910	2
1909	1
1908	1
1907	1
1900	1
Σύνολον	165

2) Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τευχῶν	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τευχῶν
1932	137	Ἐκ μεταφορᾶς	160
1931	5	1920	1
1930	2	1916 - 1919 .	1
1929	2	1915	1
1928	3	1914	1
1927	3	1913	1
1925 - 1926 .	3	1912	1
1922 - 1924 .	3	1911	1
1921	2	1910	1
Εἰς μεταφορὰν	160	Σύνολον	168

3) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας.

Αὔξων ἀριθμός	Ἐπιγραφὴ Συγγράμματος	Ἐξαχθέντες τόμοι
1	Γ. Σωτηρίου: Αἱ Χριστιανικαὶ Θῆβαι. 1931	1
2	Π. Καββαδία: Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. 1900	1
3	Π. Καββαδία: Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας ἀπὸ 1837-1900.	2
4	Β. Στάη: Τὰ εὑρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων. 1902 . .	2
5	Π. Καββαδία, Καστριώτη κλπ.: Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. 1906 . .	2
6	Χρ. Τσούντα: Αἱ προϊστ. ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου 1908.	3
7	Ἀντ. Κεραμοπούλλου: Τοπογραφία Δελφῶν. 1912 - 1917	2
8	Ἀ. Στάη: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920	3
9	Ἀ. Ἀρβανιτοπούλου: Γραπτ. στῆλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. 1928	1
10	Ἰω. Γ. Γενναδίου: Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς. 1930 .	1
11	Ἰωσὴφ Χατζηδάκι: Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου. 1931 . . .	1
12	Γ. Μυλωνᾶ: Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	3
13	H. Lolling: Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγρ. Μουσείου. 1899.	1
14	Κ. Κουρουνιώτου: Κατάλογος Μουσείου Λυκοσούρας. 1911. . . .	1
15	Georg. P. Oeconomus: De profusionum receptaculis. 1921 . . .	1
16	Ἀ. Κεραμοπούλλου: Ἀποτυμπανισμός, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. 1923 .	1
	Σύνολον	26

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1933.

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ Κ. Α. Α.

Ο ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΒΕΛΤΣΟΣ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1932 ΚΑΙ 1933 (ΝΟΜΟΣ 4823)

Α΄. Δαπανηθέντα κατὰ τὸ 1932.	Δραχ.	Λ.
Εἰς φωτογραφικὰ δελτάρια κτλ. Ἐθνικοῦ Μουσείου	62.515	25
» » » » Μουσείου Ἀκροπόλεως	13.155	—
» » » » » Βυζαντινοῦ	9.455	—
» » » » » Ἐλευσῖνος	2.325	—
Σύνολον	87.450	25

Β΄. Εἰσπραχθέντα κατὰ τὸ 1932.	Δραχ.	Λ.
Ἀπὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον	70.571	—
» Μουσεῖον Ἀκροπόλεως	1.952	—
» » Βυζαντινὸν	996	—
» » Ἐλευσῖνος	—	—
	73.519	—
Πρὸς ἐξίσωσιν δαπανηθέντα ὡς ἄνω	13.931	25
Σύνολον	87.450	25

Α΄. Δαπανηθέντα κατὰ τὸ 1933.	Δραχ.	Λ.	Δραχ.	Λ.
Ὑπόλοιπον δαπάνης προηγ. ἔτους			13.931	25
Εἰς φωτογραφικὰ δελτάρια	87.580	50		
» φωτογραφίας τῶν 4 ὡς ἄνω Μουσείων	24.558	—		
» φωτ. πλάκας » » »	2.750	—		
» Τυπωτικὰ τίτλων φωτ. δελταρίων	8.059	—		
» διάφορα ἔξοδα	1.620	—	124.567	50
			138.498	75
Κέρδος καθαρὸν πρὸς ἐξίσωσιν			77.578	75
Σύνολον			216.077	50

Β΄. Εἰσπραχθέντα κατὰ τὸ 1933.	Δραχ.	Λ.
Ἀπὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον	118.647	—
» Μουσεῖον Ἀκροπόλεως	80.081	50
» » Βυζαντινὸν	2.630	—
» » Ἐλευσῖνος	14.305	—
» φύλακα Μ. Βυζαντινοῦ Βοστυτσάνον (διὰ τοῦ γραφείου)	240	—
πωλήσεις (διὰ τοῦ γραφείου)	124	—
» (διὰ τοῦ γραφείου)	50	—
Σύνολον	216.077	50

Ἀθῆναι τῇ 31 - 12 - 1933.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου

Μ. Ι. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ

ΑΠΟ 1ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ – 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1933 ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΟΥΣΕΙΟΙΣ

(ΕΘΝΙΚΟΝ – ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ – ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ – ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ)

Α΄. Δαπανηθέντα (1 Ἰανουαρίου - 31 Δεκεμβρίου 1933).	Δραχ.	Λ.
Εἰς 21.585 Φωτογρ. Δελτάρια Μουσείου Ἐθνικοῦ	39.792	25
» 19.140 » » » Ἀκροπόλεως	35.367	—
» 350 » » » Βυζαντινοῦ	647	50
» 3.225 » » » Ἐλευσῖνος	5.966	25
» 200 » » » Βόλου	370	—
» 3.846 Φωτογραφίας Νο 1	19.230	—
» 542 » Νο 2	4.878	—
» 15 » Νο 3	225	—
» 9 » Νο 4 καὶ 5	225	—
» 4.700 + 2 Album Φωτογρ. Δελτ. «Boissonas»	4.840	—
» 108 » «Ἀνάγλυφα»	597	50
» 55 Φωτογραφικὰς Πλάκας	2.750	—
» 40.295 Φ. δ. Τυπωτικὰ Τίτλων	8.059	—
Εἰς Διάφορα ἔξοδα	1.620	—
	124.567	50
Πρὸς ἐξίσωσιν	91.510	—
Σύνολον	216.077	50

Β΄. Εἰσπραχθέντα (1 Ἰαν. - 31 Δ/βρίου 1933).	Δραχ.	Λ.	
Ἀπὸ 24.263 Φωτ. Δελ. Μουσ. Ἐθνικοῦ	97.052	—	(Εἰς τὸ ποσὸν 24.263 περιλαμβάνονται καὶ Δελτ. τῆς Ἀκροπολ.
» 1.099 Φωτογραφ. Νο 1	8.792	—	
» 598 » Νο 2	8.970	—	
» 29 » Νο 3	725	—	
» ** 8 » Νο 4	—	—	
» 1.036 Φωτ. Δελτ. «Boissonas»	3.108	—	118.647,— Μ. Ἐθν.
» 14.910 » » Μουσ. Ἀκροπόλεως	59.640	—	
» 1.730 Φωτογραφ. Νο 1	13.840	—	
» 49 » Νο 2	735	—	
» 1.684 Φωτ. Δελτ. «Boissonas»	5.052	—	
» 108 Δελτ. «Ἀνάγλυφα»	814	50	80.081,50 Μ. Ἀκρ.
» * 733 Φωτ. Δελτ. Μουσ. Βυζαντινοῦ	* 2.630	—	2.630,— Μ. Βυζ.
» 3.242 » » Μουσ. Ἐλευσῖνος	12.968	—	
» 97 Φωτογραφ. Νο 1	776	—	
» 187 Φωτ. Δελτ. «Boissonas»	561	—	14.305,— Μ. Ἐλευ.
	215.663	50	
Εἰσπρ. Γραφείου: Ἀπὸ 10 Φωτ. Διλέρνια Νο 1	124	—	
Εἰσπρ. Γραφείου: » 5 Φωτ. Καλογερ. Νο 2	50	—	
Εἰσπρ. Γραφείου: » Ὀφειλόμ. Βοστυτσάνου	* 240	—	
Σύνολον	216.077	50	

* Τὰ 733 φωτ. δελτ. Βυζ. Μουσ. ἀντιπροσωπεύουν ποσὸν δρχ. 2.931, ἐξ ὧν δραχ. 2.630 ἐμετρήθησαν ὑπὸ τοῦ Βυζ. Μουσ., δραχ. 240 ὑπὸ τοῦ πρώην φύλ. Βοστυτσάνου καὶ 62 ὀφειλόμεναι ἀκόμη ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

** Τὸ ἀντίτιμον 8 φωτ. Νο 4 φέρεται εἰς τὰς εἰσπράξεις τοῦ 1932 (ἰδ. Βιβ. Καθ.).

Ἀθῆναι τῇ 31-12-1933.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου

Μ. Ι. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΚΙΝΗΣΙΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ ΤΗι 31 12 1933

ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΟΥΣΕΙΟΙΣ ΚΑΙ ΤΩι ΓΡΑΦΕΙΩι ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡμερομηνία προμηθείας	*Φωτογρ. δελτάρια*							*Φωτογραφίαι*			
	Μ. Ἐθν.	*Μ. Ἀκρ.*	*Μ. Βυζ.*	*Μ. Ἐλευ*	*Μ. Βόλ.*	*Boissonas*	*Πλάκες*	*Nº 1*	*Nº 2*	*Nº 3*	*Nº 4*
Ὑπόλοιπα 1932	9.574	3.638	2.743	750		—	332	189	306	19	1
Προμήθεια 1933	21.585	19.140	350	3.225	200	4.700	55	3 846	542	15	—
Σύνολον	31.159	22.778	3.093	3.975	200	4.700	387	4.035	848	34	1
Πωληθέντα	21.619	17.554	798	3.242	—	2.907	—	2.936	652	29	—
Ὑπόλοιπα (διὰ τὸ 1934) . . .	9.540	5.224	2.295	733	200	1.793	387	1.099	196	5	1
Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ὑπολοίπων εὑρίσκονται:											
α') ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ Γραφείου	5.620	2.918	1.382	169	200	1.400	387	547	7	—	1
β') ἐν τοῖς Μουσείοις	3.920	2.306	913	564	—	393	—	552	189	5	—
	9.540	5.224	2.295	733	200	1.793	387	1.099	196	5	1

Ἀθῆναι τῇ 31 Δεκεμβρίου 1933.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου

Μ. Ι. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(1837 - 1933)

Δραχμαί

1. ***Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς*** 1837 - 1931 (ΑΕ 1 - 69: πρβλ. πινάκιον παρὰ ⟨Β. Λεονάρδῳ⟩, Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.

(Περίοδος Α′) : τόμος 1-16 (1837 - 1860).

1837 - 1843: τεύχη α′ - ιβ′, ιγ′ (καὶ ιδ′), ιε′ (τεῦχος ιϜ′ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ′ - κθ′· 1852-1860: τεύχη λ′ - νέ· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α′, β′, γ′, δ′, ἕκαστον τεῦχος . . . . 45.—

Περίοδος Β′ : τόμος 17 - 21 (1862 - 1874).

1862: τεύχη α′-ιβ′ (τὰ τεύχη θ′-ιβ′ ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· ἕκαστον τεῦχος . 45.—

1869: τεῦχος ιγ′· 1870: τεῦχος ιδ′· 1872: τεύχη ιε′ καὶ ιϜ′ (τὸ ιϜ′ ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεῦχος ιζ′. ἕκαστον τεῦχος . . . . 45.—

Περίοδος Γ′ : τόμος 22-62 (1883 - 1923).

1883-1923: εἷς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· ἕκαστος τόμος . . . . 500.—

Περίοδος Δ′ : τόμος 63 κέ. (1924 κέ.).

1924, 1925 - 1926 (εἰς ἕνα τόμον), 1927 - 1928 (εἰς ἕνα τόμον). 1929, 1930, 1931 εἷς τόμος κατ' ἔτος μετὰ μονοστήλου κειμένου· ἕκαστος τόμος . 500.—

2. *Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου* ὑπὸ ***Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου***· τόμος 1ος: 1883 - 1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η′ + στῆλαι 550. 1902 . . . . 80.—

3. ***Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*** 1837 - 1933 (ΠΑΕ 1 - 84: πρβλ. πινάκιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77 - 79).

(Περίοδος Α′) : τόμος 1 - 13 (1837 - 1848/9).

1-3 (1837, 1837/8, 1838/9): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν ⟨τῆς Α′—Γ′ συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —

4 (1839/40): Πρακτικὰ τῆς Δ′ συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται). . . . . —

5 (1840/1) Πρακτικὰ τῆς Ε′ Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841. (Δὲν πωλεῖται). . . . . —

6 (1841/2): Πρακτικὰ τῆς Ζ′ (γράφε: Ϝ′) Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842 . . . . 50.—

7-11 (1842/3 - 1846/7): Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως. . . . . —

1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν ⟨τῆς Α′ — ΙΑ′ Γενικῆς συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. Ἔκδοσις 2α. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίναξ 1. 1846 (γράφε: 1847). (Δὲν πωλεῖται) . . . . —

12 (1847/8): Πρακτικὰ τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848 . . . . *Δραχμαί* 50.—

13 (1848/9): Πρακτικὰ τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 . . . . 50.—

Περίοδος Β': τόμος 14-25 (1858/9-1869/70).

14 (1858/9:) Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' + 43. 1859 . . . . 50.—

15-25 (1859/60-1869/70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864). 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 8ον· ἕκαστον τεῦχος . . . . 50.—

Περίοδος Γ': τόμος 26 κέ. (1870/71 κέ.).

26-74 (1870/71-1919): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κέ.—1902, 1903 κέ.—1909 (δὲν πωλοῦνται), 1907 κέ.—1915, 1916/9 (εἰς ἕνα τόμον). Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος . . . . 80.—

75-88 (1920-1933): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1920, 1921, 1922/4 (εἰς ἕνα τόμον), 1925/6 (εἰς ἕνα τόμον), 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 καὶ 1933. Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος . . . . 80.—

3A. *Ὀργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*. (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεῦχος 2ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 8. 1876. (Τεῦχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1894. (Τεῦχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1896. (Τεῦχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεῦχος 6ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41. 1912. (Δὲν πωλοῦνται). . . . . —

4. *Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι*, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια' + 22 + 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον . . . . 50.—

5. *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας* ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 21, πίνακες 8. 1853. (Δὲν πωλεῖται) . . —

6. *Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί*, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + 34, πίνακες 9. 1860 . . . . 50.—

7. **Εὐθύμιος Καστόρχης**· *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς τῷ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος*. Σχῆμα 8ον, σελίδες ϝ' + 130. 1879 . . . . 45.—

7A. *Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*. Τεῦχος 1ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 124. 1887. Τεῦχος 2ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 126. 1906. (Δὲν πωλοῦνται). . . . . —

8. ***H. G. Lolling*** *Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ μουσείου*· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεῦχος α': Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' + στῆλαι 152 + η', πίναξ 1. 1899 . 180.—

		Δραχμαί
25.	*Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος· Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837.* Σχῆμα 8ον, σελίδες α-κF + 257, πίνακες 5. 1930	250.—
26.	*Ἰωσὴφ Χατζιδάκης.* Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ. Σχῆμα 8ον, σελίδες 74. 1931	60.—
26 Α.	*Γ. Σωτηρίου·* Χριστιανικαὶ Θῆβαι. (— ΑΕ 1929). Σχῆμα 4ον, σ. 256, εἰκ. 270 πίν. 5. 1931	500.—

Ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πωλοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα:

1.	*Βασιλείου Λεονάρδου:* Ἡ Ὀλυμπία. Σχῆμα 8ον, σελίδες 352, πίνακες 2. 1901 . . . . δραχμαὶ	100.—
2.	*Ἀντωνίου Δ. Κεραμοπούλλου:* Θηβαϊκά (= Ἀρχαιολογ. Δελτίον 1917). Σχῆμα 4ον, σελίδες 503, εἰκόνες 212, πίνακες 1 . . . . . λίραι ἀγγλ.	6.—

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἰσχύουσι διὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (Λεωφόρος Πανεπιστημίου 20). Περὶ δὲ τῆς ἐκτὸς τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας ἀποστολῆς τῶν ἀγοραζομένων παρακαλοῦνται νὰ φροντίζωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν (88ος) τόμος τῇ 31. 8. 34.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ" ΜΑΪΣΝΕΡ & ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ 6686

ΚΛΙΣΕ: ΕΥΑΓΓ. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓ. ΜΑΡΚΟΥ 14 – ΑΘΗΝΑΙ

"*A book that is shut is but a block*"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book clean and moving.

S. B., 148. N. DELHI.